SVEN ANDERS HEDIN

guidemedia

SVEN HEDIN

Německo a světový mír

Přeloženo z německého „Deutschland und der Weltfriede“

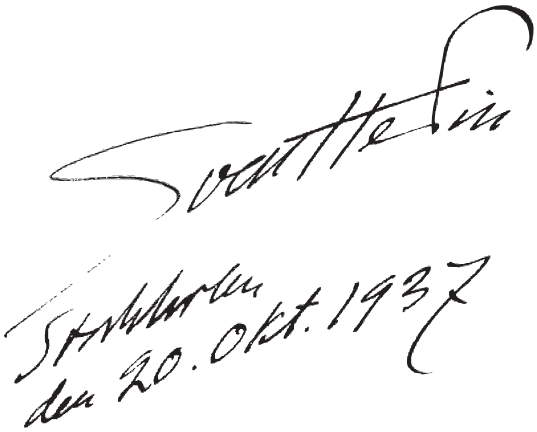

LEIPZIG / F.A. BROCKHAUS
1937

SVEN ANDERS HEDIN

NĚMECKO A SVĚTOVÝ MÍR

gm guidemedia

SVEN HEDIN

NĚMECKO A SVĚTOVÝ MÍR

EDICE RETRO, svazek 6.

Vydalo nakladatelství guidemedia etc v Brně roku 2014 jako svou 13. publikaci. Všechna práva na reprodukci knihy nebo jakékoli její části jsou vyhrazena. Copyright © guidemedia etc s.r.o. 2014

Vydavatel prohlašuje, že dílo vydává pro účely historického bádání. Jeho cílem není propagace žádných politických názorů a myšlenek. Tato publikace je určena pro studijní účely.

Odpovědný redaktor Pavel Kamas
Překlad Pavel Kamas a Lukáš Beer
Grafická úprava a sazba Lukáš Novák
Jazyková korektura Erik Sedláček

Kniha potažena materiálem Balacron Merino 25000
Vytištěno na papír Snowbright 80 g/m^2

www.svenhedin.cz

guidemedia etc s.r.o.
www.guidemedia.cz

ISBN 978-80-88021-02-5

Obsah

Kdo byl Sven Hedin? 9
Předmluva 15
1. Objevitelská cesta do neznámé země 19
2. Do světové války 47
3. Světová válka 63
4. Verdun 69
5. Skagerrak 81
6. Příměří 99
7. Versailles 109
8. Výmarská republika 125
9. Hitler se dostává k moci 137
10. Třetí Říše 145
11. Národ a jeho nový pořádek 153
12. Nezaměstnanost – čtyřletý plán – „hospodářství“ – boj proti zmaru 165
13. Sedláci ve Třetí říši 187
14. Plán Rhön 197
15. Organizace pro blaho národa a Dílo zimní pomoci 211
16. Národ budoucnosti 223
17. Bayreuth a Vogelsang 237
18. Pracovní služba a dobývání půdy 249

277 Žena ve Třetí říši 19.
289 Průmyslové podniky a syntetické suroviny 20.
305 Letecká a pozemní doprava 21.
315 Monumentální stavby 22.
323 Umění a kultura 23.
335 Tisk ve Třetí říši 24.
345 Věda 25.
357 Nobelova cena a politika 26.
367 Péče o rasu 27.
377 Židé 28.
393 Církev a náboženství 29.
403 Koncentrační tábor 30.
411 Říšský památník u Tannenbergu 31.
423 Olympijský oheň 32.
441 Zahraniční politika a mírové úsilí nového Německa 33.
455 Kolonie 34.
471 Francie a Německo 35.
479 Velká Británie a Německo 36.
249 Epilog
497 Literatura
503 Jmenný a místní rejstřík

Kdo byl Sven Hedin?

V roce 1937 se Sven Hedin vydání své knihy v Německu bránil, poněvadž Říšské ministerstvo lidové osvěty a propagandy trvalo na vyškrtnutí pasáží kriticky se vyjadřujících o nacionálním socialismu. Ve svém dopise státnímu sekretáři Waltheru Funkovi ze 16. dubna 1937 napsal:

„Když jsme hovořili o mém plánu napsat knihu, vysvětlil jsem, že bych chtěl psát jen objektivně, vědecky, eventuálně kriticky podle svého nejlepšího svědomí a Vy jste to shledal jako naprosto správné a přirozené. Nyní jsem také velmi přátelskou a mírnou formou zdůraznil, že by odstranění významných židovských profesorů, kteří vykonali pro lidstvo velkých služeb, Německu bývalo jen uškodilo a že by tím byli probuzeni četní protiněmečtí agitátoři v zahraničí. Postoj, který jsem zde zaujal, je tedy jen v zájmu Německa.

Že se obávám, že se mnou jinak všude chválená a obdivovaná výchova německé mládeže příliš málo dotýká otázek náboženství a života věčného, pramení z lásky a sympatií vůči německému národu, a jakožto křesťan cítím povinnost to říci otevřeně a sice v naprostém přesvědčení, že mi národ Lutherův, který je skrz na skrz religiosní, bude rozumět.

Před svým svědomím jsem doposud ještě nikdy nekapituloval a neudělám to ani tentokrát. Proto se nebude škrtat nic."[1]

1 Z nezveřejněného dopisu uloženého v Říšském archivu ve Stockholmu, akta Heinrich Himmler: Sven Hedins Arkiv, Korrespondens, Tyskland, 470; pozn. Adrian Preißinger.

Sven Anders Hedin, narozený 19. února 1865 ve Stockholmu, je většině lidí znám jen jako geograf, topograf, objevitel, cestovatel, fotograf a cestopisec. Během čtyř expedic do centrální Asie objevil Transhimálaj (nazývanou podle něj také Hedinovo pohoří), prameny řek Brahmaputra, Indus a Satludž, jezero Lopnor, jakož i zbytky měst, hřbitovů a Čínské zdi v pustinách Tarimské propadliny. Hedin umírá 26. listopadu 1952 ve svém rodném městě. Jeho životní dílo bylo dokončeno posmrtným vydáním jeho „Atlasu centrální Asie".

Sven Hedin se svými tibetskými služebnými na podzim 1908 na indicko-tibetské hranici. Hedin se během své expedice v Poo oblékl jako Tibeťan, aby nebyl tak rychle odhalen jako Evropan.

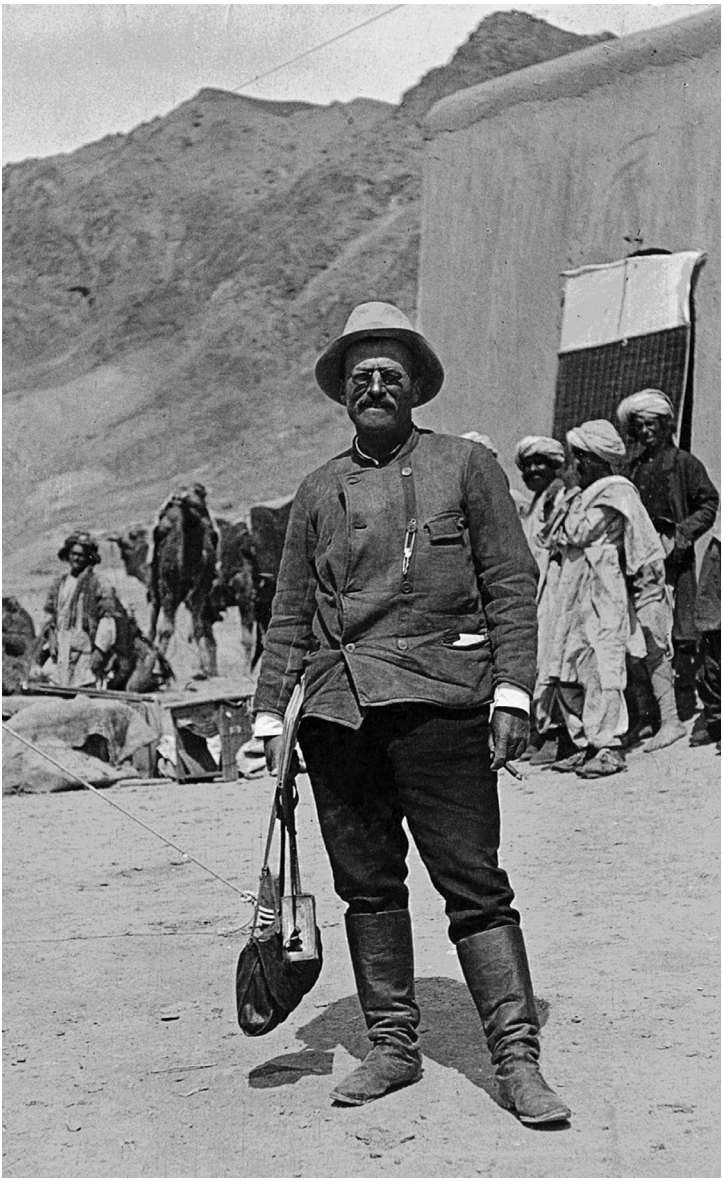

Sven Hedin v roce 1906 v Persii. Cílem expedice byla Indie.

Sven Hedin během své čtvrté asijské expedice v letech 1927–1935.

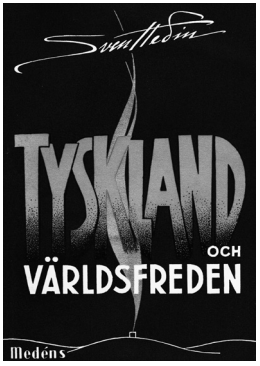

Sven Hedin však byl také člověkem politickým a jako takový byl stálým přítelem Německa.

To je patrné i z jeho obsáhlého, čtivého a poučného díla „Německo a světový mír“ (Tyskland Och Världsfreden). V roce 1937 se vydání knihy v Německu bránil, poněvadž Říšské ministerstvo lidové osvěty a propagandy trvalo na vyškrtnutí pasáží kriticky se vyjadřujících o nacionálním socialismu. Na druhou stranu Hedin v této knize prezentuje protižidovská opatření proti – jak sám napsal – „židovské moci a ničivému běsnění“ jako logické a pochopitelné kroky ve smyslu nutné sebeobrany. Židé jsou podle něj

SVEN HEDIN

Deutschland
und der Weltfriede

Deutsche Übersetzung von „Tyskland och Världsfreden"

Mit 53 Abbildungen und 2 Karten

Es schadet einem Volke nicht, weder in seiner Ehre, noch in seinem Glück, mal besiegt zu werden. Oft trifft das Gegenteil zu. Das niedergeworfene Volk muß nur die Kraft haben, sich aus sich selbst wieder aufzurichten. Dann ist es hinterher glücklicher, reicher, mächtiger als zuvor.

Theodor Fontane

Deutsches Institut für Erwachsenenbildung · Bibliothek · München

LEIPZIG / F. A. BROCKHAUS
1937

odpovědní za přijetí Versailleské smlouvy, za neštěstí, jež se tehdy na Německo sneslo, stejně jako za úpadek kultury a mravů v Německu coby důsledku židovského vlivu v novinách a kultuře. Hedin knihu nakonec vydal jen ve Švédsku.

Nám se podařilo získat jeden z mála existujících nátiskových exemplářů německého vydání, které nikdy nebylo realizováno.

Dílo, které vzniklo v návaznosti na autorovu cestu Německem, uskutečněnou v roce 1937, svědčí o jeho přátelství k německví, stejně jako o upřímných, avšak nikoli nekritických sympatiích pro nacionální socialismus. Hedin se zde vypořádává se zahraniční kritikou Hitlerovy vlády a zastává názor, že je částečně naprosto nespravedlivá, částečně přinejmenším silně přehnaná. V textu analyzuje četné aspekty německé historie i samotné Třetí říše.

Kniha tohoto Švéda je vposledku zajímavá proto, neboť líčí Třetí říši očima cizince, který ji viděl a procestoval jako očitý svědek doby. Je tudíž velmi poučné srovnat Hedinovo svědectví s obrazem Třetí říše, jak nám ho dnes prezentují média a oficiální dějepis.

Pro nakladatelství guidemedia etc

Adrian Preißinger
Leipzig-Gohlis, podzim 2014

Předmluva

Nacionální socialismus Německo vyvedl ze stavu politického a morálního úpadku.

Švédové, kteří sní o zavedení nacionálního socialismu také u nás, zapomínají, že my jsme na rozdíl od Německa nebojovali ve čtyři roky trvající světové válce proti zničující přesile, neutrpěli jsme naprostou porážku a nezažili zhroucení pořádku, násilný mír, inflaci a patnáctiletou periodu všeobecného ponížení. U nás tedy chybí všechny předpoklady k zavedení nových forem vlády a života. Náš národ by měl děkovat Bohu, že v této době zvratů a ohrožení žije ve šťastnějších a klidnějších poměrech než leckterý jiný národ světa.

O zdrojích a předcházejících studiích k této knize zpravuje následující oddíl s názvem „Objevitelská cesta do neznámé země". Obávám se, že většinu mých čtenářů bude tato část s nesčetnými jmény lidí, měst a časovou tabulkou k smrti nudit. Je proto mou povinností je před čtením této kapitoly zavčasu varovat. Uvádím to hned na začátek, neboť jejím obsahem jsou podklady a souhrnná zpráva o vzniku této knihy.

Jen výjimečně jsem se pouštěl do letmých srovnání se švédskými poměry – důkladná analýza by rozsah této knihy zdvojnásobila.

A konečně musím vyslovit upřímný dík oněm mužům, kteří byli té dobroty a pročetli větší část knihy, jako profesoru Svenu Tunbergovi za kontrolu kapitoly „Až do světové války“, generálporučíku Henri de Champsovi za vojenské a politické kapitoly, admirálu Otto Lybeckovi za kapitolu „Skagerrak“, dr. Eriku Lundbergovi za části o sociálních otázkách, profesoru von Euler-Chelpinovi za kapitolu o průmyslu, dopravě a vědě, a biskupu Toru Andraemu za kapitolu „Církev a náboženství“.

Kapitolu „Žena ve Třetí říši“ napsala moje sestra Alma. Za informace o nositelích Nobelovy ceny musím poděkovat komerčnímu radovi Ragnaru Sohlmannovi a za údaje o olympijských hrách generálnímu sekretáři dr. Diemovi.

V knize je vyjmenována většina Němců, kteří mi pomáhali při obstarávání chybějících podkladů.

Rád bych výslovně zdůraznil, že shora jmenovaní mužové nenesou žádnou zodpovědnost za názory, které k jednotlivým otázkám vyjadřuji. Za ně jsem zodpovědný pouze já sám.

Pokud tato kniha může přispět k rozmetání všech těch prapodivných, šílených představ o Německu, s nimiž se člověk ve Švédsku tak často setkává, pak budu šťasten, že moje práce nebyla zbytečná.

Netroufám si však zajít tak daleko, abych doufal, že by vyhlídky, které jsem předestřel v závěrečné kapitole, mohly být třeba i jen slabou oporou světového míru, po kterém všichni správně smýšlející lidé touží.

Stockholm, 27. dubna 1937

Sven Hedin

1.

Objevitelská cesta do neznámé země

Obecně je docela těžké činit objevy v zemi,
do níž člověk nepronikl.

Abbé Huc

Dva francouzští příslušníci katolické kongregace misijních kněží, Abbé Huc a Abbé Gabet, v letech 1844 až 1846 uskutečnili úžasnou cestu do Tibetu, kterou Huc vylíčil v proslulé knize: „Souvenirs d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine", Paříž 1853. Druhý svazek díla uzavírá těmito slovy:

„Snad budeme mít příležitost zprostředkovat přesnou představu o zemi, o které člověk neměl, jak je třeba přiznat, nikdy tak nepřesné povědomí jako právě v těchto dnech. Ne že by snad chyběly informace o tamních poměrech… Počet knih, jež v posledních letech vyšly, je vpravdě neslýchaný. Jenže k vylíčení končin, do nichž noha pisatele nikdy nevstoupila, spisovatelský zápal nestačí. Když někdo po několika procházkách po svém kantonu píše o zámořských obchodních přístavech nebo v okolí Macaa sepíše „Cestu do Číny", tak to neznamená nic jiného, než že si získá pověst člověka, který píše o věcech, jež dostatečně nezná. – Obecně je tedy,docela těžké činit objevy v zemi, do níž člověk nepronikl'."

Hucův výrok ve všech ohledech sedí na veškeré názory, které zbytek světa sdílí o dnešním novém Německu. V uvedeném citátu stačí zaměnit Čínu za Německo, Berlín za kanton a Hamburg nebo nějaké jiné německé přístavní město za Macao. O našem jižním sousedovi toho věru

spoustu namluví a napíší především lidé, kteří si nedali tu námahu jej sami prozkoumat a poznat. Tak jako Huc jsem i já usiloval o to podat přesnou představu o zemi, kterou líčím v této knize.

Když jsem se 15. dubna 1935 po několikaletém cestování po Asii vrátil zpět do Stockholmu, obdržel jsem téměř od všech geografických spolků v Německu pozvání, abych přednášel o výsledcích zkoumání největšího kontinentu světa, který jsem se svými kamarády probádal.

Místo toho, abych podle jejich přání strávil jaro s Němci, jsem měl celou řadu přednášek ve Švédsku, a to jak před geografickými spolky, tak před veřejností. Během léta jsem rovněž přednášel na mnoha mládežnických setkáních a švédským venkovským obcím.

Kromě toho jsem obdržel také mnoho nabídek, abych podnikl turné s veřejnými přednáškami napříč Německem. Nakonec jsem společně s koncertním ředitelstvím Ebner v Berlíně dospěl k závěru, že budu hovořit na řečnických pódiích Třetí říše a nechám se předvádět jako barmský bílý slon. Svěřit se do rukou nějakého impresária může být riskantní. Ovšem šéfka firmy, paní Gunderlochová, i její asistent, Bělorus pan Abanchin, se o mě a moji pouť postarali způsobem, který si nelze vynachválit. Přednáškové turné postupně nabylo větších rozměrů. Podzimní měsíce nestačily a cesta skončila teprve počátkem dubna 1936. Tou dobou jsem za sebou měl 111 přednášek o Asii v 91 německých městech; k tomu ještě 19 přednášek v Československu, Rakousku, Maďarsku, Švýcarsku, Dánsku, Norsku a Finsku. Honoráře za přednášky mi umožnily splatit dluhy z posledních velkých expedic do Asie, za které jsem osobně ručil. Kromě toho jsem mohl nechat pracovat spolupracovníky svého vědeckého štábu na zpracování sbírek

a pozorování ještě před tím, než jsme obdrželi podporu švédského státu.

Po příjezdu do Německa začátkem října 1935 jsem měl pocit, že jsem vkročil do nové, neznámé země. Proto jsem se rozhodl vést si v osobním deníku poznámky, které by posléze bylo možné vydat jako souhrnné vylíčení nového Německa. V minulosti jsem totiž měl k této zemi velmi úzký vztah. V letech 1889/90 a 1892 jsem studoval na Berlínské univerzitě u svobodného pána von Richthofen, nejlepšího znalce Asie tehdejší doby a jednoho z nejlepších lidí v oboru vůbec.

Během světové války jsem za čtrnáct měsíců navštívil všechny německé a rakousko-uherské fronty.

Rok života v poli s důstojníky i obyčejnými vojáky mi poskytl příležitost poznat německý způsob myšlení lépe než roky míru. Společně prožité události velkého světového dějinného významu jsou s to vytvořit mezi lidmi pevnější pouto než cokoli jiného. Denně jsem měl možnost obdivovat statečnost a pohrdání smrtí vojáků, jež lze srovnat pouze se zářnými vojenskými vlastnostmi a láskou k vlasti Francouzů.

Své zážitky z této doby jsem vylíčil ve čtyřech knihách: „Ein Volk in Waffe“, „Nach Osten“, „Bagdad-Babylon--Ninive“ a „Jerusalem“. Mé zápisky z německých front pobaltských provincií a severní Itálie nebyly nikdy zveřejněny.

Naší velké švédské expedice do centrální Asie roku 1927/28 se zúčastnilo jedenáct Němců, převážně pilotů. I zde jsme měli já a můj švédský štáb příležitost vejít v poli s mladými Němci v dobré přátelství. Vylíčení našich osudů se nachází v publikacích „Auf großer Fahrt“ a „Rätsel der Gobi“.

Když jsem se uprostřed dubna 1935 vrátil domů, v Německu se něco přihodilo. Do srdce Asie pronikly nejasné fámy. Pro mne bylo vše nové. Všechny moje zkušenosti a vzpomínky pocházely z doby císařství a z dob Výmarské republiky. To nové, světonázor a nové dílo nacionálních socialistů a jejich vítězoslavného vůdce, jsem posuzoval skeptickým okem. Možnosti tak obsáhlé přestavby u národa s dvoutisíciletým dědictvím jsem nemohl opravdově uvěřit. Do studia lidí a nové doby jsem se pustil zhruba se stejnou zvědavostí a napětím, jaké jsem cítil dříve, když jsem pronikl do domoviny Kyrgyzů, Mongolů a Tibeťanů in partibus infidelium[1]. Domů jsem přijel, abych si odpočinul a zpracoval vědecké poznatky. Místo toho došlo na novou objevitelskou cestu do „Terra incognita"[2], jež ležela těsně před našimi jižními přístavními městy. Bylo mi jasné, že i z této cesty by měl vzniknout záznam v knižní podobě.

Následující zpráva o cestě samé se může zdát nadbytečná. Také bude krátká a kusá, skoro jako jmenný rejstřík. Není však bezvýznamná. Čtenář se z ní dozví, že se tato kniha zakládá na mnohočetných a náročných zážitcích. Slavnosti a bankety jsou ve všech městech stejné, proto je zde zmiňuji jen zřídka a letmo. Ve většině z oněch 91 měst se recepce konaly v radnici s projevy vrchních starostů za přítomnosti správy města, a vždy jsem se také musel zapsat do zlaté knihy, do níž se doposud zapsali císař Vilém, Hindenburg i Hitler.

Pokud někoho při čtení tohoto úvodu poněkud zarazí popisovaný spěch, může se utěšit tím, že to pro nás, kteří jsme cestu sami absolvovali, bylo podstatně namáhavější. Plurál „my" a „nás" nepoužívám z majestátné

1 Latinsky „v zemi nevěřících"; pozn. překl.
2 Latinsky „neznámá/neprozkoumaná věc"; pozn. překl.

povýšenosti, nýbrž proto, že jsem nikdy nebyl sám. Jako sekretářka se mnou byla má sestra Alma. První etapu nás doprovázel dr. David Hummel, větší část cesty pak dr. Gösta Montell a v posledních dnech dr. Erik Norin a dr. Nils Ambolt.

Tedy: ráno 8. října jsme byli, moje sestra, dr. Hummel a já, v Berlíně a následujícího dne mě v šest hodin večer ve své obří pracovně přijal Adolf Hitler. Nikdy předtím jsem ho neviděl, obdržel jsem od něj však dva telegramy: jeden v Pekingu, kde mi popřál šťastnou cestu, a jeden v Nankingu s přáním k narozeninám. Za tato zdvořilostní gesta jsem mu nyní, kdy mě vítal s napřaženou rukou, vyslovil dík. Je to člověk statného a mužného vzhledu. Posadili jsme se. Vyprávěl, jak to vypadalo v Říši, když převzal moc, podporován hlasy lidu a především dělníků, a jak nyní pracuje pro blaho celého národa. Hovořil mocně a s přesvědčením, jako by před sebou měl tisícihlavý dav. Jen ke konci, když jsme se dostali k otázkám Asie, jeho hlas polevil a byl méně slavnostní. V mramorovém sále Zoo jsme téhož večera narazili na vybrané posluchačstvo. Seděli zde generálplukovník Hermann Göring se švagrem a švagrovou, hrabě Eric von Rosen s hraběnkou, švédský vyslanec af Wirsén s paní af Wirsénovou, německý vyslanec ve Stockholmu princ Wied s princeznou Wied, admirál Behncke, proslulý bitvou u Skagerraku, někdejší ministr kolonií Solf, čínský vyslanec Liu Čin-čen, můj starý přítel prof. Albrecht Penck, několik kamarádů z Richthofenovy doby, mezi nimi profesor Georg Wegener a profesor Ernst Tiessen, jakož i různí kamarádi z cest z let 1927/28 aj.

Pozdravil mě předseda Zeměpisné společnosti, prof. Krebs. Po přednášce poděkoval prof. Hans Virchow z Antropologické společnosti.

Desátého následovala interview, fotografování, návštěvy, květiny, rozhlas, poslední přednostní shlédnutí výstavy mých kreseb v galerii Gurlitt, porada v Akademii věd a přednáška ve filharmonii.

Nočním vlakem do Kolína, u švédského generálního konzula Schnitzlera, v redakci Kolínských novin, rozhlasové interview před pěti miliony posluchačů, přednáška. Noviny, jejichž redakci jsme ho rána navštívili, mají 900 zaměstnanců a spotřebovávají 350 kilometrů papíru denně. Poté autem do Duisburgu a večer přednáška.

Třináctého října vlakem do Drážďan. Přednáška. Mezi posluchači bylo možno spatřit říšského místodržícího, vrchního starostu, jakož i vyslance von Blüchera z Holsingforsu. Den poté přijetí na radnici v Lipsku s projevy vrchního starosty dr. Goerdelera, dále rektor magnificus profesora Kruegera, profesora Reinharda a předsedy Lipské zeměpisné společnosti. Večer přednáška, jako obvykle téměř dvě hodiny, v obrovské Alberthalle. V Lipsku jsme bydleli, tak jako častokrát předtím, u starých dobrých přátel, mých nakladatelů Fritze a Hanse Brockhausových a jejich chotí.

Patnáctého vedla cesta přes Bamberg do Augsburgu, kde jsme se setkali s kněžnou Elisabeth Fugger-Babenhausenovou, rozenou hraběnkou von Plessen, jejíž švédská babička z matčiny strany byla rozená Lewenhauptová. U kněžny Elisabeth jsme byli několik dní hosty na starém zámku Wellenburg, jenž je tak bohatý na vzpomínky. Dříve jsem tam často pobýval, konkrétně když jsem bádal v augsburském archivu po Bengtově cestě[3]. U pří-

3 Sven Hedin, Verwehte Spuren. Orientfahrten des Reise-Bengt und anderer Reisenden im 17. Jahrhundert. Leipzig 1923.

ležitosti třicátého výročí zahájení mé cesty do Transhimálaje, 16. října, přednáška v Augsburgu.

Poté jsme zamířili do Mnichova. Po něm následoval Stuttgart, kde nás se všemi poctami přijal generální konzul Th. Wanner. Po přednášce, jíž byl přítomen říšský místodržící Murr, ke mně přišel misionář Sebastian Schmidt z Lehu a předal mi balíček, jenž obsahoval cestovní lékárničku od Burroughs Wellcome. Jeden z mých služebných ji v roce 1907 shledal zajímavou a nechal si ji. Potom asi změnil názor a dal ji panu Schmidtovi, aby mi ji doručil zpět.

Poté, co jsme devatenáctého navštívili výstavu Hitler-Jugend, jejíž výtěžek šel ve prospěch Východního Pruska a Memelské oblasti, jsme jeli přes Donaueschingen do Curychu, kde nás přijal prof. Arnold Heim.

Při příjezdu do Innsbrucku nás pozdravila čestná stráž skautské skupiny, jež nesla mé jméno. Po přednášce pěvecké vystoupení mládeže a předání vavřínového věnce a skautského odznaku ve zlatě. Cesta vlakem do Vídně. Zde přijetí vyslancem Udénem, mj. zasedání v Akademii věd s proslovy profesorů Redlicha a Oberhummera. Oběd a návštěva u státního sekretáře Perntera. Přednášce v sále koncertního domu dne 22. byli přítomni spolkový prezident Miklas, kancléř Schuschnigg, kardinál a všichni členové vlády.

Dvacátého třetího přednáška v Ústí a na druhý den v Praze, kde jsme byli hosty švédského vyslance Lagerberga a jeho ženy. V podzemním přednáškovém sále panovala nehorázná tlačenice. České levicové elementy hrozily nepokoji kvůli mé přátelskosti vůči Němcům, kterou jsem prozradil v rozhlase. Proto byli povoláni policisté. K roztržce ovšem došlo teprve po přednášce. Stísněný dav se opřel do tenkých dřevěných dveří „uměleckého pokoje“.

Policie se snažila odolat, dav zase tlačit kupředu. Kdyby se jim podařilo dveře prorazit, všichni bychom se umačkali. Ale byli to jen neškodní lovci autogramů, druh, na který si člověk brzy zvykne.

Po návštěvě českého a německého geografického institutu, které mi ukázali profesoři Svoboda a dr. Julie Moschelesová, jsme jeli autem na přednášku do Karlových Varů. Následoval Rumburk a Brno. Dne 28. jsme jeli autem kolem památníku bitvy u Slavkova. Na cestě do Vídně nám v jedné vesnici předvedli národní tance v krojích a v jednom protestantském kostele zazpívali písně. Večer přednáška ve Vídni, posléze slavnost u vyslance Undéna a jeho ženy.

Na zámku Gutenstein jsem opět spatřil svého starého přítele z války, hraběte Ernsta Hoyose, který vlastní zřejmě největší sbírku loveckých trofejí na světě. Další přednášky se konaly ve Štýrském Hradci a v Geografické společnosti Mnichov, které předsedá profesor Wilhelm Credner. Čtvrtého listopadu z Wellenburgu do Freiburgu, kde jsme se setkali s nositelem Nobelovy ceny za medicínu z loňského roku, profesora Spemanna. Následoval Heidelberg se svou 550 let starou univerzitou. Poté se jelo do Stuttgartu a pak do Karlsruhe. Všude přednášky.

Do Würzburgu jsme jeli vlakem a dostalo se nám vřelého přijetí. Starosta Memmel, univerzitní profesoři, studenti a školáci utvořili špalír od nádraží až k hotelu. Würzburg, švédská vzpomínka, „hrad", který byl dobyt Gustavem Adolfem roku 1631, kulatý kostel z roku 706, zámek knížecích biskupů, jeden z nejkrásnějších na světě. Ve skvostném salonu dodnes stojí postel, v níž kdysi spal Napoleon. „Tohle je ten nejvybranější farní domek, který jsem kdy viděl", měl prý tehdy prohlásit. Po přednášce v Mannheimu, kde byl naším hostitelem vrchní starosta Renninger,

jsme jeli autem po dálnici do Frankfurtu, kde jsem se setkal s dr. Tingem a prof. Rousellem, přáteli z Číny, jakož i s geologem prof. Leuschem. Pak přišel na řadu Wiesbaden. Všude přednášky. Po návštěvě v Hoeschově vysoké peci pokračovala cesta do Düsseldorfu a 15. listopadu do Meinzu, kde se o nás staral profesor Schmidtgen. S panem a paní Holtkottovými coby hostiteli pokračovala jízda do Kolína nad Rýnem, potom do Wuppertalu a Kasselu, kde nám princ Filip Hesenský ukázal zemské hraběcí muzeum a galerii maleb s 29 Rembrandtovými obrazy.

Další zastávky představovaly Hannover a Magdeburg. Návrat do Berlína a přednáška před studenty obchodní akademie. Den nato přednáška pro zimní pomoc. Pár divokých dnů v říšském hlavním městě: oslava u Svazu Dálného východu, který vedl dr. Diehm a dr. Linde, u čínského vyslance Liu a čínského chargé d'affaires ve Stockholmu Tanna, u generálporučíka a jeho ženy von Seecktových atd. Dne 24. listopadu jsme jeli autem do Brém a Hamburgu s přednáškami. Potom na panské sídlo Sierhagen v Holštýnsku, kde jsme strávili noc u hraběnky Plessenové. Bylo pozdě, seděli jsme a povídali si až do půl druhé ráno, a dvacátého šestého jsme odjeli do Lübecku. Po přednášce jsme shlédli překrásný Mariánský kostel a naslouchali libozvučným tónům zdejších varhan. Dvacátého sedmého do Greifswaldu, kde jsme se opět viděli s prof. Johannesem Paulem, Hindenburgovou dcerou, paní von Brockhusenovou s jejími syny a mladým Bismarckem.

Ve zcela zaplněné městské hale ve Štětíně seděl polní maršál von Mackensen v krásné husarské uniformě. Prošel jsem k němu středovou uličkou. Když jsme se po tolika dlouhých letech – Halič 1915 – opět shledali, všudypřítomné fotoaparáty rozehrály svou obvyklou scénu. Polní

maršál, statný, vzpřímený a plný života, se účastnil večeře v úzkém kruhu až do půlnoci; nikdo by nebyl býval tušil, že mu bylo již 86 let. V noci jsme opět vyrazili do Berlína s novým přednáškami. Výročí úmrtí Karla XII. jsme strávili v Halle.

Neděle 1. prosince byla pro tuto bleskovou jízdu typická. V 11 hodin jsem měl dvouhodinovou přednášku v Albert-halle v Lipsku. Snídaně u Hanse a Suse Brockhausových, načež jsme Montell a já jeli autem ke Schwedensteinu, jemuž jsme vzdali hold se smeknutou pokrývkou hlavy v prudkém dešti za současného stmívání. Projev syndika z Lützenu, návštěva Gustav-Adolf-Kapelle, jízda autem do Jeny, oběd a projevy u ženy Rudolfa Euckena, dvouhodinová přednáška, jízda zpět do Lipska, večeře v jednu v noci – to vše v jeden den. Člověk toho už má plné zuby, když konečně nastane klid.

Dne 2. prosince přednáška ve Zhořelci. O půlnoci jsme byli ve Vratislavi, přivítáni naším kamarádem z asijských cest dr. Waldemarem Haudem. Tři přednášky v rozhlase: interview, „Asijské Vánoce" a „Německým dětem". Poté přednášky u Zeměpisné společnosti a Společnosti pro národní kulturu s pozdravnými projevy prof. Maxe Friedrichsena a rektora univerzity prof. Walze. Následující den přednáška v aule, jež měla 1 200 míst k sezení; přítomných bylo 2 000 z celkových 4 000 studentů univerzity. Skvostný projev přednesl mimo jiné také vůdce studentstva. Čaj u švédského konzula Grunda s chotí. Zde jsme se opět viděli s hrabětem Pücklerem, někdejším německým vyslancem ve Stockholmu, a jeho manželkou.

Dále se pokračovalo do Beuthenu a Opavy s přednáškami v obou městech, a do Budapešti, kde jsme bydleli u švédského generálního konzula Bayer-Krucsaye. Geografic-

ká přednáška. Přátelé, s nimiž jsme se setkali: hraběnky Stella Andrassyová; Hanna Karolyiová; Alice Telekiová, obě posledně jmenované dcery proslulého cestovatele Asií hraběte Bely Szechenyiho; prof. Cholnoky, Vald. Langlet a mnozí další.

Devátého prosince opět do Vídně. Předběžné shlédnutí mé výstavy za přítomnosti ministerstva školství Perntera, švýcarského, francouzského, rumunského, švédského a ruského vyslance, dále prof. Oberhummera a dalších. Večer přednáška v koncertním domě, kde jsem opět spatřil svého starého dobrého přítele z války, hraběte Emmericha Thuna. Den nato přednáška v úchvatném Salzburgu. Desátého jsem stál na pódiu střeleckého domu v St. Gallen; zde jsem byl přiveden na místo, kde se nacházel hostinec, v němž zemřel Gustav Adolf IV. Později na stejném místě postavili nový dům. Na zdi se nachází pamětní tabule: „Zde, v Hostinci u koníčka (Gasthaus zu Rössli), bydlel po čtyři léta král Gustav Adolf IV., jenž zde 7. února 1837 zemřel." Profesor Schmid vyprávěl, že ještě dnes v St. Gallenu přežívá sympatická, ale i žalostná vzpomínka na krále. Plukovník Gustafsson byl pro své mírumilovné, nenápadné a vážné vystupování předmětem všeobecné úcty a vážnosti. Nad jeho bytostí se vznášelo cosi tajuplného: téměř pořád byl osamocený a uzavřený do sebe. Jeho jediným rozptýlením bylo rozjímaní při hře na spinet, nebo když si hrál s malými dcerami hostinského, které se nepokoušely proniknout do jeho tajemství a nevěděly, že ten nebohý, mlčenlivý host byl kdysi panovníkem slavného království. Když se nad ním smrt konečně smilovala a učinila konec jeho příkoří, byl tím malým kruhem lidí, kteří jej v St. Gallenu obklopovali, postrádán. Byl to ubohý, zapomenutý, zpustlý poutník zbavený vlasti, jemuž se dostalo zadostiučinění, teprve když

byl jako švédský král převezen do hrobky Riddarholmského kostela, aby spočinul vedle Gustava Adolfa II. a falckých králů.

Nyní zbývalo ještě pět přednášek: Basilej, Bern, Offenburg, Ulm a Pforzheim. Po zkoušce sil z posledních měsíců byl skutečný balzám probudit se 19. prosince opět ve Stockholmu.

27. ledna 1936 jsem opět stál před početným publikem, tentokráte v Braniborsku. Potom následovaly těsně za sebou Postupim, Köthen a Dessau, kde jsme shlédli obrovské strojní haly závodů Junker; starobylý Quedlinburg s jeho statným románským dómem, v jehož kryptě leží Aurora von Königsmark, „vnadná, štíhlá, se zlatými vlasy"; v Quedlinburgu byla abatyší, jako později Sophia Albertina; ještě v roce 1910 ukazovali její mumii zvědavým návštěvníkům.

V Halberstadtu a Hildesheimu, nádherných to městech, se konaly přednášky, stejně jako v Goslaru a Göttingenu, kde pro nás Společnost pro vědu uspořádala slavnost v přepychovém domě paleontologa profesora Abela; Paderborn, Soest, Osnabrück, kde nás vrchní starosta Gärtner přivítal za přítomnosti předsedy vlády Eggerse a dalších v radničním sále, kde Johann Oxenstierna a Adler Salvius podepsali Vestfálský mír; obrazy jejich i ostatních signatářů zdobily na památku místnost.

Po přednášce v Bielefeldu jsme jeli do Essenu a poté, 13. února, do Bonnu, kde jsem se v Beethovenově sále znovu viděl se svým starým přítelem a kamarádem z Richthofenovy doby, profesorem Alfredem Philippssonem. Poté, co jsem veřejně vyjádřil radost nad jeho přítomností, se sálem ozval mocný aplaus. Byl člověkem, který geografickému výzkumu prokázal velké služby a nikdo se nepohoršoval

nad jeho židovským původem. Nemůže zveřejnit dokončený rukopis svého díla o antické geografii Byzantské říše. Žádný nakladatel to nechce vytisknout. Každý přítel vědeckého geografického bádání, jenž zná Philippssonovu velkou učenost a pečlivost, může jen litovat, že toto významné dílo nemůže být začleněno do pokladů lidského vědění. Do starého okruhu kamarádů již celých 47 let patřil rovněž profesor Meinardus.

Podívali jsme se do domu, kde se narodil Beethoven v malé, jednoduché komoře se šikmou střechou, dalo by se říci v kumbálu, který je dnes ozdoben už jen bystou velkého mistra a pár povadlými věnci. Jeho byt přestavěli na Beethovenovo muzeum. Ve vitrínách leží jeho partitury, mnohé v originále, jeho hodinky, brýle, naslouchadla a ostatní maličkosti. Je zde uschován rovněž jeho psací stůl a křídlo, které používal ve Vídni a jehož struny se třásly před jeho nesmrtelnými výtvory.

V zemském muzeu se člověk zastaví před skleněnými vitrínami osvětlenými zevnitř, jež obsahují římské a keltské artefakty z okolí Bonnu. Odtud jsme jeli na Venušinu horu (Venusberg) a z jejího vrcholu si užívali úchvatného výhledu přes Rýn. Jako u nohou jsme měli staré, krásné město, a na druhé straně řeky středohoří Siebengebirge s jeho starými rytířskými hrady a věžemi.

Večer přednáška v Solingenu, dříve městě ostří mečů, dnes místě, kde se vyrábí mírumilovné instrumenty. Pak následoval Recklinghausen a další den cesta autem do Aachenu, odkud vede elektrická dráha do Belgie a Holandska. Střetávají se tu čtyři země, obě již jmenované a dále Lucembursko a Německo. Slavnostní uvítání v přepychovém radničním sále, jenž je vyzdoben Rethelovými mistrovskými obrazy s motivy ze starého příběhu Karla Velikého.

Aachenský dóm patří k těm nejúchvatnějším, jaké může návštěvník Německa spatřit. Před jeho oltářem bylo korunováno 32 císařů a na vrchní galerii stojí trůn, na němž pak zaujímali své místo – mimo jiné i Karel Veliký.

Průvodcem ohromující klenotnicí dómu nám byl jistý přátelský páter, který nám vše ukázal a vysvětlil – Lotharův kříž, sarkofág Karla Velikého, monstrance a schránky na relikvie, posvátná písma ve skvostných, zlatem osázených svazcích – a také elektrický alarm, jehož soustava je neviditelně rozvedena po celém prostoru jako ochrana před zloději. Páter nám otevřel složité zámkoví skleněné výlohy, odsunul stranou tlusté skleněné tabule a vyjmul z nich vzácné předměty. Podal mi klenoty posetý lovecký nůž Karla Velikého a povídá: „Pane doktore, mrzí mě, že vám tento klenot nemohu věnovat na památku."

Následovaly přednášky v Remscheidu a Bochumi. Naším hlavním stanem zůstal Essen. Odtud jsme navštěvovali sousední města, přičemž jsme většinou měli k dispozici auto pohostinného vrchního starosty Richtera. Po přednášce v Mülheimu jsme absolvovali večeři u ženy Huga Stinnese, vdovy velkého průmyslového magnáta. Ona i její sympatické dcery a jedna malá švédská vnučka projevily dojemnou pozornost mým narozeninám.

Má sestra navštívila s diákonkou Johannou Meyerovou baštu diákonek u Düsseldorfu, kde získala své první vzdělání Florence Nightingalová.

Den poté jsme byli v Rheydtu. Jako obvykle jsme byli přijati na radnici a podepsali se do zlaté knihy. Na přednášce jsem se znovu viděl s páterem Veltmannem z Manasu v Sin-ťiangu. V téměř každém městě jsem narážel na důstojníky, s nimiž jsem se setkal ve válce. A vždy jsem musel uspokojit stovky sběratelů autogramů a podepsat se

do alb nebo mých knížek. Odmítnout by bylo malicherné. Všichni byli tak přátelští a plni zájmu, že jsem se prostě musel tvářit vstřícně, přesto jsem podpisy občas rozdával jen zběžně.

Dvaadvacátého února jsem měl volno. Vyzvedl nás profesor Kukuk a zavedl nás do muzea a Institutu bochumských báňských odborů. Naučné modely a skleněné reliéfy zde znázorňují, jak pod zemí leží sloje černého uhlí. V hloubce větší než 1 500 metrů je na práci příliš horko. V černouhelném hornictví je zaměstnáno více než 240 000 dělníků; společně s rodinnými příslušníky jich je milion, a k nim ještě náleží všechny ostatní obory, které žijí z hornictví. Zásoby černého uhlí vystačí ještě na 600 let; zdvojnásobí-li se těžba, budou zásoby vyčerpány za 300 let. Zde však lidský duch objevil nová východiska, protože se potřebná síla získá z větru a vln. V žádném případě však nemáme důvod k obavám. – Tyto mohutné sloje černého uhlí kdysi byly živé lesy plné švitořivého života. Překrásné barevné obrazy nám ukazují, jak asi vypadaly. V muzeu jsou vystaveny celé kmeny černouhelných stromů. Člověk si je bezděčně pohladí s pocitem posvátné úcty před jejich věkem 350 milionů let. Leckdo by až zavrávoral při myšlence, že astronomové naší doby objevují ve věčném prostoru vesmíru hvězdy, z nichž vycházelo světlo v době, kdy se sluneční svit zrcadlil na křídlech jepic v korunách černouhelných stromů. Lze pak chápat politika, který při prezidentské volbě v Americe pracuje pro svého kandidáta s fanatickým zápalem, a který poté, co vrhl pohled do prostoru skrze reflektor Mount Wilsonu a uslyšel pár čísel vzdáleností a světelných let, zmateně povstane, přejede si rukou přes čelo a řekne: „Teď už je mi naprosto lhostejné, jestli se prezidentem stane Taft nebo Bryan!“

V dalších dnech se konaly přednášky ve městech Hagen, Oberhausen, Hamm, Iserlohn, Mönchengladbach, Gelsenkirchen, Krefeld a Hamborn. Klidně přiznám, že jsem o některých z těchto měst, jejichž zlaté knihy mi nyní byly předloženy, nikdy předtím neslyšel. V Hammu nás poctili čtyři bratři, všichni příslušníci Hitlerovy mládeže, zahráním naší národní hymny na trumpety: „Du gamla, du fria…" (Ty starý, ty svobodný…). V obci Gladbach-Rheydt nás pozdravil vrchní starosta dr. Poeschel, jenž ve své řeči zmínil i to, že tisícileté město, které se nyní věnuje textilnímu průmyslu, prý leží na hranici mezi němectvím a románstvím. Ze 167 000 obyvatel bylo 6 000 v Hitlerově mládeži a z nich se pár stovek shromáždilo se svými hudebními soubory na radničním dvoře. Dne 29. února jsme byli v Krefeldu, městě sametu a hedvábí – 90 % umělé hedvábí, 10 % přírodní. Ženy ve městě prý patří k nejhezčím v západním Německu. V závěrečných slovech, kdy jsem poděkoval za pozornost, kterou mému vyprávění o Asii posluchačstvo věnovalo, jsem se také zmínil, že ve Švédsku dřív existoval zvyk, podle něhož měly mladé dívky právo na námluvy jen na přestupný den. „Já jsem svobodný muž a dnes je přestupný den!" Kdybych byl mladší, kdo ví, jaké následky by tato vyzývavá slova měla.

24. února jsme měli volný den. Pozvali nás do Düsseldorfu na karneval. V jedné místnosti radnice jsme byli my i jiná honorace přijati vrchním starostou dr. Wagenführerem, předsedou vlády a radními města, přičemž všichni byli oblečeni do starobylých slavnostních radních obleků, fialových sametových kabátů a doběla napudrovaných alonžových paruk. V radním sále stály prostřené stoly. Za tónů burácivé muziky do místnosti vstoupili karnevalový princ Hermann II., narážka na Hermanna Göringa, a princezna

Venetia. Všichni zaujali místo u stolu. Vrchní starosta držel řeč ke královským výsostem karnevalu. Potom se pustil do mě; tuto pasáž uzavřel tím, že mi byl na krk pověšen řád dvorního šaška karnevalu. Během karnevalu se všichni lidé okouzlujícím způsobem pominou. I z těch nejvážnějších radních, kteří jinak dbají práva a zákonů, se stanou rozpustilé děti. Jen kostýmy, rámus a bláznivé žertíky zapadající do atmosféry. Ve své odpovědi jsem proto přítomné ujistil, že jsem byl právě hostem u Dariuse, když přišel Alexandr a zapálil palác, že jsem byl u toho, když César hodil kostkami přes Rubikon, že jsem na břehu Kaspického moře závodil s Čingischánem na koni a v Samarkandu hrál šachy s Tamerlánem – ale co je tohle všechno oproti karnevalu v Düsseldorfu, kde mě jeho bláznivá výsost Hermann II. okrášlila řádem, který budu nosit ve dne v noci atd., čím úžasněji tím lépe. – Po jídle jsme táhli přeplněnými ulicemi hledajíce volné místo, kde bychom se posadili a pár hodin pozorovali karnevalové veselí: prapodivné autobusy, auta, kočáry, kostýmy, jezdce na koních, klauny, pieroty, hochy s kolečky, tanečníky a komedianty – ohlušující povyk všelijakých hudebních nástrojů, píšťal a bubínků. Na nesčetných povozech se vezly všemožné fiktivní postavy jako narážky na otázky denního života. Na obrovském voze s nápisem „zahraniční tisk" trůnila bílá kachna o velikosti afrického slona, obklopená mladými.

Potom se šlo do demilitarizované zóny. Dostavili se početní zástupci novinářů z Belgie a Holandska, možná i z Anglie a Francie, aby byli přítomni hrám, které u nich neexistují. My sami jsme nikdy předtím žádný karneval neviděli. Do Kolína jsme přijeli, ještě než prošel slavnostní průvod. Národ, jenž má za sebou dvě taková desetiletí a přesto je schopen se odtrhnout od jednotvárnosti šedého všedního

dne, běžných povinnosti a je schopen se změnit v hravé děti – o jeho budoucnost si netřeba dělat obavy. Člověk pomyslel na Karfledtsovo kázání, Sabaeuse a na Frödingův obraz Xenofóna, jenž byl hrdý na to, že vidí Helény, kteří se po tvrdých útrapách a hladomoru, po mrazu a mrtvých uměli ještě radovat…

Náš vlastní přednáškový karneval dorazil 2. března do Detmoldu a 3. března do Münsteru, se slavnostním přijetím v Sále míru, nezměněném od r. 1648, kdy se zde shromáždilo 150 delegátů, a čtvrtého do Koblenze. Mnoho z těchto jmen je latinského původu: Koblenz = Confluentes (Rýn a Mosela), Münster = Monasterium, Köln = Colonia.

Nyní přišla na řadu tato města: Darmstadt, Gießen a Offenbach s muzeem kůže, založeným dr. Eberhardtem, jakož i Norimberk. Všude se vyvěšovaly vlajky. Hitler ve svém projevu v Říšském sněmu 7. března ohlásil rozhodnutí vlády znovu obsadit Porýní.

V Norimberku, městě sjezdu strany, jsme byli provedeni městským radou Dürrem a viděli též prostranství Märzfeld, Zeppelinfeld, kongresovou halu a mnohé další. Navštívili jsme také Peetz' Haus, kde v roce 1632 bydlel Gustav Adolf a jeho choť.

Dále následovala města Fürth, Plavno a Koburg. Pevnost Koburg byla v roce 1632 bráněna tisícovkou švédských dragounů proti Wallensteinovi, který nakonec musel obléhání vzdát. V Koburgu se nyní nacházejí tři šlechtické dvory: otce princezny Sybilly, cara Ferdinanda Bulharského a ruského velkoknížete Kyrila.

Navzdory spěchu bez chvilky odpočinku jsme stihli návštěvu Wartburgu. Náš průvodce, velitel hradu von der Gabelentz, hovořil tak znale o Lutherovi, jako by onu dobu sám býval zažil. Po Říšském sněmu ve Wormsu se Luther

rok, v období 1521/22, ukrýval ve Wartburgu, kde během devíti měsíců přeložil Nový zákon. Ložnice je spíše kumbál a jeho pracovna také nebyla velká. Příběh o ďáblovi a kalamáři není skutečný; pravděpodobně vznikl několik set let po Lutherově smrti. Hrad ukrývá znamenité Cranachovy obrazy s Lutherem a Melanchthonem, jakož i poměrně velkou zbrojnici s jezdci a koňmi v brnění.

V Eisenachu přednáška 13. března a návštěva dvou malých komor v Lutherově domě, kde bydlel od 15. do 18. roku života; zde nám ukázali několik upomínkových předmětů. Hostitelka, bodrá stará žena, o Lutherovi hovořila, jako by u ní bydlel v podnájmu.

V Eisenachu se narodil Johann Sebastian Bach a bydlel tam jako hoch do svých devíti let.

Po příjezdu do Výmaru naše první kroky okamžitě směřovaly ke Goetheově domu, kde nás uvítal prof. Hans Wahl, sám vzezřením skoro ztělesnění Goetheho a jako nikdo druhý zběhlý ve spisech velkého mistra. Provedl nás třiadvaceti místnostmi nového Goetheova muzea, v nichž byly uloženy a přehledně seřazeny skici, mědiryty, portréty, knihy a vůbec věci, jež patřily Goethemu, stejně jako přírodovědné a archeologické sbírky a jeho sbírky umění. Na jedné ze stěn visel obraz se stromem o přibližně třiceti větvích: každá představovala obor vědeckého bádání, umění a literatury, ve kterém měly Goetheho práce přelomový význam – dechberoucí všestrannost!

Také jsme nahlédli do malé, skromné ložnice, kde 22. března 1832 zemřel. Ustlaná postel, jednoduché křeslo s opěrkou na nohy, mezi nimi noční stolek se dvěma lékařskými lahvemi, vše v nezměněném stavu. Zemřel vsedě ve svém křesle. Bezprostředně před tím, než se dostavila smrt, požádal přítomné, aby roztáhli závěs, pravděpodobně

proto, aby se mu dostalo více světla, neboť jeho oči již byly vyhaslé. Nevšiml si, že je závěs už roztažený a pokoj tak prosvětlený, jak jen může k poledni, o půl dvanácté, být. Nakonec se zeptal, co že je za den, a jakmile dostal odpověď, pronesl: „No, to zase brzy přijde jaro." Zvedl pravou ruku, jako by se chtěl pokusit nakreslit do vzduchu ukazováčkem své jméno. Ale paže mu klesla na koleno a jeho život byl u konce.

Ve Výmaru je Německo-švédská společnost, kde jsme byli oslaveni dámami ve švédských národních krojích a malých kouskem z Goetheho doby mládí.

Patnáctého března v 11 hod. přednáška v Erfurtu; odpoledne vpravdě královské přijetí ve sloupové hale výmarského zámku s projevem říšského místodržícího Sauckela; večer opět přednáška.

Po přednášce ve městě Gotha byli následujícího dne na společnou večeři u dr. Joachima Perthese pozváni vrchní starosta Schmidt, svobodný pán von Schenk, profesoři Langhans a Haack, státní sekretář Henicke a ředitel nakladatelství Fliček a my. Zde také došlo na velmi zajímavé rozpravy. Jmenuji tu jména vůdčích osobností světově proslulého nakladatelství, protože s největší pravděpodobností – a podaří-li se sehnat peníze – chtějí vydat velký atlas o centrální Asii, Tibetu a Mongolsku, která má obsahovat nejen geografické objevy, jež byly učiněny na mnou vedených expedicích, nýbrž vše, co je o této části zemského povrchu známo.

Na cestě k další přednášce ve městě Greiz jsme projeli kolem zaobleného kamenného mlýna, ze kterého Napoleon řídil bitvu u Jeny.

Potom cesta do Gery, odtud pak do 800 let starého města Zwickau, kde se před 127 lety narodil Robert Schumann

a kde zásoby černého uhlí místních dolů vystačí na dalších 80 let, a nakonec do Chemnitzu, kde nacionální socialisté při uchopení moci zjistili, že komunistická správa natropila dluhy ve výši sto milionů marek – pro město tísnivá zátěž, kterou se nynější správa města pokouší zlikvidovat několika málo miliony za rok.

Dalším cílem byl Pößneck. Ten měl roku 1933 celkem 1800 nezaměstnaných. Nyní jich má 500.

V Königsbergu nás přátelsky uvítal předseda vlády Friedrich a švédský konzul Ostermeyer. Dvě přednášky. Na radnici jsme navštívili Kantovo muzeum, kde jsme shlédli obrazy, rukopisy a knihy tohoto velkého filosofa, jeho Bibli, vycházkovou hůl a ostatní osobní věci, jakož i odlitek jeho lebky, kterou kdysi vytáhli z hrobu. Rovněž jsme navštívili Kantův hrob.

Poté přednášky v Insterburgu a Elbingu. In Marienwerder uspořádal předseda vlády dr. Budding společenské setkání na jeho starém, vybraném panském sídle. Zde byli přítomni také hrabě a hraběnka Dohnovi, jakož i jiní nositelé zvučných jmen. Byla tu atmosféra jako v „Göstu Berlingovi" od Lagerlöfové. Jeli jsme autem podél břehů Visly, kde experti z Versailles stanovili hranici tak, že se nikde nedotýká řeky, ale tu a tam probíhá od břehu třeba osm metrů. Proč? Kdo má z tohoto prospěch? Němečtí rybáři, kteří kvůli těmto osmi metrům musí mít cestovní pas a když jej náhodou nemají u sebe, tak jsou zatčeni? Mír a dobré sousedské vztahy mezi národy se takovými „regulacemi hranic" rozhodně neprohlubují.

O Marienburgu jste zřejmě ještě nic neslyšeli, viďte? Malé město s jedním z nejúžasnějších zámků na světě, který postavili němečtí řádoví rytíři, a jenž byl po více než 150 let jejich sídlem, aby byl nakonec dobyt Gustavem Adolfem II. a Karlem Gustavem X.

V Gdaňsku jsme se 28. března setkali s předsedou senátu Greiserem, jenž velkou měrou přispěl ke sblížení mezi Německem a Polskem a který kdysi se vzpřímenou hlavou opustil jednací sál v Ženevě, třebaže mu radili použít zadní dveře, aby unikl atentátu.

Den nato, 29. března, se v Německu mělo konat velké hlasování. Obyvatelé Gdaňsku, říšští Němci, se tak museli odebrat na moře na paluby lodí, aby mohli hlasovat na německé „půdě" mimo dvoumílovou hranici.

Má přednáška v Kolbergu byla naplánována na osmou hodinu. Avšak právě tou dobou pronášel Hitler projev, který lidé poslouchali v rádiu. Moje řeč na něj navázala. Devětadvacátého jsme byli opět v Berlíně a měli tak příležitost vidět čilý život, vlající vlajky a lid, jenž proudil k volebním urnám. Pro Vůdce hlasovalo 99 %.

Poslední města, v nichž jsem 3. dubna hovořil, byla Rostock, Harburg, Kiel a Flensburg. Dne 5. dubna jsem mohl být u toho, když Švédská akademie v den svého 150. jubilea položila věnec u rakve svého zakladatele v Riddarholmském kostele ve Stockholmu.

Přednášel jsem tak všehovšudy v 91 říšskoněmeckých městech. Celkem jsme za sebou nechali 13 730 kilometrů ujetých dráhou a 9 336 autem. Viděli jsme pracovní tábory, Hitlerovu mládež, monumentální budovy, automobilové dálnice a mnohé další, a hovořili s mnoha muži nové německé správy, říšskými místodržícími, předsedy vlád, župními vedoucími, okresními vedoucími i obyčejnými lidmi. Ze života a díla, které v Třetí říši zraje, jsme získali ohromný dojem. Avšak tyto dojmy, vzpomínky a zápisky tvořily jen jakýsi chaos, neuspořádaný, nepřehledný materiál, který byl ve své tehdejší formě nepoužitelný, ovšem po systematickém studiu poměrů nabyl velké vnitřní hodnoty.

Poté, co jsem se na jaře a v létě věnoval knize „Die Seidenstraße“[4], organizaci vědecké práce a XI. olympiádě, rozhodl jsem se, že se do Německa ještě vrátím.

Vyrazili jsme 1. října a třetího se usadili ve vznešené vile průmyslníka Richarda Heikese u jezera Wannsee. Hostitel a jeho rodina nebyli přítomni. Má sestra Alma a já jsme jejich velký dům obývali sami. K dispozici jsme měli kuchařku, domovníka Wobsta s rodinou a řidiče Kurta Ewerta. Kola našeho Mercedesu se musela hodně protočit, než jsme byli Třetí říší nasyceni.

Státní sekretář Walter Funk, ministerský rada dr. Ott a mnozí jiní pánové se nám ochotně nabízeli k dispozici, jakmile jsem vyslovil přání shlédnout ze Třetí říše co možná nejvíc.

S Hitlerem jsem o svém plánu napsat o Německu knihu nikdy nepromluvil ani slovo a Göringovi jsem svůj záměr sdělil teprve 12. prosince, tři dny před návratem do vlasti.

Na popud státního sekretáře Funka se mi věrným a neúnavným průvodcem stal vrchní vládní rada dr. Wilhelm Ziegler, vydavatel „Časopisu pro politiku“ (Zeitschrift für politik). Nemohu mu dostatečně poděkovat za nedocenitelné služby, jež mi prokázal. Vysokou měrou podporoval mou práci tím, že organizoval mé studium a pro mou pracovnu ve Wannsee obstaral celou knihovnu plnou brožur, knih, novin a časopisů.

Musel jsem obětovat prvotní záměr vylíčit našich prvních pět jízd autem, kterých se zúčastnil dr. Ziegler a občas i jiní odborníci. Považuji však za nezbytné pro názornost zde uvést „časovou tabulku“, jež obsahuje pouze hlavní zastávky.

4 Česky Hedvábná ulice; pozn. překl.

První cesta se konala od 11. do 16. října: Berlín, Magdeburg, Hildesheim, Essen, Mülheim, Leverkusen, Vogelsang, Bonn, Godesberg, Bad Brückenau, Rhön, Bad Neustadt, Erfurt, Lipsko, Berlín.

Druhá cesta od 28. do 30. října: Berlín, Elbing, Ermland, Allenstein, Ortelsburg, Lötzen, Jägerhöhe, Angerburg, Rominter Heide, Trakehnen, Insterburg, okres Labiau, Königsberg, Berlín.

Třetí cesta 4. až 13. listopadu: Berlín, Lipsko, Bayreuth, Augsburg, Wellenburg, Mnichov, Straubing, Řezno, Deggendorf, Bayrischer Wald, Pasov, Holzhammerhof, Norimberk, Würzburg, Rothenburg, Stuttgart, Hohenheim, Schwarzwald, Baden-Baden, Karlsruhe, Dorf Forst, Seyer, Worms, Dorf Riedrode, Bensheim, Groß-Gerau, Frankfurt nad Mohanem, Homburg, Saalburg, Frankfurt nad Mohanem, Gießen, Marburg, Kassel, Göttingen, Goslar, Berlín.

Čtvrtá cesta 6. až 11. prosince: Berlín, Lübeck, Plön, Kiel, Husum, Hamburg, Lingen, Meppen, Nordhorn, Arnhem, Doorn, Lingen, Emsland, Berlín.

Pátá cesta 13. prosince: Berlín, Jüterborg, Míšeň, Sachsenburg, Berlín.

Cesty autem od 11. října do 13. prosince měřily přibližně 14 000 kilometrů. K tomu se ještě přidalo 2 000 kilometrů železnice mezi městy Saßnitz a Berlín a zpět, mezi Berlínem a Königsbergem a zpět, stejně jako některé trasy, kdy jízdu autem překazila mlha. Celkově jsme v autě ujeli 2 400 švédských mil[5]. A sečteme-li jízdy autem a vlakem během oněch sedmi měsíců, které jsme v letech 1935 až 1936 v Německu strávili, tak se dostaneme na 39 100 kilometrů a více než 40 000 kilometrů, připočteme-li i pojíždění po městech. Pohlédne-li člověk na globus a představí si, že na

5 1 švédská míle = 10 km; pozn. překl.

území Německa (469 000 čtverečních kilometrů) smyčkovitě umístí celou délku dráhy rovníku, sezná, že tyto smyčky leží velmi těsně u sebe.

Doufám, že je pochopitelné, že základ této knihy tvoří námaha a práce. Abbé Huc má ve výroku, jenž je mottem této, pravdu. Stejně jako on doufám i já, že má kniha alespoň trochu přispěje k rozprášení fantaskních představ o Německu našich dnů, na něž člověk nezřídka naráží i u vzdělaných Švédů.

2.

Do světové války

Germáni po svých otcích zdědili obyčej postavit se nepříteli zbraní, a ne prosbou. Jen Svébům[1] *nekladli odpor, neb s těmi se nemohli měřit ani sami nesmrtelní bohové. Jinak nebylo žádného protivníka, kterého by nebyli s to překonat.*

César, De bello Gallico, Lib. IV

1 Svébové – východogermánský kmen, který na přelomu letopočtu žil poblíž Baltského moře; pozn. překl.

Švédové, Norové a Dánové se s Němci nacházejí v užším příbuzenském vztahu než kterýkoli jiný evropský národ. Oskar Montelius ve svém díle „Var forntid" (Náš dávnověk) o těchto prastarých krevních poutech praví:

„Naši blonďatí, urostlí, dlouholebí praotcové počali obdělávat naši zem krátce po skončení doby ledové, tedy před nějakými 15 000 lety. Poté, co se rozšířili na severu Skandinávie, se jejich kmen celosvětově proslavil pod jménem Germáni. V průběhu doby se totiž obyvatelé Skandinávie a severní části Německa stali sami o sobě jednou národnostní skupinou‚Germánů', stejně jako obyvatelé Anglie a Francie utvořili jinou národnostní skupinu – ‚Kelty', a ve východní části Evropy se z nich vyseparovala národnostní skupina třetí – ‚Slované'."

Již 2 000 let před Kristem měli Germáni, kteří dnes obývají severní Německo, dobře vyvinuté zemědělství. Žili však také z lovu a rybaření. Již tehdy oplývali vysokou materiální kulturou. Technické provedení jejich zbraní a nástrojů bylo na velmi vysoké úrovni, jak ostatně vyplývá z mnoha nálezů. Zda v této rané době měli písně a ságy, nevíme. Do jejich duchovního života a sociální organizace jsme díky římským badatelům získali vhled až v době kolem narození Krista. Díky jejich zprávám víme, že úsvit germánské historické epochy nastal daleko dříve než u kteréhokoli jiného

národa v Evropě, s výjimkou velkých národů klasického starověku, Řeků a Římanů.

Již v raných dobách byli Germáni chápáni a líčeni jako jednotný národ. Kde má jejich jméno své jazykové kořeny, však není známo. Jako první Germány zřejmě zmiňuje Poseidónios z Apameje[2] (125 až 40 př. Kr.), učitel Pompeiův[3] a Cicerův. Pod tímto jménem je líčí také Tacitus a jiní římští spisovatelé. I slavné dílo, které Tacitus o kmeni žijícím na severu napsal, nese název Germania.

Tacitus své dílo sepsal kolem roku 100 po Kristu. Avšak již 150 let předtím pronikl Julius César při polních taženích za účelem podmanění Galie až k Rýnu a v díle „De bello Gallico" sepsal své první zprávy o Germánech. A ještě dříve, v roce 113 př. Kr., se Germáni sami postarali o to, aby se světová mocnost Řím velmi tvrdě seznámila s jejich zbraněmi a silou. Tehdy při vojenských nájezdech pronikly až na hranice římského impéria dva germánské národnostní kmeny najednou, nejprve do oblasti dnešních Korutan a krátce nato do dolní části údolí Rhony. V roce 105 př. Kr. zde dva římští vojevůdci od Germánů utrpěli zdrcující porážku, která byla o to hrozivější a hrůzu nahánějící, že nikdo ani nevěděl, s kým vlastně má tu čest. V Římě se dlouho radili, zda jejich protivníky byli Keltové či Skytové[4]. Ve skutečnosti jimi byly germánské kmeny Kimbrů[5] a Teu-

2 Poseidónios – starověký řecký filozof, historik, zeměpisec, astronom a matematik, představitel středního stoicismu, jeden z nejvšestrannějších mužů antického starověku; pozn. překl.

3 Gnaeus Pompeius Magnus – význačný vojevůdce a politik na sklonku existence římské republiky; pozn. překl.

4 Skytové – souhrnné pojmenování pro příslušníky kočovných kmenů íránského původu, obývajících ve starověku značnou část východní Evropy: přibližně území dnešní Ukrajiny, Ruska a částečně i dalších států; pozn. překl.

5 Kimbrové – germánský kmen, který spolu s Teutony a Ambrony ve druhém století př. n. l. ohrožoval Římskou republiku; pozn. překl.

tonů. V roce 101 př. Kr. se římskému vojevůdci Mariovi podařilo oba kmeny porazit; prvně jmenovaný u Aquae Sextiae, dnešního Aix-en-Provence, a druhý u Vercellae v severozápadní Itálii. Tím se podařilo odvrátit nové, ještě větší neštěstí. Od té doby však Řím těmto neznámým kmenům věnoval nejvyšší pozornost. Této skutečnosti pravděpodobně vděčíme za poměrně bohaté poznatky o historii raných Germánů, které dnes čerpáme právě z římských zdrojů.

Již vojenské nájezdy Kimbrů a Teutonů rozprostírají nad životními poměry těchto kmenů jasné světlo. Podle všeho to byli rolníci, a proto je třeba se ptát, co bylo důvodem, že pronikli až k nejzazší hranici světové římské říše a jak se mohli odvážit bojovat proti protivníkovi majícímu takovou převahu. Zřejmě to byl hlad v zemi a nedostatek životního prostoru, který je vyhnal z jejich domovů na severu; dost možná i pustošivé záplavy. Od té doby se takovéto vlny plenění ze strany germánských národů mezi Rýnem a Dunajem proti hraničním valům Římské říše stávaly stále častějšími. César se dvakrát pokusil o průnik přes Rýn, přičemž byl přes tento tok postaven první most. Chtěl proniknout do této neznámé části světa a posunout hranice Říma na germánskou půdu. První výpad trval pouhých osmnáct dní, kdy se César musel spěšně a proti své vůli otočit. Druhý pokus trval o něco déle, ale neskončil o nic lépe. Tímto způsobem se Římané, stejně jako Germáni, prostřednictvím neustále opakovaných výpadů snažili udržovat nepokoj a napětí. Římští vojevůdci se novými nájezdy pokoušeli udržovat pozice v oblastech těsně před římskými hranicemi, aby si podmanili za nimi žijící národy.

Ani jeden z protivníků nedokázal toho druhého porazit. Teprve v roce 9. po Kristu byla v Teutoburském lese

svedena bitva, jež skončila nejtěžší porážkou, jakou Řím kdy utrpěl. Varus, římský vojevůdce a místodržící v Germánii, byl tehdy napaden knížetem Cherusků Arminiem. Tři jeho legie byly zničeny. Varus spáchal sebevraždu probodnutím vlastním mečem. Jen málo Římanů uniklo a přineslo zvěst o porážce nad Rýnem. Když císař Augustus nešťastnou zprávu obdržel, tak prý zvolal: „Vare, Vare, redde mihi legiones!" („Vare, Vare, vrať mi moje legie!") Na Arminiovu počest byla před více než 60 lety vztyčena obrovská socha tohoto hrdiny, kterou vytesal Ernst von Bandel. Dne 3. března 1936 jsem se odebral vzhůru k Hermannovu[6] pomníku. Na podstavci o zhruba 30 metrech se tyčí téměř 27 metrů vysoký Arminius s přibližně sedm metrů dlouhým mečem v ruce. Pěkný či půvabný není, je však obrazem živelné germánské síly. Z výšiny hledí daleko za Teutoburský les, dějiště svého velkého činu, kde dodnes žije jeho duch.

Římané však boj nevzdali. Další výpad byl veden Germanicem, vnukem císaře Augusta. Tyto války trvaly víc než století. Římský limes neboli opevněná pohraniční linie byl jakýmsi varovným znakem nejzazšího proniknutí Říma do Germánie. Rozprostíral se přibližně od ústí řeky Lahn do Rýna napříč pohořím Taunus, Odenwaldem a švábským pohořím Jura až k Dunaji, tam, kde nyní leží město Kehlheim.

Stejně jako velká zeď v Číně je tato hraniční linie jednou z největších památek světových dějin. U Homburgu v pohoří Taunus dal císař Vilém II. do nejmenších detailů zrekonstruovat tamní římskou pevnost – Saalburg. Navštívil jsem

6 Arminius, v německojazyčném prostředí zvaný též Hermann der Cheruskuer, byl náčelník kmene Cherusků, který sjednotil germánské kmeny a vedl úspěšnou vzpouru proti římské nadvládě, jež vyústila v trvalý zánik provincie Germánie; pozn. překl.

ji 12. listopadu 1936. Člověk tam nabude mimořádně živých dojmů z římského umění stavitelství pevností, starého dva tisíce let, a cílevědomosti, s jakou Imperium Romanum přesunulo své hranice až na území sousední země. Kohorty na zdech s cimbuřím útok Germánů vydržely. Kromě jiných upomínek z této doby je na Saalburgu ještě dnes udržován náhrobek, jehož nápis návštěvníka zpravuje o tom, jak při bitvě v Teutoburském lese stihla smrt římského centuriona Caeliua z Xanten.

Bylo to zde, na hranicích Germánie, kde byla rozpínavosti světové římské říše učiněna přítrž. Zde legie narazily na nepřátele, kteří se jim vyrovnali a jejichž udatnost v boji vzbudila značnou pozornost Tacita. Ten píše: „Vzdorovité, modré oči, rezavě blonďaté vlasy, obrovská těla a síla, která je vhodná k bouřlivému útoku, ne však ve stejné míře k vytrvalé zátěži a práci. – Nechat štít opuštěný je největší hanbou."

Germáni si volí své vévody „na základě jejich osobní statečnosti", a tito vévodové pak „působí větším vlivem spíše prostřednictvím osobního příkladu než skrze sílu svých mocenských oprávnění; jsou-li stále vepředu a na očích, připraveni zápolit v čele vojska, tak jim vůdčí postavení zajišťuje všeobecný obdiv". Tacitus své mínění o Germánech vyjadřuje následujícími slovy: „Nikoli Samnité[7] či Punové[8], nikoli Španělé nebo Keltové, dokonce ani Parthové[9] na sebe

7 Samnité – skupina sabellských kmenů, ovládajících vnitrozemskou oblast zvanou Samnium na jihu Apeninského poloostrova mezi roky 600 př. n. l. až 290 př. n. l.; pozn. překl.

8 Punové – římské označení pro semitský národ Féničanů; synonymum také pro obyvatele Kartága; odtud pojem „punské války" označující vojenské konflikty mezi Římskou republikou a Kartágem; pozn. překl.

9 Parthové – v užším slova smyslu název etnika, obývajícího ve starověku oblast jihovýchodně od Kaspického moře, v širším smyslu pojmenování vládnoucí vrstvy parthské říše. Parthové měli jako etnikum íránského původu příbuzenské vazby k Peršanům, Médům a Skythům; pozn. překl.

nedokázali tak často upozornit. Nebezpečnější než celá Arsakova Parthská říše je svobodné smýšlení Germánů."

Jejich zdatnost se, jak se zdá, neodrážela pouze ve vojenských činech. Tacitus vyzdvihuje též jiné příznačné rysy. V našich časech, kdy Němci tak důrazně požadují čistotu rasy, je zajímavé poukázat na Tacitovo ujištění, že „obyvatelé Germánie se sňatkem nemísí s cizími kmeny, nýbrž zůstávají rasově čistí a co do svého druhu jedineční". Tacitus dále píše, jak přísně mají Germáni v úctě manželství. „Omezování počtu dětí či usmrcování novorozeňat platí obecně za zločin a v Germánii více zmohou dobré mravy než kdekoli jinde dobré zákony."

Také to, čemu se dnes v Německu říká „následovnictví", zmiňuje už Tacitus. Platí obyčej, že muži s právem nosit zbraň dobrovolně následují nadprůměrně zdatného, silného a ušlechtilého vůdce a podřizují se navždy jeho rozkazu, na život a na smrt. Hans Delbrück ve své knize „*Weltgeschichte*" tento obyčej nazývá „sjednocením služby a svobody", vztah mezi vůdcem a jeho následovníky, jenž se nezakládá na nátlaku, nýbrž na bezpodmínečné věrnosti: rysu, který je pro Germány příznačný. Na druhé straně Tacitus v žádném případě nepřehlíží stinné stránky osobního pocitu svobody Germánů, když píše, že „se na shromáždění svobodných mužů, k tzv. thingu, nedostaví všichni naráz jako na povel, nýbrž v důsledku liknavosti účastníků uběhnou dva až tři dny."

Jak dlouho tyto germánské kmeny dokázaly vzdorovat Římské říši a jak moc také navenek vystupovaly jednotně, a možná se takto jednotně i cítily, tak dlouho trvalo, než byly s to vydobýt si pevnou politickou sjednocující pozici. Jistěže svrhli Římskou říši. Ovšemže mezi lety 200 až 500 př. Kr. vlny germánských národů prorážely do Říma

a jeho provincií. Germánské říše Gótů, Burgundů a Vandalů vyrostly ze země jako houby po dešti a stejně rychle zanikly. Je to doba, o níž pojednává velký hrdinský epos Němců, píseň o Nibelunzích. Její děj se točí kolem hrdinného boje Burgundů proti dorážejícím Hunům a jejich tragickém zániku u města Wormsu na břehu Rýna. Germáni zde poprvé vystupují jako strážci a obránci Abendlandu[10] proti vpádu asijských hord.

Expanze Germánů této doby se rovná mocné erupci vulkánu, který, místo aby stavěl hory, všechno kolem sebe pohřbí pod proudy lávy. Za Karla Velikého byly učiněny první pokusy kmeny politicky semknout a spojit v jednotě. Vzniká nová říše, která si s římským impériem co do rozsahu nic nezadá. Rozprostírá se od Jutska až po Pyreneje a Tibet. Od Bretaně až po Podunajskou rovinu.

Avšak ani tato říše nevznikla natrvalo. Byla příliš velká. Spojit Galii a Germánii v jedinou jednotku se ukazuje být nemožné. Dokonce i v samotné Germánii zanechalo politicky nezbytné, ovšem s obzvláštní tvrdostí provedené podmanění Sasů ve vědomí tohoto kmene tak hluboké rány, že si vymazání oné krvavé vzpomínky vyžádalo celá staletí.

Také začíná být cítit rozpolcenost vůči novému duchovnímu impériu, jež vzniklo pod papežskou nadvládou v Římě. Když císař během mše v kostele sv. Petra o vánočních svátcích roku 800 stojí a modlí se před oltářem, papež mu na hlavu nečekaně položí císařskou korunu. Spojení a souvislost s římským impériem se zdají být obnoveny. Tímto dnem začíná mezi severem a jihem, mezi Germánií a Itálií věčný svár opětovně pozdvižené německé císařské moci.

10 Abendland je původní označení západní části Evropy, obzvláště Německa, Anglie, Itálie, Francie a Iberského poloostrova. Dnes se pod tímto pojmem chápe západní svět spojený společnými hodnotami (řecká filosofie, římské právo, křesťanství aj.); pozn. překl.

Začínají ony věčné zátahy přes Alpy. Verdunskou smlouvou o rozdělení z roku 843, třicet let po Karlově smrti, se jeho dílo rozpadá na tři části: západní říši pod vedením Karla Holého, střední říši pod vedením Lothara a východní říši, jejíž vlády se ujal Ludvík. Ta se pak za saského císaře Jindřicha I., Otty I. a Konráda II. ze sálské dynastie rozšířila dále na východ a západ. Zemi zajistili v materiálním i ideovém ohledu znamenité postavení. Poté, co se rozpadla Francká říše, zde nalézáme vzor, jemuž ve svém impériu položil základ Karel Veliký.

Je to nejsilnější mocnost Evropy a kromě toho také hradba proti asijským hordám – Hunům, Maďarům a Avarům. Tím, že papež německým císařům pokládá na hlavu římskou korunu, vzrůstá jejich moc. Stává se tak velkou, že se jí musí podřídit dokonce i sám papež. Jindřich III. tuto mocenskou pozici stupňuje tak daleko, že na koncilu v Sutri roku 1046 přinutí papeže Řehoře VI. složit úřad a dosadí čtyři papeže po sobě. Brzy však dochází k protiúderu. Jeho syn a následovník Jindřich IV. je svatým otcem uvržen do klatby a aby se z ní osvobodil, musí jít jako kajícník bosky v poustevnickém rouchu do hradu Canossa a tři dny čekat u bran na Řehoře VII.

S Hohenstaufenem Friedrichem Barbarossou německé císařství vstupuje do nové, velké, vrcholné éry. Německo krok za krokem zažívá vzestup coby středobod Evropy a průkopník Abendlandu. Friedrich Barbarossa jde pětkrát na jih. Roku 1167 vstupuje v čele svých vojsk se vzdoropapežem Paschalem III. do Říma a vnucuje svou vůli papežskému stolci. Je současně německým císařem i synem církve. Během druhé křížové výpravy se však utopí v řece Salef v Malé Asii. Do Svaté země se nikdy nedostane.

Během této doby se spřádají nitky historie Německa, Evropy a křesťanství v jednolitou tkáň. Silný dojem z této skutečnosti člověk získá při návštěvě impozantních katedrál ve Špýru (Speyer) a Wormsu nad Rýnem. Nejhlouběji nám ve vzpomínkách utkvěla krypta s císařskými hroby pod kamennou podlahou katedrály ve Špýru, nad níž se zvedá mistrovské dílo klenuté lodi postavené v románském stylu. Zde odpočívají Konrád II., Jindřich III., jenž porazil papeže, a Jindřich IV., poutník do Canossy. Spočívá zde také carevna Beatrix, Barbarossova choť, i její dcera Agnes. Prostor vedle hrobu Konráda II., který si Barbarossa vyhlédl jako místo posledního odpočinku, zůstal prázdný, než tu o jedno století později pochovali Rudolfa von Habsburg, prvního z tohoto rodu.

Zde, v přítmí u hrobů, se člověka zmocní ohromující dojem z německé velikosti a německé tragiky, ze všeobjímajícího rázu, jenž vždy vyznačoval německý živel, a ovšem také z nadání a schopnosti tohoto národa řečené rozvrátit, z onoho ochromujícího partikularismu.

Blahobyt v zemi stoupá a v německých městech se rozvíjí kultura mimořádného charakteru, kterou předčí jen ta ze severu Itálie. Je to kultura, kterou obdivujeme v katedrálách v Kolíně nad Rýnem, Mainzu, Frankfurtu a Ulmu, na radnicích v Goslaru, Lindau či Braunschweigu, jakož i na překrásných stavbách v Augsburgu a Norimberku. Sotva v jiném městě najdeme tuto architektonickou kulturu zachovanou v úchvatnější a vytříbenější formě než v Rothenburgu ob der Tauber, městě, které samo o sobě tvoří památník dávno uplynulé velké doby plné lidské tvořivé síly.

Ovšem centrální moc v Německé říši stále více upadá. Moc knížat roste a císařství ztrácí vliv. Panovnická moc

Habsburků, kteří nastoupili na místo Štaufů, se stále více přesouvá na východ a těžiště Říše se přenáší do okrajových oblastí.

Když o sobě německý živel nechává ve světě opět slyšet, není to již v oblasti politiky, nýbrž na poli víry a ducha. Německo v boji s papežskou mocí přebírá duchovní vedení Abendlandu: Martin Luther 31. října 1517 přibíjí svých 95 tezí na bránu zámeckého kostela ve Wittenbergu a zapaluje tak pochodeň reformace.

Německo se opět stává centrem Evropy, z něhož povstává nový duch. Tím však v naší části Země nevzniká jen pouhé bojiště pro duchovní, nýbrž také vojenské bitvy. Rozkol obou konfesí, protestantské a katolické, jakož i občanská válka se stávají politickým míčkem ve hře zápolících mocností. Náboženské boje dosahují vrcholu třicetiletou válkou. Do velké evropské politiky poprvé zasahuje Švédsko. Gustav Adolf u Breitenfeldu a Lützenu zachraňuje věc protestantismu. Na německé půdě člověk získává ohromný dojem z velikosti a významu hrdinného krále spíše než ve Švédsku. V německých učebnicích je nazýván „zachráncem protestantismu", a ve všech protestantských kostelích v Německu se 6. listopad uctívá jako den, kdy roku 1632 u Lützenu padl hrdinskou smrtí, vřeleji a niterněji než u nás ve Švédsku. Vestfálský mír daroval světu svobodu náboženského vyznání. Byli to Gustav Adolf a Axel Oxenstierna11[11], kteří zachránili zásadu svobody vyznání, na níž byl postaven moderní svět.

Po této dlouhé válce bylo Německo zpustošené a vylidněné. Kromě toho bylo také politicky ochromené a stalo se

11 Axel Oxenstierna – švédský hrabě a státník, uznávaná osobnost v době třicetileté války. Udržoval styky se švédským králem Gustavem II. Adolfem. Zasahoval do různých reforem (soudnictví, správy, školství, hospodářství) a významně i do politického dění; pozn. překl.

jablkem sváru. Francie byla garantem münsterského míru a Švédsko mírem z Osnabrücku. „Německá říše byla pod kuratelou" – tak o této době soudí Aloys Schulte, dějepisec německého státu. Sice si ještě udržela ústavněprávní označení „Svatá říše římská národa německého", ve skutečnosti však s 1800 církevními i světskými knížectvími všech možných velikostí byla pouhým „monstrem", jak uvádí Samuel Pufendorf. Společníky této říše byly cizí mocnosti jako Španělsko, Švédsko a Dánsko. Habsburkům, nositelům koruny, leželo víc na srdci Španělsko, země za mořem a východní Podunají než říše samotná. Uvnitř říše zvítězila zásada suverenity zemských knížat. Jak politicky tak konfesně bylo Německo rozdrobeno takovým způsobem jako žádná jiná říše předtím. Říšská myšlenka zemřela. Nebylo ani tak zásluhou síly této myšlenky, nýbrž zcela jednoduše zásluhou chybějících záměrů a vůle vnějších nepřátel, že tato „první říše" Němců mohla existovat až do roku 1806. Toho roku Habsburk František I. složil německou císařskou korunu.

Vláda Habsburků v historii Abendlandu sehrála záslužnou roli. Převzala a dále udržovala dědictví saských císařů, kteří roku 955 na Lechfeldu porazili Maďary. Stejným způsobem habsburská dynastie zadržela opakované nájezdy Mongolů a sloužila jako ochranný val proti plenícím vlnám z centrální Asie.

Napoleon I. této Svaté říši římské národa německého zasadil smrtelnou ránu. Ovšem za oponou této říše již v samém srdci Německa klíčila nová moc. Friedrich II. učinil z Pruska velmoc, jež měla v nadcházejících dobách převzít vůdčí roli.

Celé 19. století ovládl boj za svobodu Německa. O přední mocenské postavení v Německu zápolily Prusko

a Rakousko. Až Bismarckův génius tento svár rozhodl ve prospěch Pruska. Přesto se však nepodařilo dosáhnout toho nejvyššího cíle. Rakousko, a s ním miliony Němců, zůstalo za říšskými hranicemi. Také uvnitř byla tato „druhá říše" příliš silně federalisticky upoutána ke zvláštním zájmům dynastií v různých spolkových státech, než aby mohla vznést nárok být národním státem jako v případě Anglie a Francie a později také Itálie.

Taktéž ze sociálního hlediska byla tato nová říše dějištěm silných rozepří. Obyvatelstvo říše narostlo z původních 24,8 milionů roku 1816 během jednoho století – do roku 1914 – na něco přes 65 milionů. Během téže doby obyvatelstvo Francie vzrostlo z 28 na 39 milionů.

Nerostným bohatstvím bylo Německo zásobeno relativně dobře. K dispozici bylo slušné množství uhlí a částečně také železa. Ostatní suroviny chyběly: měď, bavlna, kaučuk i ropa. Struktura půdy pro zemědělství nebyla nijak zvlášť dobrá. Existovalo několik oblastí s úrodnou půdou dobré kvality, ty však narušovaly táhlé plochy bídné, neúrodné půdy. Marka Braniborsko kolem Berlína se tak skládala ze samého písku, který proměnila v úrodnou zeminu teprve mimořádně intenzivní práce.

Nyní se v historii Německa znovu objevují problémy s prostorem. V obou prvních desetiletích po založení Říše začala bezpříkladná vlna vystěhovalectví lidí opouštějících přelidněnou zemi. V letech 1871–90 ze země emigrovaly bezmála dva miliony lidí, tedy průměrně 100 000 ročně. Většina z nich do Spojených států. Bismarckův následovník, říšský kancléř Caprivi, se cítil být postaven před otázku exportovat buďto zboží, nebo lidi, jak se vyjádřil v projevu v Říšském sněmu 10. prosince 1891. Zvolil export zboží. Industrializace se prohlubovala s mnohem větší činorodos-

tí než doposud. Vlna vystěhovalectví trvale slábla. Průmysl se rychle vyvíjel. Německo, které ve výrobě železa ještě v roce 1890 zaujímalo třetí místo za Anglií a Spojenými státy, v roce 1913 přeskočilo Anglii o dvojnásobek a umístilo se na druhém místě.

V produkci uhlí vládly stejné poměry. Zde Německo těsně šlapalo na paty Anglii, jejíž předstižení se zdálo být jen otázkou času. V roce 1913 mělo Německo na kilometry nejdelší železnici v Evropě a jeho obchodní flotila se umístila hned za anglickou a před Spojenými státy. V zahraničním obchodě byly poměry obdobné.

Rychlý rozvoj však měl také stinné stránky. Jedním z důsledků byl vzestup proletariátu a sociální demokracie, jež se vůči státu stavěla nepřátelsky. Sociální otázky neměly nikde jinde ostřejší ráz a sociální demokracie nikde nehecovala k třídnímu boji radikálněji než právě v Německu. To platilo pro vnitřní klima v říši. Ovšem zářný rozmach pod vedením císaře Viléma II. měl jisté následky i navenek.

Anglie v Německu viděla nebezpečného a nepohodlného konkurenta ve výnosném zahraničním obchodu. Rozvoj německých kolonií byl tak mladý, že otčině ještě nemohl sloužit jako odbytiště zboží a lidí. Německo se k rozdělování světa připojilo příliš pozdě. Jedině kolonie jako Německá východní Afrika, Togo a Kamerun měly rozvinuté plantážové zemědělství na vysoké úrovni.

Nově založená říše musela nést také jistou zátěž, jež se ukula v ohni německo-francouzské války z roku 1871. Francouzi nebyli s to přenést se přes ztrátu Alsaska-Lotrinska. Tím se prastaré francouzsko-německé nepřátelství, jež sahá dobrých pět set let do historie, vplížilo rovněž do nové říše.

Právě to byly ve vnitřní a zahraniční politice, jakož i v hospodářských a sociálních otázkách okolnosti, za nichž byla druhá říše Němců stržena do víru světové války. Teď se mělo ukázat, zda je kovaná z tvrdší oceli než Svatá říše římská národa německého.

3.

Světová válka

My sami tomu nerozumíme,
nebyli jsme u toho.
Víme jen: válka zabila
náš mír i mír světový.
Naši lidskou hrdost proměnila
válka v hanbu, která nikdy nepomine.
A sny tisíciletí
za čtyři roky uvadly.

Sten Selander

Výstřel v Sarajevu 28. června 1914 byl jiskrou, jež zažehla největší, nejnešťastnější a nejšílenější válku světové historie, požár, který doslova uvrhl do plamenů celý svět a neušetřil jediný národ; měření sil, kde byly rány ještě po dvaceti letech otevřenější a krvavější než v den, kdy utichlo hřmění děl a nad bitevními poli se rozprostřelo hrobové ticho.

Pro Německo tato válka začala politicko-diplomatickou porážkou. Úvodem jí byl smutně proslulý rozhovor mezi říšským kancléřem Bethmann-Hollwegem a sirem Edwardem Goschenem, anglickým velvyslancem v Berlíně. Behtmann-Hollweg věřil právě tak málo jako většina Němců, že by Velká Británie s Francií a Ruskem vedly válku proti Německu.

Tím od prvopočátku vznikla ta nejnevýhodnější vojenská pozice, jakou si Německo vůbec mohlo představit. Moltke a Schlieffen vynaložili veškerý svůj geniální důvtip k vytvoření konceptu vítězného boje na dvou frontách, ale přesto i na ně doléhala představa vnucené války proti dvěma nepřátelům jako noční můra. A teď, v srpnu 1914, německý generální štáb najednou stanul před úkolem vést válku na třech frontách, úkolem samo o sobě takřka nadlidským.

Na počátku války proti sobě stály na jedné straně Německo s Rakouskem-Uherskem a na straně druhé tři velmoci: Francie, Rusko a Anglie. Již tehdy byl poměr sil pro

Centrální mocnosti krajně nepříznivý. Německo na zemi dokázalo postavit vojsko s 3,8 miliony vojáků a Rakousko-Uhersko dalo dohromady 2,3 miliony, tedy celkem 6,1 milion. Francie disponovala o něco více než 3,8 miliony vojáků, Rusko více než 4,5 a Anglie více než milionem. K tomu přibylo ještě Srbsko s 330 000 vojáky a Belgie s 300 000 muži ve zbrani. Dohromady to tedy bylo 9 993 000 vojáků.

Na moři byl poměr sil ještě nepříznivější. Anglie měla 2 200 000 tun válečných lodí, Francie 614 000 a Rusko 256 000; naproti tomu Německo dokázalo dát dohromady jen 980 000 tun a Rakousko-Uhersko 237 000. V evropských vodách tak plulo 3 070 000 tun na straně Trojdohody a 1 217 000 na straně Centrálních mocností.

Navzdory přesile i porážce u Marny a ruskému vpádu do Východního Pruska na počátku války se Němcům v následujících letech dařilo udržet pustošivou válku daleko od vlastního území a držet válčiště na území protivníka.

A tak byly v létě 1915 provedeny ofenzívy v Haliči a Polsku a na podzim téhož roku došlo obsazení Srbska. Roku 1916 bylo dobyto Rumunsko. V Mezopotámii proběhlo několik průniků do Bagdádu a Kut el Amary a tažení pokračovalo přes Sýrii a Palestinu do Suezského průplavu. Německu a jeho spojencům se tedy dařilo vést válku ofenzivně, ačkoliv se poměr sil krůček po krůčku přeléval v jeho neprospěch.

Na stranu Centrálních mocností se sice koncem roku 1914 přidalo Turecko a na podzim 1915 Bulharsko, tyto posily však zase vyvážilo připojení Japonska a Itálie k Trojdohodě. Až do jara 1918 měli iniciativu Němci. Teprve v létě 1918 se miska vah překlápí na stranu Trojdohody a pro Centrální mocnosti se její převaha stává tíživě citelnou. Jazýčkem na vahách se stává vstup Ameriky do války; v únoru 1917

jsou přerušeny diplomatické vztahy a 5. dubna následuje vyhlášení války Spojenými státy. Dále se v letech 1917 a 1918 k Trojdohodě připojuje celá řada nových protivníků ze všech možných částí světa.

Proti Německu, Rakousku-Uhersku, Bulharsku a Turecku v létě 1918 stálo celkem 27 států, konkrétně Rusko, Francie, Anglie, Belgie, Srbsko, Černá Hora, Japonsko, Itálie, Rumunsko, Spojené státy, Kuba, Panama, Siam, Čína, Brazílie, Bolívie, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Haiti, Peru, Uruguay, Ekvádor, Řecko, Portugalsko, Hedžas a Libérie.

Ke konci války stálo z celkové 1 800 000 000 lidí, kteří žili na Zemi, 143 000 000 na straně Centrálních mocností a 1 400 000 000 na straně Trojdohody[1]. Ze 147 000 000 čtverečních kilometrů zemské pevniny bylo 5 700 000 pod kontrolou Centrálních mocností oproti 100 000 000 v držení Trojdohody. Pokud jde o počet lidí, Trojdohoda byla devětkrát silnější než Centrální mocnosti, a z hlediska územní velikosti sedmnáctkrát. Toto srovnání je pouze číselné. Pro Centrální mocnosti byla situace ještě mnohem nevýhodnější, jelikož se ve vlastnictví Trojdohody nacházely všechny suroviny a obilné sýpky, stejně jako vláda nad dopravními cestami ve světových mořích, zatímco Centrální mocnosti byly od jakéhokoli přísunu totálně odříznuty blokádou.

Průběh světové války zde nemůže být vylíčen, byť bychom se sebevíc snažili o stručnost. Do těch nejmenších detailů ho popsaly generální štáby a v pamětech ho vylíčil bezpočet státníků. I já sám jsem referoval o tom, co všechno jsem na různých bojištích za více než rok viděl. Vědomí toho, že všechno, co ve svém lůně přinese budoucnost příštích desetiletí, ba možná i celých staletí, bude přirozený důsledek

1 V roce 1935 činil odhad světové populace 1 991 000 000, pro rok 1937 tedy lze předpokládat populaci 2 000 000 000 lidí.

války, bylo důvodem mé návštěvy na západní i východní frontě, v pobaltských provinciích, Itálii, Mezopotámii, Sýrii, Palestině i na poloostrově Sinaj. Co světová válka znamená, bylo jasné již tehdy – a nyní se to v mých očích v hrůzném, zmateném stavu nedůvěry a válečné psychózy, jenž postihl všechny národy, jeví ještě jasněji. Obrazy zpustošení, zkázy a smrti; obětavosti, udatnosti i pohrdání smrtí, které jsem viděl, se mi nesmazatelně vryly do paměti. Jestliže v této knize přímo či nepřímo varuji před válkou, tak to nejsou prázdná slova či fráze, ale činím tak na základě zkušeností, které jsem sám nasbíral, a na základně scén, které se na bitevním poli odehrály před mýma očima.

Avšak mládež, jež se narodila během válečných let či bezprostředně poté, si na hrůzy války již nevzpomene, a ani nemůže. Může se o nich nanejvýš dočíst, stejně jako o německo-francouzské či třicetileté válce. To už patří historii. Dnes vyrůstající generace se z trpkých zkušeností té předchozí nijak nepoučila. Už dnes se otevřeně hovoří o nové světové válce. Evropské státy se nacházejí ve stavu horečnatých závodů ve světovém zbrojení a srocují se k novému válečnému tažení, k válce, která kultuře Abendlandu zasadí smrtelnou ránu a přinese nový středověk.

Proto nemůže být na škodu připomenout mládeži, která onu dobu nezažila, dvě epizody velké války, jež s krvavou vážností ukazují, jaké hrůzy a zkázu představuje moderní válka. Ve vyprávění využiji zprávy spolubojovníků z těchto bitev, plné dramatické tíhy a zdrcující tragiky.

Hleďte, jak se na horizontu objevuje středověk.
Vzduch se chvěje a duní:
Bouře, proud, svár.
Karlfeldt.

4.

Verdun

Verdun – pohřebiště Evropy – nás přijal:
Oddaně chtělo by se vystrojit vzpomínkovou slavnost.
U každého hrobu stojí voják
jako věrný host přátel i nepřátel.
Muže pak pozdravíme v noci květinami,
které jsme kdysi zdravili těžkou palbou.
Evropa již zapomněla, avšak oni zde stojí truchlící a sjednoceni.
V temné noci skládá dívka přísahu,
jíž tisícinásobná ozvěna povzbudivě zní:
„Míru jsme zasvětili své životy,
jenž naši tehdy potupně zradili…“
Hrozivě však kupí se mrak,
vzhůru jej žene nenávistně svištící vítr –
V zemi jako kořen máku
záludně leží kus ostrého granátu.

Karl Asplund

Rok 1915 byl pro centrální mocnosti na různých frontách úspěšný. Východní fronta v létě 1915 ležela na ruském území. Na podzim téhož roku bylo porobeno Srbsko, čímž se vytvořilo spojení mezi Berlínem a Konstantinopolí. Francouzské útoky v Champagne byly všude odraženy. Německo si uchovalo volnost jednání. Nový šéf generálního štábu, generál von Falkenhayn, měl k dispozici 26 rezervních divizí, z toho 15 nebo 18 připravených k okamžitému nasazení.

Falkenhayn se rozhodl, že 12. února 1916 zaútočí na západní frontě. Nejraději by býval udeřil na Anglii, protože právě ona byla mocností, která více či méně „vybičovávala" vzpurné elementy. Anglie však nemohla být zasažena na vlastním území, nýbrž jen nepřímo, takže jako cíl útoku připadala v úvahu pouze Francie.

Tak uzrálo Falkenhaynovo rozhodnutí vyrazit na Verdun. Podle jeho názoru za francouzskou částí západní fronty existují „cíle na dosah ruky, k jejichž obraně bude francouzské velení nuceno obětovat i posledního muže". Pokud to udělá, tak „síly Francie vykrvácí", domnívá se Falkenhayn. Nestane-li se tak, padne vytoužený cíl do rukou Němců, což ve Francii bude mít neslýchaný morální vliv. To platí jak pro Belfort, tak pro Verdun. Falkenhayn volí Verdun, nejmocnější opěrný bod francouzské fronty,

nejsilnější pevnost na světě[1], kterou lze srovnat pouze s tou u města Metz[2]. Cílem není jen zmocnit se Verdunu, nýbrž nechat „vykrvácet" francouzskou armádu. Tak vzniká strategická myšlenka gigantických, téměř hrozivých rozměrů. Z vojenského hlediska je to odvážný čin neslýchaných, ba až fantastických proporcí.

K útoku má dojít 12. února. Všechny přípravy se před protivníkem podařilo udržet v tajnosti. Ovšem neprostupná mlha a nepřetržitá sněhová vánice ochromují volnost pohybu útočníka. Němci jsou celých devět dlouhých dní přinuceni k nečinnosti, čas utíká a Francouzi již začínají tušit, co se na ně chystá. Když se německá fronta 21. února konečně dává do pohybu, nejvýhodnější okamžik je už pryč. Na ofenzivní dvanáctikilometrové frontě stojí těsně namačkaných devět divizí. Za touto frontou je připraveno 1 225 děl a 152 minometů.

V prvních dnech lze postupovat jen pomalu, ale již 24. února útočníci na levém křídle sahají k rychlému a prudkému výpadu. Druhý den 24. pěší regiment náhlým útokem obsazuje Fort Douaumont. Snad nejsilnější a nejmodernější pevnost světa je dobyta, čímž se v pevnostní linii otevírá mezera. Louis Madelin z Francouzské akademie, který byl tehdy u Verdunu ordonančním důstojníkem, píše: „Toho dne jsme si mysleli, že vidíme, jak se před námi bortí zeď."

Německé velení však této příležitosti nevyužilo. Nepřesunulo kupředu potřebné rezervy. Během následujících dnů se rozhořely zoufalé boje o vesnici Douaumont na jedné straně stejnojmenné pevnosti a o výškovou pozici u pevnosti Vaux na straně druhé. Němci se horečnatě snaží

1 V porovnání s Verdunem by mohla obstát švédská pevnost Boden se svými žulovými tvrzemi a plně zmodernizovaná.

2 Česky Méty; pozn. překl.

rozšířit u Fort Douaumont průlom, ale Francouzi se stejně železnou odhodlaností a nezlomnou energií kladou odpor. Pokus německého velení roztáhnout útok až na levý břeh řeky Mázy, a tak docílit dalšího pokroku ve váznoucím postupu, nevede k zamýšlenému úspěchu.

Boj pokračuje. Mění se pouze technika a metody. Na místo obsazení odvážným a bleskovým přepadem nastupuje taktika „uvolnit kameny pevného stavení majzlíkem a pak je vyrazit". V tomto znamení se nesly oba měsíce duben a květen, kdy se boje z východního a západního břehu Mázy přelévaly sem a tam. V dubnu padlo 38 299 Němců a 42 000 Francouzů. Během měsíce května ztráty vystoupaly na 54 309 a 59 000 mužů.

Ani duben a květen navzdory velkým ztrátám nepřinášejí žádné rozhodnutí. Neuplyne den bez četných hrdinných činů Francouzů i Němců, činů, jež stojí za to uchovat a uctívat v paměti celého národa, které jsou však navždy zapomenuty, neboť samotní hrdinové padli a jejich kamarádi, kteří by o tom mohli vyprávět, je v této největší, nejkrvavější a nejšílenější bitvě následovali. To je moderní válka. Žádný pardon, žádné smíření, jen smrt a zkáza.

V bojích o Verdun se odehrávaly události plné napínavé tragiky, které ve své úžas vzbuzující divokosti předčí i nejbrutálnější fantazii. 7. května nevyšel a zhroutil se německý útok na Fort Douaumont. Zraněný, duševně nalomený a vyděšený útočník večer ve velkém počtu proudil zpět k pevnosti, aby v jejích zdech vyhledal úkryt.

Druhý den v 5 hodin ráno obyvatele pevnosti vytrhla ze spánku strašlivá exploze. Mohutné zdi se otřásly v základech. Všechna světla zhasla. Nikdo neví, co se stalo. Kasematy a chodbami se valí mračna plynu a kouře. Byl to snad přesný zásah nějakého nově vynalezeného pekelného stroje

či miny? Nebo že by exploze ve zdech pevnosti samotné? To nikdo neví. Pro většinu nešťastníků v pevnosti Douaumont zůstala příčina tohoto hrozného dramatu tajemstvím posledních minut života, které prožili, než se s ním navždy rozloučili.

Již několik okamžiků po explozi, když se odsouzenci na smrt probrali z prvního omámení a přišli k sobě, bloudí po temných kasematech a chodbách sem a tam jakoby bez cíle strašidelné postavy. Prchají před tmavými, dusivými mračny plynu. Z druhé strany se na ně ženou temné, stinné postavy, černé od kouře a sazí. Mnozí se domnívají, že do pevnosti vtrhli afričtí černoši, a chraplavými hlasy hulákají: „Černoši přicházejí!" S odvahou pramenící ze zoufalství na ně házejí ruční granáty. Rozpoutává se strašlivá rvačka a zmatek, jaký nemá obdoby. Mnohým se daří dostat k východu, na světlo a čerstvý vzduch. Prozatím jsou zachráněni – dokud nepřijde i jejich hodina. Ty temné postavy, jež byly přivítány ručními granáty, však nepatřily k francouzským koloniálním jednotkám. Byli to Němci, kamarádi z jednotky granátníků černí od kouře a sazí, které vlastní kamarádi pobili jak žito!

Většina padla uvnitř zdí pevnosti, v nekonečných kamenných chodbách, tmavých kasematech a chladných, vlhkých sklepích. Udusili se, otrávili plynem nebo uhořeli. Mnozí, převážně ranění, byli ušlapáni prchajícími.

Co se vlastně přihodilo? To zůstane navždy hádankou. Lidé se domnívají, že se při vaření kávy vylil hořící líh. Oheň se doplazil k muničnímu skladu ručních granátů a pak dál k velkému skladu francouzských 15 cm granátů, které explodovaly. V pevnosti Douaumont 8. května 1916 zemřelo 28 německých důstojníků a 650 vojáků. Přibližně 400 obětí muselo být dva dny po neštěstí zazděno v jedné

z postranních chodeb pevnosti, neboť by jejich pohřbení venku mohlo pro hrobníky představovat smrtelné nebezpečí.

Začátkem června započala nová fáze ofenzivy. Bitva dosahuje nového vrcholu. 2. června vzali Němci Fort Vaux útokem a obsadili ji. Na ploše 100 × 150 metrů šest dní zuří guerillová válka. Francouzi se 7. června vzdávají. Ve zprávách o této události se píše, že podrobnosti tohoto nepopsatelně urputného boje muže proti muži ani nelze popsat slovy. Jak útočníci, tak obránci bojovali hrdinně a jen úmorná žízeň a žár červnového slunce Francouze donutily vyvěsit bílou vlajku.

Počínaje tímto dnem Němci postupují proti vnitřnímu křídlu pevnosti s razancí, kterou nelze ustát. Přistupuje se k nové taktice. Místo vylamovaní jednoho kamene za druhým pomocí majzlíku se snaží rozbít poslední bránu jedním velkým náporem. 23. června boje vrcholí. Bavorské jednotky se po způsobu řecké falangy prodírají terénem připomínajícím měsíční krajinu prošpikovanou opevněnými pozicemi. Bavoři před sebou mají Fort Souville, poslední závoru před Verdunem. Na denním pořádku jsou obdivuhodné hrdinské činy a pohrdání smrtí, jenže taktický úspěch se nedaří využít strategicky. Na vině je nedostatek pitné vody. Vojáci hynou žízní. Nemohou vydržet. Všechna námaha, železná vůle a oběti na životech jsou marné. Toho dne se sice ve francouzském generálním štábu říká: „Situace je kritická“, rozhodnutí se však nepodařilo vynutit.

Němci se přesto 11. července znovu pokoušejí prorazit bránu pevnosti. Útočné jednotky opět postupují terénem, jehož vzduch je zamořen zápachem nesčetných mrtvol, jehož půda je rozrytá granáty a nyní se nachází pod vražednou koncentrovanou bubnovou palbou. Tentokrát se

několika odvážným Hornoslezanům daří přešplhat koliště pevnosti Souville. Už den předtím se otevřela „mezera ve francouzské linii", jak se říkalo ve francouzském generálním štábu. Již bylo vidět věže verdunské katedrály. Němci jsou však posádkou pevnosti v boji zblízka nemilosrdně pobiti nebo zajati.

Nyní se německé ozbrojené síly dostávají do úzkých. Již 1. července se rozhořela francouzsko-anglická ofenziva u řeky Sommy, jež pohltila všechny německé rezervy. To mělo za následek, že rozkaz generála von Falkenhayn 11. července zněl: „U Verdunu bezpodmínečná defenziva!"

Odteď však Francouzi nedávají Němcům ani na chvíli pokoj. Počátkem srpna začíná boj s novou prudkostí. Generál von Falkenhayn 29. srpna odstupuje z pozice šéfa generálního štábu – je obětí, kterou si verdunský neúspěch žádá. Na jeho místo nastupují Hindenburg a Ludendorff. Jejich první rozkaz z 2. září zní: „Útok u Verdunu se zastavuje; z dosažené linie je třeba vybudovat stálou pozici." Na tento naprosto správný krok se dlouho čekalo.

Nyní však nastává něco nepochopitelného. Rozkaz velení není uposlechnut. Přerušení boje se ukazuje být nemožné. Rozkaz přišel příliš pozdě!

A opět zuří boje neslýchaných rozměrů. Fronta se však pohybuje opačným směrem než předtím. Aby se podtrhl morální a strategický význam, pro francouzské velení se vypuzení Němců z jejich pozic stává otázkou prestiže. První dějství začíná 24. října. Po třídenní bubnové palbě, během níž bylo vypáleno 790 200 granátů, se dává do pohybu francouzská fronta o sedmikilometrové šířce. Vše, co v krajině před francouzskou frontou žilo a dýchalo, zahynulo. Zbyly jen mrtvoly. Nakonec se ze zdejší krajiny stala jedna bažina. Francouzům se v husté mlze v průběhu pěti

hodin podařilo převálcovat celou oblast až k pevnosti Douaumont a tu obsadit. Síla francouzského ostřelování byla tak velká, že z Němců v přední linii nevyvázl ani jeden živý. Jediný důstojník, který přinesl nazpět nějakou zprávu, dorazil v naprosto zubožením stavu. Podařilo se mu probojovat se šesti muži, když se těsně za ním již objevovaly francouzské helmy.

Co se Němcům podařilo získat během pěti měsíců divokých bojů s proudy krve a strašlivými ztrátami na životech, to přišlo vniveč během jediného dne. Francouzská ofenziva se rozvíjela s obdivuhodnou precizností hodinového strojku. Němci byli překvapeni, ale Fort Vaux a zbytek území pevnosti byl ještě stále v jejich rukách, neboť se francouzský nápor u Fort Douaumont zastavil.

Němci pevnost Vaux 2. listopadu dobrovolně vyklidili. S tím se ovšem Francouzi nespokojili. Hned 15. prosince vyrážejí k novému, rozhodujícímu útoku. Desetikilometrová útočná fronta se žene kolem vesnice Vacherauville u řeky Mázy a Němci opět musejí ustoupit. Francouzi po třech dnech stojí téměř na stejné linii, kde 21. února začal německý útok.

Strategicky se tedy bitvou u Verdunu, která zabrala největší část roku 1916, nezískalo nic. Celkové ztráty činily 700 000 mrtvých, zraněných a nezvěstných. Francouzi přišli o 362 000 a Němci 336 831 mužů. Na francouzské straně padlo přes 100 000 mužů, na německé rovněž. Ze zbylého půlmilionu zůstali doživotní mrzáci. Jeden, který tehdy přišel o nohu, vrchní vládní rada dr. Wilhelm Ziegler, měl 27. října 1936 v Říšském svazu německých důstojníků o bitvě u Verdunu přednášku, na kterou jsem byl pozván. Mé líčení se zakládá na jeho výkladu.

Člověku běhal mráz po zádech z toho klidného, zdrženlivého, a právě proto tak působivého vyprávění o největším dramatu v historii, kdy všechna válečná technika, kterou vynalezly geniální mozky – 38 a 42 mm kanóny, minomety, ruční granáty, plamenomety s hořící naftou, plyn, letecké bomby, kulomety – proměnila bitevní pole na mizivě malém prostoru v jedno velké peklo.

U Verdunu přišli o své posty dva vojevůdci, Falkenhayn a Joffre. Falkenhayna přeložili do Rumunska a když byla tato země dobyta, tak do Sýrie. Joffre, vítěz od Marny, obdržel jako útěchu zářivý titul francouzského maršála.

A bojiště, tento nejhustěji zaplněný hřbitov planety? Tam je pochována polovina padlých Němců a Francouzů, přičemž druhou polovinu roztrhaly granáty. Jejich hlavy, trupy, ruce a nohy ležely rozmetány na zemi, v písku i bažinatých pahorcích. Mezi lebkami, žebry a dalšími kusy koster rostly květiny, jež se ohýbaly pod letním větrem.

U Verdunu na sebe narazily dva největší vojenské národy světa, aby změřily síly v souboji, jaký dosud nikdy nikdo nezažil. Zbytečně padlo dvě stě tisíc mužů. Co do mužné síly a nadšení, co do obětavosti a lásky k vlasti byli tito mladí muži na vrcholu života, ti nejlepší představitelé svých národů. Ani Francie ani Německo je nemohly postrádat. Obě země se bitvou u Verdunu staly chudšími. Každý z těchto hrdinů měl svou budoucnost, měl v životě splnit nějaký úkol k užitku a prospěchu své země, a možná i ku prospěchu celého lidstva. Kdo ví, zda v jednom z těch statisíců hrobů nespí svůj poslední spánek nějaký neznámý vojín, jinoch, z něhož by se, kdyby mohl žít, stal Pasteur nebo Röntgen.

V nespočtu domácností čekali a toužebně doufali ve zprávy o synech, otcích, manželech a bratrech. Nikdy se však

nevrátili. Roky šly neúprosně dál a naděje se vytrácela, až nakonec vyhasla. Žila jen vzpomínka.

Na stěně pokoje v jedné odlehlé vesnici visí vybledlý obrázek hrdiny opředený povadlým vavřínovým věncem. Padl u Verdunu. Byl jen jedním z dvou set tisíc.

Skagerrak

Skoro tisíc let jsme krmili moře;
ono však stále volá, věčně nenasytné,
ačkoli každá z těch nekonečných vln
o mrtvých Anglie nám podává zprávu.
A podél břehů moře není přílivu,
který by nepohnul nějakým vrakem britské lodi.
Do moře se ani jeden odliv nenavrátí,
jenž po sobě by nezanechal naše mrtvé na pláži.
Ve změti chaluh tlejí ti nejlepší z nás,
plachému racku a žralokům platíce svou daň.
Jestli krev dokáže získat panství moře,
pro Pána, pak zaplatíme zřejmě cenu nejvyšší.

Kipling

Válečné loďstvo obou nejsilnějších protivníků, Anglie a Německa, stálo téměř dva roky poměrně nečinně ve vojenských přístavech.

Není třeba pochybovat o tom, pro koho byla tato vyčkávací strategie škodlivější. Zcela určitě tím více trpěli Němci než Angličané, kteří ovládali všechny přístupy do Severního moře i německých přístavů a mohli se tak spokojit s rolí vrátného.

Německo bylo v jiné situaci. Jestliže chtělo prorazit anglickou blokádu, pak tak mohlo učinit jen pomocí nasazení celého širokomořského loďstva[1]. Možná se vrchní velitel anglických sil, admirál Jellicoe, svou strategií provinil proti staré anglické tradici, ovšem nepochybně jednal chytře.

O to nepochopitelnější je pojetí nezbytnosti vedení námořní války ze strany politického vedení Německa. Není tedy vůbec divu, že se nejlepší hlava německého námořnictva, velkoadmirál von Tirpitz, proti této nečinnosti neustále bouřila. Teprve po 16. březnu 1916 – už po jeho odchodu – zavál do německého vedení námořní války čerstvější vítr.

Pro německou politiku během světové války mělo tragický význam to, že tvůrce německého širokomořského loďstva a jeho budovatelský vůdčí duch musel odejít dříve,

1 Širokomořské loďstvo (něm. Hochseeflotte) bylo hlavní loďstvo německého císařského námořnictva v době první světové války; pozn. překl.

než mohla být jeho prvotřídní flotila nasazena. To se stalo teprve po jmenování viceadmirála Scheera velitelem širokomořského válečného loďstva 24. ledna 1916. Námořní válka, a dost možná také celá světová válka, by zřejmě bývala mohla mít jiné vyústění, kdyby byl statečný a chytrý Scheer zavčasu dosazen do čela válečného loďstva pod vrchním velením tak zkušené vůdčí osobnosti, jakou byl velkoadmirál Tirpitz. Námořní bitva u Skagerraku, první a jediná zkouška sil obou největších válečných flotil světa, dává tušit, jaké možnosti mohly vyplynout ze spolupráce obou tak blízce spřízněných duší. Ve světové válce došlo před bitvou u Skagerraku k bitvě mezi největšími silami na moři jen jednou, pokud odhlédneme od obou námořních bitev vybojovaných v cizích vodách, u Coronelu 1. listopadu 1914 a Falklandských ostrovů 7. prosince téhož roku, které dopadly tak, že eskadra křižníků admirála hraběte Spee byla po hrdinném odporu zničena. Ovšem tyto události leží mimo severoevropské bojiště.

K prvnímu velkému souboji došlo 24. ledna 1915 v oblasti Dogger Bank[2]. Ale tato srážka představovala jen jednotlivý souboj. Opravdová velká námořní bitva byla vybojována teprve o rok a půl později u Skagerraku. Tehdy poprvé vyplulo celé německé širokomořské loďstvo, aby se utkalo s protivníkem a změřilo s ním síly. Zde už byl znát čerstvý vítr, který přišel s admirálem Scheerem.

Bylo pouhou náhodou, že jeho protivník, admirál Jellicoe, plánoval téměř na tentýž den podobný výpad do stejné

2 Dogger Bank je rozsáhlá písčina v mělké oblasti Severního moře cca 100 km od východního pobřeží Anglie. Rozkládá se na cca 17 600 km², přičemž zabírá asi 260 km ve východozápadním a 97 km v severojižním směru. Hloubka se zde pohybuje mezi 15 až 36 metry, což je zhruba o 20 m méně než okolní moře.

operační oblasti se stejným záměrem, přinutit protivníka k boji?

Scheer ho však předešel, ačkoliv ho nepředvídatelné okolnosti donutily provedení plánu o pár týdnů odložit. Měl v úmyslu vyplout již 17. května, ale počasí a poškození několika bitevních lodí ho přinutily vyčkávat.

Scheer 28. května sdělil důstojnickému sboru, že by flotila měla provést útok na Skagerrak třicátého. Scheer chtěl protivníka zlákat k boji objevením se u norského pobřeží a obchodní válkou v tamních vodách. Tato kalkulace se ovšem ukázala jako naprosto zbytečná. Anglická tajná služba už německé úmysly Jellicoemu prozradila. Jeho a Scheerovy plány útoku se tak zkřížily. Důsledkem bylo, že obě dvě flotily zvedly kotvy téměř ve stejnou hodinu: Angličané v přístavech Scapa Flow a Rosyth ve Firth of Forth před půlnocí 30. května a Scheerovy bitevní křižníky pod velením admirála Hippera vypluly o dvě hodiny později od řeky Jade u Wilhelmshavenu a od Labe.

Ani jeden protivník o tom druhém nevěděl nic bližšího. Oba předvoje se náhodou dostaly do kontaktu rychleji, než se čekalo. Mezi oběma liniemi se nacházel neškodný norský parník a obě strany ho chtěly prohledat. 31. května ve 14:30 hod. padly první výstřely mezi malými křižníky „Galatea" a „Elbing". Bylo celkem jasno, slunce svítilo. Hipperova vlajková loď „Lützow" ostřelovala Beattyho vlajkovou loď „Lion". Většina bitevních křižníků proti sobě stála přibližně ve vzdálenosti 14 kilometrů.

Jednou ranou začíná kanonáda na široké frontě. Na anglické straně byla bitva vedena se šesti bitevními křižníky a na německé s pěti. Oba velitelé, jak Angličan, tak Němec, jsou muži kurážného a podnikavého ducha. Anglické lodě

po necelých dvou minutách ze všech stran obklopuje fontána z explodujících granátů.

Na anglické straně se tyčí hlavně dvaatřiceti 34,3 cm děl a šestnácti 30,5 cm děl oproti šestnácti 30,5 cm a dvaceti osmi 28 cm dělům na německé linii. Němci jsou na tom tedy dělostřelecky o něco hůř. Mají však jinou výhodu: slunce totiž stojí za anglickou linií, takže se anglická plavidla ostře rýsují proti obloze.

Anglická palba začíná šest minut po německé. Angličané proto utrpí ztráty jako první. Poslední loď anglické eskadry bitevních křižníků „Indefatigable" je během několika minut zasažena řadou střel a klesá ke dnu. „Loď se v jednom okamžiku ocitla doslova v moři střel. Vzápětí z ní začal stoupat tak hustý černý oblak kouře, že se stala neviditelnou. S ohlušujícím výbuchem vyletěla do vzduchu a vzala s sebou do hlubin celou posádku." Tak tuto scénu popisuje navigační důstojník lodi „New Zealand", jež vyplula těsně před „Indefatigable". Také „Lion", vlajková loď admirála Beattyho, dostala několik zásahů.

Koncentrovanou palbou lodí „Seydlitz" a „Derfflinger" je na kusy roztrhána nejimpozantnější loď anglické eskadry „Queen Mary", 26 350 tun vážící bitevní křižník. Německé průbojné granáty, které vše prorazí, zřejmě zasáhly muniční sklad a způsobily explozi. K nebi stoupají obrovské žluté plameny obklopené černými oblaky kouře. Když se rozplynou, je na hladině vidět už jen záď lodi, na níž se snaží zachránit několik zmatených a zoufalých námořníků. Moře však během minuty pohlcuje i tento zbytek majestátní lodi. Uvádí se celkový počet 1 275 mužů posádky, z nichž se zachránilo pouze 8; ostatní byli staženi do hlubin.

Ale i německé lodě toho musely hodně vydržet. Obzvlášť těžce to schytal velký křižník „Von der Tann". Ten dostal

zásah 38 cm střelou jedné z anglických řadových lodí[3], jež nyní zasáhly do boje. Obrovské plavidlo se začalo mohutně otřásat „jako ladička". Loď však drží pozici a zůstává bojeschopná.

Nyní do dělostřeleckého souboje vstupují i torpédoborce obou protivníků, aby se do bitvy zapojila jejich torpéda.

Od začátku bitvy uplynulo něco přes půl hodiny. Mračna kouře na dalekém horizontu oznamují, že se blíží hlavní masa německé válečné flotily. Admirál Beatty ji zpozoroval a poslal zprávu svému nadřízenému, admirálovi Jellicoemu.

Beatty považuje za nejlepší vrátit se a otáčí se na sever, aby se pokusil připojit se k Jellicoemu a jeho hlavnímu loďstvu. Tím vedení bitvy přechází na velké válečné lodě a oba vrchní velitele Jellicoeho a Scheera. Anglické a německé válečné loďstvo se střetávají. Hodina velkého souboje udeřila. Vlajková loď admirála Hippera dostala od anglických řadových lodí dva zásahy, které zničily obě její rádiové centrály. Hipper se může spojit se Scheerem jen pomocí světelných signálů. Miska vah klesá v neprospěch Hipperových předsunutých křižníků. Také světlo se pro Němce stává nevýhodou. Jejich lodě se tyčí na pozadí jasné oblohy a představují tak lepší cíl. To platí i pro širokomořské loďstvo, které nyní zasahuje do boje.

Jellicoe se svou hlavní flotilou postupuje ze severozápadu. Jeho lodě jsou seřazeny v šesti řadách vždy po čtyřech. Čelo a křídlo formace kryje osm malých křižníků

3 Řadová loď je typ historické válečné lodi, určené pro boj v řadě. Tyto lodě byly používány od zavedení řadové taktiky v polovině 17. století až do poloviny 19. století. Jednalo se o nejtěžší lodě válečných loďstev, vyzbrojené několika desítkami děl, umístěnými na několika palubách nad sebou. Řadové lodě pluly obvykle v bitvě v kýlové linii (tj. v řadě za sebou, odtud jejich název). Vymizely s nasazením parních a pancířem chráněných lodí ve 2. polovině 19. století. V Německu se název velká řadová loď ve 20. století používal pro označení dreadnoughtu; pozn. překl.

a přibližně padesát torpédoborců; v čele linie se pohybuje rovněž osm starších pancéřových křižníků s pancéřovým křižníkem „Defence“ uprostřed.

Jellicoe si však ještě není zcela jist skutečnou polohou hlavní skupiny německých lodí, což v moderní námořní válce vždy představuje určité nebezpečí. Na moři neexistují žádné pevné orientační body. Chvíli tedy trvá, než se hlavní skupina anglické flotily dokáže uspořádat tak, aby na německé bitevní křižníky a řadové lodě mohla být zahájena palba.

Několik minut předtím se po mohutné explozi potopil anglický pancéřový křižník „Defence“, vlajková loď kontraadmirála Arbuthnota, jenž byl zrovna zaměstnán ostřelováním německého malého křižníku „Wiesbaden“. Loď se potopila i s celou posádkou, včetně kontraadmirála Arbuthnota. Angličané nyní mají určitou výhodu, jelikož jsou skryti za mračny kouře dělostřelecké palby, zatímco Němci se ostře tyčí na horizontu. Křižník „Lützow“ a řadová loď „König“ dostávají nepřetržité zásahy. Nyní se ukazuje, jak mistrovsky německá technologie stavby lodí převyšuje anglickou. Německé pancéřové lodi se navzdory vážným škodám nepotápějí tak lehce.

Najednou – kolem 18:35 hod. – před anglickou linií řídnou ochranná kouřová mračna, načež se palba německých křižníků koncentruje na vlajkovou loď „Invicible“ třetí anglické eskadry bitevních křižníků. Vzdálenost mezi oběma frontami činí 9000 metrů. Velitel eskadry, kontraadmirál Hood, právě volá na důstojníky dělostřelectva: „Vaše palba je dobrá, co výstřel, to přímý zásah!“ Ale již o chvíli později se mu paluba propadá pod nohama. Stejně jako v případě lodí „Indefatigable“, „Queen Mary“ a „Defence“ dostává zásah muniční sklad a plavidlo se rozlamuje uprostřed.

Obě poloviny ještě chvíli plavou. Půl tuctu námořníků se drží nad vodou na troskách vraku lodi.

Ovšem i pro německou válečnou flotilu se situace stává kritickou. V důsledku nezadržitelného ofenzivního snažení admirála Scheera hrozí, že čelní skupina vpluje přímo do půlkruhu nepřátelských lodí. V této nebezpečné situaci se admirál Scheer rozhoduje k neslýchaně odvážnému manévru. Celou německou linii nechává otočit prudce doprava a nabrat západní kurs. A manévr vychází! Však ho také v dobách míru dostatečně nacvičovali. Celý manévr trval jen dvanáct minut; teď je 18:40 hod.

Admirál Hipper musí pomocí jednoho torpédového člunu přestoupit na jiný křižník, jelikož jeho vlajková loď „Lützow" dostala smrtelný úder.

Slavný obrat celé německé flotily admirála Scheera naráz mění situaci. Admirál Jellicoe neví, jak si německý manévr správně vyložit. Myslí si, že se protivník chce stáhnout, a rozhodne se zatarasit mu únikovou cestu do Německého zálivu.

To však už admirál Scheer dává flotile pokyn k dalšímu obratu, ta tentokrát nabírá východní kurs, a vysílá dopředu pod ochranou bitevních křižníků torpédové čluny, aby ochránil svaz řadových lodí před hrozícím obklíčením anglickou flotilou. Gigantický souboj mezi oběma válečnými loďstvy dosahuje vrcholu. Slunce stojí nízko a je zahaleno mraky. Německé lodě se rýsují proti horizontu jako ostré siluety, nabízející Angličanům výtečné cíle. Anglická flotila připomíná jednu velkou hlaveň, chrlící žlutorudý plamen.

V 19:20 dává pevně rozhodnutý německý velitel flotily rozkaz: křižníky plnou parou na nepřítele!

Tento rozkaz znamená doslova skočit do jícnu záhuby, neboť z německých bitevních křižníků je vidět jen jediné

ohnivé moře a jícen, z něhož prýští zkáza. Nyní se ukazuje duch německého námořnictva v celé své velikosti. Na lodi „Seydlitz“, která toho už hodně vytrpěla, posádka na rozkaz odpovídá písní „Deutschland über alles“. Přes celou loď se nese hlučný jásot. Pohrdajíce smrtí se nyní pouštějí do palby na anglické řadové lodě a za touto první frontou vyrážejí k útoku na nepřítele také německé torpédové čluny. Mezi anglickými řadovými loděmi nastává chaos, protože se musejí vyhýbat vypáleným torpédům.

Německá flotila se opět obrací na západ a uniká tak hrozícímu sevření ze strany Jellicoea. Kontakt je ztracen a admirál Jellicoe se opět pokouší dostat Němcům na dohled. Beatty však veliteli brzy sděluje kurs německých lodí. Hlásí: „Navrhuji, aby předvoj bitevních lodí následovaly bitevní křižníky – mohli bychom tak odříznout celou nepřátelskou flotilu.“

A k tomu také došlo, neboť se admirál Scheer rozhodl vést v noci celou flotilu v uzavřené formaci do Horns Rev na západním břehu Jutska, aby se tam 1. června za úsvitu znovu pustil do boje.

Cestou tam by ovšem musel protnout dráhu anglických křižníků. Je přibližně čtvrt na deset večer, slunce již zapadlo a přátelé jsou v nastalém soumraku nerozeznatelní od nepřátel. Boj pomalu ustává.

Také během noci dochází k místním srážkám, když se zkříží kurs obou flotil. Člověk s napětím hledí na tmavé stíny obrovských klamných objektů klouzajících po hladině moře, aniž by věděl, zda jsou to přátelé či nepřátelé.

Anglický pancéřový křižník „Black Prince“ postihuje osudné neštěstí, když považuje obrysy lodí, jež se z ničeho nic objevují na pravoboku, za vlastní loďstvo a míří přímo k nim. Pluje tak vstříc vlastní zkáze. Než se vůbec dostane

k výstřelu, padá za oběť granátům jedné německé řadové lodi. Je to hrozná a strašidelná scenérie. Uprostřed temné noci se ve světlech německých reflektorů najednou objevuje pancéřový křižník „Black Prince“. Je vidět, že posádka zmateně pobíhá sem a tam. A už dopadají první granáty. Vzduch se chvěje výbuchy. Z lodi stoupají sloupy ohně: jeden velký běsnící požár. Nakonec se těžký trup otřásá a v příštím okamžiku – je právě 0:15 hod. – „Black Prince“ letí do vzduchu.

Té noci je potopena ještě jedna anglická loď, torpédoborec „Turbulent“.

Po zásahu anglickým torpédem za úsvitu klesá do hlubin stará německá řadová loď „Pommern“. Tentokrát německou bitevní loď stihl stejný osud jako ty anglické, jež vyletěly do vzduchu. I podívaná je táž. Než na ostatních lodích vůbec zaslechnou dunění explozí, je „Pommern“ zahalena v obrovském černožlutém mraku. Po pár sekundách se láme vejpůl a klesá do moře.

Nastává nový den, 1. červen, a začíná vznikat jiný obrázek. Velitel anglické flotily stále věří, že se svou „velkou flotilou“ stojí mezi Scheerem a Německým zálivem. Teprve po dvou hodinách, v 5:15 hod. ráno, obdrží zprávu, že se již německá flotila nachází nedaleko Horns Rev. Tím je plán odstřihnout Scheerovi ústup zmařen. Scheer má nyní za sebou všechnu vojenskou sílu a Jellicoe již nemá žádnou možnost obnovit boj. Obrací se tedy na sever a míří domů.

Bitva u Skagerraku dospěla ke svému konci. Oba velitelé flotil však o jejím konkrétním vyústění zatím nic nevědí. Teprve když Jellicoe cestou domů oblastí bitvy vidí vraky a plovoucí záchranné kruhy, uvědomuje si ztrátu dvou torpédoborců a pancéřového křižníku „Black Prince“. Přeživší z obou torpédoborců „Fortune“ a „Tipperary“, kteří se

udrželi nad vodou, jsou zachráněni. Teprve kolem poledne se admirál dozvídá, že se kromě bitevního křižníku „Invincible" potopily také „Queen Mary" a „Indefatigable". Angličané přišli o bitevní křižníky „Queen Mary", „Indefatigable" a „Invincible", pancéřové křižníky „Defence", „Warrior" a „Black Prince", a také o 8 torpédoborců. Německý velitel flotily si udělal definitivní obrázek o výsledku bitvy hned po připlutí do přístavu Wilhelmshaven. Němci v boji ztratili bitevní křižník „Lützow", starší řadovou loď „Pommern", malé křižníky „Wiesbaden", „Elbing", „Rostock" a „Frauenlob", a pět torpédoborců.

Bitva u Skagerraku měla ještě další dohru. Jedna z německých ponorek, které vyplula už před jejím začátkem a jejichž úkolem bylo zaměstnávat Angličany, 29. května západně od Orknejí položila miny. Tyto vody se považovaly za oblast bez min. Byla to U-75 pod velením kapitán-poručíka Kurta Beitzena. O několik dní později, 6. června, tu narazil na minu pancéřový křižník „Hampshire". Šel ke dnu i s hrdinou z Omdurmánu[4] a búrské války, polním maršálem Kitchenerem.

Bitva u Skagerraku je největší námořní bitva světových dějin. Nejen kvůli velikosti zápolících jednotek obou stran, nýbrž také s ohledem na děsivé účinky zbraní.

Největší anglická válečná flotila se tu postavila proti válečné flotile německé.

Němci měli 22 bitevních lodí, Angličané 28. Němci krom toho disponovali více než 5 bitevními křižníky a 11 malými

4 Omdurmán – hlavní město súdánského mahdistického státu z konce 19. století. Britsko-egyptské síly byly ze súdánského území vyhnány do posledního vojáka v létě 1885. Na konci r. 1895 Britové veřejně deklarovali svůj cíl zlikvidovat mahdistický Súdán a začali s válečnými přípravami. Vrchním velitelem celého tažení se stal generál Horatio Herbert Kitchener, britský velitel proslulý v koloniálních bojích a tehdejší vrchní velitel (sirdar) egyptské armády; pozn. překl.

křižníky oproti 9 bitevním křižníkům, 8 pancéřovým křižníkům a 25 lehkým křižníkům Angličanů.

K tomu je třeba připočíst ještě torpédoborce, torpédové čluny a mnoho dalších plavidel na obou stranách. Otázka, kdo se stal v bitvě u Skagerraku vítězem, je zodpovídána různě. Zohledníme-li ztráty, vyznívá verdikt ve prospěch Německa. Angličané ztratili 3 bitevní křižníky, 3 pancéřové křižníky a 8 torpédoborců neboli 117 750 tun. Němci přišli o jednu starší řadovou loď, jeden bitevní křižník, 4 malé křižníky a 5 torpédoborců, tedy celkem 60 730 tun. Ztráty v řadách posádky činily na anglické straně 6 097 mrtvých, 674 raněných a 177 zajatých; na německé straně 2 551 mrtvých a 507 raněných, ale žádné zajaté. Tato čísla tedy hovoří ve prospěch Německa. Bitva však neměla žádný dopad na výsledek války. Oběti na lidských životech i materiálu byly zbytečné. Nespočet ukázek nejvyššího hrdinství, duševní energie maximálních rozměrů, utrpení a napětí na samé hranici pomatení smyslů, smutek a slzy v nespočtu domácností – to všechno bylo zbytečné.

Zatímco u Verdunu proti sobě obě nejsilnější pozemské armády světa, německá a francouzská, bojovaly jako rovnocenní protivníci celé měsíce, u Skagerraku své síly změřily obě nejsilnější flotily světa, německá a anglická, za méně než 24 hodin. Jak na souši tak na moři však zůstala válečná situace po skončení bitvy beze změny.

K čemu pak to všechno? Pro co byla prolita všechna ta drahocenná krev, to nejlepší ze tří největších národů, nositelů kultury Abendlandu? Za co byly obětovány statisíce lidských životů u Verdunu, a proč utonuly tisíce námořníků, roztrhaných a rozcupovaných u Skagerraku? Nikdo tím nic nezískal, všechny tři národy ztratily, ba dokonce celé lidstvo utrpělo ztráty, které nejdou nikdy nahradit.

Všechny tyto oběti by však přece jen nebyly zbytečné, kdyby vítězné mocnosti světové války pochopily, že národ – který u Verdunu, Skagerraku a na stovkách jiných bojišť složil zkoušku nadlidské chrabrosti, hrdosti a lásky k vlasti – nikdy nezapomene, že s ním bylo ve Versailles zacházeno jako s národem otroků a páriů[5], a že mu byla odepřena i ta nejskromnější, nejzákladnější práva kulturního národa. Kdyby smlouva z Versailles získala nějakou rozumnou podobu, lidstvo by zůstalo ušetřeno hrozného neklidu, který nyní otřásá celým světem. Odpovědní státníci, kteří diktovali tento „mír", z nichž je většina za pronikavého zvuku píšťal a pod černými vlajkami na cestě k řekám podsvětí, by se přece mohli, kdyby to jen uměli, ohlédnout zpět na Zemi a zahloubat se o svém láskyplném díle, které stvořili v zrcadlovém sále[6]. Kdyby jejich státnické umění místo nenávisti vedly rozum a smířlivost, byli by dnes lidé ušetřeni neklidu této doby, hrozby nové světové války, nespravedlností vůči národům a státům, zmatků v obchodě i hospodářství, nedůvěry, podezíravosti a nenávisti – a samozřejmě i horečnatého zbrojení.

Znamenité vlastnosti německého loďstva Angličané plně uznali. To vyplývá už jen z toho, že i navzdory výhodné výchozí pozici a převaze jen obezřetně hledali příležitost k nějaké nové bitvě. V tomto smyslu se vyjádřil také velkoadmirál von Tirpitz, který o námořních bitvách z počátku války prohlásil: „Poté, co vítězství u Coronelu u našich krajanů po celém světě umocnilo hrdost na jejich němectví, zkáza posádek, jež se – v čele

5 Pária, páriové – nejnižší a opovrhovaná skupina v indickém kastovním systému; pozn. překl.

6 Jedná se o zrcadlový sál v zámku ve Versailles, jenž je 79 m dlouhý, překlenutý klenbou s bohatou malířskou výzdobou. Okna na jedné straně odpovídají zrcadlům na protější stěně ; pozn. překl.

s hrabětem Spee a jeho syny – odmítly vzdát, vlila do každého srdce úctu a žal."

Několik let po konci války jsem měl ve Švédsko-německém spolku ve Stockholmu možnost ve zcela zaplněném sále vyslechnout to nejautentičtější vylíčení bitvy u Skagerraku, jaké vůbec bylo představitelné – řečníkem byl sám admirál Scheer. S pomocí snímků, znázorňujících měnící se pozice bojujících sil v různých časech tohoto největšího dne německé flotily, vylíčil celou událost věcně, jednoduše a skromně, jako by se snad jednalo jen o nějaké cvičení v době míru. A právě proto byla jeho přednáška, ve své dramatické velikosti dojemná, nezapomenutelná. Popsal nám odvážné útoky, zdařilé manévry i geniální taktiku, aniž by byť jen jediným slovem zmínil, že to byl on sám, kdo tahal figurkami v této obří šachové partii, jež se odehrála na jednom ze světových moří.

Člověk při troše fantazie věřil, že slyší zurčet a vřít malachitově zelené vlny Severního moře, když do něj padají rozžhavené pláty rozstřílených pancéřových lodí a střely z tvrzené oceli. A měli jsme pocit, že z německé pancéřové lodi vidíme „hořící alej" rozstřílených anglických lodí, z nichž šlehají plameny vzhůru k nebesům. Občas se rozzářil reflektor a hrál roli bezdrátového telegrafu. „Je proto vyloučené", říká admirál von Tirpitz, „aby si ještě nepříliš vzdálená hlavní anglická skupina lodí nebyla pozicí naší flotily jistá."

O Jellicoem, Beattym a ostatních anglických admirálech hovořil admirál Scheer s úctou, která pramenila z vědomí, že si během bitvy prošli stejným očistcem jako on a jeho lidé, a že bojovali stejně jako Němci – nikoli za své životy, nýbrž za svou vlast a za vítězství. Poté, co naposledy prokázal admirálům a ostatním důstojníkům, kteří stáli

pod jeho velením, náležitou úctu, nabyl jeho hlas vřelejšího tónu, když promluvil o posádce: „Důstojníci splnili všechny požadavky, které na ně a jejich udatnost v boji bylo možné klást. Bitva by se však pro nás nikdy nestala tím, čím se stala, kdyby si svou povinnost nesplnil každý jednotlivý muž na každé jednotlivé lodi."

Viceadmirál Behncke – velitel třetí námořní eskadry, největších a nejmodernějších lodí – mi vyprávěl, že neexistují slova, jimiž by se dalo popsat to neslýchané napětí, které člověk zažívá na palubě ostřelované pancéřové lodě. Přímý zásah způsobí ohlušující, dunivý hluk vyvolávající dojem, že potrvá věčně. Celá loď se otřese a člověk každou chvíli očekává svůj konec. Z ústí hlavní nepřátelských děl se žlutorudě blýská, každý ví, že jsou na cestě nové střely, a již se připravuje na nový, osudný zásah.

Kdo zažil takové okamžiky, odnáší si z nich nervový otřes a zůstává po léta duševně i tělesně oslabený. Ještě v minulém roce mi admirál Behncke vyprávěl, že po této velké bitvě už nikdy nedosáhl úplné vyrovnanosti. Když počátkem ledna 1937 odešel na věčný odpočinek, musela být jeho posledním vjemem ozvěna dělostřeleckého hromobití u Skagerraku, jemuž ve vzpomínkách naslouchal dlouhých dvacet let.

Možná bychom neměli tak přísně odsuzovat uvažování námořníků, kteří 9. listopadu 1918 v Kielu zapálili pochodeň revoluce. Byli unavení, strhaní, hotoví a prostě a jednoduše nebyli ochotni nechat se znovu vést ke Skagerraku a břehům Velké Británie. Byli za ty čtyři roky, stejně jako celý německý národ, unavení a konec konců i vyhladovělí. Pak dali přednost přetržení všech pout disciplíny a kázně a ukončení stavu, v němž již vydali poslední zbytky sil.

Stará síla a hrdost německé flotily se však ukázala ještě jednou, když kontraadmirál von Reuter 21. června 1919 potopil německou válečnou flotilu internovanou ve Scapa Flow, aby ji nenechal padnout do nepřátelských rukou. Při této příležitosti šlo ke dnu 11 řadových lodí, 5 bitevních křižníků, 8 malých křižníků a 50 torpédoborců.

Osudová hodina Germánů udeřila. Začaly vyzvánět versailleské zvony smrti.

Nastala nová doba, doba ponížení a ostudy nad tímto velikým, statečným, v boji tolik zkušeným národem.

V zelenkavém úsvitu na dně Severního moře vyčnívají z bahna jako strašidelné stíny rozstřílené vraky potopených bitevních lodí. Mrtví zůstali ve strojovnách a na palebných pozicích na svých místech. Pomalu je omývá proud slané vody. Devět tisíc jejich kamarádů leží rozeseto kolem. Většina je již možná pohřbena v bahně mořského dna. Teď už po nich zbývají jen kostry v zapnutých uniformách. Nad tímto pohřebištěm, kam nikdy nepronikne paprsek slunce a kde nad mrtvými nikdy nezasvítí měsíc, spočívá hrobový klid.

Třeba sem tu a tam zavítá příbuzný či snoubenka jednoho z padlých. Po moři bloudí žalostné pohledy a ke dnu klesá věnec hozený do hravých, tančících vln.

6.

Příměří

Na copak jsme to jen hrdí? Že celý svět po čtyřech letech přemohl jeden národ, a to poté, co uvnitř tohoto národa dokonce našel podporu?

„Kolik havranů vás bylo proti umírajícímu orlovi?“

To kdysi o vítězích z roku 1815 napsal rozhněvaný Alfred de Musset; a takto lze ještě větším právem křičet na vítěze z roku 1918.

Per Hallström

Němci víc než čtyři roky odolávali drtivé přesile. Čtyři roky zkoušek, nouze, utrpení a hladové blokády, jež byla měsíc co měsíc stále tvrdší; duševní muka drásající i ty nejsilnější nervy, napětí, jehož sevření nikdy nepovolilo – to všechno bylo až příliš i na zocelené Germány, jejichž síla odporu dosáhla té nejzazší hranice. Byli bez naděje, k smrti unaveni, a zhroucení přišlo náhle jako blesk z čistého nebe.

Když se Ludendorffovy tři těsně po sobě jdoucí mohutné ofenzívy setkaly s neúspěchem, přičemž té první chyběl jen vlásek k rozdrcení anglicko-francouzské fronty, dalo se s matematickou jistotou předpovědět, že válka jako taková je pro Centrální mocnosti ztracena. Pro každého čestného Němce je situace z března 1918 ještě dnes tragickou vzpomínkou. Zdálo se, že Ludendorff stojí už jen krok od rozhodujícího vojenského úspěchu, který by přinesl jiné vyústění světové války a každopádně by Němce ušetřil patnáctiletého očistce ponížení a potupy. Ludendorff, největší vojevůdce všech front světové války, již držel ruku na závoře železné brány, která ho i s jeho vojskem dělila od svobodného vzduchu a vítězství. Německé útočné formace už v dáli viděly věže a cimbuří Amiensu[1]. Ve

1 Amiens je historické město v severní Francii v departmentu Somme. Leží asi 120 km severně od Paříže na řece Sommě v Pikardii; pozn. překl.

hvězdách to však bylo napsáno jinak! Válka měla dopadnout tak, jak by se to svým krákáním neodvážili ohlásit ani ti nejčernější, neštěstí nosící krkavci.

Ještě zůstávala otevřená otázka, zda bude mít porážka formu kapitulace v hanbě a ponížení, nebo z toho bude alespoň čestné, nikoliv potupné vzdání se. Budou se chtít Němci všeho vzdát bez jediné podmínky, nebo snad budou chtít posledním zoufalým hromadným nasazením odvrátit nejhorší a nejosudovější požadavky, které by vítězové mohli klást?

To, co ve skutečnosti přišlo, bylo příměří z 11. listopadu 1918, jež Německo odzbrojilo a bylo prosazeno za těch nejhanebnějších podmínek.

Německo se v tomto příměří zavázalo vyklidit všechna obsazená území, zatímco vítězné mocnosti obsadily celý levý břeh Rýna. Krom toho bylo nuceno Trojdohodě vydat 5 000 děl, 25 000 kulometů, 3 000 minometů, 1 700 letadel a celé širokomořské loďstvo, jakož i všechny ponorky, 5 000 lokomotiv, 150 000 železničních vagónů, 5 000 nákladních aut a 584 000 zemědělských strojů a zařízení (parní pluhy, secí stroje, kombajny atd.).

Kvůli těmto neslýchaným požadavkům bylo Německo jako vojenský stát totálně ochromeno. Navíc nezůstalo jen u vojenských požadavků, nýbrž bylo požadováno i naturální plnění, jež se zdálo být navržené tak, že mělo za cíl připravit celý národ o možnost žít uvnitř vlastních hranic – lidé měli umírat hlady, tak jako v poslední fázi války. V této souvislosti níže uvádím čísla.

Během prvních tří měsíců platnosti Versailleské smlouvy muselo Německo vydat Francii a Belgii jako první splátku následující:

700	chovných hřebců
40 000	klisen
40 000	telat
4 000	býků
140 000	dojnic
1 200	beranů
15 000	prasat
120 000	ovcí
10 000	koz

Až do počátku Dawesova plánu Německo odvedlo Belgii, Francii, Itálii a Jugoslávii následující množství zvířat:

180 622	koní
197 030	dobytka
265 755	ovcí
21 664	koz
275 738	slepic
390 036	včelstev

Němci byli vyrabováni do posledního drobku! Požadavek na odevzdání dojnic měl zřejmě určitou souvislost s přáním odpovědných míst, aby se německá populace snížila ze 65 na 45 milionů lidí!

Kdo něco neustále vytýká nacionálnímu socialismu, neměl by zapomínat na tato čísla a na to, jaké představují ochromení hospodářského života, zemědělství a chovu dobytka, co představují za hlad, utrpení a nouzi, včetně zhoršení fyzického stavu novorozeňat. Dotyčný se také nemůže divit, že se pak německý národ jako j e d e n muž

shromáždil kolem Vůdce, který se železnou vůlí, prozíravostí a moudrostí konečně pozvedl pochodeň revoluce.

Ale vraťme se ještě do doby před příměřím!

Říší křížem krážem táhly hordy rudých dělnických a vojenských rad, kterým šlo jen o to vydobýt si pro sebe za každou cenu vnitropolitickou moc. Lepší a nejlepší části národa tuto nedůstojnou kapitulaci pociťovaly jako palčivou a ponižující hanbu.

Židé zde vystoupili v osudné roli, kterou v německé politice hráli. Abychom pochopili zacházení nacionálního socialismu se Židy, musíme v této souvislosti připomenout vystupování synů Izraele v poraženém Německu, které nyní leželo na zemi pocuchané, oškubané, sedřené a s polámanými křídly jako pták Fénix, spočívající na hromadě prachu celkového zhroucení.

Společně s mnoha křesťany a Židy celého světa i já hořekuji nad osudem, který Židovstvo na jaře roku 1933 potkal. Ani já v podstatných bodech nesouhlasím s přísností, s níž proti němu nacionální socialismus postupoval. Avšak ve jménu pravdy a spravedlnosti požaduji také „audiatur et altera pars“[2], nestranné prozkoumání způsobu jednání Židů v době po příměří i během následujících let. Potom člověk lépe porozumí zášti, jež se v celém Německu rozhořela proti všemu, co nějak zavánělo židovskou rasou. Všude, kde se provozovala politika poroby a defétismu, byli někteří z vůdčích mužů Židé. Obyčejně to byli titíž Židé, kteří tvořili předvoj komunismu a bolševismu. V takzvané Radě lidových pověřenců[3], která na sebe v listopadu 1918

2 Latinsky „budiž slyšena i druhá strana“; pozn. překl.

3 Rat der Volksbeauftragten – ilegální provizorní vláda v Německu mezi 10. listopadem 1918 a 19. lednem 1919, sestávající z koalice Sociální demokracie a Nezávislých sociálních demokratů, jež vznikla poté, co Max von Baden 9. listopadu 1918 svévolně a v rozporu s ústavou ohlásil abdikaci císaře Viléma II; pozn. překl.

v říšské vládě strhla nejvyšší moc, byli ze šesti členů dva Židé, Hugo Haase a Otto Landsberg. V čele obou největších spolkových států stáli Židé, v Prusku Paul Hirsch jako předseda vlády a v Bavorsku Kurt Eisner. Nejprestižnější říšské ministerstvo, ministerstvo vnitra, bylo řízeno dr. Hugo Preußem, Židem. V prvním kabinetu s podporou parlamentu, vytvořeném 13. února 1919, sedělo pět Židů nebo neárijců: Eugen Schiffer, Hugo Preuß, Otto Landsberg, Georg Gothein a dr. Bernhard Dernburg.

Bylo by nespravedlivé a jednostranné posuzovat všechny tyto muže jedním metrem. Je však jisté, že to vždy byli Židé, kteří hráli první housle tam, kde se kázala politika podřízenosti. Je jisté, že vůdčí apoštolové bolševismu, jenž byl tehdy synonymem bezpodmínečné poroby, byli všichni bez výjimky židovské rasy. Největším škůdcem byl nepochybně bavorský ministerský předseda Kurt Eisner, židovský literát a dřívější redaktor periodika „Vorwärts“ (Kupředu), hlavního listu sociální demokracie. Již dva dny před převratem v Berlíně se v Mnichově vyšvihl na mocenskou pozici, z níž svrhl krále z rodu Wittelsbachů. Byl to radikální stoupenec míru za každou cenu, který svévolně zveřejňoval tajné a ke všemu ještě zfalšované dokumenty z bavorského archivu. Nezávislí sociální demokraté a takzvaní Spartakovci, nejradikálnější zastánci defétismu a přívrženci sovětského systému, stáli v drtivé většině pod židovským vedením: nezávislí pod vedením Huga Haase, Spartakovci pod Karlem Liebknechtem a Rosou Luxemburgovou.

Téměř neustále jsou to titíž lidé, kteří byli již během války ve spojení s buřiči v námořnictvu. A když se konečně na podzim 1919 zrežírovalo to nestydaté drama s vyslýcháním Hindenburga a Ludendorffa před parlamentním vyšetřovacím výborem, tak to byli opět Židé, kteří vystoupili v roli

hlavních inkvizitorů a povyšovali se na soudce těchto dvou největších mužů světové války. Nejhorlivější byl sociálnědemokratický poslanec Říšského sněmu, Žid dr. Oscar Cohn, který v listopadu 1918 přijal od zplnomocněnce Sovětského svazu v Berlíně, Žida Joffeho, deset milionů rublů „pro účely německé revoluce". Po revoluci se stal státním tajemníkem v Říšském justičním úřadu[4], tedy nejvyšším zástupcem výkonné soudní moci v Německu. Když byl později v Říšském sněmu pohnán k odpovědnosti kvůli přijetí ruských peněz, výslovně doznal, že „peníze rád přijal" a lituje jen toho, že se mu nepodařilo použít celou částku. Zde se poprvé neskrývaně projevil rozkladný židovský duch, jenž se nakonec stal osudným i na porážce zbudované Výmarské republice.

Pokud máme před očima tyto skutečnosti a uvážíme, že vedoucí muži poraženého Německa byli z velké části Židé, kteří nepřemýšleli a nejednali jako Němci, nýbrž jako Rusové, tak osud, který Židy potkal o patnáct let později, pochopíme mnohem snáz. Že si na odpovědné správce starého, slavného a nacionálně hrdého císařství chtěli hrát sovětsko-rusky smýšlející cizinci pocházející z orientu, to bylo pro Němce i v jejich nejhlubším ponížení a úpadku přece jen příliš! V opačném směru se zde opakuje stará tragická pravda, kterou Shakespeare nechal vyslovit prostými a jednoduchými slovy Shylocka: „Urazí-li kdy Žid křesťana, jaká jest jeho pokora? – pomsta; urazí-li křesťan Žida, jaká má jeho trpělivost býti podle křesťanského příkladu? – pomsta."

Jak blahodárný a vznešený protějšek tomuto odpudivému listu německé historie představuje plnění povinnosti a důstojnost, s jakou po porážce vystupoval starý polní

4 Reichsjustizamt; pozn. překl.

maršál von Hindenburg! Pro něj, stejně jako pro Ludendorffa, vítěze z Tannenbergu, i ostatní nesčetné vojevůdce na východě, byla válka prohraná. Přesto však Hindenburg dovedl poraženou armádu s bezpříkladnou disciplínou a pořádkem zpět přes Rýn a po měsících složil zodpovědný post vrchního velitele, když nabyl přesvědčení, že splnil svou povinnost a ubránil říšské hranice proti východu. Jistě to bylo největší sebezapření a nejvznešenější sebeobětování, jaké jen bylo pro vítězného a poctami korunovaného vojevůdce myslitelné!

7.

Versailles

Nakonec bylo Německo prohlášením, že prý je vinno válkou, vykázáno na trestnou lavici Evropy, ba i celého světa. Vůbec poprvé bylo do nějaké mírové smlouvy vloženo morální ocejchování. – Člověk musí chtě nechtě uznat: poražený národ nebyl ještě nikdy vystaven takovému zacházení… My a naši spojenci jsme ti, kteří uložili tyto podmínky – podmínky, jež nemají v historii srovnání, vyjma časů Sinacheriba[1] a Tamerlána[2]. Z pozice spravedlnosti musíme toto úplné zničení jednoho celého národa, jedné celé rasy a jedné celé civilizace, odsoudit.

Louis Bertrand

1 Asyrský král, který vládl v letech 704–681 př. n. l.; pozn. překl.

2 Turkický vojevůdce a krutý dobyvatel, který ve 14. století vytvořil obrovskou říši rozkládající se především na území dnešního Íránu, Turkmenistánu, Uzbekistánu a Afghánistánu; pozn. překl.

Nyní, po největší válce světových dějin, utichly zbraně. Na pořadu dne bylo uzavření míru. Teprve tím mělo být učiněno politické rozhodnutí o osudu poražených.

O této mírové smlouvě, o způsobu, jakým k ní došlo, o jejím významu a duchu zde musí být řečeno několik slov. Neboť Versailles je a zůstane kolébkou nacionálního socialismu. Ve Versailles se zrodilo hnutí obrody, jež se rozvíjelo a v lednu 1933 dozrálo. Ve Versailles vzplála jiskra, která, jakmile se čas naplnil, zapálila oheň znovuobnovené národní hrdosti, nadšení, které se přes Německo přehnalo jako stepní požár, sebedůvěry, jež se vzepřela nespravedlnosti a která se po patnácti letech přehnala nad Německem jako jarní vítr. Ve Versailles vůdčí státníci vítězných mocností, tito diktátoři „míru", do země zaseli zrno, které nyní dozrálo ke sklizni, na níž se rovněž podíváme: v Sovětském svazu a Moskvě se svou světovou rudou revolucí, jistou si vítězstvím; v Etiopském císařství, které bylo coby samostatný stát vymazáno z mapy Afriky, neboť na Itálii se při rozdělování lupu ve Versailles zapomnělo; ve Španělsku, které se proměnilo v jedna velká krvavá jatka; v Japonsku, jež se pozvedlo na obrovskou mocnost; v Číně, kde jsem předloni na vlastní oči viděl, jak válečné běsnění proniklo až do srdce Asie. Ano, je to sklizeň sestávající z neklidu a zmatku, jež opanovaly celý svět, zvláště pak Evropu,

která se otřásá v samých základech, kde velmoci až po zuby zbrojí a kde se malé státy snaží vyztužit obranné síly proti zničující bouři, kterou všichni očekávají, všichni se jí bojí a všem se protiví.

Kdyby se byli diktátoři z Versailles nechali vést duchem moudrosti, předvídavosti a smířlivosti, nikoli nenávistí a mstou, tak by k nyní panující světové krizi nedošlo. Lidstvo by nežilo v neklidu a strachu před novými, svět objímajícími krvavými činy.

Bez byť třeba jen povrchní znalosti Versailles není možné pochopit Třetí říši, její vznik, její cíle a její světonázor; a co je důležitější, není možné odčinit zlo ve světě a hledat cesty ke skutečnému míru, jenž by byl s to dát lidstvu opět klid a bezpečí.

„Máte budoucnost světa ve svých rukách!" Tak mluvil prezident francouzské republiky Poincaré ve slavnostní uvítací řeči, když 18. ledna 1919 zahájil mírovou konferenci. Byli kolem něj shromážděni zástupci 27 národů neboli tří čtvrtin světové populace.

„Máte budoucnost světa ve svých rukách!" Tato slova byla až příliš pravdivá! Neboť ještě nikdy nebyla do rukou několika státníků vložena tak neomezená moc a tak strašlivá odpovědnost jako v této hodině mezi válkou a mírem, kdy se vyčerpané lidstvo po nejkrvavějším vojenském střetu všech dob dožadovalo skutečného míru, a kdy z vítězů naprostý triumf nad poraženým národem učinil neomezené pány rozhodování.

„Máte budoucnost světa ve svých rukách!" Tato slova byla namířena především k Wilsonovi, Lloydu Georgovi a Clemenceauovi[3]. Lze totiž bez přehánění říci, že tito tři byli

3 Georges Benjamin Clemenceau byl francouzský politik a žurnalista. Dvakrát byl francouzským premiérem za Radikální stranu. Přimlouval

vládci světa a nesli největší odpovědnost za jeho budoucnost. Celé lidstvo nikoho nevelebilo a neuctívalo jako nového mesiáše víc než Wilsona, který měl vést jistou a spravedlivou rukou všechny národy světa do nového věku míru, blahobytu a smíření.

Prezident Wilson mluvil a celý svět mu naslouchal. Podařilo se mu všechny ošálit kouzlem svých krásných slibů; všichni, kdo ještě neviděli vlát ve větru palmy míru, byli blázni. Od dob Krista zřejmě žádný jednotlivý člověk na Zemi nepožíval tak bezbřehé důvěry, jako právě Wilson v okamžiku, kdy se dopustil osudové chyby a odebral se na palubu lodi, jež ho přepravila do Evropy a zrcadlového sálu zámku ve Versailles. Tam se ovšem tato jeho moc díky Clemenceauovi a Lloydu Georgovi smrskla na pouhou ozvěnu *hlasu volajícího na poušti*.

Program vznikajícího míru mělo tvořit *čtrnáct Wilsonových bodů*[4]. Němci se nevydali na milost a nemilost. Naopak! Při osminásobné výměně diplomatických nót mezi 4. říjnem a 5. listopadem, která byla zpečetěna příměřím z 11. listopadu, panovala výslovná shoda, že Wilsonovy body mají být základem mírových podmínek a že míru samotného má být dosaženo j e d n á n í, nikoli d i k t á t e m.

„Žádné anexe, žádné kontribuce[5], nýbrž společenství národů" – program prezidenta Wilsona lze shrnout do těchto tří bodů.

---

se za obnovení procesu v Dreyfusově aféře a byl zastáncem tvrdého postupu proti Německu po první světové válce; pozn. překl.

4 *Čtrnáct bodů prezidenta Wilsona* byl program amerického prezidenta Woodrowa Wilsona vyřčený na zasedání Kongresu 8. ledna 1918. Týkal se mezinárodního uspořádání světa po první světové válce z hlediska postoje Spojených států; pozn. překl.

5 Kontribuce – platby vybírané od obyvatelstva obsazeného území; pozn. překl.

Ve výsledné podobě mírové smlouvy, kterou Němci podepsali 28. června 1919, se nenachází ani zlomek tohoto ideálního programu. Téměř na celé čáře byl stanoven přesný opak toho, co se světu obecně a Německu obzvlášť původně slibovalo. Alsasko-Lotrinsko, Eupen a Malmédy, východ Horního Slezska, Hlučínsko (v r. 1919 postoupeno Československu), obě provincie Posen[6] a Západní Prusko, oblast Memel, hanzovní město Danzig[7] a Severní Šlesvicko. To všechno Německu vzali. Dohromady šlo o 12 % říšského území, přičemž k těmto amputacím většinou došlo bez lidového hlasování. Nařízeno bylo jen v Severním Šlesvicku a Horním Slezsku. Naproti tomu postup v Eupen a Malmédách lze považovat nanejvýš za bláznivou hru.

Německu byla dále ukradena Německá východní Afrika, Německá jihozápadní Afrika, Kamerun, Togo, Nová Guinea, Samoa, Mariánské ostrovy, Bismarckovo souostroví a Kiau-čou – tedy všechny jeho kolonie. Pokud jde o majetek, Německo muselo vydat: 90 % své obchodní flotily, největší část vnitrozemské flotily, čtvrtinu rybářské flotily, všechny podmořské kabely a veškerý německý soukromý majetek v zahraničí.

Kromě toho muselo, jak již bylo zmíněno, postoupit všechen námořní i suchozemský válečný materiál. Německu bylo přiznáno vojsko o pouhých 100 000 mužích. Všeobecná branná povinnost musela být zrušena. Výroba a používání ponorek, tanků a těžkého dělostřelectva bylo taktéž zakázáno, stejně jako vojenská letadla a vzducholodě.

Nakonec bylo Německo zatíženo i takzvanou reparační částkou, jejíž konečná výše byla v mírové smlouvě pone-

6 Dnes *Poznaň*; pozn. překl.
7 Dnes *Gdaňsk*; pozn. překl.

chána otevřená a měla být teprve později stanovena reparační komisí.

Ve skutečnosti, a v rozporu s Wilsonovými sliby, byl výsledkem versailleské dohody jak anekční, tak kontribuční mír. Z Versailles se také stal nadiktovaný mír, neboť Němci nebyli v průběhu celé konference ani jednou přizváni či alespoň vyslyšeni. Poraženým bylo dovoleno pouze učinit k již hotové smlouvě písemné připomínky. Němci byli nakonec přinuceni k podpisu formou ultimáta a pomocí výhrůžek vpochodování vojsk.

Toto jsou holé a očividné skutečnosti, jež mohou už v této podobě vzbuzovat pochyby. Avšak ještě podezřelejší a nebezpečnější jsou metody, které se za uvedenými ustanoveními a podmínkami skrývají.

Tím se dostáváme k samotnému duchu a smýšlení, jež se v této takzvané „mírové smlouvě" projevují a jež jsou osudnější a ve svých důsledcích nebezpečnější než samo paragrafové znění.

Od Německa bylo odtrženo deset procent obyvatelstva a 12 % území. To znamená, že Německo přišlo o 3/4 zásob železa, 2/3 zinkové rudy, 26 % zásob černého uhlí, 17 % osevních ploch pro obilí a 17 % bramborových polí. Mezi postoupenými oblastmi se nacházely nejlepší zemědělské provincie Posen a Západní Prusko, bohatá ložiska železa v Lotrinsku, zinkové doly a uhelná pole v Horním Slezsku. Německo tedy z hlediska půdy a zemědělské výroby ztratilo víc než z hlediska obyvatelstva, a tak bylo nuceno poskytovat práci a chléb na menším území relativně většímu počtu lidí.

Tento příklad a tato metoda nejsou náhodné či ojedinělé. Táhnou se důsledně celou sítí 440 článků této mírové smlouvy. Stejná krátkozrakost a zaslepení, stejná hrabivost,

myslící jen na svůj prospěch, se projevují úplně všude. Člověk má pocit, že míroví diktátoři neopomněli nic z ďábelské rafinovanosti a geniální krutosti, aby Němcům učinili život tak nesnesitelný, jak je to jen možné, a aby tento velký národ srazili na životní úroveň, která by musela, pokud by trvala, pozvolna vést k naprostému zadušení. Němci si však takové zacházení nenechali líbit nadlouho. Když je Adolf Hitler po určité době, jíž lze podle dějinných měřítek označit za velmi krátkou, probudil k přemýšlení a uvědomění, tak svá pouta roztrhali a rozšlapali versailleské paragrafy na prach.

Tentýž duch krátkozraké politiky diktátory ovládal, když Německu kradli všechny jeho kolonie a suroviny, nejdůležitější výrobní prostředky, obchodní flotilu, kabely, obrovskou část dopravních prostředků jako lokomotivy, železniční vagóny a nákladní vozidla, a konec konců i veškerý jeho soukromý majetek v zahraničí. Jako korunu svému dílu pak nasadili požadavky po takzvaných reparačních platbách. Lloyd George – jeden ze tří mužů, kteří za toto rekviem nad Německem nesou hlavní odpovědnost – o tomto postupu jednou řekl, že to je totéž, jako kdyby člověk chtěl německou krávu dojit a zároveň z ní krájet šťavnaté hovězí steaky.

Tolik tedy ke krátkozrakosti versailleské smlouvy ohledně zemědělství a polního i národního hospodářství. Ale cesta vývoje a síla událostí přeci jen mohou vést ke korekci, když se horké hlavy mírových apoštolů zchladí.

Mnohem kritičtější a nenapravitelnější byla bláhová víra, že by se principy tehdy panujícího světového pořádku mohly zrušit a zbavit platnosti směrem k poraženému protivníkovi, aniž by tím zároveň byly dotčeny a otřeseny principy světového pořádku jako takového. Válka byla pro-

ti Centrálním mocnostem vedena jako svatá válka pod vlajkou s heslem: demokracie proti autokracii, právo malých, utlačovaných národů na sebeurčení.

Teď, když se jednalo o skutečný život a praktickou aplikaci všech těchto idealistických teorií, se k nim najednou nikdo nechtěl znát. Bez ohledu na přání obyvatel odepřeli právo na sebeurčení lidem v Alsasku-Lotrinsku, v Posen i Západním Prusku, v Danzigu i Memelu; dále bylo toto právo odepřeno 3,5 milionům Němců v Čechách, 2 milionům Slováků na Moravě, jednomu milionu Maďarů a třem milionům Chorvatů. Ano, šlo se až tak daleko, že upřeli právo svobodné volby i šesti milionům Němců v Rakousku, kteří slavnostně projevili vůli připojit se k Německé říši. A nakonec byli poražení okradeni o v demokracii nejvyšší a prvořadé právo, totiž právo bránit na základě všeobecné branné povinnosti svou zem. Vítězové byli dokonce tak naivní, že věřili v možnost vytvoření nějaké všeobjímající demokratické společnosti národů – a n i ž by do ní nechali vstoupit poraženého!

Z národohospodářského a polnohospodářského hlediska se vítězné mocnosti oddaly lehkovážné a nebezpečné iluzi, že by Německo mohly řadu desetiletí vydírat o reparace, aniž by pro věc samy hnuly prstem.

Centrální mocnosti téměř bezprostředně po vstoupení příměří v platnost dopravily zajaté vojáky zpět do jejich domovských zemí, zatímco německé zajatce si Trojdohoda ponechala v zajetí v některých případech i celé dlouhé roky.

A zde si člověk opět vzpomene na Shylocka: „To mám radost! Budu ho trápit! Budu ho mučit! To mám radost! Srdce mu vyříznu, když nedodrží lhůtu! Až nebude v Benátkách on, budu obchodovat, jak se mi zlíbí."

Opravdovou korunu však tomuto dílu hlouposti, nenávisti a pomsty nasadili, když si na Německu v článku 231 vynutili doznání viny na světové válce a věřili, že by tahle sprostota mohla na Německu ulpít jako věčné znamení hanby, jako nesmazatelné stigma na čele každého Němce. Jak mohli být tak hloupí, aby si mysleli, že vynucené lživé doznání může na věky věků žít dál jako nedotknutelné dogma, bez následků pro samotné dotčené i pro pospolitost národů Abendlandu jako celku? Jinými slovy chtěli navěky vytesat do kamene poměr mezi vítězi a poraženými, jak se jim v okamžiku vítězného opojení jevil, přičemž se nezalekli ani takové hanebnosti, aby porušovali své slovo. Kdo si teď myslí, že může Hitlerovi vyčítat porušení versailleského mírového diktátu, nesmí zapomínat na tyto skutečnosti!

V okamžiku, kdy byl vynucen podpis pod diktátem z Versailles, byla zásadě věrnosti a víry, která je základem i nosným pilířem každého národního pořádku, zasazena smrtelná rána, z níž se svět nevzpamatoval dodnes. A jestliže demokracie v našich dnech ztratila půdu pod nohama úspěšným šířením autoritativní myšlenky, jestliže se světový obchod a mezistátní doprava scvrkly na třetinu dřívějšího stavu, a především jestliže byly vzájemná důvěra a hospodářský kredit, nejvzácnější statky civilizace, zasaženy tím nejtvrdším úderem, pak příčina spočívá především v samotném duchu, který vládl ve Versailles, a ze všeho největší vinu nesou všichni tři stvořitelé versailleského diktátu – Wilson, Lloyd George a Clemenceau. Tito muži zasadili světovému řádu, který panoval před válkou, smrtící ránu.

Nyní dennodenně slyšíme, jak krize, zasahující do všech oblastí života, rozbíjí světový řád na padrť. Versailleští zaslepení státníci si nedali ani nejmenší námahu, aby

zastavili bolševismus, který již na jaře roku 1919 hrozil svým průnikem do střední Evropy, pokud člověk nechce za skutečnou politiku považovat vojenský zásah. Bezohledným plundrováním Centrálních mocností jenom připravili vděčnou půdu pro výsadbu bolševismu. A jestliže se Bulharsku, Maďarsku, Rakousku a Německu navzdory inflaci po roce 1920 podařilo bolševismu odolat, pak to bylo jen tou nejmenší zásluhou mocipánů z Versailles. Jimi stvořený mír byl mírem násilí, a tím se také liší od všech ostatní mírových smluv světové historie. Politika je vždy bojem o moc, a o moc usilují také strany při vyjednávání o mírové smlouvě. Pokud ovšem odhlédneme od Kartaginského míru po druhé Punské válce, jež se vyznačovala Catovými[8] slovy: „Ceterum censeo Carthaginem esse delendam" – neexistuje žádný příklad míru, který by se násilností a zaslepeností vyrovnal mírové „smlouvě" z Versailles.

Versailles se neblaze projevilo také ve vnitřní politice Německa. Zdaleka největší část Němců byla v květnu a červnu 1919 proti podepsání diktátu. Celou zemí se tehdy přeléval bouřlivý příval protestních shromáždění. V rozhořčení a zlobě se celý národ postavil jako j e d e n muž. Jestliže se přece jen podařilo vynutit si na německém národu podpis, vina za to spočívá téměř výlučně na třech mužích, z nichž každý zastával určující pozici:

Matthias Erzberger, skutečný vedoucí činitel strany Centrum, Hugo Haase, vůdce nezávislých sociálních demokratů a Georg Bernhard, šéfredaktor uznávaných novin „Vossische Zeitung". S ohledem na události pozdější doby je důležité připomenout, že dva z těchto tří mužů byli Židé.

8 Cato starší, plným jménem Marcus Porcius Cato Censor, byl římský spisovatel, politik, voják a řečník.V letech 150 př. n. l. – 149 př. n. l. prosazoval zničení Kartága. Z tohoto období pochází i jeho slavný výrok: „Ostatně soudím, že Kartágo musí být zničeno."; pozn. překl.

Erzberger v říšském kabinetu provozoval naprosto plánovitou politiku ústupků a byl v tomto ohledu ve spojení s francouzským vyslanectvím. Během světové války i po ní byl zlým duchem německé politiky. Haase řídil stranu, která již den po předložení smlouvy přišla s heslem: „Musíme podepsat!" Bernhard pomáhal pohřbít původně jednotnou frontu v občanském táboře. Ještě v poslední chvíli, kdy se Bauerova sociálnědemokratická vláda snažila najít cestu, jak nepodepsat takzvané „čestné body", měl odvahu mluvit o „spílání v otázce viny". To se stalo v osudové hodině, jakou každý národ prodělá možná jednou za tisíc let. Že německý národ nemohl nikdy zapomenout na zradu vůči své cti, je snadno pochopitelné.

Studium Versailles a jeho dokumentů z let 1919 není žádná povznášející četba. Mnozí jistě budou pokládat za zbytečné, že jsem této záležitosti v knize o Třetí říši věnoval tolik prostoru – „Ó královno, probouzíš ve staré ráně nevýslovně bolestný pocit."[9] Opakuji tedy znovu větu, kterou nelze do obecného povědomí vštípit dostatečně důrazně: nacionální socialismus má své kořeny a původ ve versailleském míru. Nacionální socialismus byl východiskem k záchraně celého národa, jemuž hrozilo zadušení pod tíhou požadavků Versailleské smlouvy. Bez Versailles by Adolf Hitler zřejmě zůstal neznámým architektem na hranicích bavorské Východní marky.

Kdyby oni tři velikáni ve Versailles nepoložili základ „upřímnému světovému míru", nenastaly by neklid, nedůvěra a nejistota, které dnes otřásají celým světem a činí všeobecnou explozi ještě pravděpodobnější než v červnových dnech roku 1914. Vytyčili politické hranice bez nejmenšího

9 Orig. „O Königinn, du weckst der alten Wunde unnennbar schmerzliches Gefühl!" – z první sloky básně Friedricha Schillera „Die Zerstörung von Troja", čs. „Zánik Tróji"; pozn. překl.

ohledu na národy žijící na daných územích a tím vytrhli miliony Němců, Maďarů a ostatních národů z jejich vlasti a domoviny. Pošlapali vůli národů, prastarým německým územím natáhli koridor a vytyčili hranici tak, že vedla jen pár metrů od pravého břehu Visly, aby německým sedlákům a rybářům bránila sejít k řece bez cestovního pasu. Politickou hranici mezi Polskem a Československem na jedné a Německem na druhé straně nechali vést přes vesnice a selské dvory, čímž se příbuzní a členové rodin stali poddanými různých států. To všechno je hra rafinované krutosti, jež dá vzniknout četným ohniskům neklidu. Je to neudržitelná situace, která dříve či později musí vést k novým válkám.

Tím, že Německo odzbrojili a dostali do stavu vojenské nemohoucnosti; že německý národ okradli o prostředky a suroviny, jež jsou nezbytné k zachování života, vytvořili muži ve Versailles prázdný prostor v srdci Evropy, ze kterého se podle všech zásad přírody a politiky nutně muselo stát ohnisko neklidu první kategorie. Již Aristoteles deklaroval horror vacui, hnus (z) prázdného prostoru, za jeden ze základních přírodních principů. Barometrické minimum, oblast s řídkým vzduchem či bez vzduchu, podněcuje vznik cyklón, při nichž se s bouřlivou rychlostí nasává vzduch z okolí, aby nahradil ten chybějící. Stejně funguje prázdný politický prostor. Země bez obrany je a zůstává pokušením pro své sousedy. Neozbrojená Habeš padne za oběť cílevědomému dobyvateli. Slabá Čína nemůže klást žádný odpor útoku Japonska. Španělsko se bez vojenské síly nemůže bránit komunistickému povstání.

Ale největší nebezpečí války představuje odzbrojené a ve své fyzické schopnosti obrany oslabené Německo. Právě teď, kdy se s nezlomnou energií vyzbrojuje sovětské Rusko

a pilně pracuje na své rudé světové revoluci, by jeho vpádu neozbrojené Německo padlo za oběť bez odporu. Co by to znamenalo pro celou Evropu a obzvláště pro Francii, Belgii, Holandsko a severské státy, si není těžké spočítat. Tento rakovinový jed by se nepochybně rozšířil do všech zemí kontinentu a nakonec i do Velké Británie. Admirál von Tirpitz mi do věnování ke své knize „Vzpomínky", kterou mi poslal v roce 1919, vlastnoručně napsal: „Německo padne s Evropou – a Evropa s ním."

Nebezpečí, které je ve shora uvedeném naznačeno a které bylo bezprostřední příčinou odzbrojení Německa, bylo německým opětovným vyzbrojením a zavedením všeobecné branné povinnosti alespoň pro tuto chvíli odvráceno.

Silné Německo je zárukou míru v Evropě. Vzniká tak rovnováha sil, jež je nemyslitelná, pokud je bezmocné Německo ze všech stran obklopeno sousedy, kteří jsou po zuby ozbrojení.

Versailleský mír tak byl zločinem proti celému lidstvu, hlavně proti Evropě a obzvláště proti Německu. Válka byla zločinem, všeobecným neštěstím. Rány, které způsobila, se ve Versailles neuzdravily, jen se zhoršily a ještě po osmnácti letech jsou otevřené a krvácející. Následky Versailles jsou ještě zlověstnější než válka sama.

Lloyd George na podzim 1936 podnikl cestu Německem. Při té příležitosti navštívil také tábor ženského oddílu Pracovní služby[10]. Já jsem tam byl před ním a znám onu mladou dámu, slečnu doktorku práv, která mu dělala doprovod. Vyprávěla mi, jak se jí ten starý Velšan kupříkladu ptal, kdy a proč se stala nacionální socialistkou. Odpově-

10 Reichsarbeitsdienst, zkr. RAD, čs. Říšská pracovní služba, byla organizace nacionálněsocialistického hnutí ve Třetí říši. Plnila také funkci výchovného zařízení pro mladé hochy a dívky, kteří ve službě pro národ a vlast vykonávali určitou dobu pracovní službu; pozn. překl.

děla mu: po versailleském míru, který byl potupou mého národa. Rok jsem ležela v posteli, protože jsem neměla nic pořádného k jídlu a nemohla jsem pořádně stát na nohou. Seděla jsem také u smrtelné postele svého bratra. Bylo mu tehdy šestnáct let, když zemřel hlady. Proto jsem se stala nacionální socialistkou a jsem šťastná a hrdá, že jí jsem." Lloyd George sklonil svou šedovlasou hlavu a setřel si z čela studený pot. Tento příklad ze skutečného života na něj udělal hlubší dojem než knihy, které o situaci v Německu po roce 1919 četl.

Nemůžeme otevřít noviny, aniž bychom nečetli o křížové palbě nót, které si mezi sebou denně, hodinu co hodinu, vyměňují státníci různých zemí. Navzájem se navštěvují, pořádají více či méně tajné konference, drží projevy v parlamentech a na banketech, domáhají se a sami podávají vysvětlení, jejich jednání vzbuzuje podezření a obavy, které musí být zničeny. Uzavírají pakty o nevměšování, které nelze kontrolovat ani dodržet. Záměrně vzbuzují nedůvěru a navrhují vzájemně zlé plány ve Španělsku a v Maroku. Scházejí se v Ženevě. Jejich diplomaté jsou horečně zaměstnaní a všichni zbrojí jak na souši, tak na moři tempem, jehož krajní mez bude dosažena, teprve až se po nové světové válce, na kterou se připravují, všichni na smrt unaveni zhroutí. Všechno to jsou polovičatá opatření a máchání kordem před zrcadlem bez nejmenšího skutečného významu.

To jediné, co v nyní panující zoufalé situaci ještě může zachránit svět před katastrofou, která by znamenala zánik kultury Abendlandu, je nová celosvětová konference, která si dá za úkol vymazat i ty poslední stopy versailleského míru; konference, která věci otevřeně a upřímně nazve pravým jménem a která v duchu smíření a moudrosti narýsuje půdorys k novému, rozumnému světovému řádu.

Spravedlivě smýšlející muži všech zemí by měli, každý ze svého místa, vybudit své národy a spoluobčany ke společnému všelidovému postoji, který by od jejich vůdčích státníků nekompromisně požadoval, aby byl po téměř dvaceti letech konečně učiněn konec vratké nejistotě, která vždy a bez výjimky skončila bankrotem, a aby se místo toho sešli ti nejlepší z každého státu na kongresu, kterému nebude předsedat zištnost, ale nejvýše na programu bude stát blaho všech.

Mapa světa by po takovém kongresu nedoznala radikálních změn. K úpravě by došlo jen v oblastech, kde byly hranice stanoveny nepřirozeně a nespravedlivě. A národy, které potřebují suroviny, by již neměly zůstávat nepřejícně vyloučeny z produktivních oblastí planety.

Náklady na takový společný postup by byly nižší než na novou světovou válku! A jeho následkem by nebyla ztráta milionů lidských životů, zničení nevyčíslitelných hodnot, zkáza kultury, mezinárodní dopravy a obchodu – nýbrž mír a bezpečí pro všechny národy světa.

8.

Výmarská republika

Je hanebné sedět, jak činili jsme my,
chrámy jiným stavět,
kamení do vlastního domu házet
a špatně o nás samých mluvit.
Jsme příliš unaveni, než abychom sebe sama sžírali
a srdce a hlavy oddělili.
Jednotným národem chceme být,
jsme a zůstaneme tím, čím chceme.

Verner von Heidenstam

Když výmarská demokracie vstoupila na pronikavě osvětlené jeviště dějin, aby započala svou čtrnáctiletou dráhu, byla již poznamenána – jak jsme viděli – dvěma nesmazatelnými skvrnami hanby. To ona urychlila a zhoršila vojenskou porážku a ona sama nese odpovědnost za porážku politickou, jež stojí vepsána v paragrafech mírového diktátu. Výmarská demokracie tak má jinými slovy na svědomí jak prohru ve válce, tak prohru v míru, a z důsledků svých činů se nikdy nebyla schopna zotavit. Podpisem mírových podmínek ve Versailles si na své cestě navršila hory potíží.

Přesto to zpočátku vypadalo, jako by se jejím vůdčím mužům podařilo vytáhnout hlavu z oprátky. V březnu 1920 byl potlačen Kappův puč[1], který vzešel z pravicově orientovaných kruhů. Inflace mezi lety 1920 až 1923, která německý národ zranila až do morku kostí, byla šťastně zdolána, když se bystrému a chytrému dr. Lutherovi podařilo stabilizovat marku. Když rostoucí konjunktura roku 1926 zapůsobila také na Německo, myslelo se, že jsou hrozivá mračna zažehnána, a to navzdory dvěma a půl miliardám marek, které musely být každý rok placeny vítězným mocnostem jako válečné reparace.

1 Kappův puč byl neúspěšný radikálně pravicový pokus o státní převrat, který se odehrál na jaře 1920 v demokratické Výmarské republice. Jeho cílem bylo svrhnout vládu a obnovit monarchii; pozn. překl.

Tyto naděje se však ukázaly jako klamné. Pro německé národní hospodářství i státní rozpočet byl tento rozkvět jen zdánlivý. Politický podklad nového pořádku byl stejně jako předtím vratký a křehký. 24. října 1929 nastal velký krach na newyorské burze a když se zřítila americká budova prosperity, začalo se s úděsnou jasností ukazovat, jak úzce byly propleteny tisíce nití mezistátního a hospodářského života. Od tohoto dne klesal barometr německého hospodářství stále hlouběji a doposud zastíraná sociální a politická krize se opět rozhořely.

Německá demokracie nebyla s to zaklít nové bouře. Chyběla jí hrdost a odvaha postavit se Trojdohodě, zatímco ta bezustání kladla nové neoprávněné a bezohledné požadavky. V této situaci by ze strany německé vlády bylo na místě mužné a důstojné vystupování.

„Výmarská ústava", sestávající ze 158 článků, která s německou důkladností stvořila parlamentní systém, nějaký čas fungovala. Krize však neustávala a vady této ústavy vyplouvaly na povrch stále zřetelněji. Jeden článek za druhým padal pod stůl a 30. března 1930, kdy byl říšským kancléřem jmenován člen strany Centrum dr. Brüning, z výmarské ústavy pomalu zbýval už jen článek 48.

Ten byl výjimečný a byl určen pro případ ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti. Vkládal do rukou říšského prezidenta možnost a moc sám učinit opatření, která by posléze předložil Říšskému sněmu. Od teď už ve Výmarské republice nevycházel jediný zákon běžnou cestou. Říšská vláda vládla prostřednictvím takzvaných „nouzových nařízení", jež se vyhlašovala na základě článku 48. Nedošlo už ani na řádný, říšským sněmem schválený rozpočet Říše. Sněm naopak tříštil síly v malicherných projevech a hádkách. Sám sobě spíš bránil v normálním fungování, než

že by ho podporoval. Navzdory pasivnímu odporu se ani neodvážil uplatnit vůči říšskému prezidentovi svá práva. Čím déle krize trvala, tím více republika žila z autority říšského kancléře Hindenburga i jeho vysokého renomé, jež ve všech táborech a zemích požíval. V této pravdě také spočívá důkaz Hindenburgovy železné věrnosti i neotřesitelného a soustavného trvání na zákonnosti a vědomí odpovědnosti.

Tři poslední říšští kancléři před vzestupem Hitlera k moci žili rovněž z Hindenburgovy velikosti: Brüning, von Papen a von Schleicher. Hrob však výmarské demokracii vykopaly samy výmarské strany. Namísto shromáždění rozštěpených sil a jejich nasazení ke společnému výpadu proti stále se blížící bouři se koryfejové Výmaru sami ochromili závistivými, úskočnými vnitřními sváry a urychlili proces rozpuštění stranického systému zaslepeným formalismem.

S každými novými volbami do Říšského sněmu se vynořovaly nové bezvýznamné pidistrany: v roce 1932 se dalo napočítat 36 stran, jež se ucházely o přízeň národa. Ani j e d n a demokratická ruka se nezvedla, aby tento pestrobarevný průvod zadržela.

Fátum, osud! Ve hvězdách stálo jasně psáno, že rozpadající se demokracie bude převálcována cílevědomými a neochvějně se kupředu hrnoucími zástupy nacionálních socialistů. Počet jejich hlasů s každými novými volbami roste. 14. září 1930 tato strana budoucnosti získává 107 mandátů z celkových 577 a zaujímá tak druhé místo za sociálními demokraty.

31. července 1932 má Hitler 230 mandátů z celkových 608, tedy téměř dvě pětiny. Nacionální socialisté postupují vítězně vpřed a zašlapávají všechny překážky, které jim do cesty klade vládnoucí strana.

Hitlerovi již v roce 1925 zakazují veřejně vystupovat v Prusku, Bavorsku, Bádensku, Sasku, Hamburgu a Oldenburgu. O dva roky později je zrušen zákaz v Sasku a tento příklad v dalším roce následuje i Prusko. V Berlíně a Kolíně nad Rýnem je zároveň zakázána celá strana.

Během následujících let se na NSDAP snáší krupobití výjimečných zákonů. V několika spolkových státech jsou vydány zákazy nošení uniforem. *Hitlerova mládež* je potlačována. Úředníkům je odpíráno svolení přidat se k nacionálním socialistům. Za Brüninga se omezuje svoboda tisku a shromažďování s cílem umlčet noviny nepohodlné strany a potlačit její shromáždění.

Na jaře 1932 je zahájeno válečné tažení spočívající v domovních prohlídkách u předních nacionálních socialistů. Jako smečka hladových vlků hledají záminky k zatčení. Chtějí je postavit před soud za velezradu. Pruský ministr vnitra a říšský ministr vnitra to dokonce ženou tak daleko, že vyhlašují zákaz Úderných a Ochranných oddílů (SA a ᛋᛋ). Domnívají se, že tím straně zasadili smrtelný úder.

Pruské ministerstvo vnitra dotyčné nacionální socialisty na základě materiálů nalezených při domovních prohlídkách obžalovává z velezrady. Vrchní říšský prokurátor v Lipsku žalobu prohlašuje za nedůvodnou, zákaz však přesto zůstává v platnosti.

Vládu podporuje taktéž policie, jejíž výkonné orgány jsou obvykle ještě horlivější než sami zadavatelé. Shromáždění jsou neustále rozpouštěna kvůli výrokům, které se nelíbí službu konajícímu policejnímu důstojníkovi. Při srážkách s komunisty a marxisty to jsou záda nacionálních socialistů, na něž pořádková moc s oblibou nechává dopadat svištící obušky. Se stejnými zbraněmi se vměšuje také do pochodových demonstrací proti Versailles a Youngovu plánu. Státní

aparát na základě nouzových nařízení proti svobodě tisku odsuzuje nacistické redaktory k neustálým peněžním pokutám a trestům odnětí svobody, zatímco zákon i policie znatelně ochabují v případě prohřešků komunistů, kteří státu jistě způsobují větší škody než vlastenecká oddanost nové strany.

Nacionálněsocialistická německá dělnická strana (NSDAP) se nakonec rozhoduje postarat o svou bezpečnost na shromážděních sama. Na její akce proudí masy stále nadšenějšího lidu. Zuřivost komunistů se blíží bodu varu. V létě 1932 „Rudý svaz frontových bojovníků" a „Železná fronta" stále častěji přepadají činovníky i akce NSDAP. Od 17. června do 31. července 1932 je zabito 32 nacionálních socialistů a víc než sto zraněno. V rámci sebeobrany pravděpodobně muselo přijít o život stejné množství útočníků.

Sociálnědemokratická vláda v Prusku nevidí nic jiného než postup nacistické strany a sotva si všímá, jak na síle získává komunistická strana. Ve volbách do Říšského sněmu v červenci 1932 počet komunistických voličů stoupá na šest milionů; v Berlíně jsou komunisté nejsilnější stranou. Proti hrozící rudé záplavě se zákon a policie nevyužívají v takové míře jako proti nacionálním socialistům.

Národ ale smýšlí jinak. Často se staví proti zaprodané policii, která se propůjčila do služeb vůči nacionálnímu hnutí. Příslušníci policejních sborů často svádějí vnitřní boj se sebou samými a svým svědomím, neboť rozkazy, které dostávají, jsou v rozporu s jejich přesvědčením.

První zasedání nového Říšského sněmu 30. srpna 1932 přineslo nepříliš povznášející senzaci. Zahájila ho komunistická poslankyně, nestorka Klára Zetkinová. Jakožto nesmiřitelná nepřítelkyně Německa a demokracie se

usadila v Rusku, odkud však nyní přišla, aby vedla do dáli znějící úder.

Národní strany dělaly všechno, aby tomuto vystoupení, většinou německého lidu považovanému za drzou provokaci, zabránily. Z psychologického a taktického hlediska byla tato opovážlivost tou největší hloupostí, jaké se výmarské politické strany vůbec mohly dopustit. Urychlily tím svůj vlastní zánik. Ani jediná jasnozřivá osobnost nepovstala jako varovatel a ochránce nestálého systému. Osud šel svou cestou – neovlivnitelně a bezohledně.

Ve všech oblastech politiky a veřejného života panoval naprostý rozklad. Jeho účinky dopadaly i na vztah mezi Říší a spolkovými státy. V posledně jmenovaných sedí u vesla vlády různého zabarvení: zčásti, jako třeba v Prusku, Bavorsku a Bádensku, vítězí levice nebo Centrum, a zčásti pravicové strany, jako třeba ve Württembersku. V Durynsku a Oldenburgu už však převzali vedení nacionální socialisté. Rozličné vlády táhly otěže diametrálně protichůdnými směry. Tyto odstředivé síly stále víc a víc ochromovaly moc Říše.

Napětí mezi Říší a spolkovými státy Prusko a Bavorsko zesílilo natolik, že roku 1932 došlo k otevřenému konfliktu. V říšském hlavním městě seděly dvě vlády různých barev – říšská a pruská – a vzájemně si byly opozicí. Říšská vláda s pomocí vojenského komanda 20. července sesadila pruského předsedu vlády a ministra vnitra. Zároveň byli propuštěni i všichni pruští ministři.

Tento postup vyústil v proces před říšským soudem v Lipsku, kde se Prusko a Bavorsko soudily s Říší. 25. října byl vynesen rozsudek. Říše nedostala plně za pravdu, ale kroky říšské vlády ani nebyly zrušeny. Boj pokračoval dál, nabýval stále ostřejších forem a zdál se být pro Říši stále

více ohrožující. Situace se stala neúnosnou. Politický rozklad byl úplný. Kdyby se nestal zázrak, byla by za dveřmi stála anarchie.

Paralelně s destrukcí politického pořádku probíhal úpadek morálky a každodenního života, na který člověk narážel v ulicích i na náměstích, v salónech i veřejných lokálech. Na divadelních jevištích, ve filmu, literatuře a tisku se předváděla stále nezřízenější a lehkomyslnější kritika základních principů veřejného pořádku. Nejoblíbenějšími tématy této rozkladné kritiky byly zákon a soudnictví, výkon trestu, manželství, rodina a obrana vlasti. Uváděly se divadelní hry, v nichž se dokazovalo, že „nikoli vrah, ale zavražděný je vinen". V jiných byl zase vychvalován zločin a zesměšňován zákon. Horlivě se provozovala propaganda zrušení trestu smrti a zároveň zrušení zákazu potratů. Rodina a manželství se s oblibou zesměšňovaly jako zastaralé instituce. Na zkažení morálky a mravů se systematicky pracovalo všemi podpůrnými prostředky, které dnešní doba nabízí a kterými lze zasáhnout publikum, tedy v knihách, časopisech, magazínech, divadle, přednáškách, filmu a rozhlase. Sám si vzpomínám na pár tehdejších divadelních představení v Berlíně. Byl jsem ohromený a užaslý, že se něco takového může předvádět v civilizované zemi, aniž by zasáhla policie. Vznikla žumpa, zamořená atmosféra, v níž se jako houby po dešti objevovaly stále nové a nové sexuální a pornografické plátky. Byly to oplzlé ilustrované časopisy, jejichž tituly dávaly tušit, že se zaobírají otázkami perverzního charakteru. Tahle činnost byla prostě a jednoduše výnosným obchodem, který spekuloval s nejnižšími pudy mas.

Ze všeho nejnebezpečnější bylo, že tento jed kazil mládež, neboť tyto ohavné plátky byly nabízeny v mnoha

knihkupectvích a stáncích. Byly tak přístupné mládeži, která bez mravní opory nemohla postřehnout, že na její duši a budoucnost číhají hyeny a šakali. Tohle všechno se dělo naprosto otevřeně před strážci zákona, aniž by kdo na ochranu mladých lidí byť jen hnul prstem.

Velký díl odpovědnosti za tyto smutné poměry nesli židovští spisovatelé a umělci, neboť byli vůdci takzvaného kulturního bolševismu. Nenávist, která roku 1933 vůči Židům propukla, měla své kořeny především v jejich literární činnosti v době ponížení, když si vesele žili z „analýzy" všeho, co bylo německému národu odpradávna svaté a nedotknutelné.

Stejnou vinu však nese také tehdejší vláda, které té zdivočelosti mlčky a nečinně přihlížela. Svou liknavostí si pohřbila vlastní postavení.

Když nahlodávání německé síly k odporu potřebovalo ještě jeden podnět, tak přišel zvenčí, od vítězných mocností. Jejich politika totiž představovala, viděno z pohledu Výmarské republiky, jediný řetězec přehmatů a nedbalostí. Místo aby decimující tíhu versailleského diktátu učinili alespoň trochu únosnou, položili na toto břímě další kamení. To začalo už Poincarého neoprávněným obsazením Porúří v době míru coby trestního opatření kvůli pár tisícům nedodaných telegrafních sloupů a pár stovkám opožděných vagónů uhlí.

Státy Trojdohody se od Německa snažily vynutit takzvané reparace do posledního haléře. Ještě v roce 1929, kdy se v Americe zhroutil vrchol konjunktury, byl Německu vnucen Youngův plán, který každoročně požadoval dva tisíce milionů marek až do roku 1987! A když se vítězné státy v létě roku 1932 na konferenci v Lausanne usnesly, že od těchto absurdních požadavků konečně upustí, požadovaly

„částečnou platbu“ ve výši tří miliard – z čehož nikdy nebyl zaplacen ani fenik.

Toto „příliš pozdě“ stálo napsáno skoro nad všemi ústupky vítězných mocností: nad vyklizením Porýní i připuštěním Německa do Společnosti národů, jež stejně proběhlo nedůstojným a ponižujícím způsobem. Ono „příliš pozdě“ stálo nadepsáno především nad politikou odzbrojení, neboť odzbrojení vítězných mocností jako důsledek německého odzbrojení bylo opožděné již dávno.

Jakou podporu mohla demokracii Výmarské republiky poskytnout Francie, kdyby upustila od lidového hlasování v Sársku, které mohlo mít jen jediný výsledek! Vypadalo to, jako by vítězné mocnosti, tak jako svého času navrátivší se Bourboni, na všechno zapomněly a od roku 1919 se ničemu nepřiučily. Největší škodu výmarské demokracii způsobili sami vlajkonoši demokracie. Když roku 1932 ve všech oblastech demokratického systému nastala výše popsaná krize, člověk musel žasnout nad slepotou, kterou byli postiženi jak její vůdci, tak její přívrženci. Postrčení, po němž se tento systém 30. ledna 1933 zbortil, postihlo stavbu, která se již kymácela. V podstatě došlo na Nietzscheho slova: „Co padá, to ještě postrčte!“

Když smuteční zvony vynášely rozsudek nad machinacemi pánů z Výmaru, stalo se tak v hodině dvanácté. Pokud by své dílo mohli nerušeně dovést až do konce, tak by se Německo rozpadlo na množství vzájemně nepřátelských malých států, v nichž by se nadále nerušeně rozmáhal politický a morální rozklad. Pomyslíme-li na situaci v roce 1932, kdy měli v Berlíně většinu komunisté, musíme nutně uznat, že byla půda připravena na valící se bolševickou vlnu z východu.

Tacitus o Germánech říká:

„S náhodou jako s něčím kolísavým nepočítají a spoléhají raději na svou udatnost jako na něco stabilního, a, což je velmi ojedinělé a vlastní pouze římské mužské výchově, také více spoléhají na vůdce než na vojsko."

Teď, když se ručička hodin chystala odbít dvanáctou, vystoupil vůdce, který Němce dokázal sjednotit.

Ale, jak se mnozí ptají, co se stalo s těmi šesti miliony komunistů, kteří v roce 1932 vystupovali tak hrozivě a rádi by bývali prosadili společnou věc se Sovětským svazem? Tuto otázku jsem během cest po Německu na sklonku podzimu 1935 několikrát položil i já.

Odpovídali mi: masy dělníků kvůli nezaměstnanosti a nouzi přešly ke komunistické straně, za jejíž členy se tehdejší vláda obzvlášť brala. Jelikož muži Třetí říše velice brzy po uchopení moci vytvořili pracovní příležitosti obřího rozsahu, sebrali tím komunistické síle vítr z plachet. Komunisté také byli ve velkém množství internováni v koncentračních táborech, kde mnozí přišli na jiné myšlenky. Mnozí se brzy dostali zpět na svobodu. Menší počet se ještě nachází v posledních pěti táborech.

9.

Hitler se dostává k moci

Staň se znovu mladým, staň se hrdinou.
Neb teď, právě teď prý je život životem,
když všechno, co miluješ, a všechno, co ctíš,
rozdupávají útočící hordy Hunů!

Verner von Heidenstam

Parlamentární systém zbankrotoval.

Hnutí Adolfa Hitlera ve volbách do Říšského sněmu 31. července 1932 učinilo další krok kupředu. Jeho nacionálněsocialistická strana vybojovala 37,8 % hlasů, tedy 230 křesel z celkových 608. To byl víc než dvojnásobek předposledních voleb 14. září 1930, v nichž získali jen 107 křesel.

Vnitřní politické napětí tedy narůstalo; prostor republikánských stran se stále více zužoval; zároveň rychle rostl počet nezaměstnaných.

Volby do Říšského sněmu 6. listopadu 1932 byly pro nacionální socialisty nezdarem. Obdrželi jen 33,3 % odevzdaných hlasů. Brzy se však ukázalo, že to byla pouze náhoda. Pod starým systémem se nadále třásla půda. Panovalo neslýchané napětí. K jeho uvolnění došlo, když říšský kancléř von Schleicher 28. ledna 1933 stanul před říšským prezidentem von Hindenburgem s požadavkem na rozpuštění Říšského sněmu, který měl zasedat 31. ledna.

Tento požadavek byl sám o sobě logický a oprávněný, neboť v Říšském sněmu nepanovala parlamentní většina, a proto měl být rozpuštěn bez nových voleb. Nové volby by však situaci nijak nezměnily, jak vyplynulo již z těch červencových a listopadových.

Nepochybně by však došlo k porušení ústavy, a za to Hindenburg odpovědnost nepřevzal. Pro něj bylo jediným

možným východiskem z kritické situace jmenovat 30. ledna 1933 říšským kancléřem Adolfa Hitlera – vůdce jasně nejsilnější strany. Že se v Hindenburgově rozhodnutí odrážela vůle německého lidu, se projevilo v tom, že byl Říšský sněm bezprostředně poté rozpuštěn a 5. března nově zvolen.

Při těchto volbách všechny staré strany napjaly síly až do krajnosti. Přesto však NSDAP získala 43,9 % odevzdaných hlasů neboli 288 křesel ze 647. K tomu se přidružilo ještě 8 % hlasů německých nacionálů a *Stahlhelmu*[1], tedy 53 křesel. Hitler v Říšském sněmu spolu s černo-bílo-červenou frontou disponoval více než 340 křesly ze 647, tedy absolutní většinou.

Dosáhl tak vrcholu moci zcela zákonnou cestou, cestou parlamentní demokracie.

A tím přestal výmarský systém existovat. Padl díky vlastní slabosti a nedostatkům.

Hitlerovy životní osudy jsou natolik známy, že do nich na tomto místě není třeba podrobně zabíhat. Jen pro osvěžení paměti zde uvádím několik důležitých faktů. Narodil se roku 1889, marně se pokoušel o přijetí na Akademii umění ve Vídni a probojovával se, jak se jen dalo – jako dělník na stavbách, dokonce i jako nádeník u zedníků. Nějakou dobu si na živobytí vydělával jako kreslíř reklamních plakátů a jiných méně náročných uměleckých děl. V roce 1912 přesídlil do Mnichova. Když vypukla válka, vstoupil jako dobrovolník do německé armády, v jejíchž řadách bojoval celá čtyři perná léta a vyšel z ní vyznamenán železným křížem I. třídy.

1 Stahlhelm, česky ojediněle Ocelové přilby, byla polovojenská organizace německých veteránů z první světové války; pozn. překl.

Nacionálněsocialistická německá dělnická strana, založená roku 1920, ho už následujícího roku zvolila svým vůdcem.

9. listopadu 1923 vedl společně s generálem Ludendorffem nezdařený puč v Mnichově, který ho stál delší věznění v pevnosti. Opět na svobodě 24. prosince 1925 shromáždil své rozprchlé houfy. S planoucí výmluvností se tento rozený lidový řečník obrací k masám zklamaným z Výmarské republiky a svým nadšením v jejich srdcích rozdmýchává oheň. Bojuje proti židovskému marxismu, který zlomil německou sílu k odporu. Pevně vystupuje na podporu národní pospolitosti, jež měla vybudovat novou říši. Kolem tohoto neúnavného lidového tribuna[2] se shromažďovaly stále těsnější zástupy a jeho následovníci či ideoví souputníci byli stále početnější, především mezi mladými, čestnými lidmi, kteří trpěli pod hanbou doby, stejně jako mezi miliony marně hledajícími práci.

Hitler už v září 1930 vyhlásil úmysl probojovat se k nejvyšší moci zákonnou cestou. Ve svých projevech sliboval konec nezaměstnanosti, práci pro všechny a bezpečnost pro celý národ, jakož i obnovení svrchovanosti Říše.

Představa, s níž se člověk mimo Německo často setkává, že Hitler má být nějaký uzurpátor, který na sebe strhl nejvyšší moc státním převratem, nemá s pravdou a skutečností nic společného. Krok za krokem byl vynášen výš a výš hlasy svých voličů, zvláště pak hlasy pracující části národa, až nakonec musel převzít jako vůdce největší a nejsilnější strany odpovědný post říšského kancléře a Vůdce Říše, titul, jenž v sobě po Hindenburgově smrti 2. srpna 1934 zahrnoval také důstojnost říšského prezidenta.

2 Tribun – zástupce, zastánce, mluvčí, obhájce (lidu); pozn. překladatele.

I ve vysoké funkci, kterou nyní zastává, ve veřejných projevech s hrdostí zdůrazňuje, že není nic jiného než dělník. Navenek a svým vystupováním tak také působí. Jeho oblek je jednoduchý a prostý všech řádů, hodností a titulů. V každodenním životě je nenáročný a střídmý. Tabákem a alkoholem opovrhuje. Sice nemá žádné akademické vzdělání, ale již od mládí, zejména v době svého věznění i v letech následujících, mnoho četl a tvrdě na sobě pracoval. I dnes ještě stále celé noci čte, aby si osvojil vědomosti, které nemohl získat v mládí. Nedávno jsem kupříkladu zaslechl, že prostudoval obě knihy Michaela Prawdina o Čingischánovi a jeho synech a vnucích, látku, která za současné situace panující ve světě musela vzbudit jeho živý zájem a je v souladu s mottem této kapitoly. Hitler nehovoří žádnými cizími jazyky, takže při rozhovorech s vyslanci, kteří neovládají němčinu, potřebuje tlumočníka. Kupříkladu francouzský vyslanec François-Poncet plynně hovoří tou nejlepší němčinou.

Lze však s klidem prohlásit, že tento dělník, který tak často drží v napětí celý svět, není všední zástupce dělnické třídy. Při všech svých činech projevuje neslýchanou energii, železnou sílu vůle a odvahu, jimiž se staví i proti ostříleným a důkladně vyškoleným státníkům ostatních velmocí. Dále k němu patří neotřesitelný požadavek spravedlnosti, politický rozhled a prozíravost, která nikdy nemine tu správnou cestu, a také ohled na krajany trpící nouzí, díky němuž nesnese, aby byť jen jediný spoluobčan mrzl a hladověl.

Sliby, které ve svých předvolebních projevech v letech 1925–33 Hitler dal, dodržel. Německo získalo zpět plnou suverenitu a rovnocenné postavení mezi ostatními velmocemi. Státní dluh klesá.

Dluhy, které nadělaly obce během Výmarské republiky, jsou pomalu, ale jistě umořovány.

Když 30. ledna 1933 nastoupil do úřadu, Říše měla přes šest milionů nezaměstnaných. Nyní je bez práce milion, ovšem včetně mnoha práce neschopných lidí, buď tělesně slabých, nebo postižených, a také asociálních a méněcenných elementů, které se k řádné práci nehodí ani při velké poptávce. Třídní rozdíly zmizely. Původ, šlechtická jména a majetek už nemají žádný význam.

Pravdou se zde stávají Kiplingova slova: „Nikoli původ, jméno, bohatství nebo majetek, nýbrž vědomosti činí muže velikým." Mládež, která byla na nejlepší cestě k obhroublosti a zdivočelosti, je vychovávána v přísné disciplíně. To, co Říše potřebuje, jsou kolonie, suroviny a miliardová půjčka.

Žádné jiné zemi se nepodařilo realizovat a uvést do praxe socialistické teorie a zásady tak důkladně jako Německu. Proto jsou u nás lidé zmatení a marně hledají nějaký rozumný důvod pro slova a tón, jakými náš dělnický tisk brojí proti nacionálnímu socialismu a jeho Vůdci. Člověk by řekl, že tyto listy uznávají právo socialismu na existenci jen tehdy, dokud se nachází v boji proti jiným stranám, že mu ale toto právo začnou upírat poté, co na celé čáře zvítězil a všechny ostatní strany beze stopy zmizely. Anebo snad dělnický tisk podává naprosto nespolehlivý obraz nejniternějšího smýšlení a názorů, které dělníci ve skutečnosti zastávají, a které by zřejmě nezabalovali do onoho pomlouvačného tónu svých bonzů, kdyby měli možnost mluvit otevřeně a upřímně sami za sebe? Na každý pád by se praktickou realizací socialismu v Německu měli zabývat tak seriózně a důkladně, jak si to zaslouží.

Vůdce požívá bezbřehé důvěry celého národa. U zahraničních státníků a národů se obvykle setkává s nedůvěrou,

bázní nebo nevolí. V jedněch amerických novinách, které se mi právě dostaly do rukou, o Hitlerovi stojí článek pod následujícím mottem, jež prý má pocházet od Konfucia: „Chceme-li posoudit dílo a charakter panovníka, má prvořadý význam mínění jeho vlastního národa, mínění ostatních národů je až na druhém místě."

Možná se Hitlerovy myšlenky mnohdy ubírají stejným směrem, jaký je vyjádřen v Tegnérových[3] verších:

Proč mě stále haníš,
nicotný dave okamžiku
bez krve a mízy?
Chyťte hbité motýly,
orla však nechte odletět
svobodného v modré výšiny!

Mohl by také myslet na zásadu Napoleona: „Výjimečný člověk je od přírody necitlivý; chválí ho, spílají mu, nic z toho jej však netrápí; on totiž následuje své svědomí."

Muž, který během čtyř let pozvedl svůj národ z nejhlubšího ponížení k sebevědomí, hrdosti, disciplíně a moci, je hoden vděčnosti svých soukmenovců a všeobecného obdivu. V historii Německa bude Adolf Hitler navždy počítán mezi velikány.

3 Esaias Tegnér – švédský lyrik a luteránský biskup.

10.

Třetí Říše

Stát nezná žádné samostatné jedince, z nichž si každý smí hledět jen vlastního blaha. Ve státě je celek účelem a jednotlivec prostředkem.

Leopold von Ranke

Podstata nacionálněsocialistického státu

Nacionálněsocialistický stát je národní stát. „Výchozím bodem nacionálněsocialistického učení je", jak říká Vůdce, „nikoli stát, nýbrž národ."

Tento stát je dále státem vůdcovským. Tím, že je státem národním, se odlišuje od diktatury a jako vůdcovský stát se odlišuje od státu parlamentárního.

Národním státem je jak v nacionálním, tak v socialistickém smyslu slova. Nepřetržitě se obnovujícími zdroji života německého národa jsou krev a půda. Osud a budoucnost německého národa mohou určovat pouze němečtí či druhově příbuzní lidé. Blaho většiny před blahem jednotlivce. Co slouží národní pospolitosti, je správné, co jí škodí, je špatné.

Nacionálněsocialistický stát je do té míry státem vůdcovským, kdy na vrcholu stojí Vůdce, který, zodpovídající se Bohu a svému svědomí, jde v čele svého národa, a také různé složky národa a státu se řídí vůdcovským principem.

Že je tento vůdcovský stát současně státem národním, se projevuje tím, že je Vůdce pevně svázán s národem díky věrnému následování svých stoupenců, a tím, že Vůdce přibližně dvakrát do roka podrobuje

svou politiku hodnocení národa prostřednictvím všelidového hlasování.

Vůdce a národní společenství jsou tedy dvěma styčnými body, kolem nichž se točí veškerý život národa a státu.

Morální principy, jež ve státě platí, jsou ku obecnému prospěchu – autorita směrem dolů a odpovědnost směrem nahoru. Všichni vůdci na různých pozicích tudíž vyžadují poslušnost svých podřízených a mají za jejich jednání odpovědnost vůči svému představenému.

Konkrétní nositelkou vůle národa je strana. Nacionálněsocialistický stát má tudíž jen jednu stranu. Strana řídí politiku státu a utváří jeho světonázor. A ona také Říši daruje vůdce.

Organizace strany

Strana má přibližně čtyři miliony členů. Ti nejstarší jsou členy již od roku 1919. Od 1. května 1933 do strany nejsou přijímáni žádní noví členové. O zachování existence strany se stará Hitlerova mládež, jejímiž školami mají procházet všichni mladí Němci.

Strana je tak neustále obnovována a udržována přímo z lůna národa. Tím se mezi národem a stranou rovněž utváří mimořádně silné pouto. Strana se proto nikdy nemůže odloučit od pospolitosti a sounáležitosti s národem. Národ a strana tudíž musí v průběhu let postupně srůstat ve stále silnější pospolitost a jednotu.

Ve Vůdcově závěrečné řeči na stranickém dni roku 1934 zaznělo: „Strana bude na věky věků politickým výběrem vůdčí vrstvy německého národa… Všichni slušní Němci budou nacionálními socialisty… Jen nejlepší nacionální socialisté jsou členy strany."

Samotná strana se řídí vůdcovským principem. Všechny oblasti veřejného života jsou podchyceny stranou prostřednictvím jejích oddělení a ostatních, k ní připojených struktur. Vertikálně je strana rozdělena na 32 žup, jakož i na velký počet okresů a nespočet místních organizací. Horizontálně pak do různých vrchních úřadů a dalších struktur: Říšský organizační vedoucí (Reichsorganisationsleiter), Říšský pokladník (Reichsschatzmeister), Říšské vedení propagandy (Reichspropagandaleitung), Nacionálněsocialistická liga žen (Nationalsozialistische Frauenschaft), Nacionálněsocialistická organizace pro blaho národa (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt), Říšská pracovní služba (Reichsarbeitsdienst), Německá pracovní služba (Deutsche Arbeitsfront), Hitlerova mládež (Hitler-Jugend), Vrchní školící úřad (Hauptschulungsamt), Rasově-politický úřad (Rassenpolitisches Amt), Vrchní úřad pro komunální politiku (Hauptamt für Kommunalpolitik), Vrchní úřad pro státní zaměstnance (Hauptamt für Beamte), Vrchní úřad pro vychovatele (Hauptamt für Erzieher), Nacionálněsocialistický svaz studentů (Nationalsozialistischer Studentenbund), Nacionálněsocialistický svaz docentů (Nationalsozialistischer Dozentenbund), Nacionálněsocialistický svaz učitelů (Nationalsozialistischer Lehrerbund) a Nacionálněsocialistický svaz lékařů (Nationalsozialistischer Ärztebund).

Ke straně kromě toho patří SA (Sturmabteilungen), ϟϟ (Schutzstaffeln) a NSKK[1] (Nationalsozialistisches Kraftfahrerkorps).

1 Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps, česky Nacionálně socialistický motoristický sbor; pozn. překladatele.

Souvislost mezi stranou a státem

Bezpodmínečným předpokladem síly Říše je jednota spolupráce mezi stranou a státem.

V prvé řadě je tato jednota zajištěna osobou Vůdce, jenž je zároveň Vůdcem strany, hlavou Říše a také nejvyšším velitelem branné moci. Tato jednota je dále posilována tím, že zástupce Vůdce ve straně je zároveň jako říšský ministr členem říšské vlády. Kromě toho jsou členy říšské vlády Göring, Goebbels, Frick a Darré. Také v samotné Říši u vedoucích funkcí existují rozsáhlé personální vazby mezi stranou a státem. Všichni říšští místodržící jsou tudíž členy strany a většina je současně župními vedoucími strany. Pruští vrchní prezidenti jsou z velké části župní vedoucí strany. K dalšímu personálnímu spojení často dochází na úřadech zemského rady a okresního vedoucího.

Strana je jako nositelka vůle lidu silou, jež pohání stát i národ. Ze strany vychází pulsující život ve státě. Ona je ta, kdo „velí státu“, což znamená, že udává politický směr, kterým se státu vládne. To neznamená, že by jednotliví straničtí úředníci mohli nějak bezprostředně zasahovat do práce úřadů. Podle Vůdcovy vůle se takový zásah smí uskutečnit pouze zákonem předepsaným způsobem. Cesta vede přes Vůdcova zástupce Rudolfa Hesse coby Vůdcem vyvoleného prostředníka mezi stranou a státem.

Tímto splynutím státu a strany se zabraňuje ustrnutí státu v neživé byrokracii.

Jako je strana středobodem vůle národa v politických záležitostech, tak je branná moc jediným nositelem zbraní národa. Strana vede duchovní boj směrem dovnitř i ven k naplnění zájmů lidu a branná moc nosí zbraně k obraně národa a země. SA a ϟϟ žádné zbraně nenosí. Jsou jen nej-

aktivnějšími reprezentanty a obránci ideje nacionálního socialismu proti všem myslitelným vynořujícím se vnitřním nepřátelům. Strana a branná moc jsou tedy dva nosné pilíře, na nichž stojí nacionálněsocialistická státní budova.

Říše

Tak jako straně a státu daroval Hitler také Říši jednotnou svrchovanost a centrální moc. Možná je to i jeho největší čin ve prospěch německého národa. Částečně smazal prastaré zemské hranice a vytvořil jednotný německý stát. Ve starých zemích jako Prusko, Bavorsko, Sasko, Württembersko, Bádensko atd. – kde až do roku 1933 vedly rádoby samostatnou existenci zemské vlády s vlastními parlamenty a zemskými barvami a s oblibou provozovaly malicherné války s Říší – nyní vládne říšský místodržící, který, jmenován Vůdcem, také Vůdci přímo podléhá. Význam a dosah tohoto obrovského kroku může posoudit a pochopit jen ten, kdo je obeznámen se zakořeněným sklonem Němců k partikularismu a ví, jaké množství duševní energie a kolik porad, hloubání a pojednání bylo ještě v posledních letech před r. 1933 vyplýtváno v otázce ústavních reforem, které měly být provedeny za účelem zlepšení poměru mezi Říší a spolkovými státy. Nejpilnější úředníci a odborníci se této palčivé otázce věnovali zbytečně. Hitler tento problém vyřešil nejen technicky a administrativně, nýbrž také politicky.

V předchozím textu jsem také připomněl, jak to v Německu vypadalo ještě v červnu 1932, když mezi Říší a jejím největším zemským státem Pruskem panoval jakýsi druh válečného stavu; jak tento válečný stav musel být násilím

potlačen tak, že byla sesazena a zatčena pruská vláda; jak oba největší zemské státy, Prusko a Bavorsko, vedly proti Říši vleklé spory před říšským soudem. Také si vzpomínáme, jak Hitler po nástupu k moci prostým vymazáním vnitřních státních hranic ukončil trpký svár mezi Říší a jejími částmi. Ve skutečnosti tímto opatřením propůjčil tisícileté německé historii definitivní smysl. Co mohli Angličané a Francouzi provést již před půltisíciletím, to teď konečně daroval německému lidu – totiž jednotný stát. Dokonce ani státník obří velikosti, jakým byl Bismarck, nebyl schopen provést tuto reformu, protože dynastie a politické strany se svými partikularistickými tendencemi o něčem takovém nechtěly ani slyšet – ze všeho nejméně pak po vítězné válce. V lednu 1933 byla situace opačná. Německo bylo dostatečně dlouho utiskováno versailleským diktátem. Čas dozrál a pracoval pro Hitlerovy plány. S bystrostí, sílou a úspěchem, s nimiž provedl radikální reformy, vstoupil do první řady politických průkopníků Německa a daroval dřímající říši probuzení, jakož i nový list skutečné, činorodé historie. Pouze na pozadí tohoto historického činu lze pochopit neslýchanou autoritu Vůdce a nezměrnou víru v jeho poslání, kterým se v této hodině od celého německého národa bezmezně těší.

11.

Národ a jeho nový pořádek

Stát není žádné zemědělské nebo průmyslové sdružení.
Jeho účelem je naopak náboženssko-mravní, duchovní
a tělesný vývoj; prostřednictvím svých zařízení má za úkol
vytvořit silný, odvážný, mravný a duchaplný národ,
nikoli jen národ umělecký a podnikavý.

Svobodný pán vom Stein

Podle nacionálněsocialistického světonázoru je budování národního pořádku přinejmenším stejně důležité jako politické začlenění národa do státu.

Radikální nové uspořádání, jež se v tomto ohledu v Německu odehrálo, zahrnuje uskutečnění základních myšlenek a principů socialismu.

Na národ se již nepohlíží jako na nějakou volně sloučenou společnost nebo na hromadu odevzdaných hlasů různých tříd, které se vzájemně přou. Podle nového učení je národ jednotnou, semknutou, na život a na smrt pevně spjatou „národní pospolitostí" – v níž každý stav a povolání na základě svého nasazení ve smyslu obecného blaha požívá stejných práv. Ovšem práva napřed předpokládají splněné povinnosti. O právech může hovořit pouze ten, kdo vykonal užitečnou a blahodárnou práci; rod, stav a jmění nehrají žádnou roli. Hrabě, kníže nebo bohatý dědic již nemá žádné přednostní právo před dělníkem.

První a nejdůležitější úkol, který museli noví muži vyřešit, se týkal zdolání a odstranění ochromujícího třídního boje, otázky, která se dotýká samotných kořenů moderního průmyslového státu: postavení dělníka v národní pospolitosti. Nejedná se o nic víc a o nic méně než o rozřešení sociální otázky v celé její šíři!

Druhý úkol zněl: jak máme dát sedlákovi pocit a jistotu zajištěné a pevné existence na vlastním gruntu? Jak můžeme jemu, jeho rodině i jeho dědicům ze selského dvora udělat skutečnou vlast?

Kolem obou těchto otázek, kolem dělníka a sedláka, se točí myšlenky nacionálního socialismu při budování nového národního pořádku. Hitler se právem domnívá, že dělník i sedlák jsou oba základními pilíři, na nichž spočívá život a existence celého národa. Tento velký úkol můžeme vyjádřit i takto: jak má člověk z masy lidí vytvořit rovnocenný, souznící národ?

Dělník je ve Třetí říši organizován v „Německé pracovní službě" – DAF. Dle základního nařízení Vůdce z 24. října 1934 je DAF „organizací všech Němců tvořících hlavou i rukama".

K této organizaci tudíž patří všichni dělníci, zaměstnanci a podnikatelé, kteří jsou nějak činní v německém hospodářství. Klade si za cíl úplné semknutí celého národa. Pro pracující národ je myšlenka sounáležitosti nejdůležitější ze všech. Dělník musí mít pocit a přesvědčení o rovnocennosti s ředitelem a musí vědět, že je jeho práce stejně důležitá. Neměl by mít pocit bezpráví – jako za časů třídního státu. Všichni mají stejné postavení, čímž je rozdíl a protiklad mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem vyvážen. Vůdce na stranickém dni v Norimberku roku 1936 prohlásil, že všichni dělníci, zaměstnanci a generální ředitelé jsou „pouze pracovní pověřenci celého národa".

Duch, který se projevuje v těchto principech, není v žádném případě zvláštností a charakterističností Německa. Vítěznými kroky kráčí kupředu také u nás ve Švédsku. Fredrik Böök ve své knize „Det rika och fattiga Sverige" (Bohaté a chudé Švédsko) o poměru mezi zaměstnancem

a zaměstnavatelem říká: „Co je jádrem tohoto změněného postoje obou částí, co je to, ne-li jasné poznání, že ovoce práce tvoří přirozený a spravedlivý výdělek všech, kteří se podílejí na produkci? Starý poměr mezi pánem a služebníkem ve vší tichosti prodělává pomalu postupující duchovní a materiální proměnu, celkem nedotčenou politickým učením a hesly; je nahrazován novým pocitem pospolitosti: všichni jsme, každý na svém místě, zařazeni do velkého podniku, který vytváří hodnoty pro blaho nás všech."

Při začleňování dělníka do národní pospolitosti i při jeho zrovnoprávňování v podniku – „podnikové pospolitosti" – se tedy jedná o „vytváření pospolitosti" – jak se tomu v řeči nacionálních socialistů říká. Jak v národní pospolitosti, tak také při práci samotné se postavení dělníka naprosto změnilo. Dříve byl pouze trpěn a musel si svá práva vybojovávat. Teď je článkem národa, „kamarádem", stejně jako každý jiný.

Revoluční nové hodnocení postavení dělníka se projevuje obzvláště při oslavách 1. máje. Dříve, v dobách marxistické vlády, to byl den revolučních průvodů; část národa se shromáždila pod rudými vlajkami a chtěla masovým nasazením připomenout svou moc stranou stojícímu měšťanstvu. Tehdy docházelo ke srážkám s policií. Prvního máje 1928 v Berlíně dokonce proběhly krvavé pouliční boje, stavěly se barikády a vedla se několikadenní malá válka.

Naproti tomu je nynější 1. máj velkým svátkem německého lidu, obzvláště pak dělníka. Ve všech městech Německa společně proudí nedozírné masy všech stavů a povolání, aby naslouchaly poselství Vůdce. Den je pak zakončen lidovou slavností neuvěřitelných rozměrů.

Pochybovač snad může říci, že to jsou pouhá vnější gesta bez hlubšího obsahu. Pak je ale třeba poukázat na skutečnou

práci pro blaho německého dělníka. Jsou to především dvě nejdůležitější organizace, „Radostí k síle“[1] – KdF – a „Krása práce“[2], organizace, které, ačkoli se v náznacích objevují i v jiných zemích, nebyly nikde realizovány v takovém rozsahu jako v Německu. Rád bych poreferoval o některých opatřeních, jejichž prostřednictvím se ve Třetí říši pracujícímu národu vytváří mnohem přívětivější žití.

Zájezdy „Radostí k síle“

Úřad Radostí k síle německému dělníkovi s rodinou umožňuje podílet se na německých kulturních statcích. Na všech nárožích, novinových stáncích i v novinách lze vidět plakáty, návěstí a inzeráty této organizace.

Zájezdy autobusy nebo železnicí do všech částí Německa, zvláště pak horských oblastí s krásnou přírodou, mají sloužit k rekreaci. Všechny tyto zájezdy se přirozeně podnikají během zákonem přiznané dovolené. Sem také patří četné mořeplavby u pobřeží Norska, do Anglického kanálu, po Baltském moři, ale třeba i čtrnáctidenní zájezdy na Madeiru. Už nyní, ještě než se tyto organizace rozeběhly naplno, mělo k těmto prázdninovým výletům na velkých zaoceánských parnících příležitost téměř 500 000 dělníků, díky kterým se jim otevřel nový svět, o jakém slyšeli nanejvýš z vyprávění, a poznat jej bylo dopřáno jen málokterým.

Účastníci těchto zájezdů si musí jízdenky platit sami, avšak ceny jsou dostupné. Kupříkladu jednotýdenní zájezd do hor nebo k moři včetně ubytování, stravy a odborného průvodce stojí celkem asi 24 marek. Zájezdy jsou obecně do

1 Kraft durch freude.
2 Schönheit der Arbeit.

vzdálenosti přes 300 kilometrů. Osmidenní cesta do severských zemí je drahá a stojí z přístavu asi 40 marek. Vbrzku by měla být dokončena výroba dvou nových zaoceánských parníků o 25 000 tunách s obzvlášť pěkným zařízením, aby vozily na moře tisíce německých dělníků. Měly by být k dispozici výlučně dělníkům a měly by se nazývat „Lodě německých dělníků".

Já jsem na palubě prvního z těchto obrovských parníků byl. 8. prosince 1936 mě v hotelu Hamburg vyzvedli dva inženýři loděnice Blohm & Voß, kde se již půl roku stavěla první z obou lodí pro dělníky. Po schodech a rampách šplháme na nejvyšší ze sedmi palub, kde na mě – mezi deskami z plechu, podstavci, železnými jeřáby a za ohlušujícího hluku kladiv a elektrických vrtaček – už nyní doléhá strhující dojem z 210 metrů dlouhého kolosu. 5. května 1937 by mělo dojít ke spuštění lodi na vodu. Na palubě se nacházejí pohodlné kajuty pro 1 500 dělníků s rodinnými příslušníky.

Je samozřejmě nemyslitelné, že by si dříve či později mohlo udělat zájezd na Madeiru všech 14 milionů německých dělníků! Existují dvě lodě, každá pro 1 500 cestujících. Krom toho mají dělníci k dispozici ještě pět až šest dalších lodí. Zásady, podle nichž bude výběr na tyto cesty probíhat, zatím nejsou pevně stanoveny. Pravděpodobně to bude tak, že se požitku z dlouhé mořeplavby dostane v prvé řadě těm, kteří žijí v těžkých sociálních podmínkách (například velký počet dětí, nuzné bydlení) a ve druhé pak těm, kteří ve svém povolání dosáhli znamenitých výkonů a potřebují se zotavit.

Během mé návštěvy v Berlíně jsem si od KdF vyžádal nějaké tiskoviny, které jsou k dispozici dělnictvu v hlavním městě Říše. Druhý den mi na stole ležela hora prospektů,

katalogů a programů. Čtenáře bych této literatury, jež se týkala jednoho týdne, rád ušetřil. Jednalo se o divadla, a nikoli jen o jednoduché lidové divadlo, nýbrž o operu, činohru a další velké i malé scény v Berlíně. Nebyly to nějaké lehké operety, špatná hudba nebo kousky podřadné kvality, ne, byly to klasické opery, především Wagnerovy, a to nejlepší divadelní umění.

V nabídce byly také koncerty slavných pěvců a hudebníků a dále přednášky ze všech možných vědních oborů. Sám jsem před německými dělníky párkrát hovořil o staré Asii.

Ve Frankfurtu nad Mohanem jsme navštívili dům, kde má KdF hlavní úřadovnu. Vedoucí oddělení nám poreferovali o své práci. Mohli jsme jen žasnout nad touto obrovskou organizací a měli jsme radost z horlivosti a pečlivosti, s jakou se Frankfurt chopil úkolu učinit německému dělnictvu život lehčí a veselejší.

K otázce, jak chce nacionální socialismus všem soukmenovcům přiblížit kulturu, umění a vědu, se vrátíme později v jiné kapitole.

„Krása práce“

Nakolik je to vůbec proveditelné, pečuje Německá pracovní fronta také o útulnost bytu dělníka a celkové zařízení jeho pracoviště. K tomuto účelu byl zřízen zvláštní úřad „Krása práce“, který již podle stanoveného plánu vylepšil a zkrášlil více než 20 000 továren. Jak málo průmyslovým podnikům na něčem takovém dříve záleželo! Nyní se má do fabrik a výrobních hal systematicky zavést tolik světla, vzduchu a slunce, jak je to jen možné. Nemilosrdně se také všude vyžaduje maximální čistota a pořádek. V bezprostřední

blízkosti továren mají vzniknout zelené plochy a okrasné plácky se stromy – vše s úmyslem dát dělníkovi prostřednictvím krásy okolního prostředí dobré zdraví a pohodlí, které je mezi uhelným prachem, popelem, sazemi a kouřem nemyslitelné.

Velká váha se přikládá také tomu, aby tovární kantýny nenabízely jen dobré jídlo, nýbrž aby jejich prostory měly atraktivní a dobře udržovaný vzhled. Několik takových kantýn jsme navštívili a najedli se v nich. Zjistil jsem, že v obou ohledech se pro německého dělníka ve Třetí říši považuje za dost dobré právě jen to nejlepší. Stejným směrem se ubírá také hnutí „Krása vesnic", jež si klade za cíl udržovat vesnice a selské dvory čisté, zdobit je okrasnými květinami, obklopit je dobře pěstěnými živými ploty a vytvořit na dědině dobré ulice a chodníky.

Také v otázce „Krásy práce" je Německo průkopnické. Fredrik Böök nám ve svém uměleckém průřezu Švédskem poskytl mnoho atraktivních ukázek, jaké že postavení nyní mají naši dělníci. Má sestra Alma již v roce 1921 po studijní cestě Spojenými státy americkými napsala knihu s názvem „Radost z práce. Co se můžeme naučit od Ameriky." Lze se v ní dozvědět, co všechno dělají velcí američtí průmyslníci, kupříkladu Patterson v Daytonu ve státě Ohio a Doubleday, Page & Co. v Garden City na Long Islandu (New York), aby svým dělníkům vytvořili pohodlí a poskytli rozptýlení.

Nové a průkopnické je ve Třetí říši to, že radikální opatření za účelem blahobytu jsou ku prospěchu celého národa, a že se již netrpí zpustlé byty a nezdravá, špinavá pracoviště.

Dělnické lázně

Všechna tato opatření a zlepšení dělníkovi poskytují jiné postavení v rámci národa. V žádném případě už nemusí mít pocit, že stojí ve stínu. Ví, že v národní pospolitosti zaujímá čestné místo. Prázdniny, zájezdy, divadlo a koncerty už nejsou výlučným privilegiem majetných.

Z hlediska provedení je velkolepý a již zahájený plán zřídit pro dělníky lázně. Na Rujáně, nedaleko Saßnitzu, na pobřeží Baltského moře právě vzniká první koupaliště svého druhu.

Na pláži se v délce dvou kilometrů zřizuje řada čtyřpatrových hotelů a lázeňských domů, jež mohou naráz pojmout až 20 000 lidí. Na pobřeží, kde se přes písek doposud přelévaly jen čepice pěny z vlnobití, ze země jako mávnutím kouzelného proutku vyrůstá celé nové město s terasami, promenádami, parky a alejemi, chráněným plážovým koupalištěm, přístavními můstky pro veslice, plachetnice a motorové čluny, divadlo a kino, kavárny a restaurace a tři železniční stanice, odkud každý týden na 20 000 nových hostů směřuje kroky do pohádkového města, kde unaveni z monotónního bzučení kol, hukotu strojů a úderů kladiv pár dní naslouchají uklidňujícímu zpěvu vln a větru. Každé léto sem přijede půl milionu dělníků s rodinami. Vedou zde idylický život, aby se pak posíleni a s novou, čerstvou silou opět vrátili do všedního dne.

Toto letní město je první svého druhu. V průběhu let by na pobřeží Baltského i Severního moře mělo vzniknout víc takových lázní. Každé by měly ročně pojmout půl milionu dělníků.

Pokud se kdy hlavní sociální otázka – postavení dělníka v lidské společnosti – vyřešila vážně, důkladně a s odvážnou, velkorysou fantazií, tak jistojistě tady, v tak často haněné a démonizované Třetí říši.

Všechny tlusté knihy, které napsal Karl Marx o vymýcení kapitalismu a „státu budoucnosti", mají váhu pápěří ve srovnání s realitou, v níž všude na německé půdě vyrůstají přepychová zařízení pro dělnictvo.

Ve Třetí říši narážíme na socialismus činu. Snové obrazy prázdných hesel a demonstrací se zde staly hmatatelnou skutečností.

Nacionální socialismus se nezastavil ani před postavením dělníka ve firmách. I zde se přikročilo k činu; namísto spletitých teorií praxe života. Již bylo řečeno, že dělník stojí na stejné úrovni jako vedoucí podniku a ředitelé. Všichni přísluší k téže firmě a mají stejný zájem. Dělník má, jako ve Švédsku, nárok na každoroční dovolenou. Má-li důvod ke stížnostem, nebo chce vyslovit nějaké přání, tak se obrátí na radu důvěrníků, kterou se svými kamarády zvolil.

Za zdar i nezdar firmy nese odpovědnost v prvé řadě vedoucí podniku a nikdo mu do cesty nesmí klást překážky. Také on pracuje pro nejvyšší blaho celého národa a je jeho povinností vést podnik, který řídí, tak výnosně, hospodárně a efektivně, jak je to jen možné.

Vzniknou-li mezi následovnictvem[3] a vedoucími podniku navzdory všemu různé názory či spory, lze se kdykoli obrátit na právní poradnu Německé pracovní fronty. Dělá se všechno pro to, aby se dělníkům a zaměstnancům zajistilo pracovní místo.

3 Orig. „Gefolgschaft", běžně překládané jako přívrženci, stoupenci, družina. Ani jedno nevyjadřuje vnitřního ducha a význam užitého termínu folgen = následovat. Autor, aby se vyhnul termínu „zaměstnanec", použil právě Gefolgschaft. Chtěl tak vyjádřit kolektivního ducha podniku. Vedoucí vedou a „zaměstnanci" následují jejich pokyny a jejich příklad; pozn. překl.

Říšská profesní soutěž

Německá pracovní fronta rovněž zavedla takzvanou Říšskou profesní soutěž[4]. Ta dělníky povzbuzuje k tomu, aby se ve svém povolání co nejvíc přiblížili hranici dokonalosti. Vedle svého sociálního poslání DAF těmito soutěžemi plní také úkol výchovy národa.

Učni všech oborů, truhláři, kováři, pekaři, holiči, každoročně zasílají své ukázkové výrobky příslušnému místnímu, krajskému či župnímu vedení. V roce 1937 šlo o 1,8 milionů účastníků. Všechny ukázkové kousky se podrobují pečlivé kontrole a ty nejlepší posílají do Berlína. Nejlepší z nejlepších jsou nakonec vyznamenány cenou. Vítězové této Říšské profesní soutěže jsou 1. května, v „den národní práce", přijati samotným Vůdcem, který je pochválí a vlastnoručně jim cenu předá.

Kde sedí zámečník a vybrušuje umělecký zámek, kde sedlář z nejjemnější kůže zhotovuje sedlo, kde truhlář hobluje a leští obložení železničního kupé, kde knihař činí to nejlepší, aby stvořil skvostný výrobek svého řemesla – všude směřují myšlenky, sny a naděje k témuž: slyšet 1. května uznalé slovo od samotného Vůdce. To je nejvyšší ctižádostí každého německého řemeslníka. Říšská profesní soutěž nepochybně dala podnět k oživení a pozvednutí řemesla.

4 Reichsberufswettkampf, česky také „Říšská soutěž pracovních dovedností".

12.

Nezaměstnanost – čtyřletý plán – „hospodářství“ – boj proti zmaru

Muž nebohý je arci ten,
kterýž opomíjí, nač umem je vybaven,
a troufá si to, o čem potuchy nemá,
není divu, že zmar jej objímá.

Goethe

Odstranění nezaměstnanosti byl největší, nejdůležitější a nejnaléhavější úkol, který nacionální socialismus po převzetí moci čekal. To si vyžadovalo rozhodné jednání.

V Německu bylo tehdy, v lednu 1933, více než šest milionů nezaměstnaných, děsivé číslo, jež by u nás ve Švédsku odpovídalo přibližně 600 000 lidí. Tato cifra znamenala, že šest milionů mužů se svými rodinami dřelo bídu a jejich životní úroveň ležela daleko pod hranicí lidské důstojnosti. Ze tří německých dělníků byl jeden bez práce; ti zbývající dva museli přispívat na jeho živobytí. A nic nenasvědčovalo tomu, že by u šesti milionů mělo zůstat. Kdyby nepřišla revoluce, nebo by se z nějakého důvodu nezdařila, tak by počet nezaměstnaných pravděpodobně ještě stoupal.

Rozpočet Říše se nacházel ve stavu, který můžeme bez váhání označit za katastrofální. V důsledku vyplácení podpory nezaměstnaným a potřebným byly finance státu i obcí tak napjaté, že se nacházely ve stavu naprosté katastrofy a mnoho obcí již nebylo schopno platit mzdy, gáže a ostatní výdaje. Jen zásahem státu se je podařilo zachránit před zhroucením.

Německý sedlák to měl možná ještě těžší než dělník. Byl až po uši zadlužen. V provincii Šlesvicko-Holštýnsko, kde se provozuje převážně zemědělství, se sedláci srotili

ke společnému odporu, když přišli exekutoři, aby jim ze stáje vyvlekli i poslední krávu a sebrali poslední zrnko ze stodoly. Nebylo nic neobvyklého, že bylo zabaveno zrno ještě na stéble. Pořádek přestal celkově existovat, všechna pouta se zpřetrhala. Množilo se porušování domovní svobody. Černé vlajky sedláků, symbol vzdoru, lákaly stále rostoucí zástupy ke společnému odporu proti státu. Hranice mezi právem a bezprávím se smazávaly. Mládež znala pojem „práce" jen jako pohádku z dob minulých; všeobecný úpadek ji oloupil o prastaré právo na práci i o smysl života. Morální krize měla nakročeno k tomu zvrhnout se v krizi politickou.

Osmačtyřicet hodin po uchopení moci, 1. února 1933, Hitler vyhlásil svůj plán obnovy země ve formě dvou čtyřletých plánů. První byl zaměřen na záchranu německého dělníka velkým a rozsáhlým útokem na nezaměstnanost; druhý cílil na záchranu německého sedláka, aby se zajistila obživa lidu a tudíž základní životní podmínka národa.

Všichni se pustili do práce. Stát učinil opatření k povzbuzení a opětovnému vzestupu zemědělství. Zrodil se gigantický plán výstavby říšských dálnic ve formě paprskovité sítě o délce 7 000 kilometrů. Kde to bylo možné, tam se daly do chodu stavební práce. S veřejně prospěšnými stavbami, stavbami pro vládu, s výstavbou škol a nemocnic se začalo nejen v říšském hlavním městě, ale i na venkově. S energií a elánem byla zahájena dostavba Středoněmeckého průplavu a Neckarského vodního kanálu. Byla provedena elektrifikace mnoha železničních tratí. Zlepšovaly se a zkracovaly silnice. Stavěly se přehrady a mosty. Krátkodobou finanční výpomocí a půjčkami za nízký úrok se posilovala stavební činnost i v soukromé sféře. Do churavého živnostenského

podnikání vnesly několik set milionů manželské půjčky. Daňová politika kráčela ve službě vytváření pracovních příležitostí.

Velkým heslem se stala „bitva o práci". Obstarání práce – to byla vůle, která se elektrizujícím způsobem hnala napříč národem, když Hitler 1. května 1933, u příležitosti prvního „dne národní práce", toto heslo vypustil mezi lidi a vtloukl jej do vědomí národa. Realizovala se zvláštní opatření na tvorbu pracovních příležitostí, na něž byla poskytnuta částka několik set milionů marek. O těchto nouzových opatřeních se lze teoreticky přít a na jejich cenu lze mít různé názory. Úspěch jim dal každopádně zapravdu. Již na říšském sjezdu strany 1936, ještě než doběhl první čtyřletý plán, mohl Vůdce podat zprávu o dobrém výsledku. Počet nezaměstnaných tehdy činil něco málo přes milion. Pět milionů opět dostalo práci a chléb. I kritický pozorovatel musí uznat, že i naprosto zdravé národní hospodářství s sebou při počtu 66 milionů lidí vleče značné číslo nemocných a práce se štítících jedinců, takže se s jistou nezaměstnaností přirozeně musí počítat.

První čtyřletý plán byl tedy proveden úspěšně. Jeho význam pro národní jmění, národní morálku, zdraví a náladu lidu, jakož i pro dorůstající generace je nabíledni. Na soukromoprávních principech se přitom nic nezměnilo. Soukromý majetek zůstává nedotčen a zajištěn. Postavení dělníka v podnicích se zlepšilo.

Na každého tvořivého německého člověka se pohlíží jako na soukmenovce ve službách národní pospolitosti. Označení „zaměstnanec a zaměstnavatel" se svým osudným dualismem zmizela; dokonce ani organizace nesoucí tato jména již neexistují. Vůdce na stranickém sjezdu 1936 prohlásil, že zaměstnavatel i zaměstnanec dostávají

práci od celého německého národa bez rozdílu, takže jsou jeho „pracovními pověřenci". Každý má povinnosti, tudíž i práva. Vedoucí podniku má povinnost spravovat fabriku podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Dělníci chodí se svými přáními a stížnostmi k vedoucímu, důvěrníkovi nebo za Německou pracovní frontou, a ti v případě oprávněné stížnosti pomohou. Tím jsou stávky a propouštění jako zbraně v boji o práci sprovoděny ze světa. Firmy smějí rozdělovat dividendy jen do 6 % – pokud měly před rokem 1934 vyšší rozdělení zisku než 6 % – tak nanejvýš 8 %. Zbytek jde do rezervního fondu, jakéhosi druhu mimořádného majetku, jenž je spravován Zlatou diskontní bankou[1]. Tyto částky se ukládají v říšských dluhopisech na účet vlastníka, a tím jsou ku prospěchu národnímu hospodářství. Zpětné vyplacení akcionářů či podílníků společnosti se uskuteční teprve po uplynutí delší doby.

Abych získal novější poznatky o nezaměstnanosti v zimě, pořídil jsem si poslední číslo uznávaného časopisu „Zpravodajský týdeník Institutu pro výzkum konjunktury"[2] ze 16. prosince 1936, kde jsem si přečetl pojednání o „situaci dělníků v zimě". Dozvěděl jsem se z něj, že se konjunktura nachází na vzestupu. „Nezaměstnanost sice od konce září 1936 (1 040 000) do konce listopadu stoupla o 162 000, jsou v ní však zahrnuty sezónní vlivy obvyklé před blížící se zimou… v předchozím roce nezaměstnanost v téže době stoupla o 278 000." Koncem října 1936 se nezaměstnaní dělili do následujících skupin:

1 Golddiskontbank.
2 Wochenbericht des Instituts für Konjunkturforschung.

548 000	nezaměstnaných	kvalifikovaných dělníků
333 000	″	nevyučených dělníků
34 000	″	pomocnic v domácnosti, posluhovaček atd.
161 000	″	zaměstnanců
1 076 000	nezaměstnaných	

Z těchto nezaměstnaných bylo 237 000 práce neschopných.

Ve Švédsku často panuje názor, že velkou část nezaměstnaných v Německu tvoří Židé. Jeden z mých židovských přátel mě nedávno vehementně ujišťoval, že jich je 200 000 a tito nešťastníci jsou prý odsouzeni k tomu pojít v zimě hladem. Proto jsem se touto otázkou začal zabývat a došel jsem k tomu, že by potom – kdyby uvedené číslo souhlasilo – museli být všichni v různých povoláních zaměstnaní Židé bez práce, což ovšem v žádném případě neodpovídá skutečnosti. Stát nezaměstnané Židy podporuje stejně jako ostatní státní příslušníky. Dostává se jim podpory v nezaměstnanosti i jiné pomoci z veřejných zdrojů. S tzv. zimní pomocí se to má tak, že němečtí Židé mají vlastní Dílo zimní pomoci a pomáhají si tedy navzájem. Kromě toho jsou podporováni všeobecnou zimní pomocí. Proto doufám, že je tento číselný údaj stejně unáhlený jako jiný, který se ke mně také donesl, totiž že koncentrační tábory jsou z největší části obsazeny Židy. Jelikož existuje jen pět takových táborů, kde jsou nyní internovány asi 4 000 osob – převážně Němců – nemůže být řeč o tom, že se v koncentračních táborech nachází větší než jen zcela nepatrný počet Židů.

Hitler se v letošním novoročním projevu o svých nadějích, že by nezaměstnanost mohla být brzy zcela překonána, vyjádřil následujícími slovy:

„Největší zadostiučinění však pociťujeme z toho, že se nám v Německu podařilo nadále zmírňovat svízel nezaměstnanosti, která tolik sužuje mnoho národů, a tím se mnozí soukmenovci opět pozvedli ze stavu nejhlubší sklíčenosti, ba zoufalství, a to nejen hospodářsky, nýbrž také duševně. Jsme rozhodnuti v tomto díle plnými silami pokračovat i v novém roce. Pakliže za tímto účelem dále zvyšujeme a zajišťujeme hospodářskou nezávislost německého národa, neděje se tak proto, abychom se izolovali od okolního světa, nýbrž z přesvědčení, že skutečně zdravé světové hospodářství lze vybudovat jedině na zdravých ekonomikách jednotlivých zemí, a že řešení světové hospodářské krize musí začít v prvé řadě řešením politických a hospodářských problémů jednotlivých národů. Tím, že usilujeme o to, abychom německý národ uvedli politicky, morálně i hospodářsky do pořádku, nezajišťujeme jenom vlastní budoucnost, ale sloužíme, dle našeho přesvědčení, také okolnímu světu. Neboť tato bašta skutečné evropské kultury a silné sociální spravedlnosti bude spolehlivým elementem evropského pořádku a míru spíš než turbulentní, všemožnými názorovými proudy rozvrácený a hospodářsky trpící stát. Chovám naději, že se toto naše upřímné úsilí významnou měrou přispět k pokroku všech národů setká s rostoucím porozuměním i u ostatních vlád. Neboť starosti současnosti by měly být pro všechny národy varováním a podnětem ke včasnému rozpoznání nebezpečí, které hrozí míru a tím i vývoji Evropy, abychom mohli všichni odhodlaně pracovat na pravém porozumění a smíření národů, jež dá všem zemím možnost své vlastní

hospodářské existence a tím i nejjistější záruku blahobytu a pokroku celého lidstva."

Nový rok 1937 ještě nezačal, když byl vyhlášen druhý čtyřletý plán. O jeho cílech Hitler praví: „Je tedy úkolem nacionálněsocialistického státu a hospodářského vedení nejpečlivěji posoudit, jaké nezbytné suroviny, paliva atd. může Německo vyrábět samo. Takto ušetřené devizy nechť v budoucnu slouží jako dodatečná záruka přísunu potravin a nákupu těch materiálů, které u nás za žádných okolností nelze obstarat... Německo musí být do čtyř let plně nezávislé na těch surovinách dovážených z ciziny, které si díky německým schopnostem, naší chemii a strojnímu průmyslu, jakož i prostřednictvím našeho hornictví můžeme opatřit sami!"

Provedením plánu byl pověřen generálplukovník Göring a obdržel k tomuto účelu diktátorské zmocnění. Německý čtyřletý plán není ani ruský komunismus ani liberální kapitalismus s bezuzdnou svobodou získávání peněz a více či méně zákonnou spekulací. Čtyřletý plán je nový pokus jak vyřešit lidský ekonomický pořádek a sociální otázku. Takový pokus si zaslouží pozornost a úctu, nikoli posměch či pošklebky.

Mimoto bylo Německo svými někdejšími nepřáteli k této cestě donuceno. Milník této cesty byl zbudován ve Versailles. Tam bylo Německo oloupeno o své kolonie bohaté na nerostné suroviny. Rovněž muselo postoupit své nejlepší zemědělské oblasti i doly na černé uhlí a železnou rudu v Horním Slezsku a Lotrinsku. Co z Německa ještě zbylo, to se mělo udusit pod šílenou dluhovou zátěží válečných reparací. „Zkoušeli zardousit husu, která měla snášet zlatá vejce" – jak kdysi řekl jeden pán, který hrál jistou roli v zrcadlovém sále ve Versailles – Lloyd George. „Bylo to,

jako by se člověk šťoural kapesním nožem v hodinovém strojku", mínil tehdy. Vítězné mocnosti vnesly do spletitého, po generace provázaného systému mezinárodní výměny zboží a kapitálu beznadějný zmatek. Ještě roky po tomto mstivém míru lpěly na chorobném názoru, že německou krávu lze rok co rok dojit, aniž by se jí dalo krmivo. Pod těmito ochromujícími vlivy, jež museli všichni po léta útrpně snášet, se musel najít nový ekonomický pořádek.

Tím bylo Německo přinuceno k ostrému odloučení od ciziny a muselo v zoufalém boji vyvinout vlastní pomocné síly. Nemělo žádnou jinou volbu, žádné jiné východisko. Nebyla to jeho vlastní svobodná vůle, že se vydalo cestou nové politiky. Vývoj světa by se pro poražené, vítěze i neutrální státy vydal po jiných kolejích, kdyby se škrtly všechny mezinárodní dluhy. K vynucení světového pořádku, jenž by stačil ke štěstí v š e m národům zeměkoule, by býval byl potřeba jeden velký státník. Žádný takový muž se však nenašel. Svět si musel pomoci sám jako malomocný bez lékaře.

Již několikrát jsem prohlásil, že samotní Němci na svou současnou politiku nepohlížejí jako na nějaký ideální stav. Je to jen experiment, který lze srovnat s merkantilismem[3] v dobách v Friedricha Velikého – ten byl také důsledkem poválečného zpustošení. Tehdy se pod vedením státu zakládaly manufaktury, podporovalo se řemeslo a provozovala se populační politika přestěhováváním schopných lidí do takových končin, jež čekaly na to, aby je někdo zkultivoval. I tehdy všichni chtěli napnout síly země na maximum.

3 Merkantilismus je považován za první buržoazní ekonomickou teorii, která vznikla na přelomu 16. a 17. století v západní Evropě v období vzniku absolutistických monarchií. Merkantilismus je považován za ekonomický nacionalismus. V oblasti evropského ekonomického myšlení tato teorie převládala od počátků kapitalismu téměř až do průmyslové revoluce; pozn. překl.

Až budou odstraněny poslední stopy Versailleské mírové smlouvy, stane se Německo plnohodnotným členem zdravého, nového světového hospodářství.

Goethe v jednom rozhovoru s Napoleonem řekl: „Politika je osud." Nacionální socialismus je téhož názoru.

Také v rámci hospodářského života národ tvoří jádro. Ekonomika země musí být přizpůsobena potřebám národa. Když budou i ostatní národy ctít tytéž dobré zásady a principy, mohla by vzniknout dobře uspořádaná světová ekonomika.

V souvislosti s tím je třeba zmínit ještě jedno nacionálněsocialistické přesvědčení, jež je pro myšlenkové pochody v oblasti hospodářství elementární. Toto přesvědčení zní: práce a nikoli kapitál je původcem a zdrojem všech hodnot v ekonomice. Pro nacionální socialismus neexistuje jiný kapitál nežli to, co bylo vytvořeno prací a prací se rozmnožuje. Někteří nacionálněsocialističtí národohospodáři tvrdí, že národní hospodářství klidně může být bez kapitálu, ale žádné hospodářství bez práce. Kořenem, prostředkem a cílem národní ekonomiky je naopak tvořící člověk. On je jejím nejcennějším majetkem – nikoli bankovní konto, dividendy či kapitál. Proto je nacionální socialismus na hony vzdálen marxismu, stejně jako kapitalismu. Nesdílí názor marxismu, že kapitál je zlo a pramen veškeré bídy na zemi. Pro nacionální socialismus je kapitál pouze výsledkem práce celé národní pospolitosti. V budování národní pospolitosti tedy stojí nejvýš právě tvořivý člověk. V mravním a morálním ohledu nacionální socialismus razí zásadu: „Obecné blaho před blahem jednotlivce." Tím v žádném případě není popíráno či potlačováno individuální úsilí o zisk, naopak se uznává, že právě to je motivem všeho lidského jednání. Tím nejvyšším je však blahobyt pro

všechny – „res publica“. Co prospívá všem, je ku prospěchu i jednotlivci.

Nacionální socialismus tedy má spíše idealistické než materiální pojetí národní pospolitosti a zastává tudíž tentýž princip jako Kant, že vůle a jednání v ekonomice mají sloužit nejlepšímu možnému výsledku ku prospěchu všech.

K otázce práce, jejího ohodnocení a významu patří také nově vytvořené zařízení, jež jsme poznali u příležitosti naší návštěvy v ústředně Německé pracovní fronty 12. listopadu 1936 ve Frankfurtu nad Mohanem. V jedné takové větší budově byla umístěna všechna ta různorodá oddělení (Radostí k síle atd.), která pečují o blaho a prospěch dělníků v župě Hesensko-Nassau, jejímž hlavním městem je Frankfurt nad Mohanem. Pracuje tu na 400 osob.

Čas a prostor nedovolují vylíčit vše, co jsme při obchůzce všemi těmi odděleními zaslechli a viděli. Každé oddělení podléhá svému vedoucímu. Dobrý tucet těchto vedoucích úřadů měl popořadě přednášku, každý o své specifické oblasti práce, zatímco my jsme seděli v místnosti vrchního vedoucího úřadu. Celkově vzato jsme získali dojem, že zde žádná záležitost není dost malá na to, aby na ni nebyla zaměřena patřičná pozornost, i když nesmíme zapomínat, že jednotliví vůdci jsou zatíženi tak velkými a důležitými úkoly, že se nemohou věnovat úplným maličkostem. V pracovnách, na chodbách i jednacích místnostech panoval rušný život a čilý kvap. Poslíčci přicházeli a odcházeli s hotovými štosy programů a letáků, s inzeráty na akce a výlety pro nadcházející týden. Organizovalo se, plánovalo a sestavovaly se pracovní skupiny, jež měly být vyslány tam či onde. Jeden velmi mladý vedoucí oddělení prohlásil: „Neumím si představit potěšitelnější práci než tuhle. Člověk tu naráží na samé šťastné a spokojené lidi.“

Co nás obzvláště upoutalo, bylo sdělení, že v Německu tři a půl milionu dělníků v důsledku různých okolností, jež souvisejí s nabídkou a poptávkou, není na správném místě, a proto jsou nespokojeni. Nezřídka se také stává, že mladý dělník, který má vrozené vlohy a veliké nadání pro určitý obor, řízením osudu sejde na scestí a skončí v povolání, pro které ani nemá potřebné znalosti, a proto mu také nečiní žádnou radost. V takovém případě je přeložen na jiné pracoviště.

Německá pracovní fronta v každé župě zřídila zvláštní oddělení, jehož úkolem je zajistit, aby se správný muž dostal na správné místo.

Změna z jednoho povolání na druhé se neděje ze dne na den. Dělník musí prodělat takzvané přeškolení do nového oboru.

Až bude tento podnik zdárně proveden v celém Německu, budou pracovní výkony všude hodnotnější než teď a dělníci již nebudou mít důvod k naříkání. Zde se tedy dbá o to nejlepší pro jednotlivce, ale zároveň, tak jako ve všech ostatních oblastech, stojí v popředí péče o celý národ.

„Boj proti zmaru“

„Boj proti zmaru[4] je jedno z nových bojových hesel, jež zní celým Německem. Je to naprosto jednoduchá upomínka, aby se lehkomyslně a bezmyšlenkovitě nemarnily Boží dary a zbytečně se nevyhazovalo nic, co ještě může být zužitkováno.

Vypočítalo se, že množství a hodnota všech potravin, kovových předmětů, oblečení a ostatních věcí, které přijdou

4 Kampf dem Verderb.

vniveč, činí odhadem dvě miliardy marek ročně! Dva tisíce milionů marek skončilo jen za rok 1933 na skládce. Člověk získá určitý respekt ke smetišti, když se dočítá takovéto cifry. To přesahuje i sumy, které vykazoval koncern Kreuger, když byl na vrcholu.

Bylo vypočteno, že průměrný Němec denně vyhodí zbytky jídla a různých kovů v hodnotě osmi feniků, včetně toho, co se ztratí ve fabrikách, hostincích, obchodech apod. Kdyby se kupříkladu množství vyhozeného chleba spočítalo na krajíc za den a domácnost, dostali bychom tolik chleba, že bychom jím mohli naložit 400 nákladních vozů. Kdo se vyžívá ve srovnávání, může si spočítat, kolik by to bylo obilí, osevní plochy a peněz.

Aby se zachránila alespoň část tohoto cenného odpadu, byl vyhlášen „boj proti zmaru". Při výkonnosti a pečlivosti typické pro všechno, do čeho se Němci pustí, jistě nikoho neudiví, že jejich boj proti zmaru uspoří částku, která je dvakrát nebo třikrát vyšší než suma Zimní pomoci.

Obyvatelstvo Švédska je vůči Německu téměř desetinové. Kdyby se na naši zem použil stejný výpočetní základ, tak bychom ročně vyhodili hodnotu dvě stě milionů neboli jinými slovy více, než se vydává na celé naše zbrojení. Pravděpodobně je tato částka poměrně vyšší než v Německu, protože naše životní úroveň je také vyšší. V každém případě by se vyplatilo vytvořit nějakou organizaci podle německého vzoru, která by také vyrazila do boje proti zmaru. Kdyby se takové tažení provedlo plánovitě, měli bychom prostředky k zařízení kvalitní vzdušné obrany a vojenské pevnosti bychom uvedli do tak dobrého stavu, že by je nedokázala dobýt žádná mocnost světa.

Dále se vypočítalo, že v Německu každoročně zničí potraviny v hodnotě dvě stě milionů marek krysy. Půda se přeci

neobdělává a zvířata se nekrmí kvůli krysám! Proto je třeba tyto škůdce vyhubit a vede se proti nim válka.

„Prevence škod“[5] je organizace, která chce předcházet úrazům a nemocem. Dělníkovi se říká: pokud jsi byl postižen úrazem nebo nepečuješ o své zdraví, tak neškodíš jen sám sobě. Touto škodou jsou postiženi tvá fabrika, rodina, pojišťovna a celý národ. Proto musíš dávat pozor, aby ses zbytečně nevystavoval nebezpečí. Týmž způsobem se společnosti vštěpuje opatrné zacházení s ohněm, aby se zbytečně neničily hodnoty. Již nyní překvapivě klesl počet požárů. Během prvních čtyř let se snížil počet úrazů na polovinu a počet sebevražd klesl o 30 %. Kam se člověk ve Třetí říši podívá, tam narazí na zkoušení chytrých a účelných nařízení, jejichž následování by bylo k užitku také naší zemi a našemu národu.

V Německu se povedlo realizovat socialismus tak jako v žádné jiné zemi na světě. A žádná země by rozhodně nepochybila, kdyby tento příklad v některých oblastech následovala: využít všech možností, navzájem si pomáhat, vychovávat lidi, využívat půdu. Když v tomto ohledu všechny ostatní národy pokročí tak daleko jako národ německý, nebude nám už Země připadat příliš malá a žádný národ již nebude mít za nutné vpadnout násilím na území druhého.

Německá zásada dobývání hodnot v rámci vlastních hranic je významným pokrokem k zachování světového míru.

5 Schadenverhütung.

Hroby a věnce

Navštívili jsme hrob, kde odpočívá jeden z největších králů, Friedrich Veliký, v Garnisonském kostele[6] v Postupimi. Je to docela malá, skromná a jednoduchá hrobka, kde se nachází jen dva sarkofágy – Friedricha Viléma I. a jeho syna. Tato skromná vojácká jednoduchost plně odpovídá smýšlení vojenského krále, myslitele a snílka. A jistěže by hrobka Friedricha Velikého dělala nesmazatelný hrdý dojem nejčistší důstojnosti, i kdyby se nad jeho sarkofágem tyčil jen jeden potrhaný vítězný prapor a kryt byl ozdoben jediným vavřínovým věncem. Jak to však skutečně vypadalo v této hrobce, na tomto vznešeném pietním místě! Bylo léto a v parku Sanssouci v celé své rozkvetlé kráse voněly květiny. V kryptě Friedricha Velikého a jeho otce nebylo vidět ani jeden růžek obou sarkofágů. Byly totálně zavaleny věnci a stuhami. Většina květin již byla povadlá a uschlá a stuhy s pronikavými, křiklavě a ohnivě červenými barvami byly ušpiněné. Kryptou se linul nepříjemný pach suchého listí. Kdyby člověk nevěděl, že uvnitř odpočívají dva největší králové, sotva by mohl uvěřit, že se dost možná nachází na nejvzácnějším a nejpamátnějším místě německého národa.

O kolik důstojněji působí sarkofágy Gustava Adolfa a Karla XII. v presbytáři riddarholmského kostela ve Stockholmu! Jejich mocné linie a lesklý povrch porfyru nejsou narušovány povadlými věnci a pestrobarevnými stuhami. Jasně a otevřeně je vidíme stát v tlumeném světle, které proniká oknem presbytáře; člověk ví, že tam odpočívají

6 Garnisonský neboli posádkový kostel byl dříve zřizován speciálně pro příslušníky armády, ubytované v nedalekém objektu („garnisona" – všeobecné označení pro místo, kde byly trvale ubytovány vojenské jednotky). V daném případě se jedná o název kostela; pozn. překl.

dva největší švédští králové. 30. listopadu, v den úmrtí Karla XII., nikdy nechybí vavřínový věnec věnovaný památce hrdinného krále. Nepokládá se však na sarkofág či někam vedle, nýbrž ho opřou o mříž před kaplí. Jakékoli jiné holdování květinám by nám přišlo poněkud neuctivé.

10. března 1936 se procházíme po Svatojanském hřbitově v Norimberku s natěsnanými, krásnými, tmavými, často ležícími pomníky. Našli jsme mezi nimi stejně důstojnou a jednoduchou náhrobní desku jako ostatní, avšak jméno vytesané do kamene nás přimělo se zastavit, neboť jeho nositelem byl jeden z velikánů umění Albrecht Dürer (1471–1528), malíř, mědirytec, grafik, kreslíř a leptač, jehož dům jsme navštívili ještě týž den. Zatímco mnoho jiných náhrobků leželo zakrytých pod již zvadlými květinami a věnci, ten jeho byl bez jakékoliv květinové výzdoby.

Krátce po svátku Všech svatých 1. listopadu 1936 jsme navštívili jeden z největších hřbitovů na předměstí Berlína. Rodinní příslušníci o neděli zesnulých každý rok nosí věnce a květiny k hrobům svých milovaných. Těžko se hledal hrob, který by svou květinovou výzdobou nesvědčil o smutku, lásce a pietě. Jedna jediná mrazivá noc by však tuto bohatou, pestrou nádheru zničila a hroby by se proměnily ve skládku odpadu. Jediné, co by takovému přeplněnému hřbitovu poskytlo smířlivý a zkrášlující třpyt, by bylo husté a dlouhotrvající sněžení.

V Mnichově má působivou podzemní hrobku neznámý voják. Několik schodů vede dolů do napůl otevřeného prostoru, v jehož středu se nachází socha ležícího vojáka. Člověk se o jeho životním příběhu může pouze dohadovat, neboť z kopce polozvadlých květin a zkroucených stuh vyčnívá jen přední okraj ocelové přilby, nos a ruce složené na ústí pušky.

V jedněch sudetoněmeckých novinách ze 7. února 1937 nacházím výzvu, která začíná slovy:

„Velká válka se stala živou díky postavě neznámého vojáka. Velká nouze dnešních dnů, hlad a bída Sudetoněmců daly vzniknout jiné postavě: neznámému nezaměstnanému…“

Obyčej zahrnovat mrtvého marnotratnou záplavou květin je zcela nový. Heidenstam jednou řekl, že věnec pro mrtvého nemá být větší než vavřínový věnec, který by mu za života mohl zdobit hlavu. A Tacitus o Germánech své doby praví:

„Při pohřbívání není žádného přepychu. Dbají pouze na to, aby mrtvoly svých slavných mužů spálili určitým druhem dřeva. Na trámoví hranice nepokládají koberce a kadidla… Pomník tvoří travnatý pahorek. Opulentní, nákladné pietní stavby na počest zemřelého Germáni nemají rádi: tíží to mrtvého… Ženám přísluší lkaní, mužům věrné uctění památky.“

Člověk žasne, že praktické, po čisté kráse prahnoucí Německo ještě stále trpí hromadění květin nevkusné pestrosti před majestátností smrti.

Sedláci ve Třetí říši

13.

Jen ať se toulá, kdo chce, světem:
Ať pán, či dráb!
Já nejšťastnější na půdě vlastní jsem
tam pánem svým – ach, jak rád.

E. G. Geijer

V otázce postavení sedláka v novém uspořádání národa se prostě a jednoduše jednalo o záchranu celého německého sedláckého stavu. Rolnická otázka měla stejně velký význam jako otázka dělnická, neboť německý sedlák byl zničující agrární krizí ohrožen až na samý kořen bytí, jelikož tato krize vyhnala desetitisíce jeho soukmenovců z vlastního dvora a stavení a přivedla je na mizinu.

Rolnický stav musel být opětovně vybudován od úplného začátku. Šlo o to zajistit německému sedlákovi jeho vlastnické právo na grunt a statek; vrátit mu opět místo ve státě a národním životě, jež mu právem patřilo. Při opětovném posilování rolnického stavu se jednalo o tři nezbytné úkoly. Prvním bylo zajistit sedlákům pevné ceny jejich výrobků; druhý spočíval v zabránění dalšího štěpení selských dvorů kvůli dědickému dělení; a třetí – zvýšit pěstování různých druhů ovoce a obilovin na takovou úroveň, aby sedlák mohl ze svého gruntu zaopatřit svou rodinu i celý národ.

Přirozeným předpokladem pro splnění tohoto úkolu byla jednotná semknutost všech sedláků. Za starého režimu totiž byli, pokud lze vůbec hovořit o nějaké organizaci, roztříštěni do všech možných, navzájem proti sobě bojujících skupin.

Dílo ovšem dalece přerostlo hranice vlastní organizace. Současně se totiž neusilovalo o nic menšího než o vědomou

obnovu a oživení rolnického stavu, toho stavu, který je zdrojem života každého národa. Hospodářské zotavení zemědělství tedy bylo mimořádně důležitým začátkem při realizaci záměru zlepšit postavení sedláků v rámci národa a rasy.

Toto je původní a jediný skutečný význam hesla „krev a půda".

Nová organizace sedláků nese název Říšský stav rolnický[1]. Ten byl založen zákonem ze 13. září 1933, který tvoří základ pozvednutí zemědělství a znovunapřímení rolnického stavu. Říšský stav rolnický je veřejnoprávní těleso, které sjednocuje všechny německé sedláky. Kromě toho pojímá všechny, kteří mají co do činění se zemědělskými produkty, například mlékárny, konzervárny atd., a také podniky, které s těmito produkty obchodují. Již se nemluví o „zemědělci" – což je název, za nímž se skrývá obchodní využití půdy. Ne, německému sedlákovi se dnes říká tak, jako jeho otcům v dřívějších dobách, je to prostě a jednoduše s e d l á k. Na tento název je hrdý, neboť ví, že ho jeho soukmenovci vnímají jako čestný titul, stejně jako on sám.

V čele Říšského stavu rolnického stojí říšský vůdce rolníků R. Walter Darré, jenž je zároveň říšským a pruským ministrem výživy a zemědělství.

Říšský stav rolnický se hospodářsky dále člení na sedmnáct různých odborných skupin, například pěstitelství obilí a krmiv, dobytkářství, mlékárenství a zpracování tuků, zužitkování vajec, bramborářství, rybářství. Všechny tyto skupiny jsou nositeli činnosti Říšského stavu rolnického a znamenají zároveň prostředek i cestu, jimiž se organizace a její politika dostávají ke každému jednotlivci. Funkci myslících mozků vykonávají různá oddělení, kupříkladu

1 Reichsnährstand.

oddělení financí, oddělení péče o rolnictvo (sedláci, nájemci gruntů a zemědělští dělníci), oddělení rolnické správy, výzkumu půdy a rostlin, zemědělských strojů a nástrojů, oddělení rozdělování potravin, oddělení nákupu a nakonec oddělení osvětové, pod které spadá tisk, rádio, film, organizace výstav, přednášek a vydávání publikací a plakátů.

Odpovědnými a realizačními orgány technického a duševního vlivu, který je na lidi i věci vyvíjen, jsou zemští rolničtí vůdci, kteří v celém Německu předsedají dvaceti zemským rolnickým organizacím. Jim jsou dále v odpovídajícím odstupňování podřízeny okresní a místní rolnické organizace, každá se svým vůdcem.

Je zřejmé, že s takto moudrou a jasnou organizací je možná cílevědomá, rychle pracující a plánovitá politika – politika usilující o duševní, duchovní a rasově-biologické zlepšení, jakož o zdokonalení jednotlivce. Její povaha je tudíž nejen materiální, ale také idealistická.

Jako blahodárná se rovněž osvědčila takzvaná politika tržní regulace. Ta usiluje o pevné ceny zemědělských produktů jak pro sedláky, tak pro spotřebitele. Tím, že se na delší dobu stanoví cena brambor, obilí, masa, vajec, másla atd., je sedlák chráněn před nebezpečným kolísáním cen na světových trzích, které v minulosti strhlo do víru desetitisíce lidí. Člověk je především osvobozen od výkyvů v poměru cen průmyslových a zemědělských produktů, jež rovněž zlomily vaz desetitisícům.

Taková politika určování cen je přirozeně možná jen tehdy, lze-li zachovat rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou. To je snazší, když je dovoz potravin velmi malý a lze ho snadno kontrolovat. I to je úkol Říšského stavu rolnického. Podporuje se rovněž výsadba různých rostlin, které mohou nahradit zahraniční suroviny. Jde například o len,

konopí a rostliny s vysokým obsahem oleje. Co se týče obilovin, německé zemědělství jde podobnou cestou jako profesor Nilsson-Ehle a ostatní odborníci ve Svalöv – dost možná nejvíce průkopnickém a nejvýznamnějším centru zušlechťování rostlin na světě.

Do tohoto programu patří také podpora chovu ovcí za účelem zvýšení produkce vlny. Tuto oblast činnosti Říšského stavu rolnického shrnuje heslo „výrobní bitva". Předmětná činnost není tak krvelačná, jak zní; naopak je nanejvýš mírumilovná, neboť cílí na regulaci pěstování a tím zvyšování výnosů.

Jedním z hlavních bodů tohoto díla je výchova sedláků osvětou, poradenstvím a školením, což má zvýšit výnosnost půdy. Také pro účely jejich školení, duševní a technické osvěty se sahá po tisku, rozhlasu, filmu a přednáškách. Sedlák má pociťovat sounáležitost se svou půdou, má orat a obdělávat pole a být si vědom úkolu, který plní pro blaho celého národa. Právo vlastnictví půdy mu slavnostně potvrzuje a dokládá „říšský zákon o dědictví půdy"[2] z 1. října 1933. Smysl tohoto zákona vyplývá z jeho úvodních slov: „Říšská vláda chce za současného zachování starého německého dědického zvyku zachovat selský stav coby zdroj krve německého národa. Selské dvory musí být chráněny před předlužením a roztříštěním v důsledku dědění, aby jako dědictví po příbuzných trvale zůstaly v rukou svobodného sedláka."

Záměrem je působit ve prospěch zdravého rozdělování zemědělských vlastnických celků, neboť velký počet životaschopných malých a středních selských dvorů, jsou-li rozmístěny pokud možno po celé zemi, tvoří nejlepší záruku zdravého zachování národa a státu.

2 Reichserbhofgesetz.

Do budoucna nebude možné německého sedláka i s rodinou vyhnat ze dvora ani nucenou dražbou ani nějakými pochybnými pletichami. Dvůr nelze rozdělovat a takto přechází podle zvyklostí a zákona na ustanoveného oprávněného dědice. V zásadě je selský dvůr neprodejný a nezatížitelný jakýmikoli břemeny. Nad dodržováním tohoto zákona bdí zvlášť určený soud, Říšský soud pro dědičné dvory[3].

Sedlákem se nazývá jenom ten, kdo vlastní kus země dost velký na to, aby z něj uživil svou rodinu – zkrátka strava „co dá pole". Nesmí však být větší než 125 hektarů. Kromě toho musí mít smysl a cit pro svůj stav a povolání. Čili nějaký spekulant, který vydělal peníze ve městě, nemůže levně koupit selský dvůr nebo grunt a usadit se na venkově jako zemědělec či statkář.

Počet dědičných selských dvorů v Německu činí přibližně 700 000.

Hlavním úkolem Říšského stavu rolnického je opět přimět sedláka k zakořenění v půdě, z níž ho vytrhly nálady světových trhů. Současně dbá na obnovu a posílení zdroje života, který rolnický stav představuje pro celý národ. Sedlák má díky němu pevné a přirozené místo v národní pospolitosti. Budoucnosti tak hledí vstříc s klidem a důvěrou.

Jeden bavorský velkostatkář

Na dvoře Piering, spadajícím pod obecní úřad ve Straubingu v Dolním Bavorsku na krásném modrém Dunaji, jsme 7. listopadu 1936 navštívili velkostatkáře Adalberta Schütze a prohlédli si jeho vzorový selský dvůr.

3 Reichserbhofgericht.

Usedlost vykazovala typický stavební styl bavorských selských dvorů; byl to čtyřúhelník, jehož jednu stranu tvoří obytný dům; dvě strany zabírají chlév, stodoly, kůlny a vedlejší budova, zatímco na čtvrté straně naproti obytnému domu stojí koňská stáj. Mezi dvěma staveními se nachází něco jako hradní nádvoří, chráněné před počasím a větrem.

Velkostatkář Schütz je šedesátník vyřezaný z tvrdého, jadrného dřeva, sebejistý při vědomí svého rostoucího blahobytu. Vlastní třicet strakatých krav s bílými a hnědými fleky a pár statných býků. Všechna zvířata stojí ve svých kotcích a přežvykují šťavnatou potravu. Jsou čistá, lesklá jako samet, bujná, velká a dobře stavěná.

Schütz nám říká, že každá z jeho třiceti krav dává v průměru 3950 litrů mléka ročně a ta nejlepší, hotový zázrak, jednou dokonce dosáhla rekordu téměř 7000 litrů. Obsah tuku činí až 3,8 %. To všechno vypovídá o vzorné péči a výživném krmivu.

Chlév skýtá obraz rozkvětu, pohody, čistoty a pořádku, a celkově uvnitř dvora mezi člověkem a zvířetem panuje řád a disciplína.

Ve stáji podupává deset překrásných koní velkého, silného, pracovního plemene. Jakmile vcházíme, frkají a otáčejí na nás hlavy. Někteří na mne vrhají hněvivé pohledy, jako by snad tušili, že jsem mnoho jejich příbuzných nechal mrtvých v Tibetu. Ve vepříně se to hemží chrochtajícími prasaty, prasnicemi a selátky, která si spokojeně žerou a čiší z nich očividná spokojenost.

Na vnější stěně vepřína visí skleněná skříňka obsahující všechny ceny, které Schütz získal na bavorských „zemědělských týdnech".

Byli jsme ohlášeni, takže byla celá velká rodina doma. Síní se linula vůně kávy podávané s koláčem, jenž byl ozdo-

ben malou papírovou švédskou vlaječkou, kterou namalovala velkostatkářova dcerka.

Bavorským lesem

Naše cesta vede dál na východ a jihovýchod údolím majestátného Dunaje. Na znamenité, nově položené silnici se naše auto šine do výšin Bavorského lesa podél svahů ozdobených lesy a dál přes údolí se šumícími potůčky.

Obyvatelstvo této odlehlé, svátečně pochmurné lesní oblasti bylo dlouho necháváno o samotě. Traduje se zde přiléhavé rčení: „Kamení, dřevo, voda a děti jsou jediným bohatstvím Bavorského lesa." Nyní se však duch nové doby přehnal i Bavorským lesem. Promyšlená přestavba a radikální převrat stávajících poměrů ku prospěchu obyvatel je v běhu i zde.

Uháníme kolem temných skrýší mezi hustě rostoucími buky a břízami; tu a tam nám lesní mýtina umožní velkolepý výhled na louky a údolí. Nacházíme se ve výšce zhruba 600 metrů. V obci Regen to máme už jen deset kilometrů na hranici s Československem (Tschechoslowakei), Čechy (Böhmen) a Šumavou (Böhmer Wald).

Pasov

Pozdě odpoledne přijíždíme do Pasova[4], jednoho z nejkrásnějších a nejromantičtějších měst v Německu, ležícího na hranici s Rakouskem na výspě mezi třemi řekami. Do Dunaje se zde totiž ze severu vlévá Ilz a z jihu Inn.

4 Passau.

Vyjíždíme nahoru na Obernhaus, pevnost, jejíž starodávné zdi se tyčí na prudké skále přímo nad městem a nad soutokem řek. Výhled z tohoto místa nelze slovy popsat. Na tříhranné kose mezi Dunajem a Innem leží nerozborná změť malebných pasovských domů a uprostřed města se nachází věž místního dómu. Lidé, kteří jsou osudem spojeni s Pasovem, netuší, jakou krásou jsou kol dokola obklopeni. Otupěli zvykem. Kdyby je ovšem někdy přemístili do jiného kraje, museli by se sžírat steskem po městě, na jehož úpatí se mísí vody Ilzu a Innu s věčně klouzajícími, královsky hrdými vlnami Dunaje.

Život je tak krátký, čas letí – a v Pasově by člověk rád na celé dny spočinul pod starými památkami a památníky, mistrovskými díly architektonické krásy, pod zdmi a pozůstatky z předřímské doby! Pro nás však žádné spočinutí neexistuje. Musí být dodržen cestovní plán, jinak bychom do Norimberku nepřijeli před půlnocí. Sotva kouzelnou krajinu zahalily do svého hávu temné stíny, nastupujeme opět do auta a jedeme do ukázkového dvora Holzhammerhof, který je vystavěn podle téhož plánu jako usedlost sedláka Adalberta Schütze.

Také zde byli na náš příjezd připraveni a přijali nás s otevřenou náručí. Zatímco šly dámy dovnitř, hostitel mi vysvětlil, že na bavorském selském dvoře je první povinností mužského hosta navštívit krávy, koně a prasata. Namířili jsme si to tedy přes dvůr ke stájím a chlévům. Teprve potom jsme se odebrali do světnice, kde se již shromáždil zbytek rodiny.

V Bavorsku není mnoho sedláků, kteří mají tak vybrané vnitřní vybavení jako pán Holzhammerhofu. Na stolech, skříních a komodách stojí obrázky královských rodin a také obraz Mustafy Kemala Paši. Stěny jsou pokryté výtečnými

obrazy a knižními regály plnými vzácných svazků. V jednom rohu stojí křídlo a na podlaze leží vybrané orientální koberce. Pán z Holzhammerhofu také není jen tak nějaký velkostatkář. Kdysi zastával pozici říšského ministra zahraničí v Berlíně, devět let byl vyslancem ve Stockholmu a naposledy vyslancem v Ankaře. Jeho jméno je Frederic von Rosenberg.

S ním, jeho ctěnou, milou chotí a dcerou jsme měli mnoho společných veselých i vážných vzpomínek. U jídla a prvotřídního rýnského a moselského vína ve třpytivých křišťálových sklenicích jsme dlouho hovořili o životě a zážitcích, o novém Německu a budoucnosti s jejími nadějemi.

Nakonec nás staří přátelé doprovodili zpět do Pasova, kde jsme vešli do velkolepého dómu, abychom zde naslouchali libozvučným tónům největších kostelních varhan světa, srovnatelných pouze s varhanami v Atlantic City a Salt Lake City. Varhaník Dunkelberg nás v přítmí obří chrámové lodi potěšil ohromnou burácející fugou Johanna Sebastiana Bacha, tklivým Händelovým largem a nakonec – pár minut před tím, než nám jel vlak do Norimberku – švédskou královskou hymnou.

Bückeberg a dožínky

11. října 1936 jsme jeli z Wannsee přes Braniborsko, Magdeburg a Braunschweig polabskou krajinou. Po pravé straně jsme na hannoverském území viděli malý les vrtných věží u Nienhagen, který co do rozsahu předčí i podobné zařízení u vesnice Forst. Projeli jsme Hildesheimem a zdolali pohoří Weser, nejseverněji předsazené horské pásmo Německa. Nedaleko odtud jsme na levé straně silnice

zahlédli Bückeberg, kde se každoročně slaví Svátek díkuvzdání za úrodu[5].

První říjnovou neděli se zde v národních krojích svých domovin shromažďuje na milion sedláků ze všech koutů Říše. Poté hovoří Vůdce a říšský vůdce rolníků Darré o ponaučeních, která přinesl uplynulý rok, jakož o nadcházejících úkolech.

Mladé selky a dívky pak Vůdci předávají čestný věnec upletený z plodů a klasů. Večer, když se všichni shromáždí k oslavám v hlavním říšském městě rolníků Goslaru, ministr Darré nejpilnějším sedlákům předává čestné plakety.

„Panem et circenses"[6], provolávaly masy na Forum Romanum. Na Bückebergu, kde se slaví velká slavnost chleba, také není nouze o divadelní představení. Pestrá nádhera národních krojů a květin dalece předčí slavnosti velkoměst a může se rozvinout jen tam, kde se ke společným oslavám shromáždí výkvět národa.

Zemědělská vysoká škola v Hohenheimu

9. listopadu 1936 jsme si podrobně prohlédli zemědělskou vysokou školu, která byla nedávno otevřena na zámku Hohenheim, postaveném vévodou Karlem Eugenem u Stuttgartu. Dostalo se nám nejpřátelštějšího přivítání od rektora Carstense, profesora Münzingera a několika dalších vyučujících. Prostor mi umožňuje pronést o této škole jen pár slov.

Dvě stě rolnických žáků vyučuje třicet profesorů. Výuka trvá pět let a jejím cílem jsou vědecky vzdělaní zeměděl-

5 Erntedankfest.
6 Latinsky „chléb a hry"; pozn. překl.

ci. Zámek nabízí znamenité vyučovací prostory a výtečné přednáškové sály, které vyhovují všem požadavkům moderní doby.

Nachází se zde institut pro zušlechťování osiva, další zase pro otázky hnojiv a různých metod vedoucích ke zvýšení úrodnosti půdy, třetí zkoumá druhy zeminy, čtvrtý moštování, kvasné procesy atd.

Všichni studenti i učitelé bydlí na zámku. Mají prostorné ložnice a prosvětlené pracovní místnosti. V dobře vybavené knihovně se nachází potřebná literatura. Člověk bez potřebných odborných znalostí takové zařízení nedokáže posoudit. Jako laik jsem získal obzvlášť příznivý dojem. Zda by se ale švédské zemědělské školy mohly na zámku Hohenheim hodně přiučit, to nevím.

I laik však může se vší jistotou konstatovat, že zámek na vyvýšeném místě s nekonečným výhledem na malebný a průmyslovou podnikavostí zářící Stuttgart i jeho krásné okolí musí patřit k jedné z nejlepších zemědělských škol na světě.

Plán Rhön

14.

Mnoho je na světě mocného,
nic však mocnější člověka...
I Zemi, nejvyšší ze všech božstev,
neúnavnou a nezmarnou, rok co rok
sužuje pluhem, jejž obrací sem a tam,
když s plemenem koní brázdí půdu...
... a vypěstil pudy sdružovat se do měst;
zná unikat mrazů nevlídných,
jasným střelám i lijákům,
jsa důmyslu pln;
a žádné věci budoucí
se bez důmyslu nechápe.
Jen smrti uniknout neumí...

Sofoklés, Antigona

Po poučných návštěvách mnoha míst jsme přes Bonn a Koblenz 14. října pozdě večer dorazili do Bad Brückenau. Zde nás přijal župní vedoucí dr. Hellmuth, jeho choť a panem Haßlinger. Jak známo, Německo je nyní rozděleno do 31 žup. V té, kde je pan dr. Hellmuth předsedou vlády a župním vedoucím, je hlavním městem Würzburg. Že jsou dva takto důležité úřady sjednocené v jedněch rukách, předpokládá personální unii mezi státem a stranou. Znamená to, že úřady a strana spolupracují pro společný cíl, aniž by vznikaly nějaké třecí plochy.

Haßlinger je župní poradce pro oblast hospodářství a referent pro otázky zemědělství, kolonizaci a rasové otázky. Za pomoci map, grafických vyobrazení a tabulek nám oba pánové večer udělali důkladnou přednášku o takzvaném plánu Rhön. Ten je příkladem toho, jak muži nové doby s nezlomnou energií proměňují úhor v pole, louky, chléb a peníze, ba co víc, snaží se v kdysi naprosto pustém kraji vykouzlit usedlý spolek sedláků.

Informace, které nám pánové Hellmuth a Haßlinger za svitu lamp poskytli, nám však ani zdaleka nestačily. Jako průvodci a nepřekonatelní znalci místního prostředí nás druhý den od brzkého rána až do večera provázeli krajem Rhön a vyprávěli nám při tom o boji, který zde mladé ruce a bystrá mysl vedou proti chudé, nehostinné přírodě.

Rhön je jedno z německých středohoří, ležící mezi Mohanem, Fuldou a Werrou. Před rokem 1933 se oblast rozpadla na tři části, které pak patřily k Bavorsku, Durynsku a pruské provincii Hesensko-Nassau. Rhön je kraj, který nyní, po zmizení hranic spolkových států, tvoří oblast o 3000 čtverečních kilometrech se 150000 obyvateli. Nejvyšší zdejší hory, Kreuzberg a Wasserkuppe, dosahují výšky přibližně 950 metrů. Wasserkuppe je široko daleko proslulá kolébka a cvičiště plachtění, bezmotorového létání.

Pro pohoří Rhön jsou příznačné holé výšiny a hřebeny, stejně jako hustě zalesněné svahy. Holost je důsledek především toho, že dřívější vlastníci a páni kraje, würzburští a fuldští biskupové, lesy drancovali. To se dělo v raném středověku, kdy panovala obecně rozšířená pověra, že zánik světa stojí za dveřmi, a tak se považovalo za rozumné zpestřit si poslední dny velkými ohni. Tak, jak dnes pohoří Rhön vidíme, vypadá posledních tisíc let.

Na půdu si však nelze stěžovat. Dokonce až po samé vrcholky hor ji tvoří výtečná, úrodná zemina, vzniklá zvětráváním lávy v určité části zemské kůry z dob čedičových desek a vulkanických erupcí třetihor.

Na těchto základních předpokladech spočívá odvážný a impozantní plán Rhön. Můžeme zde hovořit o jistém druhu kolonizace, o vytváření životních příležitostí pro osadníky.

Ve všech oblastech – kultivaci půdy, výsadbě stromů, dobytkářství, zakládání vesnic, vytváření regionálního řemeslnictví, zřizování nových průmyslových podniků ku prospěchu nezaměstnaným, národní hygieně, péči o rasu a blaho lidu, péči o „matku a dítě“ – všude se pracuje podle společného plánu a za jediným cílem: lepším životem a světlou budoucností pro všechny.

Že by mělo pohoří Rhön trpět přelidněností, zní podivně, jelikož zde přece žije jen 56 osob na kilometr čtvereční oproti celoříšskému průměru 139. Ale v případě Rhönu se započítávají i pustiny. Odečteme-li je, dostaneme se k číslu 156 osob na čtvereční kilometr. Přitom nelze zapomínat, že svahy vysoké 500 až 700 metrů jsou z největší části zalesněné a nelze je tak využívat pro účely polního hospodářství.

V důsledku toho byla registrována poměrně vysoká emigrace z pohoří Rhön. Z malé obce Waldberg s 500 obyvateli po světové válce emigrovalo do Ameriky 130 osob. Rovněž nebylo výjimkou, že otec rodiny pracoval v nějaké německé průmyslové oblasti nebo, tak jako před válkou, daleko od domova, jako například na bagdádské železnici, zatímco jeho rodina musela přežívat, jak se dalo.

Toto byl stav v oblasti Rhön, který zde nová vláda roku 1933 našla. Zahájila tedy důkladné nové uspořádání, aby učinila přítrž bídě a připravila lidem cestu do lepších časů. Začalo se tím, že se zlepšila doprava a zřídily se nové dopravní linky. Všech šest železničních tratí, které vedou do pohoří Rhön, končilo ve slepé uličce; vždy končily na zemských hranicích tří spolkových států. Nyní by jejich cílové body měly být vzájemně propojeny.

Co se týče cest, rozlišuje se zde, tak jako všude v Německu, mezi dálnicemi, říšskými silnicemi, dálkovými silnicemi, hlavními dopravními cestami, zemskými a vesnickými cestami. Při naší cestě autem přes Rhön jsme většinou jeli po cestách, které ještě nebyly spravené. Na mnoha místech jsme tudíž viděli skupiny dělníků, jak vylepšují a opravují silnice a zkracují je vyrovnáváním všech zbytečných zatáček.

Největším úkolem však bylo zajistit sedlákům a ostatním obyvatelům dostatečný výnos ze sklizně. To bylo často

ztíženo tím, že polnosti sedláků byly v důsledku franckého dědického práva po generace tak roztrhané a roztříštěné, že nějaké výnosné a rozumné využití nebylo možné. A tak třeba existovali sedláci, jejichž polnosti ležely rozeseté ve výšce 300 až 800 metrů. Sedlák byl v důsledku dědického zákona nucen chodit na své pole z vesnice denně několik hodin a kromě toho ještě musel vystoupat několik set metrů. Nezřídka se dokonce stávalo, že na jedné krávě mělo podíl několik sourozenců! Poměry byly jedním slovem absurdní.

Na začátku plánu Rhön bylo provedeno hloubkové šetření a výpočet pozemkového vlastnictví různých vlastníků. Při tom se v pozemkových knihách a aktech finančních úřadů objevilo množství parcel považovaných za majetek bez pána, třebaže ve skutečnosti patřily konkrétním sedlákům. Při nešťastném rozkouskování v průběhu dědického dělení se na tyto pozemky buď zapomnělo, nebo o ně dotyční nejevili zájem.

Na pořadu dne tedy bylo vytvoření dostatku velkých jednotek pro zdravé zemědělství. Nejprve musely být kolonizovány pustiny osídlením lidmi z jiných krajů. Pozemková rezerva, o kterou se jednalo, činila téměř 12 000 hektarů. Práce je v plném proudu. Viděli jsme ji na mnoha místech. Pracovní služba měla v pohoří Rhön na podzim 1936 čtrnáct táborů.

Na jednom místě byl oddíl Pracovní služby zaměstnán odstraňováním kamení a klád ze sesouvajících se svahů. Tím se měl získat prostor pro pole, louky, výsadbu a pastviny. Jinde se zase kopaly kanály k zavodnění suchých oblastí, zatímco bažinami a blátem se vedly kanály odvodňovací za účelem vysušení půdy. Ukázali nám svahy, kde měl být na ochranu nových polí proti studenému větru a zničujícím

bouřkám vysázen nový les. Tyto lesní pásy coby ochranné zdi polností by, až dorostou, měly zásadně zlepšit klima.

Při realizaci tohoto nového díla jdou ruku v ruce praktická práce s vědou. Experti z aerodynamického institutu na univerzitě v Göttingenu a z výzkumného ústavu lesního hospodářství v Mnichově dodávají výpočty, na základě kterých pak Pracovní služba vykonává svou práci.

Centrem všech těchto prací je Heidelstein na úpatí Wasserkuppe. Několik tisíc hektarů je ve výškách, kde přichází v úvahu jen chov dobytka. Ale i ten lze podstatně vylepšit. V současnosti dává 130 000 krav z oblasti Rhön ročně v průměru jen 500 až 1100 litrů mléka na krávu, což je ve srovnání se zbytkem Německa špatné. Nízká úroveň nadojeného mléka je důsledkem špatných pastvin a zvyku používat krávy na bídných a dlouhých cestách mezi roztroušenými pozemky jako tažná zvířata. Počítá se s tím, že pár let po uskutečnění plánu Rhön bude dosaženo ročního zvýšení dojivosti o 1000 litrů na krávu a nárůstu ročního příjmu obyvatelstva o tři miliony marek. Spolu s kultivací výše položených oblastí má být také stav dobytka rozmnožen o třetinu; to znamená, že v rhönských výšinách vznikne 300 až 400 nových selských dvorů.

Plán Rhön si tudíž klade za cíl proměnit půdu v níže položených oblastech na pole a ve výše položených oblastech na pastviny pro dobytek.

S postupnou realizací plánu mizí chudoba a vzkvétá blahobyt obyvatelstva mezi dříve tak nehostinnými svahy. Bylo povznášející slyšet pana dr. Hellmutha hovořit o blahobytu, který si pro obyvatele pohoří Rhön od provedení stejnojmenného plánu sliboval, a bylo dojemné vidět, s jak otcovskými, láskyplnými pohledy si prohlížel svůj národ při tvrdém boji s půdou. Pro každou pracující skupinu na

kraji cesty měl vlídné slovo a sluncem opálené obličeje se při pohledu na oblíbeného župního vedoucího rozzářily. Namísto nenávistných a závistivých pohledů, které dříve dělníci obvykle vrhali na vyšší třídu projíždějící v automobilech, nyní létaly pravice vzhůru k Hitlerovu pozdravu.

Kdo na vlastní oči sleduje sympatické vztahy plné důvěry, které mezi dělníky a jednotlivými vůdci vládnou, ten mnohem lépe než kdokoli jiný porozumí tomu, co pro německý národ znamená nacionální socialismus. A to se pochopitelně netýká jen pohoří Rhön, nýbrž jakéhokoli místa, kam člověk v Německu zavítá. Přirozeně se i mezi německými vůdci nacházejí břídilové. Takoví jsou i u nás a všude jinde na světě. Ale z našich návštěv 120 měst, nesčetných vesnic, fabrik, obcí a odlehlých míst jsme získali přesvědčivý dojem, že je blaho německého národa ve velmi dobrých rukách. Zdálo se, že župní vedoucí dr. Hellmuth, jenž nese odpovědnost za jednu z největších žup Říše, zná v pohoří Rhön, které je jen jedním odlehlým koutem jeho správního území, snad každou chatu, jako by byla jeho vlastní – každého dělníka a sedláka, jako by všichni tvořili jednu domácnost.

Nejen půda a les zažívají v pohoří Rhön obrodu. Stejným způsobem se nově buduje i řemeslo. Dříve řemeslníci vedli nuzný život. Jelikož sedlák nebyl schopen uvést v soulad své příjmy a výdaje, neměl v co doufat ani řemeslník. Nějaká organizace, která by obstarala zakázky zvenčí, neexistovala. Ještě téměř před rokem byli řemeslníci tak bezmocní, že sotva mohli sestavit bezchybný rozpočet. Místo toho nasazovali podnákladové ceny, například při zhotovování nábytku.

Zde zasahuje plán Rhön a prostřednictvím zvláštního úřadu sjednocuje kupříkladu všechny truhláře z vesnic do

jedné skupiny, která je díky své semknutosti schopna čelit konkurenci. Všechny kalkulace, objednávky, nákupy a prodeje se dnes provádějí společně a systematicky. Již nyní běží tento systém bezvadně a řemeslníci jsou schopni přestát i horší časy. Mohou také splácet staré dluhy. Cílem každého řemeslníka je být vlastním pánem ve vlastním domě se zahradou, kde si mohou hrát jeho děti. Vlastní-li více půdy, než potřebuje, postoupí tento přebytek sedlákovi. Tak jsou sedláci a řemeslníci rozumným a pro obě strany přínosným způsobem vzájemně odloučeni.

Rhön není průmyslová oblast. Dříve zde dělníkům darovaly chléb a obživu jen čedičové lomy. Nedostatek zakázek a silná konkurence však později mnoho podniků zadusily. Nyní rhönským podnikům podala pomocnou ruku „Severobavorská čedičová unie“[1]. Že se záměr zdařil, spočívá v nesmírně vysoké poptávce po čediči kvůli stavbě silnic po celém Německu. Vícero zrušených čedičových lomů se probudilo k novému životu a mnoho dělníků zde nachází jistý chléb.

V jednom z těchto čedičových lomů jsme na chvíli pobyli. Procházeli jsme se mezi vylámanými bloky kamení a viděli, jak nad námi projíždějí koše s kamením pohybující se po železných lanech. Hovořil jsem s několika dělníky. Zdáli se být se svým životním údělem spokojeni. Vypadali zdravě a dobře živení. Strava jistě není přespříliš tučná, lidé nás však ujišťují, že se mají lépe než předtím a chápou, že se stále ještě ponížené a vysáté Německo nemůže obratem ruky změnit v ráj. Jsou prý přesvědčeni, že v jejich vlasti a vůbec celé Německé říši nastanou světlé časy. Když se jich ptám, co si myslí o Hitlerovi, rozesmějí se a ujišťují mě, že jsou s ním velice spokojeni.

1 Nordbayrische Basaltunion.

I jiné podniky jsou v chodu. Během jízdy jsme navštívili obrovský vodovod, který je ve výstavbě a má zásobovat vodou 34 obcí v okrese Maintal. Délka hlavního vedení činí 89 kilometrů a všech větví 240 kilometrů.

Obyvatelstvo pohoří Rhön, jež je srdcem celého plánu Rhön, je považováno za dobrou rasu. To, jak říkají, má vyplývat z dřívější velké emigrace – jenže obyčejně to přece nejsou zrovna ty nejhorší a nejméně podnikavé části národa, které se odloučí od starého a odhodlají se vyrazit novou cestou. Učení mužové se horlivě zabývají tím, aby celé obyvatelstvo prozkoumali a zhodnotili vědeckými, antropologickými a lékařskými metodami. Na základě výsledků pak hodlají uspořádat výchovu a péči o národ.

Dříve nebyl zdravotní stav příliš dobrý. Třeba péče o zuby byla neuvěřitelně nízká. Například v roce 1934 bylo zřízeno několik zubních ambulancí (létající zubní kliniky). Výsledek průzkumů zněl, že jen 21,5 % dětí mělo zdravé zuby bez kazu. Dennodenně brambory a odstředěné mléko! Na takto bídné stravě nemůže vyrůst zdravá generace.

V době naší návštěvy bylo antropologicky a lékařsky prozkoumáno již 6000 lidí. Každý jednotlivec musel zodpovědět nespočet otázek v dotazníku. Vyžádá si ještě několik let, než bude tato statistika hotová, a mnoho generací, než tato práce přinese ovoce. Celé obyvatelstvo pohoří Rhön bude vbrzku zaevidováno podle jednoduchého evidenčního systému. Obdivuhodná, neslýchaná pečlivost.

V celé župě dr. Hellmutha jsou čtyři oblasti ve stavu nouze: Rhön, Spessart, Odenwald a Steigerwald, všechny v regionu Mainfranken. Energický župní vedoucí nám vysvětluje, že všechny mají být přebudovány v kraje blahobytu. Všechno, co se dělá pro lidi a zem, se děje bez veřejné podpory. „Jednotlivec se musí podílet na práci

z vlastní svobodné vůle a s nadšením." Při realizaci plánu Rhön nacházejí své pole působnosti všechny přírodní vědy – využívá se služeb jak würzburské, tak göttingenské univerzity.

Celý den trávíme poučnými přednáškami našich průvodců pod širým nebem. Neustále mou pozornost poutají k novým a novým předmětům své práce. Procházíme kolem obrovské zdi. Ptám se, jakému účelu slouží. „Inu, je zbudována z klád a kamení, jež pocházejí z míst, která mají být přetvořena na polnosti." Ve výšce 800 metrů projíždíme podél lesního pásu, pod nímž se rozprostírají políčka jako dopisní známky. Brzy však mají být rozšířena a sloučena do větších, jednotných polních celků.

Les většinou tvoří duby a buky. Ve Spessartu jsou tisícileté chráněné duby. Jako se obyvatelé pobřeží chrání proti zničujícímu vlnobití, tak rhönské obyvatelstvo pomocí nově vysazených lesů bojuje proti síle větru.

Nad Rhönem se rozprostírá hustá mlha. Ve výšinách je chladno a tma, ale v Hellmuthově táboře, kde nás přijímá dělnické vedení, se všichni scházíme v teplé, útulné světnici u čaje a chleba s máslem. Tábor Pracovní služby s řadami nízkých domků na ploché, holé výšině připomíná castrum[2] z doby římské kolonizace.

Později jedeme po nově postavené Hellmuthově silnici. Na některých svazích se pasou stáda ovcí. Hodnota již dříve dobře známé rhönské ovce stoupla poté, co se stal dovoz vlny ze zahraničí téměř nemožným.

Když jedeme kolem, upíráme pohledy na dvůr sedláka Schleichera. Je to úplně zdravý stařec, houževnatý jak stará bříza a je vidět, že celý život dřel, aby se někam vypracoval.

2 Castrum označuje římský vojenský tábor, ve kterém sídlila celá legie, tj. 5 000–6 000 mužů; pozn. překl.

Jeho bohatstvím je dvanáct krav, které dávají v průměru 1 500 litrů mléka ročně.

Schleicher má dva syny. Jeden je truhlářem v blízké vesnici, druhý chce převzít dvůr po otcově smrti. Jedna z jeho dvou dcer je provdaná. Každému dítěti, které statek opustilo, mohl dát věno 1 500 marek. Schleicher je jeden z mála, kterým se dobře dařilo už předtím, ale i on uznává, že do země přišel klid a pořádek a že je zde vrchnost, která pečuje o blahobyt všech lidí. Věří ve štěstí, sílu svých rukou a o budoucnost nemá obavy.

Naše cesta nakonec vedla přes několik poměrně velkých vesnic s malebnými ulicemi a hrázděnými domy. Zde bylo možné spatřit působivé výsledky dříve zmíněné „Krásy vesnic". Zašli jsme k několika truhlářům. Vyrábějí většinou truhly, židle a stoly. Díla z jejich rukou nejprve musí prohlédnout řemeslnický inspektor, než je povolen vývoz mimo Rhön do zbytku Německa. Jeden z nich, starý muž, měl dluh ve výši 5 000 marek, ale pod ochranou nového pořádku se mu během jednoho a půl roku podařilo splatit 2 000 marek. Spokojeně pozvedl hlavu, když nám o tom vyprávěl, jako by snad chtěl říci: koukejte, jaký jsem chlapák!

Poté, co jsme si dali v hostinci Wildflecken oběd, jednoduchý a chutný – vydatnou polévku s famózním chlebem, máslem a sýrem – šli jsme se podívat na školku Nacionálněsocialistické organizace pro blaho národa, na tzv. „létající barák", který lze během okamžiku postavit, složit a zase přemístit. Takové stavby jsou zřizovány v oblastech, kde jsou nejvíc potřeba. V chatce je zabaveno a zaopatřeno 25 malých dětí, vítané ulehčení pro tvrdě zaměstnané ženy. Už byla noc, když jsme přijeli do Premichu, vesnice o 900 obyvatelích, kde na nás v pivnici čekali čtyři okresní vedoucí a dobrá dvacítka vedoucích místních skupin.

Za venkovského horšího osvětlení a u plných žejdlíků držel profesor Schmidt z univerzity ve Würzburgu přednášku o rasové biologii.

Župní vedoucí dr. Hellmuth mě ve své řeči požádal, abych pozdravoval dělníky a sedláky ze Švédska a řekl jim, že ne jen jedna, nýbrž několik skupin z jejich řad je v pohoří Rhön srdečně vítáno. Švédští hosté, z nichž by alespoň jeden nebo i více muselo umět německy, by měli být za odborného vedení provedeni krajem, aby na vlastní oči viděli, jak se v Rhönu žije a bojuje. V kraji, jenž byl přírodou obdařen mnohem méně než takový Södermanland[3] nebo Västergötland[4]. Ručím za to, že ze strany hostitelů nebude o přednostech nacionálního socialismu řečeno ani slovo. Pokud o tom hosté budou chtít vědět něco, budou se muset ptát sami.

Taková studijní cesta by rozptýlila mnoho nedorozumění a nespravedlivých odsudků. Bude-li podaná ruka odmítnuta, tak to bude vypadat, jako by snad ve Švédsku ani n e c h t ě l i znát pravdu. Každé sblížení mezi různými národy je krokem ke všeobecnému míru.

Noc však pokročila. Když jsme konečně zastavili v Bad Neustadtu na Sále[5], měli jsme toho už za celý den dost a byli jsme tělesně i duševně znaveni. A to byl jen j e d e n den ze všech podzimních dnů.

3 Kraj jižně od Stockholmu; pozn. překl.

4 Historická provincie v jihozápadním Švédsku, patřící mezi jeho nejvýznamnější agrární oblasti; pozn. překl.

5 Sála (německy Saale) je řeka v Německu, která protéká spolkovými zeměmi Bavorsko, Durynsko a Sasko-Anhaltsko. Hned po Vltavě je to druhý nejvýznamnější přítok Labe; pozn. překl.

Organizace pro blaho národa a Dílo zimní pomoci

15.

Prospěch lidu má být nejvyšším zákonem.

Cicero (De legibus)

Tak jako Německá pracovní služba a Říšský stav rolnický slučují dělníky a sedláky coby základní pilíře života národa a začleňují je do stavby národního uspořádání, tak je celý národ spojován v jedno společenství činu dvěma dalšími obrovskými organizacemi. Jedná se o dvě sociální zařízení: Nacionálněsocialistickou organizaci pro blaho národa[1] (OBN) a Dílo zimní pomoci[2] (DZP).

Organizaci pro blaho národa řídí vrchní vedoucí úřadu Erich Hilgenfeldt a má pět milionů členů. OBN pomocí příspěvků a darů poskytuje významnou pomoc potřebným, v neposlední řadě v oblasti péče o matku a dítě. Jsou to totiž právě matky, kdo dává národu nové generace, a jsou to děti, které mají za pár desetiletí převzít zodpovědnost za budoucnost Říše. Největší část činnosti OBN proto také připadá na sociální pomoc pro matku a dítě. Pomoci a péče prostřednictvím zvláštních poraden, mateřských škol, škol v přírodě i jinak se již dostalo přibližně 9 500 000 matek a dětí. 169 000 matek v těchto domovech strávilo 4 750 000 dní, přičemž dětem byl zároveň poskytnut pobyt ve zvláštních koloniích na pobřeží, v lesích a na horách.

Začátkem října 1936 jsem se odebral na vlakové nádraží ve Štětíně, abych vyzvedl jednoho známého, který přijel

1 Nationalsozialistische Volkswohlfahrt.
2 Winterhilfswerk.

ze Švédska. Vlakem do Saßnitzu cestovalo také několik set hochů a dívek ve věku od osmi do deseti let, kteří se z kupé vyhrnuli jako roj včel a vrhali se s radostným křikem do náručí svých otců, matek a starších sourozenců, kteří je přišli vyzvednout. Děti byly dobře oblečené, čiperné a plné energie, a už na nástupišti měly k vyprávění celý arzenál pohádek z mořského pobřeží; v jejich zářících obličejích se ještě odráželo světlo letního slunce. Tato scéna je výmluvnější než tlusté sešity a dlouhé přednášky na ústředí OBN.

Pro nás Švédy tato blahodárná péče o děti není ničím novým – máme přeci „Barnens ö", dětský ostrov, vandry a výlety celých školních tříd do švédských žup, jakož i zimní vyžití u Are a na jiných místech sloužících k lyžování, bruslení a sáňkování. V Německu je však tato užitečná a nutná péče o děti, tak jako skoro všechno, systematičtější a rozsáhlejší než v kterékoli jiné zemi.

K agendě, kterou ústředí organizace vyřizuje, patří mimo jiné „akce postel". Jejím prostřednictvím je tento nezbytný kus nábytku věnován chudým rodinám, v nichž každý člen domácnosti nemá vlastní postel. Dosud postel s povlečením obdrželo jako dárek 675 000 soukmenovců. Bohulibá činnost takového rozsahu by byla neproveditelná, kdyby jí svůj čas a práci nevěnovalo 1,5 milionů mužských i ženských dobrovolníků. Tato spolupráce má čestný titul „čestná služba". Také zde se projevuje nacionálněsocialistický požadavek solidarity. Tato činnost je prostě a jednoduše do praxe uvedený socialismus.

Jádrem této velké organizace je rodina, z jejíhož lůna vychází celý národ. Hitler jednou Nacionálněsocialistickou organizaci pro blaho národa nazval „sociálním svědomím lidu". Peníze, které byly pro tyto účely obětovány, a jistojis-

tě nemohly být použity lépe, dosáhly v říjnu 1936 obdivuhodné částky 256 milionů marek!

Tento obětavý spolek, o němž dosud byla řeč, však předčilo Dílo zimní pomoci, a to jak rozsahem, tak průbojností. Tato pomocná instituce byla spuštěna do chodu vzletnými a plamennými slovy Vůdce: od této chvíle nebude muset žádný Němec trpět životní nouzí nebo v zimě mrznout!

Tato veliká práce každý podzim propuká jako jedna velká bouřlivá vlna obětavé vůle, milosrdenství a lásky k bližnímu. Probíhá ve formě obrovských sbírek, jichž se účastní všichni, urození i neurození, bohatí i chudí, velké průmyslové podniky i lidé s malými platy. Úspěchem je několik stovek milionů marek. Pohledem na seznam dárců zjistíme, že troškou do mlýna přispěje vdova i školáček s pokladničkou. Většina úředníků, zaměstnanců a dělníků daruje pevnou měsíční částku.

Vrchol této národní sbírky představuje den, kdy se vedoucí muži státu a strany odeberou do ulic a na náměstí s kasičkou v ruce apelují na štědrost lidu. Tomuto dni se říká „den národní solidarity". Lidé se potom v hlavním městě Říše po tisících tlačí kolem říšských ministrů, aby naplnili jejich kasičky. Nezřídka se stává, že se kasička naplní tak rychle, že si výběrčí musí vypomoci svojí nebo i cizí pokrývkou hlavy, než dorazí nová prázdná kasička. Nejvíce obklopen bývá hned po Goebbelseovi Göring, disponující nevyčerpatelnou zásobou vtipů a šprýmů, jenž je díky své žoviální povaze, jež se snoubí s činorodostí a silou tvrdou jako ocel, vyhlášeným miláčkem Berlíňanů.

5. prosinec 1936 byl jedním z těchto dnů národní solidarity. Nikdy na něj nezapomenu! Auto nás zaváží tak hluboko do ulice Unter den Linden, že tím vlnícím se mořem lidí vůbec nemůžeme projet. Dostáváme se až k místu, kde se

svou kasičkou stojí Goebbels – před hotel Adlon na obrovské přepychové ulici, která ještě dnes nese jméno zmizelých lip. Poté, co nás zastavila policie, se davem prodíráme pěšky. Náš řidič, vždy pozorný Kurt Ewert, něco šeptá jednomu policistovi, načež ten nám ochotně razí cestu. Po nějaké chvíli přicházíme k frontě, kterou se snaží seřadit policisté a která se jako mořský proud táhne kolem ministra propagandy. Policisté nás nechávají vystoupit z řady a zakrátko již stojíme před dr. Goebbelsem. Ten, malý a štíhlý, ozářený světlem elektrických lamp, nás zdraví se zářivým úsměvem na rtech a pevným stiskem ruky, a s vděčností přebírá naše dary.

Co mě ovšem 5. prosince přimělo k zamyšlení ze všeho nejvíc, byla událost, jež byla v příkrém kontrastu s masou lidí kolem Goebbelse. Toho dne jsem strávil několik nezapomenutelných hodin se starým přítelem z Mackensenových[3] polních tažení v Haliči, ze Stockholmu a Berlína, z Pekingu a Nankingu, generálplukovníkem von Seeckt. Když jsme se navždy loučili, poprosil mě, abych vyřídil pozdrav císaři Vilémovi, kterého jsem chtěl navštívit pár dní nato v Doornu. O tři týdny později tato jedna z největších a nejušlechtilejších osobností světové války dokončila svou pozemskou pouť.

Pro Dílo zimní pomoci je příznačná jedna neděle v měsíci, kdy má celý německý národ v poledne jíst pouze jeden pokrm, a sice pokrm, který se může vařit a dusit jen v jednom hrnci (tzv. Eintopf). V každé domácnosti i pohostinství se podává jen jedno jídlo a člověk tak nemusí svádět vnitřní duševní boj ohledně výběru z jídelníčku. Úspory, kterých se docílí prostřednictvím takto jednoduchého nedělního

3 Anton Ludwig August von Mackensen byl pruský voják a polní maršál (Generalfeldmarschall). Byl jedním z nejznámějších velitelů německé armády během první světové války; pozn. překl.

jídla oproti jinak obvyklé polévce, pečeni se zeleninou a zákuskem, přitékají do Díla zimní pomoci. Cena jednoho Eintopfu je na jídelníčku uvedena spolu s částkou, která se z této ceny odvádí Dílu zimní pomoci. Ve velkých hotelech toto jídlo stojí dvě marky, z nichž jde 1,20 marek na sbírku. Jen tato jediná položka Dílu zimní pomoci v průběhu zimy přináší zisk přibližně 32 milionů marek.

V neděli 11. října jsme zahájili první studijní cestu autem z Berlína na západ, přičemž jsme poobědvali v Parkhotelu v Braunschweigu. Byla to „eintopfová neděle"; sedli jsme si a číšník každému přinesl jednu porci Eintopfu, nazvaného i na německém jídelníčku „Irish Stew", který stál 1,10 marek, z čehož šlo 30 feniků na Dílo zimní pomoci, 70 hostinskému a 10 číšníkovi. Sundal jsem pokličku z misky. Ani velký fajnšmekr by nemohl popřít, že toto jídlo bylo jednoduše znamenité. Bylo však hodně syté. Nebyl jsem s to sníst ani polovinu, přesto jsem byl přesycený a musel jsem se takovéto obětní neděli smát. Jakpak žijí lidé v Braunschweigu, když se zrovna neobětují, pomyslel jsem si.

Během prvních tří zim přinesly sbírky Díla zimní pomoci následující částky:

1933/34 = 350 milionů marek,
1934/35 = 360 milionů marek,
1935/36 = 371 milionů marek,

a za poslední zimu částka přesáhla 400 milionů marek.

Velkolepá organizace tento peněžní tok směruje zpět k národu kanály a větvemi, které pronikají až k těm nejchudším a nejpotřebnějším.

Samotné poskytování pomoci má nejrůznější formy: finanční podpora, oblečení, výbava pro malé děti, nábytek, potraviny jako brambory, chléb, rýže, mouka a tuk, uhlí, dřevo a mnohé další. Jak jsme si již řekli, Německo je

rozděleno do 31 žup, každá župa do určitého počtu okresů a každý okres do místních skupin a dalších menších a menších skupin. Když celé toto rozvětvení sledujeme až do nejjemnějších a posledních nitek, dostaneme se kupříkladu k osobě v Berlíně, která je zodpovědná jen za tři domy. Touto cestou lze evidovat každého jednotlivce a mít povědomí o jeho potřebách. Důsledkem je to, že žádný Němec nemusí hladovět ani mrznout. V prvé řadě je ale postaráno o ty, kteří by se jinak nikdy nemohli radovat ze svitu slunce nebo stříbrné mince. Jako příklad můžeme uvést, že zimní pomoc v jednom roce rozdělila 156 milionů centů uhlí, 41,5 milionů centů brambor a 1,5 milionů centů mouky.

V Berlíně dostane ten, kdo potřebuje pomoc, instrukce od toho, kdo zná poměry dotyčného a je za něj zodpovědný. Na příslušném listu se tedy zaškrtne například kabát, oblek, pár bot, postel, stůl, uhlí, mouka či brambory. Všechny tyto věci musí být vyzvednuty a těm, kteří za sebe nemohou nikoho poslat, jsou doručeny. Věci leží navršené v prostorách, jež se podobají obvyklým skladům. Tu visí v nekonečných řadách kabáty, tam stojí nesčetné páry bot všech druhů a čísel, zde se kupí hory ručníků, prostěradel a dětského prádla, támhle je zase uskladněn všelijaký nábytek. Téměř vše je nové a vyrobené na zakázku v těch částech země, kde panuje vysoká nezaměstnanost. Obdrží-li někdo poukázku na kabát, může si vybrat vhodný kousek podle svého vkusu. Nejde jen o to pomoci, nýbrž také o to, aby byl příjemce s darem spokojen.

Této bohulibé činnosti se věnují statisíce mužů a žen ve volném čase bez nároku na plat. Jen si představme rozsah kartoték o darech, dárcích a příjemcích, účetní agendu a kontroly, které jsou v této obrovské organizaci nezbytné. Krádež v Díle zimní pomoci se trestá přísněji než běžná

krádež. Pět let žaláře za ukradenou zimní bundu – to se opravdu nevyplatí.

Velká zimní pomoc německého národa každopádně zasluhuje označení socialismus činu. V zimě 1935/36 na ni každý Němec zaplatil v penězích či zboží průměrně 5,60 marek. Velké průmyslové podniky přispěly statisícovými nebo půlmilionovými částkami. Sbírka je dobrovolná, ve skutečnosti však znamená dodatečnou daň, neboť se jí především majetní nemohou vyhnout. Takovéto zdanění je zřejmě možné jen v diktatuře nebo státě založeném na vůdcovském principu.

6. října 1936 jsme byli pozváni, abychom se zúčastnili slavnostního shromáždění, kterým celá zimní pomoc, stejně jako minulé roky, začíná. Obrovitá Deutschlandhalle, nabízející prostor pro 20 000 posluchačů, byla zaplněna lidmi ze všech možných táborů, plných očekávání. Nálada byla jiná než v hledišti divadla či opery, než se zvedne opona. Tam se čeká na zábavné rozptýlení, zde jde o tažení celého národa proti bídě a lze si povšimnout, že jsou všichni zapáleni tělem i duší pro velké dílo milosrdenství, jakého není v žádné jiné zemi. Od všech se vyžadovaly peníze nebo jiný druh oběti, a přesto všude byly vidět jen spokojené a vděčné obličeje – směsice nálad, která se vznášela ve vzduchu nad hlavami davů, se podobala šumění veselého čerstvého lesního vánku.

Naše místa se nacházela v první řadě bezprostředně před řečnickým pultem, a tak jsme mohli všechno sledovat a vnímat z bezprostřední blízkosti.

Najednou bylo slyšet rázné a rytmické kroky a dovnitř napochodovalo 160 hochů z ϟϟ a SA, ti první v černých, druzí v hnědých uniformách; všichni nesli prapory. Na pódiu utvořili hustý les z praporů a po celou dobu slavnosti

zůstali nehybně stát jako živé sochy. Před nimi v dlouhé řadě sedí vůdčí osobnosti: všichni ministři, státní sekretář Meißner, přítel Hindenburga a šéf Hitlerovy prezidentské kanceláře Dorpmüller, říšský ministr dopravy a další. Všichni zaujali svá místa. Nejblíže řečnickému pultu sedí generálplukovník Göring, ministr Goebbels a Darré, státní sekretář Funk, dr. Ley a generál letectva Milch.

Sálem se opět nese šum, všichni stojí a se vztyčenou pravicí za všeobecného jásotu provolávají „heil", když pevným krokem, zpříma vchází Vůdce a s úsměvem zdraví pravou rukou. Několik minut po osmé za tichého mlčení přistupuje k pultu státní sekretář Funk, zdraví v krátké řeči Vůdce i přítomné a prohlašuje akci zimní pomoci za zahájenou.

Pak přichází na řadu Goebbels. S výřečností a plynulou lehkostí nabízí ohlédnutí za poskytnutou pomocí předchozích let. Hitler zatím sedí na svém místě a listuje rukopisem; když však přistupuje k řečnickému pultu a zahajuje projev, zdá se zcela nezávislý na písemných poznámkách. Je rozeným řečníkem a schopnost upoutat pozornost posluchačů a dostat jejich emoce a city do varu ovládá na nejvyšší úrovni. Jeho obrazná řeč je trefná, argumentace pádná, hlas silný; sám je závažností a významem tématu tak uchvácen, že jsou některá slova při vyvrcholení jeho projevu kvůli prudkému pohnutí mysli a vášnivému patosu často nezřetelná. Nezřídka také zaniká podstata jeho řeči, většinou proto, že se nadšení posluchači nechávají strhnout atmosférou okamžiku natolik, že vrchol jeho výkladu zaniká v bouřlivém aplausu a nadšeném křiku. U Hitlera mnohem víc než u jiných řečníků platí, že jeho projevy zanechávají daleko hlubší dojem, když je člověk slyší, než když je čte. Obsah jeho projevů je mistrovsky vystavěn, především je však virtuosem, jenž dokonale ovládá svůj nástroj.

Osobní rozhovor s Adolfem Hitlerem je spíše monolog, neboť většinu času mluví sám, a to s takovou silou a naléhavostí, jako by před sebou měl několik tisíc lidí. Aby svým slovům dodal na důrazu, bouchne občas pěstí do stolu nebo otevřenou dlaní pleskne do kolena.

Ve svém projevu k počátku zimní pomoci s oprávněnou hrdostí poukazuje na práci, která byla vykonána v uplynulých letech. Zdůrazňuje, že v Německu už sirotci a nechtěné děti nemusejí trpět bídou, hladem a zimou. Realizovalo se podle něj velkolepé dílo a doufá, že v následujících letech bude i nadále růst a stane se tak ještě větším a silnějším. O bolševismu hovoří tíživými, vážnými slovy: „Pomyslete na Španělsko. Tak by to vypadalo v Německu, kdyby se náš boj nezdařil." Zasazuje rázné údery nesčetným výrokům v zahraničních novinách, které, bez jakékoli znalosti skutečných poměrů, neumí přijít s ničím jiným než se zlovolnou kritikou jeho i jeho činů a země, jíž je Vůdcem. Přítomným i nepřítomným ještě jednou klade na srdce vznešené poslání zimní pomoci a poté opouští řečnický pult.

Národ budoucnosti

16.

Pryč s těmi, kteří neustále zapomínají, co svět velkého viděl,
co jemné síly stvořily, hnány ohnivou vůlí!
Pryč s těmi, co vidí jen překážky a nikoli krásu cíle!
Pryč, zbabělci a kmeti! Ven ze svatého území!
Jak je náš svět jen chladně rozumný, jak je jen pošetile chytrý.
Jeho chytrost je odměňována otrockou porobou, těžkou jako olovo.
Rodí starosti, zbabělost, hanbu a podvod.
O Die, daruj naší zemi hochy a odvahu a víru, potěšení a hry!

Viktor Rydberg

Hitlerova mládež

Jestliže si nacionální socialismus činí nárok představovat skutečnou, všeobjímající revoluci, tak zkrátka nemohl lhostejně opomenout lidi a jejich přetvoření v souladu se světonázorem Třetí říše. Vůdce sám nahlíží na přeměnu lidí jako na skutečnou zkoušku ohněm historického oprávnění revoluce. Nacionální socialismus si při vědomí své odpovědnosti stanovil za cíl zformovat z německé mládeže nový typ člověka. Za tímto účelem byl vypracován rozsáhlý výchovný program, který se již v řadě ohledů podařilo uvést do praxe. Také ve školách byly stanoveny směrnice vedoucí k provádění nových zásad.

Ještě důležitější jsou však reformy, které vstoupily v platnost mimo školu. Jedná se zde o samovýchovu mládeže, o instituci, jež se nazývá Hitlerova mládež.

Ptáme se: jaký cíl tato organizace sleduje a v jakém ohledu se odlišuje od starších pedagogických metod? Cílem je stvoření nového člověka, jehož tělo, duše i duch se rozvíjí rovnoměrně. Z tohoto pohledu se Třetí říše liší od starého Německa. Nová doba nechce ani slyšet o žácích a studentech, u nichž je hlavní věcí inteligence a učenost. Dříve získal premiant třídy čestné místo jen na základě svých rozvinutých darů rozumu. Chlapci, kteří si příliš pilnou

prací zničili oči, pročež musí nosit brýle a obyčejně z nich vyrostou roztržití knihomolové, nemají v novém Německu žádný respekt – nikdo je nepotřebuje.

Na mládež Třetí říše jsou kladeny jiné požadavky. O zdraví a sílu, krásu a harmonii těla má být pečováno přinejmenším stejnou měrou jako o dary charakteru a sílu ducha. V takovém pojetí lze vnímat určitý návrat k ideálům antiky, Sparty a Olympie.

Říšský ministr vědy, výchovy a vzdělávání mládeže, dr. Rust, proto rozhodl, že ve školním vyučování budou rozvíjeny a pěstovány síly rasy, charakteru a ducha. Už jen nový název ministerstva kultury prozrazuje jeho směr. Dříve se tento úřad jmenoval „Ministerstvo výuky, vědy a vzdělání".

U Hitlerovy mládeže se setkáváme s novým ideálem člověka již při prvních krocích na cestě k jeho vzestupu. Nebylo třeba opírat se o nějaké vzory nebo pozůstatky z minulosti, pouze ve fašistických mládežnických organizacích byly určité styčné body. Ne, v nacionálním socialismu jsme konfrontováni se zcela novou ideou a novým typem člověka.

Toho času Hitlerova mládež pojímá sedm milionů neboli 90 % veškeré německé mládeže do 18 let. Organizace se dělí na dvě skupiny, Jungvolk od 10 do 14 let a vlastní Hitlerovu mládež od 14 do 18 let. Dívky jsou v rámci instituce organizovány ve „Svazu německých dívek".

Nad učesanými pěšinkami této mládeže vlají její vlastní vlajky – hákový kříž v rámečku ve tvaru kosočtverce. Nosí svou vlastní, naprosto jednoduchou uniformu: hoši hnědé košile, dívky bílé blůzy a modrou sukni.

První a hlavní zásadou organizace je, že mládež má být vedena mládeží. Proto jsou všichni vůdcové v Hitlerově

mládeži od nejnižšího stupně, takzvaného Fähnleinführera, až po Říšského vedoucího mládeže Baldura von Schiracha a jeho štáb vybíráni z vlastních mládežnických řad, to jest z mládeže, jež se jednotlivými stupni Hitlerovy mládeže propracovala nahoru.

Výchova mládeže probíhá na domácím večírku, na vandru, v táboře i ve vůdcovské škole. Jednou týdně se pro menší svazy koná domácí večírek v prostoru zřízeném k těmto účelům. Zpívají, čtou a povídají si. Předčítá se třeba pasáž z nějaké novely, báseň nebo historické pojednání, načež s přednášejícím diskutují o obsahu. Někde zase drží přednášku, jež je podnětem k širší diskusi. Základní myšlenkou všeho je sloužit německému národu a navázat tak pevné kamarádství, že vydrží na celý život.

Na rozdíl od domácích večerů je úkolem tábora rozvíjet, posilovat a tužit tělo, a charakter zocelovat k odvaze a výdrži. V létě a na podzim se v táboře oddávají polnímu životu pod širým nebem. Každé ráno se vyvěšuje vlajka. Program dne vyplňuje tělocvik, sport, úvahy o nacionálněsocialistickém světonázoru, společný zpěv, vandry a indiánské hry. Svaly mládeže se posilují životem v božské volné přírodě a její plíce plní čerstvý vzduch; otevírají se jim tak oči pro krásu stvoření. Je snadné si domyslet, co to znamená pro chlapce a dívky z nuzných velkoměstských bytů.

Myšlenka velké německé mládežnické organizace není ani nová ani charakteristická vyloženě pro Třetí říši. V Německu už předtím existovaly nesčetné turistické a junácké svazy. Největší a po celém světě nejrozšířenější organizací tohoto druhu je však skautské hnutí, založené roku 1908 lordem Baden-Powellem po jeho zkušenostech z obléhání Mafekingu během búrské války. Co do počtu členů se však s Hitlerovou mládeží nemůže v žádném případě

měřit, neboť čítá toliko tři miliony členů, přičemž jen Švédsko k tomuto číslu přispívá počtem 15 000 členů pod schopným vedením majora E. Lieberatha.

Skautský slib zní: „Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe, plnit svoji povinnost vůči Bohu a vlasti, pomáhat druhým a zachovávat zákony skautské." V Hitlerově mládeži se na křesťanskou výchovu nehledí, všem členům je dána svoboda vyznání. Baldur von Schirach nepřijme žádného mládence, který, jak mi sám řekl, nevěří v Boha.

Jinak je všechno stejné. Obě organizace pracují pro blaho vlasti, obě jsou rozděleny na svazy pro chlapce a dívky, pro mladší a starší. Obě pracují na formování těla, charakteru a duše.

V politickém ohledu však registrujeme zásadní rozdíly. Skautské hnutí je naprosto neutrální a mezinárodní; skautské skupiny ze všech zemí světa se setkávají na společných táborech, jako například v roce 1935 ve Stockholmu. Pro Hitlerovu mládež však existuje jen Hitler a Německo nade všechno na světě. To je nejen pochopitelné, ale i přirozené. Ve světové válce a během Versailleského míru stálo Německo osamocené proti zbytku světa. Hitlerova mládež je čistě německou školou s cílem vzdělávat a vychovávat nové, silné a ušlechtilé lidi, hodné úcty a zralé vést německou budoucnost k velikosti a moci.

V Hitlerově mládeži, stejně jako ve skautském hnutí, stojí bok po boku synové dělníků a generálních ředitelů, sedláků a profesorů; veškeré majetkové i třídní hranice padly a rozhoduje pouze zdatnost jedince. Národní pospolitost je vším. Všechny vrstvy a povolání se v mladých letech vzájemně poznávají. Rozdíl mezi žákem obecné, střední a vysoké školy je smazán, všichni sedí ve stejné lavici a bojují za stejný ideál.

Vůdci sami vyrůstají ze školy praxe a kruhu kamarádství. Existují však také speciální školy, kde jsou budoucí vůdci školeni pro své zodpovědné povolání, jež na ně čeká. Na naší první studijní cestě, která z větší části vedla Porýním, jsme byli 14. října hosty říšské vůdcovské školy Hitlerovy mládeže v Calmuthu u Remagenu.

Žáci této školy přináleží ke dvěma různým kurzům. První trvá pouhé tři týdny a jeho účelem je vzdělávání Unterführerů, ten druhý je roční a obsahuje výuku praktických povolání a řemesel. V různých dílnách probíhá práce pod zkušeným dohledem odborného vedoucího. Jsou zde truhláři, kováři, tesaři, mechanici a další. Před kovárnou stojí čtyřkolový nákladní vůz, který je na místě vyroben naprosto precizně bez jediné chybičky. Škola v Calmuthu musí financovat vyučování i stravu z vlastních zdrojů. Pro tyto účely zde má vlastní ovocnou zahradu, zvířata a řeznictví, jakož i důmyslný systém rybníků k pěstování pstruhů. Tak jako všude, i zde se klade nejvyšší důraz na tělesnou výchovu. Škola proto vlastní také prostorné plácky pro hry a sport.

Nedaleko od Calmuthu jsme strávili pár hodin v říšské škole pro vůdkyně v Godesbergu nad Rýnem, zařízení, jež spadá pod BDM.

Nachází se na jednom velice vznešeném gruntu, panství, které měl dříve k dispozici kolínský arcibiskup. Z oken v horním patře je okouzlující výhled na královskou řeku s loděmi, remorkéry a nákladními loděmi, stejně jako na kopce na pravém břehu Rýna s malebnými hradbami a hrady. Ke statku patří rozsáhlý park se starými stromy. Na světě nebude mnoho škol, které by se nacházely na aristokratičtějším místě.

Organizace je přibližně táž jako u Hitlerovy mládeže v Calmuthu. Také v Godesbergu jsou dva kurzy, jeden pro

16–18leté dívky, jež jsou v průběhu tří týdnů vyškoleny pro nižší vedoucí pozice v BDM. Druhý je jednoroční kurz domácnosti pro dvaadvacetileté, které zde získají také politické a sociální znalosti. První ročník navštěvuje 50 dívek, druhý pak 25. Všechny bydlí ve škole. Děvčata, která se ukážou jako k práci nevhodná nebo lajdácká, jsou bez milosti propuštěna.

Udělali jsme si tou pěknou budovou okružní procházku a shlédli školní, hudební a pracovní prostory; také kuchyni a jídelnu. Děvčata si pochopitelně vaří sama a bylo úchvatné se dívat, jak ladně vplouvají dovnitř v bílých blůzách a modrých sukních jako elfky, podobající se navzájem jako vejce vejci, a jak se jim na tvářích skví výrazy radosti a zdraví.

V Německu je takových škol celá řada a stále se zakládají nové a nové. Důkladné vylíčení všech námi navštívených zařízení by tuto knihu nafouklo do neúnosných rozměrů. Proto musím kolem některých zajímavých témat prolétnout stejně lehce a rychle jako elfky v Godesbergu.

*

Nacionálněsocialističtí vůdci bez okolků uznávají, že tato zařízení snad ještě nejsou tím, čím by měla být, a že se ještě nenašla správná rovnováha mezi školou a domovem. Host z cizí země, cestující Německem, se nemůže zbavit obavy, že velké požadavky, které vzdělání mládeže v duchu nového světonázoru klade na čas a sílu člověka, ji zároveň příliš odtrhávají od něžné a láskyplné atmosféry, kterou může vytvořit pouze matka.

Ovšem samotná mládež po této nové cestě kráčí energicky a čile. Pociťuje hrdost, že je nositelkou a budoucností

národa. Stačí jen natrefit na houfy těchto mladých lidí při jejich pochodech ulicemi či silnicemi, nebo shlédnout jejich shromáždění na slavnostech či sportovních zápoleních, aby člověk pochopil, že jsou si vědomi své odpovědnosti a svého úkolu, který mají plnit. Kupředu kráčí nový národ, národ, jenž umí jednat a leccos snést a ví, co je třeba činit, když zvony odbíjí hodinu ohrožení národa.

Proto stát objímá Hitlerovu mládež se zvláštní láskou. Plní funkci jakési obrovské lesní školky, kde dorůstá výkvět, z jehož řad má být rok co rok, generaci po generaci zachovávána, dále vzdělávána a posilována strana. Hitler na sjezdu strany v Norimberku 1935 pronesl plamenná slova, že nová německá mládež musí být „rychlá jako chrt, houževnatá jako kůže a tvrdá jako Kruppova ocel".

Tím jsme, praví nacionální socialismus, překonali věk čistého intelektualismu. V tomto duchu jsou vychovávány desetitisíce chlapců a dívek, kteří na sjezdu strany v Norimberku plní stadion a s jásotem napřimují ruce k Vůdci.

K výchově Hitlerovy mládeže slouží i jiné prostředky. Má totiž svůj vlastní vůdcovský časopis „Vůle a moc"[1], přibližně dvacet speciálních časopisů s měsíčním nákladem 1,3 miliony kusů, vlastní tiskovou informační službu a jednou týdně vlastní pořad v rádiu, který běží na všech německých stanicích a jmenuje se „Hodina mladého národa"[2]. Relaci naslouchají miliony chlapců a dívek. K tomu patří také již zmíněná Říšská profesní soutěž, která se od roku 1934 každoročně pořádá s Pracovní frontou. Od olympijského roku 1936 se toto klání nazývá „Olympiáda práce"[3].

Běžné německé školy od roku 1933 nezaznamenaly žádnou změnu poměrů, která by stála za zmínku. Zabere čas,

1 Wille und Macht.
2 Stunde der jungen Nation.
3 Olympiade der Arbeit.

než se staré poměry změní. Reforma musí začít výchovou a vzděláváním učitelstva v duchu nové doby. Tvorba nových učebnic a formování učitelů, aby se stali apoštoly světonázoru nacionálního socialismu, je v plném proudu již nyní. Péče o kulturu těla již pozvolna vstoupila i do starých škol. Místo dvou hodin týdně se nyní tělocviku věnuje hodina denně. Do osnov byly začleněny biologie a rasová nauka.

Nové zařízení v rámci nacionálněsocialistického školství nacházíme ve dvanácti nacionálně-politických výchovných ústavech, které byly založeny v Prusku; v celé Říši jich je šestnáct. Jsou pokládány za vyšší školy. Kdo tyto školy navštěvoval, je oprávněn ke studiu na univerzitě; závěrečná zkouška má stejnou hodnotu jako maturita. V popředí i zde stojí národní pospolitost, blaho celého národa a v tělesném, duševním i duchovním ohledu dokonalý člověk. Tatínkova peněženka plná peněz při přijímacích zkouškách neznamená nic, schopnosti všechno. Školné činí 120 marek měsíčně pro majetné; chudí neplatí nic.

Malé městečko Plön v Holštýnsku mezi Lübeckem a Kielem poskytuje zázemí jednomu nacionálně-politickému výchovnému ústavu. Do města jsme přicestovali 6. prosince 1936 a na noc skončili v hotelu Zum Prinzen. Tam nás navštívil vedoucí ústavu, Standartenführer Zimmerman, a dále vrchní školní rada Ruge se dvěma učiteli. Při společné pozdní večeři jsme naslouchali přípravné zprávě o vyučování.

Ve městě Plön je 300 let starý zámek, ležící na vyvýšenině a nabízející široký výhled do okolí. Ve škole 35 učitelů vyučuje 250 žáků ve věku od 10 do 19 let.

Přednáška byla právě u konce, když jsme z náměstí před hotelem uslyšeli změt vášnivých hlasů. Bylo tam 200 školáků, kteří nás poctili průvodem s pochodněmi a shromáždili se u vchodu, kde zazpívali několik plamenných písní hla-

sy, které možná nebyly tak zvučné jako hlasy chlapeckého sboru Katedrály sv. Izáka v Petrohradě za dob posledního cara, ale jejich hlasový projev byl svěží a mohutný. Jeden z učitelů předstoupil a přednesl pozdravnou řeč, já jsem poděkoval, načež se zpívající průvod jako hořící had vydal nahoru k zámku.

Druhý den ráno jsme dorazili do zámku, kde všichni hoši bydlí. Mají krásné, vzdušné prostory na spaní i prostorné učebny. Jako všude jsou i zde spojovány užitečné vědomosti s životem v přírodě, se sportem a tělovýchovou. I zde zní heslo jako vždy: „Národní pospolitostí ku blahu a prospěchu celého národa."

V jedné ze tříd právě probíhala hodina zeměpisu a před žáky visela nástěnná mapa Asie. Žáci panu učiteli kladli řadu otázek týkajících se bohatství Asie, jejích velikých horských pásem a řek. Vyučujícího napadla příhodná myšlenka, že bych se měl k Asii vyjádřit i já. Skromně odmítnout by dalo všanc mou vážnost u chlapců a vypadalo by to, jako bych selhal tam, kde oni ve zkoušce obstáli.

V jiné třídě jsme naslouchali výuce angličtiny. Snaha byla výtečná, výslovnost však ne vždy bezchybná. Třetí skupina, která sestávala z desetiletých chlapců, nás přivítala švédskou národní hymnou „Du gamla, du fria", kterou zapěli téměř bezvadnou švédštinou. V tělocvičně nám poskytli skutečně podařenou podívanou, při níž nám jako obzvlášť pozoruhodné připadaly krkolomné skoky přes koně. Prohlédli jsme si pracovní prostory, kde hbitě zacházeli s hoblíky, kladivy a dláty. Pár hochů zhotovilo několik metrů dlouhý model ponorky na dálkové ovládání, svým způsobem malé mistrovské dílko.

V jednom pavilonu v parku, kde zamlada bydleli císařští princové, když byl zámek v Plönu využíván jako kadetní

škola, nám ukázali výstavu všelijakých hraček. Jednalo se o ze dřeva vyřezaná nebo z jílu vypálená zvířata a lidské postavy, plachetnice a pancéřové lodě – vše se mělo na Vánoce rozdat chudým dětem z Plönu a okolí.

Jednotlivé skupinky občas podnikají pochody nebo zájezdy a po každém takovém výletu napíší cestopis, jenž je pak zanesen do knihy obsahující fotografie, kresby a malé akvarely. Také tyto práce byly vystaveny k prohlédnutí.

Nakonec nám před zámkem předvedli asi tucet modelů větroňů se zhruba metrovým rozpětím křídel z nejtenčí tkaniny a s nejjemnějším žebrováním ze španělského rákosu. Modeláři kousek běželi se strojem ve zdvižené pravé ruce a pak ho nechali odstartovat. Modely vydržely ve vzduchu překvapivě dlouho. Jeden milý dvanáctiletý hoch, který si všiml mého nepokrytého zájmu o tuto pěknou hru, přišel a zeptal se, zda mi může jedno letadlo věnovat. Když jsem ho ujistil, že by mu dlouhá jízda autem asi příliš neprospěla, zaslal mi jako náhradní vánoční dárek vlastnoručně postavenou pancéřovou loď.

Na závěr ještě pár slov k těm 2 000 ubytoven pro mládež, rozmístěným po celém Německu. Ty se dělí do tří skupin: hrady pro mládež, dvory pro mládež a lodě pro mládež. Z posledně jmenovaných je nejznámější „Hein Godenwind" kotvící v hamburském přístavu. Tato plovoucí mládežnická ubytovna je zřejmě největší na světě – v minulém roce bylo napočítáno 86 000 návštěvníků! Nejkrásnější je však hrad Stahleck nad Rýnem, který s oblibou vyhledávají mladí cizinci. Většina dvorů pro mládež leží ve východním Německu a má za úkol seznámit mládež se sedláky v řídce obydlených pohraničních oblastech. Ve Švédsku je v současnosti 272 výletních ubytoven.

Ve všech mládežnických ubytovnách bylo roku 1936 ubytováno celkem sedm milionů hostů, z toho 200 000 cizinců. Ostatní země světa měly jen 1,5 milionů nocležníků. V Německu byly první mládežnické ubytovny zřízeny již v roce 1909. Noc stojí 20 feniků. Systém má velký sociální význam. Navzájem se poznávají různé vrstvy národa a všichni se důvěrně seznamují s vlastní zemí.

Dodržuje se zásada stavět ubytovny v souladu s okolní přírodou. Místnosti jsou zařízeny hygienicky, čistě a světle. Správce ubytovny, který musí být ženatý, je zodpovědný za hospodaření, celkový chod a v neposlední řadě za pohodlí a stravu mladých hostů. V takovýchto ubytovnách své večery pořádá také Hitlerova mládež a setkává se tam i s těmi, kteří se sem v rámci vandru dostali náhodou. Mimo Německo lze občas zaslechnout obavu, že stejnorodý, stejně zaměřený masový dril, který musí mládež Třetí říše absolvovat, jednotnost v oblasti výchovy, jíž se jim dostává, omezená svoboda a uniformita – že tohle všechno musí vést k nivelizaci[4] a rovnostářství, které zadusí veškerou originalitu a specifické druhy nadání, jež by vyžadovaly jiné prostředí a péči, než se tu nyní nabízí.

Já v takové nebezpečí nevěřím. Kde jinde na světě existuje národ, který dělá pro matku, dítě a dorůstající mládež víc než národ německý? To, že mladí žijí právě v letech vývoje na čerstvém vzduchu v božské volné přírodě, která je nutí se rozvíjet, je ideální k získání silného a zdravého těla. Ani duše nějakého obzvlášť nadaného hocha nemůže sejít na scestí, obývá-li zdravé tělo. Tam se jí každopádně daří lépe než ve velkoměstě, eventuelně v nějaké temné komnatě s výhledem do zadního dvora. Spíše je to tak,

4 Vyrovnávání rozdílů, rovnostářství, ochuzení výrazových vlastností originálu; pozn. překl.

že život v lesích a na horách, u jezer a řek, na vandrech a výletech poskytuje podněty k rozvoji vloh a idejí, které v tísnivých poměrech chřadnou a odumírají.

Ostatně, co jiného je sociální demokracie, komunismus a vojenský život než nivelizace! Skutečné nadání se vždy prosadí, ať už přistane v jakémkoli táboře. Již Tegnér ve své době bědoval nad rovnostářstvím, a přece byl sám zářným příkladem, že toto pravidlo připouští výjimky:

Duch rovnostářství kráčí světem,
který seřezává vrcholky a plní hlubiny
a nestrpí, aby nějaký člověk
nad ostatními se povyšoval,
rovnaje se hrobníkovi, který vše jen zablazuje
a myslí si, že usmiřuje.
Těší se z toho, když hlava krále s korunou
a hlava básníka a myslitele s věncem z vavřínů
nakonec ztrouchniví na prach jak on sám.

Bayreuth a Vogelsang

17.

Upřímný, jasný a rozhodný program se vždy osvědčí jako prapor nejjistějšího vítězství. Zde, tak jako všude jinde, budou zmatek, chaos a temnota vypuzeny průzračností a srozumitelností, a to jednoduše proto, že vše, co je průzračné, má poctivý charakter.

S. Adolf Hedin

Při bleskové jízdě Německem se člověku neustále stává, že se prožene kolem pamětihodných míst a historicky významných, proslulých měst. Stále má pocit, že zmeškal něco významného, důležitého a poučného. Kdyby se ovšem měl při každém takovém pokušení zastavovat, tak by jeho cesta nikdy neskončila.

Tentokrát, 4. listopadu, vede naše pouť z Berlína do Wittenbergu, nejdůležitějšího památného místa reformace, kde Luther posledního říjnového dne 1517 přibyl své teze na bránu zámeckého kostela, v jehož útrobách se také nachází jeho hrob.

Jedeme přes Labe do Lipska. Během průjezdu jsme pozdravili mého starého přítele a nakladatele F. A. Brockhause. Potom prolétáváme krajem bohatým na bitevní pole.

Když přijíždíme do Bayreuthu, je už tma. Naším cílem je „Dům výchovy", ale nic naplat, neodolatelnou přitažlivou silou na mě působí vila Richarda Wagnera. Tam jsme se odebrali později večer, přestože jsme se tím poněkud odchýlili od našeho původního záměru. Paní Winifred Wagnerová, vdova Siegfrieda Wagnera, sice zrovna byla na cestách, přesto nám komnaty velkého mistra otevřeli.

Člověk vstupuje s jakýmsi pocitem posvátné bázně. Nacházíme se v knihovně, která sloužila i jako pracovna, obklopeni atmosférou ušlechtilé elegance sedmdesátých

a osmdesátých let [19. století; pozn. překl.]. U všech stěn stojí umělecky vyřezané knižní regály přeplněné skvostnými knihami. Na dlouho se je třeba zastavit před slavnými Lenbachovými[1] obrazy Richarda Wagnera, paní Cosimy[2] a Schopenhauera, z nichž posledně jmenovaný visí hned za židlí u psacího stolu. Na samotném pracovním stole zůstalo vše nedotčeno – kalamář a pero, pravítko, nůžky a knihařská kostka, lak a pečeť – všechno leží na svém místě přesně jako v onen den roku 1883, kdy se zestárlý mistr naposledy zvedl ze židle. Celý stůl je také uctivě překryt sklem, které má sloužit jako ochrana proti bezohledným lovcům památek. Skleněná skříňka obsahuje posmrtné masky Goetheho a Beethovena. V krásné a prosvětlené jídelně nám ukazují Wagnerovo oblíbené místo u jídelního stolu. Jak v salonu, tak i v knihovně stojí křídla, z nichž vycházely mohutné vlny libozvučných tónů mistrné tvorby, jež ovládla svět. Řekli nám, že prý velká díla zkomponoval v malém pokojíku v horním patře.

Na průčelí vily stojí slova: „Zde, kde bloudění mé dospělo konce svého – Bludimír – budiž jménem domu mého." V parku za vilou leží Wagnerův hrob. Tam našel svůj klid, tam panuje ticho. V duchu však slyšíme ozvěnu velikých, mocných, nesmrtelných hudebních děl.

V parku se taktéž tyčí dům, kde bydlel Housten Stewart Chamberlain, jehož vdovu, rozenou Evu Wagnerovou, jsme následujícího rána krátce navštívili. Je to okouzlující, ušlechtilá a laskavá stará dáma, která především z profilu živě připomíná svého otce. Měl jsem tu čest a potěšení

1 Franz von Lenbach byl německý malíř, známý především jako portrétista; pozn. překl.

2 Cosima Wagnerová, rozená Francesca Gaetana Cosima de Flavigny, druhá žena německého skladatele Richarda Wagnera, po jehož smrti vedla 32 let (do roku 1906) Hudební slavnosti v Bayreuthu; pozn. překl.

obdržet od ní jako dárek na památku „Mensch und Gott" s následujícím věnováním: „... příteli H. S. Chamberlaina budiž jeho poslední vyznání věnováno Evou Chamberlain-Wagnerovou." Chvatně jsme si taktéž prohlédli festivalové divadlo Richarda Wagnera, jednu z nejváženějších a nejproslulejších scén světa s nejlepší akustikou, jaká kdy v nějakém divadle vůbec byla. Markraběcí operní dům je vybraný klenot. Pohled na něj nám dává vzpomenout na zámecké divadlo Drottningholm. Procházka po bayreuthském hřbitově nás nakonec zavedla k hrobům Liszta, Chamberlaina a Siegfrieda Wagnera.

Plni nezapomenutelných dojmů a vzpomínek na klasickou a nám přece tak blízkou dobu velikosti jsme pak putovali k baště nového Německa, jež prýští zurčivým životem a činorodostí, rozhodností a radostí z práce, která se nám zdála od právě opuštěné atmosféry oddělená několika staletími.

Její jméno je „Dům výchovy". Tato nadace byla v roce 1934 založena Hansem Schemmem, jedním z průkopníků nacionálního socialismu, který již o rok později zemřel při leteckém neštěstí. Jeho Dům výchovy je důstojným památníkem jeho nasazení pro Třetí říši.

Župní vedoucí Wächtler, jenž nás ve své pracovně přijal s planoucím zájmem, je současně nejvyšším vedoucím Nacionálněsocialistického svazu učitelů.

Svaz, který má 300 000 členů, zahrnuje všechno, co v sobě nese název učitel či vychovatel, od vysokoškolského profesora po ředitelku školky. Zřejmě není přehnané říci, že tato jednota je největší svého druhu na světě.

Od dřívějších učitelských svazů i svazů učitelů a učitelek v jiných zemích se Bayreuth liší tím, že zde neprobírají ani sociálně-politické zájmy ani platové otázky, nýbrž je zde

úkolem pouze vzdělání a zdokonalování členů v rozličných oblastech a oborech.

Úsilí o dosažení tohoto cíle v Domě výchovy našlo své centrum a pravý domov. V době naší návštěvy uplynulo teprve několik měsíců od chvíle, kdy bylo dokončeno toto velké stavební dílo, které ve svých působivých rozměrech skládá zkoušku z praktických snah a vůle celého svazu.

Tento palác práce a výuky leží v srdci Bayreuthu. Jeho styl je jednoduchý, čistý a vkusný. V jeho hlavní části a křídlech se nachází správní aparát, provozní i vyučovací prostory a sály, místnosti pro výstavy, dále laboratoře, knihovna, čítárny, obývací pokoje, jídelny a mnoho různých organizací. Popsat Dům výchovy řádně a od základu by znamenalo napsat zvláštní knihu o duševní a materiální výstavbě a do jisté míry univerzitním způsobu práce této instituce. Nyní můžeme spěšně proběhnout tyto rozsáhlé prostory a zapsat si o nich pár letmých poznámek do deníku.

Provedli nás fyzikálními a chemickými laboratořemi a sálem nástrojů a pomůcek. Oboru znalí učitelé nám svým výkladem poskytují vhled do základních principů a metod, kterými se při vyučování řídí. Dále nám předvádějí biologické, geologické a geografické učební prostory s jejich moderním a velmi bohatým vybavením.

Nejraději jsem setrvával v sálech, kde jsem se nejvíc cítil jako doma, v sálech pro výuku geografie. Zřejmě jen málo univerzit bude tak vybaveno jako tento institut. Stály tu zeměpisné glóby o průměru až jeden metr, bylo zde množství báječných nástěnných map – politické, fyzikální, geologické, zemědělské atd., jakož i naprosto znamenité reliéfové mapy ležící na velkých stolech. Rovněž nechyběly moderní astronomické přístroje. Z barevných obrázků

a zvětšených fotografií si bylo možné učinit představu o různých dalekých zemích a národech.

Setkávají se zde učitelé ze všech koutů Říše, ze všech míst Německa, a seznamují se s novými poznatky vědy, které potřebují, aby pak mohli v potřebné kvalitě vyučovat mládež na školách a učilištích.

Je snad toto velké centrum konkurentem univerzity? Je zde snad možné hledat důvod pro nižší počty posluchačů vysokých škol? Kdepak! Na univerzitě je studium na mnohem vyšší vědecké úrovni než v Domě výchovy. Na vysokých školách se vzdělávají vědci, v Domě výchovy učitelé. Zde se rovněž ukazuje podstata vědy v pojetí nacionálního socialismu, k čemuž se ještě vrátíme. Dle světonázoru nového učení je věda povzbuzována jen tam, kde slouží celému národu a podporuje využití hodnoty tvůrčí síly země.

Studující tu bydlí. Prohlédli jsme si také několik jednoduchých, ale praktických a hygienicky zařízených ložnic. Mají zde 72 postelí řazených ve dvou řadách naproti sobě. Přístup sem mají pouze profesionální učitelé. Obdobných institutů se plánuje více.

Knihovna je koncipována především pro pedagogiku a výuku mládeže ve Třetí říši. V jednom prostoru je přehledně vystaveno přibližně 80 odborných časopisů. Jsou zde učební publikace všeho druhu a vícero ilustrovaných časopisů.

Všechny náklady za tento překrásný dům, za jeho výstavbu, zařízení a provoz, jsou hrazeny z prostředků samotných učitelů – doposud částka kolem 2,5 milionů marek, důkaz lásky a zájmu, který vůči své vlastní univerzitě chovají.

Pracovní příležitosti a zakázky při zhotovování této obrovské stavby našli architekti, sochaři i malíři. Toho si lze všimnout při procházení velkého sálu se všemi jeho

obrazy vůdčích osobností hnutí, velkým schodištěm, jehož stěny jsou zdobeny alegorickými freskami, chodbami, které jsou opatřeny uměleckými fotografiemi a leptanými obrazy, galerií a modlitebnou, jež se podobá vnitřku kostela a na jejíž vnější, užší straně se tyčí monumentální skulptura „matka a dítě" s vyobrazenou matkou a třemi dětmi.

Všude je vidět použití různorodých technických metod: dřevořezba, mozaika, malba, plastika a skulptura. Sami nacionální socialisté, přinejmenším vůdčí muži, jsou toho názoru, že žijí v renesanci umění, v době naprostého přebytku úkolů.

Kronenburg

K tomu, co jsme později slyšeli o postavení umění v novém Německu, se nám 13. října večer dostalo významného příspěvku nových poznatků, když jsme byli hosty známého profesora na akademii kunsthistorie v Düsseldorfu, Wernera Peinera a jeho choti. Ti bydlí na středověkém hradě Kronenburg ve středohoří Eifel 600 metrů nad mořem, sousedícím s až 800 metrů vysokými horskými hřbety. Do této překrásné, malebné krajiny s mnoha údolími mezi zalesněnými horami, vesnicemi a statky Peiner přemístil svou školu s několika chovanci – z rušeného velkoměsta přímo do srdce přírody.

Jeho zásada – že umělec najde při životě, kdy je obklopen lesy a údolími, horami a břehy šumících potoků, na každém kroku vděčný motiv pro svůj štětec spíš než mezi šedými domy velkoměsta a v oparu asfaltových silnic – se setkala s podporou vlády a stala se podnětem pro čtyři nebo pět dalších škol podle jeho konceptu.

Peiner stěny svého pokoje ozdobil vlastními mistrovskými díly, jež zobrazují africké krajiny a velkou zvěř afrických savan a lesů. Školáci v několika místnostech vystavili ukázky svého umění; z těch čiší pojetí, jež se úplně liší od staré slavné düsseldorfské školy.

Dřevěná polínka v kamnech se sesula ve žhnoucí hromádku popela dřív, než jsme v ložnici na tomto starém hradě mohli natáhnout znavené údy k vytouženému odpočinku.

Vogelsang

Z rytířského hradu Vogelsang, který jsme navštívili 13. října, člověk opět cítí mohutné působení energie a cílevědomosti, s níž muži nového Německa budují a upevňují svůj budoucí stát.

Existují tři hrady tohoto typu: Vogelsang, jeden v Krössinsee v Pomořansku a jeden v Sonthofenu v Allgäu v bavorských alpách. Na těchto třech hradech jsou vzděláváni nacionálněsocialističtí vůdci, kteří mají v budoucnu zaujmout uvolněná místa župních, okresních a místních vedoucích. Na tyto rytířské hrady tedy lze pohlížet jako na určitý druh akademie pro politickou elitu nového Německa.

Na dominantní výšině v pohoří Eifel s úchvatným výhledem přes hory a údolí se již z dálky tyčí Vogelsang jako starý rytířský hrad, jenž je obklopen městečkem s dlouhými, nízkými kamennými domy. Vyjíždíme nahoru. Na vnějším hradním nádvoří nás přijímá vedoucí pan Manderbach se dvěma členy učitelského sboru. Vedou nás obrovskou hlavní budovou, která končí vysokou věží. Kráčíme většími i menšími posluchárnami, knihovnou a sborovnou,

jídelnou a kuchyní, a nahlížíme také do jednoho z mnoha obytných domů, jež byly zřízeny pro žactvo. Vyznačují se mimořádnou jednoduchostí: dřevěné pryčny s postelemi, na zdech připevněné malé skříňky na oblečení a jiné věci, každá se jmenovkou majitele, umývárny, jež jsou rovněž vybaveny malými skříňkami pro toaletní potřeby, sprchy a plavecký bazén.

Těsně vedle hradu se nachází malá vesnička sestávající z domků a budov pro rodiny učitelů a ostatních zaměstnanců. Rodiny žáků – pakliže nějaké mají – musí zůstat doma po celém Německu. Mají však právo přijet na návštěvu. To pak bydlí v nedalekém hotelu.

Veliký důraz se klade na sport a zocelující disciplíny na čerstvém vzduchu. K dispozici je vícero prostranství pro různé hry a je zde také ustájeno více než 200 jezdeckých koní. Je zde i několik letadel k výuce létání. Nabízí se i výuka lyžování, zimních sportů, horolezectví, veslování a mnoha dalších. Plavat se učí v přilehlém jezeře a kopce a údolí Eifelu nabízejí nekonečné možnosti dlouhých vyjížděk na koni.

Ve Vogelsangu je zaměstnáno pět hlavních učitelů a velké množství dalších vyučujících pro různé speciální obory. Vyučuje se zde nacionálněsocialistický světonázor, historie, zeměpis, rasová nauka, umění, hudba, zemědělství, technika. K tomu se ještě čas od času připojují odborníci a vysokoškolští učitelé, kteří zde hostují s přednáškami na nejrůznější témata.

„Studentstvo" na Vogelsangu sestává z 500 mladých lidí. Kompletní vzdělávací kurz zabere celé tři roky, každý rok v jednom ze tří rytířských hradů. Do budoucna by měl každý hrad pojmout 1000 vůdcovských čekatelů, kteří budou po dokončení studia svěřeni straně.

Vstupní věk se pohybuje mezi 20 a 25 lety. Přístup na tuto akademii a dosažení přijetí je cíl, o nějž může usilovat každý politicky zainteresovaný mladý Němec. Každý žák je osobně přezkoušen Říšským organizačním vedoucím dr. Leyem a vybrán na základě svého duševního nadání, charakterových a rasových vloh. Harmonie mezi tělem a duchem je základem výběru a v Ordensburgu zůstává nejvyšším zákonem.

Adepti tohoto bratrstva jsou vychováváni s téměř spartánskou přísností a žijí zdravě a jednoduše. Alkohol je uvnitř hradu přísně zakázán. Žáci mají právo odjet na čtyři nebo pět týdnů v roce domů, aby navštívili rodiny a vyřídili si soukromé záležitosti. Kdo se ukáže jako nevhodný či nezpůsobilý, je bez dalšího vyhozen. Ti ostatní jsou za tři roky hotovi a mohou zaujmout jedno z mnoha míst v politické správě, která se mezitím uvolnila.

Hlavní budova hradu zahrnuje též pietní halu, jež je vyvedena znamenitou, prvotřídní a jednoduchou architekturou a ozdobena červenými nacionálněsocialistickými vlajkami s hákovým křížem. Na jedné užší straně naproti vchodu se na podstavci tyčí obrovská socha nahého muže. Ze stropu na ni silný reflektor vrhá kužel světla, takže na zdi vzniká strašidelný, černočerný stín. Člověk v pietní hale marně hledá upomínku na věčný život, zmrtvýchvstání či mocnou ruku, jež vede světový řád. Na hradě Vogelsang, který hrdě a vzdorovitě jako orlí hnízdo v koruně Eifelu napřimuje svou věž proti slunci i hvězdám noci, chybí jakýkoli vztah ke slovům velkého německého muže Luthera: „Pevným hradem je nám Bůh“ a „naší mocí nezmůžeme ničeho“.

Na vnější stěně, na kůru, ve středové lodi haly, kde by mohl mít místo vyvýšený oltář a kde by mohla nad poutníky této země káravě a milosrdně rozpínat paže skulptura

Stvořitele nebo jeho syna, vidíme pouze tuto sochu nebohého, nahého člověka, stejně bezmocného a křehkého jako všichni ti, jejichž obraz představuje. Nic zde nepoukazuje na svět, jehož brány se otvírají na druhé straně tichých hrobů.

Nacionální socialismus má živoucí zájem o budoucnost vlastního národa a hledá osud germánské rasy napříč věky až k samotným kořenům temných ság a pohanského světa. Co se týče věčnosti, dává každému plnou svobodu věřit a modlit se dle libosti. Sami nacionální socialisté pak prokazují bezmála božskou čest svému Vůdci, což je pochopitelné, neboť to byl skutečně on, kdo německý národ v posledním okamžiku zachránil před úplným zánikem.

Pracovní služba a dobývání půdy

18.

Ó milujeme svoji zem, ba máme chránit zemi svou.
Sveo, nech zdvojnásobit poklady svých hor.
Nech sémě vyklíčit v noci tvých lesů;
nechť jsou ti vlny řek poddanými
a v rámci hranic Švédska získáno zpět Finsko!

Tegnér

Ve struktuře německého výchovného systému je Říšská pracovní služba článkem, který následuje až po škole a Hitlerově mládeži. Vůdce nastolil následující zásadu: „Německému národu budiž dána výchova, jež začne v mladém věku a nikdy nepřestane."

Po dosažení 18 let musí být každý Němec šest měsíců členem Pracovní služby. Koncem podzimu 1936 se v Pracovní službě nacházelo 220 000 mladých mužů. V obou následujících letech by toto číslo mělo stoupnout až na 300 000, v průběhu celého roku pak Pracovní službou projde 600 000 jedinců.

V řadách Pracovní služby panuje tatáž přísná mužská kázeň jako v armádě. Avšak „zbraně", které tyto legie nosí, jsou jen lopaty a nářadí – každý den deset hodin v pohybu. Na podzim 1936 jsme navštívili mnoho pracovních táborů a všude jsme se setkávali s lopatami v nejrůznějších podobách – jako varovné znamení, pak zase jako ozdoba rukávu uniformy, na čepici, jindy na plakátu na zdi nebo jako znak táborové vlajky. Lopata coby symbol Pracovní služby je ozdobena dvěma zralými klasy vyrůstajícími z její násady. Už v tom lze spatřit odkaz na cíl Pracovní služby: rýt v zemi kvůli získání chleba. Zpracovává se a zušlechťuje půda, močály se přetvářejí na ornici. Kdosi lopatu přirovnal k holi Mojžíše, jejíž úder do hory Sinaj přičaroval vodu.

Úkolem lopaty je dobývat uprostřed míru a získávat v rámci německých hranic novou zem jako náhradu toho, co bylo ztraceno ve Versailles.

Dělníci svou lopatu chovají v úctě jako rytíř meč, lovec pušku a kavalerista karabinu. Ve stanu jsou lopaty poskládány jako zbraně do tvaru pyramidy, na ubikacích stojí v řadě ve dvou vodorovných policích. Při pochodu lopata spočívá na rameni dělníka jako puška pěšáka. Kdyby se lopaty po skončení práce jen tak bez ladu a skladu pohodily na hromadu, bylo by to považováno za zločin proti práci a jejímu vysokému cíli – dobytí nové země pro současnou generaci i potomstvo.

Pustin a močálů je v Německu stále dost, ne méně než 18 000 čtverečních kilometrů neboli oblast velká jako celá provincie Šlesvicko-Holštýnsko. Na „Úřadu pro plánování práce“[1] v říšském vedení Pracovní služby jsou k dispozici velké listy map každé župy, na nichž jsou vyznačeny různé druhy zeminy. Celá Německá říše je tedy systematicky rozdělena i z pohledu kolonizačních úkolů Pracovní služby. Již nyní se počítá, že zemská plocha, kterou se dosud podařilo vysušit a zbavit kamení či ladem ležících klád, následně osázená lesními porosty, odpovídá velikosti celého Sárska.

Pracovní služba tedy přináší velice důležité hospodářské zisky; avšak ještě výše je vedením i národem hodnocen její morální a výchovný význam. Zde se každý Němec učí poznávat práci, její námahu a hodnotu. Pracovní služba smazává stavovské a třídní rozdíly. Každá forma práce, tělesná nebo duševní, jež vytváří nové hodnoty, zušlechťuje toho, kdo ji vykonává. Život ve volné přírodě je osvěžující a zdravý. Tak jako v Hitlerově mládeži se i zde do praxe zavádí myšlenka národní pospolitosti. Vůbec se zde nepo-

1 Amt für Arbeitsplanung.

mýšlí na původ a bohatství. Všichni slouží stejným způsobem celému národu. Proto také název Pracovní služba. Nehovoří se o pracovní zásluze nebo pracovním výkonu kvůli platu. Na práci se tu pohlíží jako na čestnou službu německému lidu.

K tomu patří taktéž kulturní úloha, neboť Pracovní služba se osvědčila i jako naleziště jinak skrytých talentů. Mnoho jejích prostých táborových ubikací je zkrášleno vkusně a s uměleckým nadáním. Stoly, lavice a domácí nástroje jsou často vyrobeny velmi zručně; na zdech visí kresby a obrazy od mladých nadaných lidí, kteří o svých schopnostech předtím neměli ani tušení. Na povrch vyplynuly a k užitku začaly být až v těchto táborech. Lze tudíž hovořit také o kulturní misi Pracovní služby.

Není třeba jezdit daleko na vesnici či do měst, abychom zahlédli šedé kolony Pracovní služby nebo menší pochodující oddíly s lopatami přehozenými přes rameno. Dr. Goebbels je nazval „vojáky míru". Jsou to muži, kteří své meče překovali v lopaty a pluhy.

Se zavedením všeobecné branné povinnosti na Pracovní službu bezprostředně navazuje dvouletá služba v armádě. Německá služba ve zbrani, kterou se zde není třeba podrobně zabývat, se od poměrů v armádách jiných evropských zemí, jako například Švédska, Francie či Polska, nijak neliší.

Před vstupem do Pracovní služby a po skončení branné povinnosti patří desetitisíce mladých mužů k SA nebo ϟϟ. V zahraničí jsou obě organizace často označovány za polovojenské jednotky vedle skutečné armády a ohledně jejich významu se tohoto hodně vyfantazírovalo.

Ve skutečnosti jsou SA a ϟϟ vnitropolitické svazy, jejichž vznik má historické pozadí. Byly to útočné oddíly, s jejichž

pomocí Adolf Hitler za časů Výmarské republiky bojoval proti ozbrojeným komunistům a Říšskému praporu „černá-rudá-zlatá". Pouze zbraněmi ducha by se tento boj totiž nikdy nedal vyhrát. Jen tak se rozloučit se svými souputníky z boje, s jejichž pomocí dobyl vítězství, by bylo nevděčné.

SA a ϟϟ tedy existují dál. K radosti své i celého zbytku národa mají vlastní uniformy – Němci mají pro uniformy odpradávna slabost. Obě organizace lze považovat za nositelky vůle národa, nositeli zbraní národa je však pouze vojsko, námořnictvo a letecká zbraň. SA a ϟϟ jsou aktivním politickým předvojem nacionálněsocialistického světonázoru, vychovaní a rozhodnutí zasadit smrtelnou ránu vnitřnímu politickému nepříteli, kdyby snad ještě někdy měl pozvednout hlavu.

„Meliorace" ve Východním Prusku

29. října v 10 hodin dopoledne autem odjíždíme z města Elbing ve Východním Prusku, kde byl v letech 1626–1627 guvernérem Reise-Bengt[2]. Naše cesta vedla přes úrodnou aluviální[3] půdu Viselské delty, kde se ve 13. a 14. století usadili rytíři německého řádu Dolních Sasů a Holanďanů, kteří se věnovali polnímu hospodářství.

2 Oxenstierna till Mörby och Steninge, Bengt Bengtson [Benedikt] Freiherr von – švédský diplomat, podplukovník a říšský rada, synovec švédského říšského kancléře Axela Oxenstierny. Svými současníky byl pro svoji zcestovalost přezdíván „Reise-Bengt", česky „cestující Bengt"; pozn. překl.

Pozn. autora: srovnej Sven Hedin, Verwehte Spuren. Orientfahrten des Reise-Bengt und anderer Reisenden im 17. Jahrhundert. F. A. Brockhaus, Leipzig 1923.

3 Aluvium (aluviální sedimenty) – usazeniny říčního původu o různé zrnitosti (od valounů až po jíly, popř. organický materiál); pozn. překl.

Projíždíme Varmií[4], katolickou enklávou protestantského Východního Pruska. Podél cesty se statnými javorovými stromy často leží malé osady nově postavených dělnických domků. Několik jsme si jich prohlédli. Skládají se ze čtyř menších pokojů a kuchyně, jsou útulné a vybavené jednoduchým nábytkem, čisté a uklizené, obývané veselými a přátelskými lidmi.

Stáda dobytka na loukách jsou téměř vždy zbarvena černými a bílými skvrnami, tak jako v celé severoněmecké nížině až k holandským hranicím. Na některých místech se pasou stáda ovcí, na jiných je vysázen len.

Po nějaké chvíli přijíždíme do Allensteinu, největšího města v jižní části provincie, sídla předsedy vlády, kde kdysi krátce pobýval velký Koperník.

Poté, co jsme za sebou nechali nové osady tohoto města, vjíždíme do Mazur a po levé straně cesty spatřujeme první jezero z „Mazurského pojezeří". Zde bychom se mohli, kdybychom to bývali nevěděli již předem, přesvědčit o tom, že tu nikde nejsou žádné bažiny, v nichž měli podle některých fantazírujících spisovatelů v srpnu 1914 zůstat trčet Rusové, či se tam utopit jako kočky. Dále projíždíme místem, které vešlo do světové historie coby dějiště nejslavnější a největší bitvy všech dob – Tannenbergem.

Tady Hindenburg s Ludendorffem zachránili Německo před přívalem ruských legií. U Passenheimu, kolem něhož projíždíme, stál během bitvy Mackensen se svými vojáky.

Ortelsburg, město, které Rusové kompletně zničili, znovu povstalo z ruin v novém, vznešeně barevném hávu. Zemský rada von Poser přisedá do auta a stává se naším průvodcem. Jedna škola u silnice byla evidentně zpravena

4 Varmie, něm. orig. Ermland, je historická oblast v nížině u pobřeží Vislanského zálivu (něm. Frisches Haff). Oblast dostala název podle původních obyvatel z pruského kmene Varmů; pozn. překl.

o našem příjezdu, neboť děti spěchají ven a staví se do řady, zatímco my zastavujeme. Zpívají nám pár písniček a pan učitel nás zdraví krátkou zdravicí. Pak pokračujeme dál vesnicí Willenberg, v jejíž blízkosti si prohlížíme malý dům, kde v roce 1812 bydlel Napoleon. Poté jedeme po téže okresní silnici, kterou Korsičan pochodoval z Královce do Varšavy. Je již tma, když projíždíme Lötzenem, hlavním Hindenburgovým stanem v době, kdy byl vrchním velitelem východních armád. Zde jsem v březnu 1915 bydlel jako jeho host, jak jsem psal již ve své knize „Na východ“[5]. Noc jsme strávili v hostinci Jägerhöhe u jezera Schwenzait. Nachází se zde hřbitov válečných hrdinů, kteří padli u Tannenbergu.

29. října nám zemský rada von Poser ukázal rozsáhlé kultivační práce v jižní části okresu Ortelsburg v blízkosti polských hranic. Obě řeky, které tudy protékají, Waldpusch a Omulef, jsou regulované a přehrazené, neboť byly v celé oblasti příčinou záplav a vzniku bažin. Na osmi různých pracovních místech v kraji je nasazeno 350 mužů, kteří nejsou z Pracovní služby, ale jde o místní obyvatele.

Nejprve jedeme k pracovišti Worfengrund, kde se s lopatami činí 45 mužů. Pan Schnetka, jenž má trochu krkolomný titul „okresní luční stavitel“[6], nám vysvětluje způsob a smysl práce. Tím, že se říční koryto rozšíří a prohloubí, se stojaté vodě poskytne možnost odtoku a tím klesne také hladina spodní vody. Tímto způsobem je ošetřen úctyhodný úsek celého toku. K tomu je třeba připočíst ještě 120 kilometrů odvodňovacích kanálů, které se rozvětvují z hlavního ramene do stále tenčích kanálů a odtokových

5 Nach Osten.
6 Kreiswiesenbaumeister.

větví. Práce bude dokončena v zimě 1936–1937. Rozsáhlé oblasti dříve nehostinné bažinaté půdy byly proměněny v orná pole a louky. Než se s tímto podnikem začalo, každou zimu uhynulo 58 % dobytka na motolici jaterní.

Potom nás zavedli k pracovišti Maldanietz, kde je řeka Waldpusch již regulovaná. Někteří dohněda opálení sedláci, s nimiž jsme se dali do řeči, nás ujistili, že teprve nyní, díky „melioracím", pociťují razantní zlepšení svého hospodaření i životní úrovně.

Dále jsme pokračovali přes Neuenwalde, již roku 1933 kanalizovanou oblastí kolem Waldpusche, která zabírá plochu tisíc hektarů, a pak do meliorační oblasti u Röblaueru s pěti sty hektary půdní plochy. Za Sendrowenem jsme se dostali do odvodňovací oblasti Omulefu, přítoku Narewa. Tady tok v posledním roce na úseku 20 kilometrů vyrovnali ve smyslu Euklidova zákona, že nejkratší vzdáleností mezi dvěma body je přímka; tok nyní měří pouze 12 kilometrů. Z jednoho mostu jasně vidíme, že hladina skutečně výrazně klesla. Kde dříve celoročně ležely plochy země pod vodou, tam se dnes rozprostírají zelené louky o ploše dobrých 400 hektarů. Nyní mají zvířata bohaté pastviny a sedláci i přesto zažívají dvě bohaté senoseče za rok. Na některých místech bylo vyseto i obilí.

Na okamžik přicházíme na statek sedláka Wyska a s gustem naslouchámе jeho výkladu, když nám jadrnými výrazy svého východopruského nářečí líčí rozdíl mezi životem předtím a nyní. Popisuje, jak dříve musel obrovskými háky nebo kotvami taženými jeho koňmi jdoucími po suché půdě stahovat posekanou trávu z bažin a „lovit" ji. Tato s úsilím vydobytá sklizeň sestávala jen z bažinaté trávy, kterou šlo z větší části použít jen jako podestýlku. Nyní sedlák Wysk podle vlastních slov sklízí dvakrát do roka 45 centů sena na

jitro[7] (jedno jitro = 1/4 hektaru). Je také schopen udržovat svá zvířata zdravá a čiperná a nemusí se už bát nemocí, které mu je dříve decimovaly.

Rozumí se samo sebou, že tento tvrdý boj nemohl být svěřen do lepších rukou než těch zemského rady von Poser. Byla radost vidět, jak se prohání mezi dělníky a sedláky, rozdává pokyny a rozkazy a pokládá otázky. Ke všem přátelský, ovšem také s rozhodným a důrazným tónem, kterého si tito drsní lidé cení; lidé, jejichž země byla ještě před dvaceti lety zpustošena a zničena Huny a Mongoly, než Hindenburg s Ludendorffem vystavěli jiné hráze a příkopy než ty dnešní, a sice proti záplavě ruských hord.

Od srpna 1933 se na tuto melioračních práci obětovaly tři miliony marek, z toho 2,5 milionů ze státní kasy. V době naší návštěvy již bylo vykonáno 300 000 denních prací. V blízkosti hranic se meliorace prováděly částečně ve spolupráci s Poláky.

Je radost pozorovat drsné a silné sedláky a jejich sebejisté vedoucí, jak v holínkách pobíhají mezi močály a bažinami a bezstarostně zlepšují přírodu. Vypadá to, že smýšlí hrdě a sebevědomě: ano, ten stařec tam nahoře udělal opravdu dobrou věc, nejlepší, co mohl, když stvořil Východní Prusko, ale, hrome, teď ať se podívá, co je to pořádný kus země! V tomto duchu zabořují lopaty do země, vysoušejí bažiny, nutí hladiny spodních vod, aby se držely v patřičné vzdálenosti od zemského povrchu a nehodlají se spokojit ani s tím, že rozšiřují a prohlubují řečiště, nýbrž mění směr a přemisťují tok řek – „něco,

7 Jitro je stará plošná míra představující plochu, kterou oráč s koněm zorá za jitro čili jeden den od jitra do poledne, případně až do soumraku; pozn. překl.

co geografové nemají rádi“, jak podle Gyllenkrocka[8] kdysi řekl Karel XII. Mazepovi[9].

Čest národu, který dokáže pokořit a podmanit si zem a její povrch učinit lepším, než byl! Jeho boj je sotva méně tvrdý než ten tibetských nomádů ve výšce 5 000 metrů, kde vyjí sněhové fujavice společně s vlky.

30. října přejíždíme přes řeku Goldap a projíždíme stejnojmenným městem, jež Rusové v roce 1914 srovnali se zemí a které bylo roku 1918 od základů postaveno znova. Mířili jsme na východ, ale jakmile jsme 20 km od hranic, zahýbáme na sever a projíždíme Romintskou plání[10], kde měl svou honitbu císař, a přes Tollmingkehmen, kde Friedrich Vilém I. usídlil nové obyvatele ze Salzburgu poté, co obyvatelstvo zdecimoval mor.

Ve městě Trakehnen nás přijímá zemský správce stájí Ehlers a ukazuje nám proslulý hřebčín, kde jsou ustájeni překrásní hřebci a hříbátka, zatímco se rudohnědé kobyly ve stádech pasou na zelených loukách: krásný pohled! Jeden anglický plnokrevník, který byl ve své vlasti otcem několika dostihových vítězů a jehož zakoupili za 600 000 marek pro město Trakehnen, měl na německé půdě jen dva potomky. Tato věc se stala podnětem pro následný proces. S Poláky právě směnili jednoho okouzlujícího bílého arabského hřebce v hodnotě 40 000 marek. Tak jako ostatní provedl podkoní i jeho kolem nás, abychom se mohli pokochat pohledem na jeho šlachovité svalstvo a překrásný taneční,

8 Axel Gyllenkrock (1664-1730) – plukovník švédské armády; pozn. překl.

9 Ivan Stepanovyč Mazepa byl ukrajinský hejtman v letech 1687–1709. Do dějin vešel především jako účastník Severní války, ve které se po zklamání v imperialistické politice Petra I. přidal na stranu antimoskevské koalice, vedené švédským králem Karlem XII; pozn. překl.

10 Něm. Rominter Heide je vřesovitá, lesní a kopcovitá oblast ve Východním Prusku, dnes okupovaná ruským a polským státem; pozn. překl.

elegantní, elastický krok. Půvabně skláněl krk, frkal a prohlížel si nás plamennými pohledy.

Naše jízda pokračuje dále přes Gumbinnen a Insterburg, kde bydlel Rennenkampf[11] během ruské invaze. Všechna tato místa jsem navštívil i během války. Tehdy byla většina z nich hromadami ruin, samé rozstřílené, holé, ohořelé zdi a hromady suti se zborcenými komíny. Nyní tato místa rozkvetla k novému životu.

V obci Popelken si nás bere do péče zemský rada Penner z Labiau. Vypráví nám, že v jeho okrese jde o to využít k osídlení 15 000 hektarů bažin, močálů a slatinišť. Nezbytná proměna není tak snadná, jak by se možná zdálo. Od venkovské cesty jako výchozího bodu se kopou četné výkopy a kanály, 2 metry hluboké, 3,5 metrů široké, které protkávají celou bažinatou krajinu. Potom je třeba tři roky čekat, než půda dostatečně vyschne. Teprve poté se může orat do hloubky. Pak ještě následují čtyři roky větrání a zvětrávání, než lze začít sít. Zde se tedy jedná o dlouhodobé dobývání půdy.

Takové záměry může realizovat jen silná vláda. Ale vyplatí se. Získá se tu nová zem pro několik tisíc sedláků. Dříve krajinu obývalo několik stovek chudých malosedláků, kteří pěstovali cibuli a po sklizni své zboží jezdili prodat do nejbližšího města.

Když po silných bouřích stoupne voda Kurského zálivu až do řeky, ta opustí koryto a kolem ležícím vesničkám hrozí pohroma.

---

11 Paul von Rennenkampf – generál ruské armády baltoněmeckého původu byl přes čtyři desetiletí ve službách ruského cara, naposledy jako generál kavalerie a komandant I. ruské císařské armády při invazi ruských vojsk do Východního Pruska. Poté, co odmítl vstoupit do služeb čerstvě založené Rudé armády Lea Trockého, byl v dubnu 1918 zavražděn; pozn. překl.

V odlehlých oblastech je činná Pracovní služba. Na obou stranách silnice vidíme její tábory a prohlížíme si několik ubikací s pryčnami na spaní ve dvou řadách nad sebou i jejich skromné, jednoduché zařízení. Dělníků samotných jsme příliš neviděli, většina je s lopatami venku v močálech. Všude lze pozorovat stejnou systematičnost a vše běží jako hodinový stroj.

Jedno jitro, což je 1/4 hektaru zúrodněné půdy, stojí 1 250 marek, zatímco jiné pole má hodnotu 500 marek. Stát tedy na nově zúrodněnou půdu obětuje dva a půl krát více, než je hodnota již obdělané zeminy[12]. Jako čistě finanční investice to je tudíž velmi špatný obchod.

Pokud člověk viděl na vlastní oči, jak se zde pracuje, tak teprve pochopí prostorovou tíseň německého národa a jeho hlad po zemi. Jen nedostatek půdy totiž může vysvětlit takovéto ekonomicky neúnosné výdaje. Rovněž je pochopitelné, že země, jakou je Německo, která před světovou válkou vlastnila koloniální území o velikosti pětinásobku celého Německa, musí vnímat zmrzačení z Versailles jako hospodářské znásilnění.

Německu tolik chybí prostor, že investuje veškeré síly, aby proměnilo v úrodný kraj i ty nejbídnější močály, bažiny a bahniska – i za ekonomicky naprosto nevýhodných podmínek.

To byla situace koncem podzimu 1936. Jak dlouho má trvat? Jednoho dne síly tohoto velkého národa prorazí všechny hráze jako vulkán, aby znovuobnovily rovnováhu a vynutily spravedlivé rozdělení pevniny na zemském povrchu.

12 V Geographical Journal z února 1937 se nachází poučný článek „Land utilization in England at the end of the eighteenth century." Autor Gordon East doporučuje těm svým krajanům, kteří usilují o zlepšení anglického zemědělství, studium dřívějších poměrů. Již v roce 1593 napsal John Norden ve svém díle „Speculum Britanniae": „The deep and dirtie loathsome soyle yields golden gaine to paneful toyle."

Souboj s mořem (Šlesvicko-Holštýnsko)

Soustřeďme nyní náš pohled na jinou část Německé říše, na západní pobřeží Šlesvicka-Holštýnska, kde je v plném proudu poněkud jiný druh dobývání půdy než ve Východním Prusku. Toto pobřeží poslední půltisíciletí zaplavovalo a roztrhávalo moře, nikdy však v natolik zničujícím rozsahu jako při dvou povodňových vlnách – 16. ledna 1362 a 11. října 1634.

Tento nerovný boj s cílem zatlačit moře zpět započal již krátce po roce 1900. Ovšem teprve od roku 1933 se postupuje podle velkého jednotného plánu. Počítá se s tím, že tato práce bude hotova za deset let, nebo už na podzim 1942.

Nejprve se k ostrovům, které leží před pevninou, zavádí sedm hrází. Jedna pevná hráz za ostrovem Nordostrand je již hotová. Z města Husum jsme se odebrali právě na tuto solidní hráz s nově postavenou cestou. Přehrazením a pomalým odčerpáváním vody se současným vysazováním rostlin se získává nová půda. Již nyní se tímto způsobem podařilo zúrodnit 10 000 hektarů a usadit 855 obyvatel. Díky přehrazení oblasti vlévání řeky Eider bylo moři vyrváno 35 000 hektarů. Celkové náklady činí 150 milionů marek. V letech 1933 až 1935 bylo zhotoveno už 13 kilometrů valů, 25 kilometrů hrází a získáno 2 500 hektarů úrodné marše[13]. Pracovalo se především na Koogu[14] Adolfa Hitlera a Hermanna Göringa.

Koog Adolfa Hitlera zahrnuje 1 330 hektarů. Zde bylo zřízeno 54 nových selských dvorů, 10 malých statků, 21

13 Z německého Marsch, což je typ úrodné krajiny v severním Německu. Jde o holocénní oblast podél řek a mořského pobřeží; pozn. překl.

14 Koog znamená „odvodněná země“; pozn. autora.

ubytoven pro dělníky a čtyři řemeslné dílny. Výnosnost je překvapivá. Sklizeň ovsa je dvoj či trojnásobně vyšší než činí průměr. Pšenice se sklidilo stejné množství jako v jiných regionech. V roce 1935 se sklidilo 70 000 centů ovsa a v roce 1936 celkem 80 000 centů pšenice, tedy tolik, kolik činí roční spotřeba chleba ve městě s 20 000 obyvateli. Totéž platí o Koogu Hermanna Göringa, který má 550 hektarů.

Dobývání půdy je složité a namáhavé. Podstatou je, že s sebou voda bere důležité pevné složky, jež se ve stojaté vodě usazují jako bahno a kal a tvoří novou, zvlášť úrodnou humusovou vrstvu na pískovém základu mělčiny, tedy oblasti, která je při záplavě zatopena. Chytře promyšleným a ve své podstatě vlastně i od samotné přírody odkoukaným procesem se nejprve pomocí sítě takzvaných vlnolamů zbuduje systém uzavřených nádrží. Z nich se pak odvodňovacími kanály odvádí voda. Ta nově přitékající přináší nové vrstvy bahna. Nakonec se v nádržích zasadí rostlina, která snese slanou vodu – „slanorožec bylinný" (Salicornia Herbacea). Je to rostlina, které svědčí slané bahno a která podporuje tvorbu souše. Obecně lze říci, že proměna moře na ornou půdu trvá přibližně dva až tři roky.

Mimo to dochází i k soustavné ochraně nově vytvořené orné půdy proti pustošivým bouřím Severního moře. Profily hrází se rekonstruují a zvyšují. O celém tomto boji za dobytí země u města Husum by nějaký odborník klidně mohl napsat velmi zajímavou knížku. Mně k tomu chybí čas, schopnosti i prostor.

Plni obdivu nad bojem Pracovní služby a profesionálních dělníků proti dorážejícím, pěnou korunovaným vlnám moře jsme se odebrali do samotného města Husum, abychom tu v kanceláři vedení před rozprostřenými mapami a tabulkami naslouchali několika obsáhlým přednáškám

erudovaných mužů. Na mapách byla zřejmá celá situace kolem sedmi hrází a bylo možné rozpoznat, jak ve funkci vlnolamů a přístavních hrází vedou kolmo k pobřeží k plochým ostrovům jižně od Syltu a chrání novou zem.

Ovšem ve své živoucí skutečnosti byl ještě mocnější a hlubší dojem, který jsme sami získali na hrázích Nordstrandu, kde zástupy dělníků hrabaly a kopaly lopatami, a kde silní holštýnští koně tahali dlouhé fůry, celé kmeny stromů, sloupy a hatě, jež měly být použity na ochranu hráze.

Když člověk toto bojiště opouští, bezděčně pomyslí na obrovskou scénu, která se tu odehraje, když nepřítel moře se svým mocným spojencem bouří shromáždí své zelenomodré slané legie k frontálnímu útoku na pobřežní pevnosti vytvořené lidskou rukou.

Krátce před naší návštěvou na holštýnském pobřeží jedna obrovská západní bouře, jež se přihnala od Severního moře, zničila a spláchla část hráze a doplněného mořského pobřeží. Sotva bouřka utichla, začíná boj se zaťatými zuby nanovo. Oni však nepracují jako nějací egyptští otroci, když stavěli pyramidy, nikoli jako miliony kuliů a válečných zajatců, kteří postavili Velkou čínskou zeď. Ne. Pracuje se se zpěvem, dokud je světlo, s jasnou vírou v budoucnost a se železnou odhodlaností pro blaho celého národa. Pracuje se proto, aby se získala byť i ta nejmenší náhrada za ztracené provincie a kolonie.

Dobývání půdy v Poemží

Mezi Oldenburgem na východě a holandskými provinciemi Groningen a Drente na západě podél řeky Emže se rozpro-

stírá kraj zvaný Poemží[15], který jsem – jako vždy doprovázen erudovanými průvodci – krátce navštívil 11. prosince.

Poemží zahrnuje okresy Aschendorf, Hümmling, Meppen, Lingen a Bentheim o rozloze 400 000 hektarů, z čehož přibližně 100 000 hektarů tvoří pustiny, z větší části vrchoviště a písčité pláně. Kvůli špatnému složení půdy je Poemží také jedním z nejřidčeji obydlených regionů Německa. Například v okrese Hümmling je na jednom čtverečním kilometru 26 lidí oproti průměrným 139 v celé Říši.

Stát začal pomocí Pracovní služby pracovat na velkolepém podniku s úmyslem proměnit chudou, neúrodnou poemžskou půdu v úrodnou zem. Od podzimu 1935 je na pustých úsecích Poemží rozmístěno čtyřiadvacet útvarů Pracovní služby, celkem 3 600 mužů.

Podle důkladně vypracovaného rozsáhlého plánu se kopou mohutné odvodňovací kanály a úzké přítokové příkopy. Napříč močály a bažinami se budují široké okresní silnice i užší spojovací cesty. Doposud bylo dokončeno 50 kilometrů silnic, 50 kilometrů kanálů a 70 kilometrů přítokových kanálů. Podél silnic a příkopů je položeno 60 kilometrů kolejí pro polní železnici, po nichž jezdí 12 polních lokomotiv a 450 vyklápěcích vozů. Ty odvážejí rašelinu a písek.

Při stavbě silnic se kope 3–4 metry široký pás rašeliny, dokud se nenarazí na písek. Poté se takto vzniklý příkop vyplní pískem jako podložím pro vozovku, která je koncipována tak široce, aby na ní měla místo i čtyři auta vedle sebe. Veškerá pustina kolem cest je proměněna v úrodnou ornou půdu.

15 Emsland – region rozprostírající se v oblasti přibližně uprostřed toku řeky Ems (Emže) na západě spolkové země Dolní Sasko a severozápaděSeverního porýní Vestfálska; pozn. překl.

Až budou práce po čtyřech nebo pěti letech dokončeny, má se tu usadit 400 nových sedláků, kteří si zde mohou postavit statky a obdělávat svou půdu. V jejich okolí najdou obživu řemeslníci a obchodníci. Na nových polích se pak budou ve větru ohýbat klasy a na zelených loukách se budou pást krávy.

Po té malé polní železnici jsme si udělali krátkou, řinčivou vyjížďku na několik míst, kde se mladí silní muži Pracovní služby s lopatami právě chystali svrhnout řád přírody na půdní úroveň čtvrtohor.

Vrchní pracovní vedoucí pan zur Loye byl mezi houfy mladých dělníků ve svém živlu. Klábosil a vtipkoval s mladíky, ptal se jich, jakpak se jim vede, kdy budou s kanálem, který právě kopou, hotovi, a zda se těší domů na Vánoce. Kopání na minutu ustalo a mladíci zaujali postavení, načež předák odpověděl za sebe i za ostatní. Všichni se tvářili pobaveně a spokojeně. Někteří do příjezdu do Poemží nikdy nedrželi lopatu v ruce. Netrvalo však dlouho, než si na ni zvykli.

Po prohlídce v poli jsme se šli podívat do jedné z ubikací, která byla zařízena dle obvyklého vzoru s postelemi ve dvou řadách proti sobě.

Do prosté jídelny jsme v jednu hodinu odpoledne dorazili přesně na oběd mužstva, usadili se u jednoho z dlouhých dřevěných stolů a zúčastnili se společného oběda. K výtečné hrachové polévce jsme dostali chleba s pořádnými kusy německého ementálu. Plný talíř této silné, husté polévky, v níž plaval doměkka uvařený hrášek, kousky špeku, plátky skopového a brambory, byl vzhledem k mým stravovacím nárokům každopádně dostatečným důvodem, abych večeři posunul až na devátou hodinu.

V pracovních táborech v Poemží vládla navzdory spartánské jednoduchosti a pochmurné, chladně vlhké mlze

nálada, která si nic nezadala s tou, kterou lze spatřit na dožínkách v Horním Bavorsku uprostřed listím nazdobených vozů tažených voly s pozlacenými rohy a pestrobarevnými květinovými věnci.

Dunajská hráz u Deggendorfu

Jízda autem Bavorskem podél Dunaje počátkem listopadu patří k našim nejkrásnějším vzpomínkám. Po celou dobu jsme v jakémsi napětí, kocháme se pohledem na překrásnou přírodu a její ploché, líbezné půdní vlny. Tu a tam se zastavujeme na historicky pamětihodných místech, jako například ve starém Řezně[16] s malebnými uličkami a statným dómem.

Tato kniha však není cestopis. Zastavujeme uprostřed mostu mezi Straubingem a Deggendorfem, kde nás očekává pár sympatických inženýrů z oblasti stavby silnic a vodohospodářství. Tady je sýpka Bavorska. Inženýři nám líčí práce, které před nějakou dobou zahájili, aby zabránili záplavám na Dunaji, který se po tání ledů každoročně vylévá z koryta a ničí dříve významné úseky silnic v nížinách kolem břehů řeky.

Ještě nebezpečnější a pustošivější jsou ovšem letní povodně, které se objevují přibližně každých pět let. To se potom, jako v červnu 1936, nad úrodnou půdou obilných a řepných polí rozprostírá opravdové jezero a člověk může pádlovat v lodi nad slibnou výsadbou, která dozrává do sklizně.

Pracovní služba zde dostala skutečně velký úkol. Postavili tu kilometry dlouhé, tři metry vysoké hráze nebo zdi na ochranu orné půdy a regulaci řeky. Třetí říše si nemůže

16 Regensburg.

nárokovat tu čest, že s tímto dílem začala jako první ona, neboť se začátek těchto prací datuje do roku 1926 a od té doby bylo před záplavami uchráněno již 4 000 hektarů; nyní chtějí stejným způsobem zachránit dalších 5 000 hektarů. Dohromady tedy bude za devět let zbaveno vlivu proměnlivých nálad Dunaje asi 9 000 hektarů.

Z vysoké vyhlídky na deggendorfském mostu máme úžasný výhled na celou ohroženou oblast, majestátní řeku uprostřed a pole, statky, vesnice a háje po obou stranách jejích břehů. Můžeme pohledem obsáhnout zdi hrází, jež Dunaj nutí nechat úrodnou zem na pokoji. Jedna mapa ve velkém měřítku, kterou nám předložili, ukazovala řeku při nízkém a vysokém stavu vody a zvýrazňovala celou záplavovou oblast modrými odstíny různé sytosti.

Nyní jsou sklizeň a tím i chleba pro mnoho lidí zajištěny.

Dobývání půdy nad Rýnem

V bádensko-rýnské nížině je nejdůležitějším zlepšením takzvané Regulační dílo Pfinz-Saalbach[17]. Zde spočívá nebezpečí v tom, že se dva z Černého lesa tekoucí přítoky Rýna, Pfinzu a Saalbachu, každoročně vylévají ze břehů a že část doliny u Rýna leží níže než povodňová hladina řeky. S ohledem na to bylo jako cíl regulace stanoveno: zaprvé zamezit nebezpečí záplav natažením odvodňovacích kanálů a zadruhé prohloubit a zarovnat přírodní koryto řeky. Celkem tento plán zahrnuje odvodňovací oblast asi 55 000 hektarů. Za tímto účelem v předmětném kraji rozmístili 16 útvarů Pracovní služby s celkovým počtem 2 500 mužů.

17 Pfinz-Saalbach-Regulierung.

Již při našem příjezdu na místo (11. listopadu) jsme viděli několik metrů široké a několik kilometrů dlouhé odvodňovací kanály. Odvodňovací kanál na řece Pfinz je dlouhý 18 kilometrů, kanál Saalbach 16 a kanál Rýnská nížina 37 kilometrů.

Plánované hráze proti vysoké vodě Rýnu, jejichž účelem je pouhé vyplnění stávajících mezer, budou dlouhé 5,5 kilometrů a postranní kanály budou měřit celkem 57 kilometrů.

Náklady na tuto práci činí 15,8 milionů marek. Roční zisk se odhaduje na 3,1 milion, to znamená 19,7% zúročení investované částky. Dosud Pracovní služba splnila odklizením 400 000 kubíků zeminy přibližně 40 % celé zakázky. Dokončení zbytku potrvá ještě 50 měsíců. Tímto způsobem se vytvoří nová orná půda pro 250 dědičných dvorů.

Lidé, kteří bydleli v hessenském Vogelsbergu a nenacházeli tam již žádné živobytí, přesídlili na nově získanou půdu Rýnské nížiny, kde nyní orají a sejí. Také zde vidíme ony široké a hluboké odtokové kanály, které ještě stále odvodňují bažinatou půdu, jež se nazývá „Hessenský Ries". Nově založená vesnička, kterou jsme navštívili, se jmenuje Riedrode. Kolem rynku stojí 28 pěkných, dobře postavených selských dvorů. Od založení této „osady" ještě neuplynul ani rok; v následujících letech by ve vládním okrsku Baden měly vzniknout další čtyři podobné vesnice.

Vrtání ropných ložisek

11. listopadu podnikáme výlet autem po nádherné, nově postavené silnici ze Stuttgartu do Baden-Badenu okouzlujícími lesnatými vyvýšeninami Černého lesa přes jeho

hřebeny, které nám poskytují neustále se měnící, nepřetržitě malebný výhled jak na Rýnskou nížinu, tak dále na Vogézy, které leží v Alsasku, nyní na francouzském území.

Jak jsme viděli, Třetí říše nebojuje jen za získání nové půdy. Činí rovněž všechno pro to, aby z ní vymámila její skryté poklady. V létě 1935 se tak v severorýnské nížině začalo s plánovanými vrty ropných ložisek. Podobné pokusy se prováděly již v letech 1920–22, ale bez výsledku. Nyní je Říše kvůli nedostatku benzínu a deviz nucena pustit se vážně do práce. Koncerny Wintershall, který těží také draslík, a I. G. Farben s roční podporou od státu ve výši dvou milionů marek do země zapustily velký počet vrtných věží – částečně s úspěchem, částečně bezúspěšně. Ještě je zřejmě brzy na to činit ohledně vyhlídek firem soudy o celkovém úspěchu.

U vesnice Forst jsme měli možnost vidět ocelové vrtné věže, kde byla práce v nepřetržitém proudu a ropa se dopravovala na zemský povrch.

Inženýr Rautenkrantz, který vrtání ropných ložisek studoval v Americe a Rumunsku, nás zavedl k několika vrtným věžím a vysvětil nám postup práce. Laik, který přes půl roku bydlel u bratrů Nobelových v Balakhani u Kaspického moře a viděl 830 kilometrů dlouhý ropovod od Kaspického k Černému moři – ta obrovská ropná jezera, hnědozelené prýštící fontány, které ve větru vytvářely déšť dopadající na ropou nasáklé náspy zeminy – který viděl hořící vrtné věže za zimních nocí, zkrátka kdo v roce 1885 na vlastní oči viděl dobývání ropy v takovém rozsahu, že daň z rafinované Nobelovy ropy – kerosinu, petroleje, fotogénu – činila 3 % celkových příjmů carské říše – na takového laika těch pár vrtných věží u vesnice Forst s jejich nepatrnou produkcí věru hluboký dojem neudělá.

Co však u vesnice Forst dojem rozhodně zanechalo, byla železná odhodlanost, se níž se zde pouštějí do díla, o jehož úspěchu nemá nikdo ani ponětí; ta neúnavná důkladnost, s níž se proniká do neúrodné země; jak jsou studovány profily zemských vrstev v oblasti vrtu, kde se z nich snaží vymámit jejich skrytá tajemství. Doufají, že díky těmto studiím prozkoumají geologické vrstvy, které by mohly ukázat cesty k podzemním ložiskům ropy. Nepolevuje se, nikdo neztrácí naději, vymýšlí se prostředky, aby se podařilo proniknout do horkých hlubin, kam se lidské nástroje ještě nikdy nedostaly. Jenom nouze může vyvolat takové projevy silné vůle a odhodlanosti a pouze žár zemského nitra vymezuje lidskému podnikavému duchu hranice.

Také u vesnice Forst člověk získává tísnivý pocit nedostatku půdy a surovin, kterým Německo musí trpět. V předchozích popisech jsme viděli několikero zkoušek nezlomné činorodosti, kterou lze rozvinout za účelem zbavení se nedostatku a odsunutí dne velké bídy. Není ovšem třeba prorockého ducha, aby bylo možné předpovědět, že tento den přijít musí, když obdělávatelná půda a nerostné suroviny Země nejsou rozděleny mezi kulturními národy spravedlivým způsobem. Nechť si to člověk uvědomí, než mu začne tvrdnout srdce. Každý ví, co se stane, když se přehřátému tlakovému hrnci uzavřou všechny bezpečnostní ventily!

Jeden den v Doornu

Na cestě mezi pobřežím Severního moře a oblastí dobývání půdy v Poemží jsem si udělal vyjížďku autem do města Doorn, kam mě laskavě pozval císař Vilém.

Pobočník mě zdraví pevným stiskem ruky; je jím můj starý přítel a krajan plukovník hrabě Gilbert Hamilton, s nímž jsem se neviděl od doby válečného tažení v Haliči a Bukovině.

Krátce před jednou hodinou jsme se shromáždili v hale: hrabě von Schwerin a Hamilton, dvorní maršál plukovník von Dommes, osobní lékař dr. Krüger a dr. Jagow, archivář, který byl v Doornu jako host. Jelikož císařovna nebyla doma, probíhalo vše velmi jednoduše a po starých dvorních ceremoniích nebylo ani památky. Snídaně a oběd se podávají v pokoji pobočníka.

V prvním patře mají císař a jeho choť soukromé pokoje. Majordomus Turke, který prostřel stůl a zkontroloval, zda jsou na něm čerstvé květiny, se postavil vedle nejspodnějšího stupínku schodiště vedoucího do prvního patra. Stojí zpříma jako svíčka. Takto stál téměř čtyřicet let na zámku v Berlíně, ve Vratislavi, v Homburgu, za války, na Achillionu, na palubě jachty Jeho Veličenstva „Hohenzollern", a přesně tak stojí i dnes jako živoucí obraz služebníka, pro něhož neexistuje nic jiného než věrnost – tatáž věrnost nyní, ve vyhnanství v Doornu, jako ve dnech, kdy se místností nesly hlasité fanfáry stolní hudby pod černými orly císařského paláce v Berlíně.

Úderem jedné stojí majordomus Turke v pozoru, císař schází ze schodů dolů, rychle přichází ke mně a srdečně mě vítá silným stiskem ruky. Za posledních deset let poněkud zestárl, ovšem méně, než by se dalo čekat. Je mu 78 let, vlasy sněhobílé a opírá se o hůl. Má však tutéž duševní výkonnost jako dříve a pouští se okamžitě do živého rozhovoru o událostech v Asii a švédských expedicích do centrální Asie. Po snídani jsme se odebrali do jednoho z malých salonků, kde se podávala káva a cigarety. O půl třetí se císař vrátil zpět do svého pokoje.

O půl osmé se znovu scházíme v hale, kde Hamilton denně zpravuje císaře o vývoji občanské války ve Španělsku. Na jedné velké mapě ukazuje situaci. Císař tu a tam pronáší poznámky, které prozrazují, že je informován stejně dobře jako přednášející. O půl hodiny později se opět všichni shromažďujeme u stolu v poručníkově pokoji. Jídlo je stejně jednoduché jako snídaně.

Uprostřed salonu stojí kulatý stůl se šikmým čtenářským pultem pod lampičkou se stínítkem. Zde císař zaujímá místo, aby nám, kteří jsme se posadili kolem, předčítal. Dnešní večer však z předčítání nic nebude, rozprava je příliš zajímavá. Točí se především kolem krále Eduarda VIII. a jeho trůnu. Než se nadějeme, je 11 hodin večer, načež se císař pomalu zvedá.

Následujícího dne, 10. prosince, císař po snídani předčítá pár článků z anglických novin a zastaví se především u pojednání „Saturday Evening Post" o hrozící abdikaci. V něm byla jakákoli myšlenka na sňatek krále a Mrs. Simpsonové ostře odsuzována a tento všeanglický postoj se rovněž kryl s císařovým názorem na trůn impéria a jeho vznešenost. Ve tři bych se měl vracet do Německa. Krátce před odjezdem se s námi císař srdečně loučí, přeje nám štěstí a úspěch při zpracování vědeckých poznatků z Asie a odebírá se zpět do svých soukromých komnat, do své samoty a myšlenek. Auto se rozjelo a já se opět vracel do Lingenu a oblasti dobývání půdy v Poemží.

Na holandských hranicích ve Frensdorfu nám kontrolující úředník pověděl, že zrovna dorazil telegram s informací o abdikaci krále Eduarda.

Těžko si lze představit větší protiklady, než které císař prožil. Byl nejmocnější ze všech žijících lidí a z nejmocnějšího trůnu na Zemi bděl pětadvacet let nad mírem. Třicet

let byl německým císařem a pruským králem, než se po porážce ve válce proti celému světu odebral do Holandska, aniž se mu dostalo sebemenší podpory jeho okolí ve snaze zabránit občanské válce a uvolnit cestu svému národu k důstojnému míru, který Wilson tolik sliboval. Kdo císaře ostře kritizuje kvůli způsobu, jak se zachoval, a kvůli jeho rozhodnutí, které na svou vlastní odpovědnost 9. listopadu 1918 učinil, ten by si měl přečíst jeho důvody, které jasně a upřímně vyjevil ve svém díle „Události a aktéři“[18]. Zapomíná se, že vše velké a silné, co dnes vyrůstá ve Třetí říši, spočívá na pevném základě, který položil Bismarck, a na neslýchaném rozvoji, kterým se vyznačovala vláda císaře Viléma do roku 1914.

Z vůbec nejvyšších myslitelných pater sestoupil na velmi nenáročné bytí. Avšak on sám je naprosto stejný jako dřív. Stále stejně klidný, ovládající se, vždy ohleduplný a blahosklonný vůči ostatním. Stal se filosofem a stojí i navzdory bouřím, které se přehnaly jeho životem, stále vzpřímeně. Síla jeho ducha je obdivuhodná.

Ze kterého zdroje čerpal onu nadlidskou sílu, která jeho duši udržovala po padesát let svěží a nezlomnou už od doby, kdy nastoupil na císařský trůn Německa? Opírá se o hlubokou, skálopevnou zbožnost. Jeho víra v Boha a nevyzpytatelné cesty boží je neotřesitelná. Pokud přišel o své koruny, pokud byl haněn a zapomenut, tak je vše, co jej stihlo, projevem boží vůle, před kterou se jako křesťan sklání.

Na tomto statku Doorn bydlel císař Vilém přes 18 let, aniž podlehl. On, nazývaný „výletní císař“[19], nemá žádnou železnici, on, kdož miloval cesty po moři do Norska, nevi-

18 Ereignisse und Gestalten.
19 Reise-Kaiser.

děl loď víc než 18 let. Jeho život se změnil v každém ohledu, jen on sám je a zůstane stejný.

Nic jeho zájem nepoutá víc než vzestup a rozkvět nového Německa. Očekával jsem, že se mě císař zeptá na dojmy, které ve mne Třetí říše a její muži zanechali. To však neučinil. Nedotkl se tohoto tématu ani náznakem. Teprve od jeho nejbližšího okolí jsem se dozvěděl, že se jeho myšlenky přeci jen točí kolem Německa, že se zápalem sleduje vše nové, co se v něm děje a že mu po všech těch dobách potupy a ponížení nic nečiní větší radost než opětovné posílení obranyschopnosti Německa, jeho vojska a loďstva. Vše, co se děje, posuzuje objektivně a z filosofického hlediska. Nenadává, ani si na nic a na nikoho nestěžuje. Nikdy nepronese nenávistné či nepřátelské slovo ani o velmocích a státnících, kteří v letech 1914–1918 byli jeho nepřáteli. Mluví o nich klidně a věcně, nikomu nevyčítá chyby a sám se neomlouvá.

Jednou, v pozdějších dobách, až se přes lidstvo a jeho historii rychlým mávnutím křídel přežene nové století, bude žít ctěné a vážené jméno císaře Viléma jako legenda dál a lidé si budou vyprávět, jak v hrozném neštěstí, leč s neotřesitelnou duševní silou nesl svůj osud, který mu byl uložen.

Žena ve Třetí říši

19.

Ženská něžnost na prsou člověka
nechť spasí svět a ohlásí
budoucí říši bratrství.

Verner von Heidenstam

V jednom velkém domě v Derfflingerstraße 21 v Berlíně se 250 žen zaobírá vším, co má něco společného se ženami, ženskou prací, domovem a dítětem. Tento dům lze nejlépe přirovnat k ministerstvu. V podstatě jím i je, neboť zde jako ministryně vládne paní Gertruda Scholtz-Klinková se svým štábem spolupracovnic.

Kdo se zeptá, kdo vlastně je paní Scholtz-Klinková, dostane tuto odpověď: je to vůdkyně Německa, přesněji Říšská vůdkyně žen, tak jako je Hitler Vůdcem celého národa. Ona je tou, která drží v rukou otěže všeho, co nějak souvisí se ženami.

V domě říšského ženského vedení panuje čilý ruch a život. Z nejzazších koutů Německa i do nich chodí zprávy, informace, sdělení, rozkazy, rady a pomoc. Zde, jako i v jiných odvětvích organizace, získáváme pocit, že všichni pracují pro jednu společnou velkou věc. Jakým nejlepším možným způsobem má být vlastně žena užitečná Říši a národu? V soutěži s mužem v oboru, v němž odvádí lepší práci on? Anebo si tím chce zajistit větší moc? Nikoli, naopak vlastnostmi, ve kterých jí muž nemůže konkurovat. Péče o domácnost a děti spočívá v prvé řadě v rukou ženy. Její největší úkol je mateřství. Pro tyto účely se v celé Říši zřizují kurzy v rozsahu dvanácti dvouhodinovek, kde se vyučuje péče o kojence, o vlastní zdraví, o nemocné,

a zprostředkovávají se znalosti o vedení domácnosti, výchově, vaření a šití.

Také hospodyně a pomocnice v domácnosti jsou školeny v domácích pracích a péči o dítě. Velký díl práce, která běží pod názvem „Matka a dítě“[1], je svěřen Nacionálněsocialistické lize žen. Tato instituce si klade za cíl co nejvhodnějším způsobem připravit matku na její úkol. Zčásti se poskytuje poučení a péče, než se dítě narodí, zčásti pak příležitost si odpočinout, když je unavená a přetažená.

K tomuto účelu bylo zřízeno mnoho zotavoven. Přetaženou matku však nevezmou do péče dříve, než je po dobu její nepřítomnosti řádně postaráno o domácnost a dítě, jinak by z takových prázdnin neměla žádný užitek. V zotavovně se dostane do kontaktu s jinými ženami a nachází zde přátelství, jež jí dává radost ze života, odvahu a naději. Vrací se tak zpět ke svému muži a dítěti, kteří jsou potěšeni a povzbuzeni svěžestí, s níž se matka a choť vrátila z prázdnin domů.

Někdy může být pro matky nemožné opustit domov na víc týdnů. Pro takové ženy jsou v blízkosti města či přímo v některých parcích zřízena prostranství, kde mohou zůstat celý den. Na těchto místech odpočinku se jim poskytuje dobré jídlo, příjemná společnost, klid a péče; obecně požívají velké vážnosti.

Děti pracujících matek jsou opatrovány ve školkách nebo obdobných zařízeních.

V obcích na venkově jsou v provozu zvláštní „sklizňové školky“[2], aby se ženám sedláků ulehčilo od zátěže, když zrovna kvapí práce.

1 Mutter und Kind.
2 Erntekindergarten.

Lidu prospěšná organizace „Matka a dítě" také přikládá velkou váhu zlepšování poměrů bydlení. Chudé, ale na děti bohaté rodiny obdrží pro tyto účely nebo při stěhování příspěvky na činži v případě, že příbytek je příliš špatný, aby mohli lépe žít a pořídit si nezbytné předměty k zařízení jako postele a podobně.

Tak jako všechny ostatní podniky, které se ve Třetí říši zabývají zlepšováním poměrů v mnoha oblastech, nepracuje ani „Matka a dítě" jen tak nazdařbůh, nýbrž s plánovitou spravedlností, jež se rozprostírá po celé zemi. Vzhledem k obrovskému rozvětvení, díky němuž je berlínské vedení ve spojení se všemi kouty Říše, lze něco takového realizovat jednoduše a účinně. Také dříve s týmž cílem pracovaly „Spolky žen v domácnosti", ovšem nedostatek soudržnosti a spolupráce s ostatními říšskými institucemi a ministerstvy zapříčinily, že činnost byla mnohem méně účinná a zdaleka ne tak rovnoměrně rozdělená. Nyní všechny tyto dobročinné spolky splynuly v jeden velký pracovní plán a těší se z pohledu na to, jak jejich úsilí pomáhá přinášet bohatší a lepší ovoce než dřív.

Ženské povolání, které v různých částech světa existovalo již dříve a které zřejmě poprvé zaznamenalo vzestup ve Spojených státech, je nyní zavedeno na všech pracovištích v Německu. Je jím povolání takzvané podnikové sociální vedoucí. V Americe se jí říká Factory Mother, Welfare Worker, Visiting Nurse, představená pro The Personal division – či co já vím, jak se všechny jmenují.

Představitelka tohoto povolání má mnohostranné poslání. Sama musí znát práci v dané továrně, aby mohla posoudit kvalitu práce a i případné potíže, které pro pracující může práce představovat. Často tak lze přinášet zlepšovací návrhy pracovních postupů. Může to být klidně i maličkost,

která přesto z dlouhodobého hlediska hodně znamená. Nepatrné posunutí pracovního místa může zlepšit jeho osvětlení, vyšší či nižší židle může učinit práci pohodlnější. Díky jiné maličkosti půjde práce lépe od ruky. Jedna pracovnice se hodí lépe k určité práci v továrně – a má z ní i větší radost – než třebas k té, kterou je jinak nucena se zabývat. A tak raději změní místo. Kamarádky se mohou naprosto zbytečně sužovat vzájemnou nevraživostí, drby a zlomyslnými pletichami. Chytrá a přátelská žena atmosféru pročistí. Nějaká pracovnice má třeba domácí starosti, nad kterými v práci hloubá. Také zde může člověk z vnějšku, jenž je připraven pomoci, vstoupit do dění jako jakýsi anděl spásy. Tím vším, jakož i tisíce jinými případy, může vpravdě mateřsky cítící žena zvýšit obecnou pohodu, radost z práce, zdraví a pracovní výkon ku prospěchu všech pracovnic i pro velké společné dílo k blahu Říše. Již několika prostředky lze vytvořit trochu krásy a tím zvýšit chuť do práce. Pár pěkně upravených květin rozzáří celou tovární halu. Neustále nad nimi září hvězda velkého společného cíle, o který všichni usilují.

Ženy, které se tomuto povolání mají věnovat, jsou vybírány s velikou péčí. Než jsou shledány zralými na tuto pozici, musí projít dlouhým a důkladným proškolením. Podléhají úřadu, jenž se nazývá „Ženský úřad německé pracovní fronty“[3]. I zde je paní Scholtz-Klinková nejvyšší vedoucí. Pro nacionální socialismus a Německou pracovní frontu je příznačné, že se do zavádění právě této profese pustili s tak neobyčejnou pečlivostí a vážností. Stále totiž pohlíží na člověka jako na střed svého úsilí. V továrně nejsou hlavní věcí stroje, materiál nebo zisk, nýbrž lidská práce.

3 Frauenamt der deutschen Arbeitsfront.

Kromě toho umí chránit všechny hodnotné vlohy a učinit je prospěšnými pro obecné blaho. Mateřskost, která dřímá v každé ženě, je zřejmě vlohou vůbec nejhodnotnější. A tato hodnota se při vykonávání činnosti Factory mothers či podnikové sociální vedoucí uplatní v plném rozsahu.

Tato velká a rozumná dobročinná instituce, tak jako mnohé, s čím se v posledních letech začalo, ještě nemohla dosáhnout oné žádoucí účinnosti, jakou si Říše přeje a zamýšlí, jelikož je k vyškolení tak velkého zástupu uchazeček potřeba odpovídající čas.

Když Hitler 30. ledna 1933 převzal moc, bylo v Německu šest milionů nezaměstnaných. Jeho první a nejdůležitější snahou bylo vytvořit pro ně tolik práce, kolik je vůbec možné. Odpůrci nacionálního socialismu tvrdošíjně zůstávají u svých tvrzení, že výdělečně činné ženy byly násilím odstraněny z pracovních míst, aby se udělalo místo pro muže.

Pokud šlo v konkrétních případech o to dát práci již roky nezaměstnanému otci rodiny, pak se tak muselo stát, i kdyby tím jedna žena ztratila práci, kterou milovala a v níž se cítila dobře. Tato oběť se vyžadovala jen od těch žen, které v důsledku tohoto opatření neupadly do těžkostí. Přesto byla tato oběť pro ženu, zvyklou na samostatnost a nezávislost, často dosti těžká, byla však žádána a přinášena v době nouze, aby byl národ jako celek zachráněn od trpících rodin s nezaměstnaným otcem.

Bylo činěno i mnoho výjimek a každý případ se posuzoval spravedlivě. Výjimku tvořily tři skupiny:

1. ty, které musely mít práci k zajištění vlastního živobytí nebo živobytí svých příbuzných;
2. ty, jež vykonávaly čistě ženskou práci a
3. ty, pro které byla profese „posláním“.

K těm, které musely uvolnit pracovní místo, patřily i provdané ženy, protože ty se musely tak jako tak starat o domácnost a děti, takže nakonec ještě získaly.

Jistou skupinou samoživitelek byly mladé dívky, které právě opustily školu. Většina dává přednost sňatku, jak dokázal velký počet novomanželských půjček. Mezi staršími nevdanými samoživitelkami je velké množství těch, jež vedou život bez radosti, bez nějakého skutečného úkolu a naplnění. Ty chce Říše přetvořit v lidi, kteří mají radost z práce a cítí se šťastni při vykonávání nějaké budovatelské činnosti. Mnohé dostaly jinou práci a byly přijaty ke společnému velkému dílu. Velký počet se jich však musel postarat i o druhé, proto se každá změna musela provádět s velkou opatrností a teprve po řádných a podrobných průzkumech. Pro vdané ženy v nejlepších letech je tvrdým osudem muset být zaopatřována druhými.

Zvláštní ohledy se berou na válečnou generaci žen, tedy na ženy, které zůstaly nevdané proto, že muži, kteří by se jinak bývali mohli stát jejich manžely a otci jejich dětí, leží pohřbeni na bitevních polích. Panuje názor, že vlasti přinesly již tak velkou oběť, že je v prvé řadě třeba jim poskytnout radost z práce a pocit významu a užitečnosti pro celý národ.

Tato skupina žen pomalu zmizí, až se počet mužů dostane do normálu. Naproti tomu budou vždy existovat ženy, které manželské štěstí zavrhují. Nejsou to však nutně ty nejhorší ženy, které o sňatku „za každou cenu" nechtějí nic vědět. Tyto ženy si zkrátka přejí, aby jejich mateřskost přišla k dobru mnohým a vyhledávají často povolání, kde jejich činnost přináší požehnání mnohem většímu okruhu lidí, než by to bylo možné ve vlastní rodině.

A konečně existuje skupina žen, které svou práci vnímají jako poslání, a proto se manželství dobrovolně vzdávají. Na ně se berou obzvláštní ohledy, neboť jakákoli prvotřídní práce, ať už ji odvádí muži či ženy, je ve svém významu pro celý národ ceněna více než kdykoli předtím.

Nezaměstnanost všech skupin již ustoupila a většina nouzových opatření z roku 1933 už není potřeba.

Ženský úřad zavedl pomocnou činnost, jež se ukázala být zvlášť úspěšnou. Spočívá v tom, že se studentky na dobu tří týdnů nabídnou k vystřídání tovární pracovnice. Ta tuto dobu využije buď k účasti na jednom ze zájezdů, které nabízí organizace „Radostí k síle", nebo k pobytu v zotavovně, anebo se pro jednou pořádně věnuje své domácnosti a dětem.

Rád bych zde uvedl pár úryvků z dopisů pracovnic, studentek a zaměstnavatelů, jež shora řečené dokládají. Dopis, který je podepsán vícero pracovnicemi, obsahuje mimo jiné následující pasáž: „Připadáme si jako v pohádkové říši. Děkujeme vám všem, studentkám i vám z Německé pracovní fronty, kteří jste přispěli k tomu, abychom se ze všeho, co nás tělesně i duševně unavilo či nalomilo, mohly zotavit. Postarali jste se o nás královsky." Jedna studentka zase píše: „Poznala jsem blíže lidi, kteří dělají tuto práci, a obdivovala jsem sílu a radost, se kterou to všechno dokážou vydržet. Rozhodně už dělníky továren a jejich práci nebudu chybně soudit. Sama jsem ji zažila." Jiná zase: „Je opravdu škoda, že ne každý člověk je jednou za život postaven do pro něj cizí části národní pospolitosti." Zaměstnavatelé pro tuto činnost studentek nacházejí jen samá slova chvály. Jeden píše: „Studentka E. u nás dokonale splnila svou povinnost. Se svými kamarádkami z práce pěstovala velmi milé přátelské vztahy a těšila se z jejich uznání své píle a skromného přístupu."

Také v právní vědě hraje žena svou roli. Veškeré návrhy zákonů se vypracovávají v takzvané Akademii německého práva, založené roku 1933. Členstvo se skládá ze soudců, státních zástupců, advokátů, zástupců správy, vysokých škol, strany, ministerstev, branné moci, lékařů atd. Členkami jsou též paní Scholtz-Klinková, jedna zástupkyně právniček a zástupkyně ženské policie.

Svaz německých dívek pracuje při škole. Po školní docházce mají dívky právo vstoupit do Pracovní služby pro děvčata. Ta je pro ně v současné době ještě dobrovolná, vyjma těch, které chtějí studovat. Věk je stanoven na 17–25 let a doba pracovního nasazení činí 6 měsíců. Sejdou se zde dívky všech tříd a oborů: písařky, švadleny, učitelky a další. Podřízeny jsou vyškolené vedoucí. Pracovní tábory se obvykle nacházejí v kraji, kde to mají obyvatelé těžké, případně leží u nějaké z nových osad, které vyrůstají všude v okolí větších měst, anebo také v oblastech, jež byly zcivilizovány vysoušením půdy či jinak. Ženy z těchto osad, které jsou v domácnosti, nemají prostředky na to vydržovat si pomocnou sílu, takže snadno dochází k jejich přetěžování. Dívky z Pracovní služby jim pomohou. Vaří jídlo, hlídají děti, dělají pořádek, drhnou podlahy, pečují o zvířata, dojí, okopávají brambory.

V jedné takové oblasti blízko Kurského zálivu, kde zemi tvoří slatiny a je vyloučeno téměř jakékoli zúrodnění, jsou obyvatelé velmi chudí a stali se proto lhostejnými vůči pořádku a čistotě. Tyto dívky jezdí právě tam, přijdou do chalupy, vyčistí ji odshora dolů, vyhází všechno ven, vše vydrhnou a vyperou, pohlídají děti, zalátají jejich oblečení, vyčistí chlévy a do práce vnesou pořádek a do dvora péči. Něco takového samozřejmě má na lidi nanejvýš povzbudivý účinek; v čistých obydlích se pak cítí příjemněji než dosud.

Dívky, které musí být zdravé a jsou častěji prohlíženy lékaři, se cítí být posíleny na těle i duchu. Kamarádský způsob života a styk s dívkami z různých částí země, různého stupně vzdělání a profese má nesmírně velký význam. Některé dívky přicházejí rovnou ze školy, jiné už mají nějakou pozici, z níž se na půl roku uvolnily. Práci řídí vhodná mladá vůdkyně. Pomoc děvčat je ze strany sedláckých žen v okolí velmi žádaná.

Všude, kde člověk navštíví tábory Pracovní služby, získá týž dojem mladického nadšení, všeobecného zdraví a radosti z práce. Jakmile to půjde, stane se Pracovní služba pro dívky – stejně jako je už nyní pro chlapce – povinností. Pak bude představovat jednu z největších a nejdůležitějších větví hnutí německých žen.

Švédské a německé publikum, které se 4. února 1937 shromáždilo ve velkém sále Grand hotelu ve Stockholmu, mělo to štěstí poslechnout si jednu z nejúžasnějších přednášek, které se mezi zlatými zrcadly kdy konaly. To když paní Scholtz-Klinková nenáročně a skromně pohovořila o gigantickém díle, které společně s více než třiceti miliony německých žen, dívčin a dívek vykonává. Její slova byla nesena nadšením pro její úkol, lásku k lidem a opravdovou, upřímnou religiozitou. Jeden farář z přítomného posluchačstva se po přednášce nechal slyšet: „My pastoři se můžeme od tak dobrosrdečného, velkolepého a dojemného kázání mnohému naučit."

Průmyslové podniky a syntetické suroviny

Skutečné bohatství států spočívá v počtu obyvatel, jejich práci a přičinlivosti.

Napoleon

Krupp

7. května 1925 bylo otevřeno Německé muzeum v Mnichově. Jeho výstavní předměty v oboru přírodních věd a techniky zabírají rozlohu 36 000 čtverečních metrů, a kdybychom je rozložili vedle sebe, vytvořily by řadu o délce 14 kilometrů. Toto velkolepé dílo bylo od roku 1903 s neoblomnou energií realizováno jediným mužem, Oskarem von Millerem – protějškem Arthura Hazelia, a nepřerušila ho ani světová válka, ani těžké poválečné období. Podobně jako právě jmenovaný muž shromažďoval dr. Miller soukromou cestou obrovské obnosy, jež byly zapotřebí. Říkalo se mu největší žebrák Německa a bohatí z něj měli bezmála strach. Nikdo, kdo se mu dostal do spárů, neunikl. Miller však své drancování praktikoval tak milou a okouzlující formou, že jeho oběť nakonec ještě považovala za čest stát se dárcem peněz pro muzeum. Mimo to byl velký humorista a rád vyprávěl následující anekdotu: na jedné cestě vlakem v Mexiku ho přepadla a vyrabovala lupičská banda. Všechny cestující vyhnali ven a hrubě je oloupili o dokumenty, veškerou hotovost i ostatní cenné věci. Když náčelník lupičů podle Millerova pasu poznal, s kým má tu čest, vrátil mu s rytířským úklonem peněženku a řekl: „Nikdy neolupujeme své kolegy."

Muzeum bylo otevřeno 7. května nádherným banketem, kterého se zúčastnily dva tisíce hostů. Seděl jsem mezi korunním princem Ruprechtem Bavorským a panem Kruppem von Bohlen. Naproti mně seděl papežský vyslanec Pacelli, jehož sousedy byli říšský kancléř dr. Luther a prezident říšského soudu dr. Simons.

To bylo poprvé, kdy jsem se setkal se šéfem mocného koncernu Krupp z Essenu. Podruhé k tomu došlo 11. října 1936 ve vile Hügel u Essenu. Jeho choť je rozená Bertha Kruppová.

Následujícího rána jsem společně s baronem von Verschuerem a několika inženýry absolvoval okružní jízdu po části továren Krupp, jež ve městě Essen tvoří jakési vlastní městečko. Dámy sem nemají přístup, ale i pro cizí osoby mužského pohlaví jsou uzavřeny mnohé prostory a dílny, kde se vyrábějí zbraně. Přísně je střeží hlídači. Nejprve jsme jeli ke dvoru, v němž se nachází malá kovárna, vybudovaná před více než sto lety Friedrichem Kruppem a opatrovaná jako drahý klenot. Zde lze spatřit také jeho kancelář s psacím stolem a účetními knihami. Muzeum svědčí o mnohostrannosti vznikající několik let. Vidíme tu lokomotivy z nejrůznějších dob, obrovské turbíny, nákladní automobily, klikové hřídele, zemědělské stroje, dokonalé chirurgické nástroje, zápalná zrcadla, umělá patra a umělé zuby, v podstatě vše, co existuje mezi nebem a Zemí.

Naším dalším cílem je dílna na lokomotivy, prostor o ploše 75 000 čtverečních metrů. Vyvýšené zábradlí dává možnost přehlédnout celou obrovskou halu. Přímo pod námi stojí lokomotiva určená do Číny, zatímco celá armáda jiných parních koňů má jezdit po německých drahách. Zde, z tohoto místa, Vůdce koncem března 1936 promlouval ke

Kruppovým dělníkům. Za války jich ve všech dílnách pracovalo 170 000, v roce 1933 to bylo 56 000 a roku 1936 už 100 000.

Ve válcovně se po zemi posunují do běla rozžhavené ocelové pásy určené na železniční koleje i k jiným účelům. Krátce nato stojíme před téměř čtyřicetimetrovou vysokou pecí. Výtah nás dopraví na plošinu, odkud vidíme, jak se ruda s koksem dopravují k vrchnímu okraji, aby se odtud řítily do hřmícího čarodějnického kotle.

Hydraulický kovací lis je největší svého druhu v Evropě. Tlak odpovídá váze 1 500 tun, zatímco buchar, který tepal do kovadliny roku 1862, měl tlak pouze asi 50 tun. Pod kovacím lisem se jako těsto v rukou pekaře hněte a formuje do běla rozžhavená ocelová krychle o velikosti dospělého muže a váze 40 tun. Má být využita v parní turbíně nějaké lodi nebo elektrárny. Člověka se zmocňuje pocit hluboké úcty vůči tvrdým dělníkům, kteří svými kontrolovanými, odměřenými pohyby vytvářejí na světlém pozadí rozžhavené oceli temně černé siluety.

Král Vilém I. se při jedné návštěvě v Kruppových dílnách udiveně a poněkud pochybovačně zastavil před obrovským bucharem, když mu vysvětlovali, že se dá kladivo při pádu na kovadlinu zastavit přesně ve výšce, v jaké chtějí. Alfred Krupp krále poprosil, aby na kovadlinu položil své zlaté hodinky. Těžký buchar spadl a zastavil se jen zlomek milimetru nad hodinkovým sklíčkem. Kruppův dílenský mistr je dostal na památku.

Přece jen však nechceme déle meškat v této domovině vulkanického rozvoje síly. Na nejdůležitější zdroj energie pro obranu Německa na vodě i na zemi jsme vrhli jen letmý pohled.

Benzín z uhlí

Vůz nás dopravil do Mülheimu an der Ruhr, kde jsme se zastavili v ústavu pro uhelný výzkum Společnosti císaře Viléma. Pod vedením člena jeho představenstva, profesora Franze Fischera, absolvujeme obchůzku laboratořemi. Už celé desetiletí zde pracuje štáb chemiků na řešení problému, jak zkapalnit uhlí a udělat z něj benzín a naftu. Celý proces nám ukazují a vysvětlují od prvních jednoduchých pokusů po současné dokonalé přístroje. Ve výstavním sále získáváme přehled o rozličných užitečných věcech, které se v laboratořích a dílnách získávají z uhlí: mýdle, parfémech, parafínových svíčkách hořících jasným plamenem, a mnoha dalších.

Na obědě v bytě profesora Fischera poznáváme tajného radu dr. Emila Kirdorfa, nestora německé těžby uhlí a zakladatele uhelného syndikátu. Přestože je mu už 90 let, jak nám prozradil, má v úmyslu během následujících deseti roků uskutečnit let vzducholodí do Ameriky; od roku 1928 je přesvědčeným přívržencem nacionálního socialismu.

Půlhodinová jízda automobilem nás přivádí do Holtenu, kde vcházíme do dílen Ruhrchemie. Holten je jedna z německých továren, kde už je výroba benzínu z uhlí v plném proudu. Až bude uskutečněn nový čtyřletý plán, v Německu dosáhnou výroby 10 000 tun denně, takže budou úplně nezávislí na zahraničí.

Syntetický kaučuk

Naším dalším cílem byl Leverkusen nad Rýnem, kam jsme se vydali 13. října. Zde nás přivítalo vedení podniku, kon-

krétně generální ředitel dr. Kühne, znalci, inženýři a také dělníci.

V jedné přednáškové místnosti, zařízené s ryzím a elegantním luxusem, přednáší dr. Kühne a podává nám obrázek o akciové společnosti I. G. Farbenindustrie, o výrobě barev, její činnosti i zařízeních. Poté hovoří dr. Konrad o buně, německém syntetickém kaučuku.

Na dlouhém stole před řečnickým pultem je vystaveno množství různých předmětů, jež demonstrují proces vývoje umělého kaučuku i výrobky z této látky: různé typy hadic nebo automobilové pneumatiky, jejichž odolnost proti opotřebení je mnohem vyšší než u pneumatik z přírodního kaučuku. Na jedné obzvláště elegantně sestavené a osvětlené expozici nacházíme celou řadu blahodárných preparátů firmy Bayer, jako např. germanin, prostředek proti spavé nemoci, chininové léky proti malárii a různé narkotické prostředky, jež jsou nepostradatelné v moderní chirurgii.

Poté následuje pouť nekonečnými továrnami a „domem na prášky" I. G., kde se vyrábějí farmaceutické preparáty v tabletové formě, např. pyramidon nebo aspirin. Malé, elegantní stroje automaticky odpočítávají správný počet tablet a plní je do skleněných tubiček. U jiných stolků vidíme, jak se jednotlivě balí tablety proti různým tropickým nemocem, aby si je mohli koupit i chudí Hindové, Malajci a čínští kuliové, nemající prostředky na nákup celého balení.

V další tovární budově se seznamujeme s velkými železnými válci hruškovitého tvaru, v nichž se produkuje buna neboli syntetický kaučuk. Na stole stojí čtyři skleněné láhve plné různých tekutin, čirých jako voda. Dr. Konrad z každé láhve přelévá určité množství do větší skleněné nádoby. Poté, co dolil tekutinu z poslední láhve, v poháru

vzniká mléčně bílý sediment, jenž se rychle mění v polotuhou hmotu. Je těstovitá, tvárná a poněkud vláknitá; zdá se, že již získává vlastnosti kaučuku, ještě však musí projít více stadií a zpracováním, než se z ní stane skutečný kaučuk. Nezasvěcený člověk si připadá jako v nějaké středověké alchymistické dílně.

V postavení povrchních diváků krok za krokem sledujeme vývoj umělé suroviny ke stále větší dokonalosti. Z právě zmíněné masy se lisují silná plátna nebo plstě, které se nakonec zavěšují na tyčích jako kůže v koželužně. Poté se přidávají saze a z materiálu se vyválcuje poněkud tenčí, hladší potah. Jakmile je dosaženo tohoto stavu, laik už umělý kaučuk od přírodního nepozná.

Ve zvláštní laboratoři byly pomocí důmyslných přístrojů zkoušeny různé vlastnosti umělého kaučuku, jeho elasticita, pružnost, pevnost v tahu atd. Neustálými pokusy se propracovávají ke stále větší dokonalosti. Říká se, že umělý kaučuk na silnicích a cestách vydrží skoro dvakrát déle než přírodní. Je také odolný vůči naftě a benzínu, ale výrobně je dražší než přírodní kaučuk. Dr. Kühne doufá, že současnou cenu buny půjde při stoupající produkci ještě snížit. Je jasné, že se rentabilita umělého kaučuku zlepší, pokud na světovém trhu budou stoupat ceny surovin.

Na podzim 1936 produkce kaučuku v Leverkusenu činila 100 tun měsíčně. Německo potřebuje kolem 70 000 tun ročně. Díky energickému nárůstu, který se nyní projevuje každý měsíc, se na konci nového čtyřletého plánu dostanou na množství, jež je třeba k tomu, aby i zde byli nezávislí na zahraničí. Dr. Kühne se domnívá, že se tato čísla budou vyvíjet ještě příznivěji, až se přijde na jednodušší a lepší výrobní metody. Význam těchto německých vynálezů vysvítá z toho, že Angličané, kteří rozhodně netrpí

nedostatkem petroleje, se přesto chystají vybudovat dvě továrny na výrobu benzínu z uhlí, a že k produkci umělého kaučuku přikročili i Američané.

Město Leverkusen má jen asi 43 000 obyvatel, ale jeho ulice jsou široké a čisté, jeho zahrady velké a vzdušné, a dělnické byty světlé a pohodlné. Maximálně moderní zařízení města za svůj vznik vděčí dr. Carlu Duisbergovi. Před nějakými třiceti lety se mu smáli, když stanovil šířku ulic 20 metrů. Dnes se už nesmějí. Duisberg byl jedním z nejvíce okouzlujících lidí, které znám. Překypoval životem a myšlenkami a byl vždy čilý a v dobré náladě. Ve slavnostním projevu při otevření Německého muzea řekl, že na cedulkách lze číst: „Zde, v Německém muzeu, může každý dělat, co chci já; von Miller."

Nesmíme zapomínat na staré časy ani jejich velké muže a neměli bychom všechno nádherné a velkolepé, co se odehrává v těchto dnech, připisovat pouze Třetí říši. Krupp, I. G. Farben a mnozí další stavějí na základech, které byly položeny v dobách císaře Viléma, nebo ještě mnohem dříve.

Uhelný prach jako palivo

28. října 1936 jsme nočním vlakem cestovali z Berlína do Elbingu ve Východním Prusku. Zde nás brzy ráno přivítali dr. Reuter, městský stavební rada Schultz a major Ziegler, kteří nás nejprve provedli bližším i širším okolím města a ukázali nám několik nových dělnických bytových jednotek. V tomto kraji, který zpustošili Rusové a jehož města a vesnice byly většinou srovnány se zemí, je vše nové; kam člověk přijde, naráží pohledem na dlouhé řady malých

žlutých venkovských domů s červenými cihlovými střechami, nazývaných „sídliště“ nebo jednoduše „dělnické byty“.

Mimochodem, celým Německem se šíří vlna stavebního nadšení ve prospěch dělníků.

V Elbingu stál každý dělnický dům 5000 marek a jeví se jako hezký, vkusný venkovský dům se čtyřmi pokoji a kuchyní. Dělník si domluví půjčku, kterou splácí za výhodných podmínek, a posléze se stává vlastníkem domku s malou zahrádkou. Obyvateli těchto domků jsou dělníci a níže postavení zaměstnanci. Při naší návštěvě bylo hotových 1400 bytů, ale vlastní domov stále nemělo 2500 dělníků, takže stavební činnost byla v plném proudu.

Pak nás vzali do závodů Schichau v Elbingu. V hlavní kanceláři nás maximálně přívětivě přijali generální ředitel Noé s několika svými inženýry. Pan Noé v úvodním výkladu oznamuje, že továrny Schichau před rokem 1933 silně upadaly. Kraj byl plný nezaměstnaných komunistů. Nyní je v závodech Schichau zaměstnáno 9000 dělníků, mnozí nepochybně bývalí komunisté.

Schichau má v Elbingu a Gdaňsku velké loděnice, kde byl roku 1932 zkonstruován obrovský bagr pro přístav v Šanghaji. V jedné místnosti závodu jsou za sklem vystaveny modely vlastních lodí. Nás obzvláště zajímal velký spalovací motor, jenž je popoháněn uhelným prachem v nejjemnější práškové formě. Jak známo, rychlý vývoj probíhal tak, že se jako palivo pro spalovací motor nejprve používal benzín a pak následoval vznětový motor poháněný naftou. Nyní se v závodech Schichau i na jiných místech v Německu dělají pokusy s pohonem motoru na uhelný prach. Doufají, že se jim do poloviny roku podaří odzkoušet tuto metodu k plné spokojenosti a že ji budou moci využívat nejen pro stacionární motory, ale i v automobilech a letadlech. Pokud

metoda uspěje – a o jejím konečném úspěchu v Německu nikdo nepochybuje – Německo získá téměř nevyčerpatelnou zásobu motorového paliva a sníží provozní náklady na pětinu současného stavu. Pro německé národní hospodářství by tento technický výdobytek měl nezměrný význam, neboť používat lze nejen černé a hnědé uhlí rozmělněné na prášek, ale i rašelinu.

Dr. Wahl ze závodů Schichau nám poskytl mimořádně zajímavou přednášku o průběhu zkoumání a o nadějích, které mají do budoucna. Ukázal nám vzorky neuvěřitelně jemně rozmělněného prášku z černého i hnědého uhlí a rašeliny a vysvětlil nám hodnotu různých druhů.

Ústav pro výzkum kovů ve Stuttgartu

Po našem příjezdu do Stuttgartu večer 8. listopadu nás přivítalo několik nacionálněsocialistických funkcionářů, mezi nimiž byl okresní vedoucí Mauer, a kteří nás formou krátkých přednášek připravili na prohlídky naplánované na příští den.

Stuttgart se během posledních let vyvinul v ukázkové průmyslové město. Počet obyvatel v roce 1935 činil 415 000 a minulý podzim se ze 700 000 dělníků v celém Württembersku nacházelo jen ve Stuttgartu 120 000. Měsíční mzda dělníka tu v průměru dosahuje 200 marek a kvalifikovaného dělníka 300 marek.

9. listopadu, v den připomínky smutných událostí, jsme si nejprve prohlédli výstavu Německé fronty práce (DAF), kterou z největší části tvořily statistické tabulky, grafické ilustrace, tiskoviny, plakáty a mnoha dalšího, a pak jsme se vydali do jednoho z četných výzkumných ústavů

Společnosti císaře Viléma, totiž do Ústavu pro výzkumu kovů, který v roce 1934 přesídlil z Berlína-Dahlemu do Stuttgartu. V čele široce rozvětvené společnosti, nesoucí jméno císaře Viléma, stojí nositel Nobelovy ceny, profesor Max Planck.

Ústav ve Stuttgartu pracuje ve třech různých oblastech: aplikovaná metalurgie, rentgenová metalurgie a fyzikální chemie kovů. Profesoři W. Köster, R. Glocker a G. Grube nás provádějí jednotlivými laboratořemi i pracovnami a vysvětlují nám úkoly a metody. Zde se zabývají pouze jinými kovy, než je železo, protože na výzkum železa se specializuje zvláštní institut v Düsseldorfu. Oba jsou zřízeny s ohledem na výskyt různých kovů v přírodě.

Vědci v ústavu zkoumají strukturu a ostatní vlastnosti kovů, konkrétně legování mezi jednotlivými kovy a jejich stále se měnící vlastnosti. Seznamují se s uskupením atomů v kovu a slitinách, aby tak nacházeli nové slitiny s vlastnostmi, jež jsou výhodné pro technické účely. Z národohospodářského pohledu mají tyto výzkumy velký význam. Stačí si představit dříve netušený vývoj, kterým prošel hliník, kov získávaný z bauxitové půdy, v jehož výrobě nyní Německo stojí na prvním místě. Surovina bauxit se dováží z Maďarska a Jugoslávie. Odtud pochází i stále rostoucí počet lehkých kovů, například élektron[1], bez něhož by moderní vzducholodě a letecké stroje byly nemyslitelné, neboť se z tohoto kovu zhotovují vrtule letadel, benzínové nádrže, součástky do motoru nebo výztuhy a drátěná lana vzducholodí, abychom si uvedli jen několik příkladů.

Ukázali nám odlité kousky slitin, v nichž se v krásných vzorcích projevila krystalizace, zatímco u jiných se uplat-

1 Též élektrum – přirozeně se vyskytující, ale i uměle vyráběná slitina ze zlata a stříbra se stopovým množstvím mědi a dalších kovů; pozn. překl.

nila fluidální struktura. V rentgenové laboratoři byl předveden speciální aparát, který prosvětloval slitiny a produkoval snímky, jež se zaznamenávaly na film.

Učení pánové, kteří nás provázeli, říkali, že tíseň, v níž se Německo ještě stále nachází, zvyšuje důvtip badatele a otevírá mu pohled na netušené perspektivy a nádherné možnosti budoucnosti. Zvečera téhož dne nás naši hostitelé přivedli na akci zcela jiného druhu.

Ve Stuttgartu se konala smuteční a upomínková slavnost při příležitosti výročí 9. listopadu 1923, kdy v Mnichově položilo život 16 mučedníků. Mohutný sál byl úplně přeplněný. 8000 lidí s napjatou pozorností naslouchalo projevům okresního vedoucího Mauera a několika dalších funkcionářů, věnovaným památnému dnu a věci, za jejíž pokračování a průlom oněch 16 obětovalo život, ale i úkolům nadcházejících let. Všichni mluvili s nadšením a svou výřečností strhávali posluchače.

Na řečnické tribuně i před ní celou dobu stáli příslušníci čestné gardy SA a ϟϟ s prapory. Mladí muži stáli nehybně jako voskové figuríny v panoptiku. Člověk sem tam zahlédl zavrávorat nějakou vlajkovou tyč, ale než její nositel stačil omdlít, byl vyveden nějakým kamarádem a jeho místo zaujal jiný. Kapela během přestávek hrála klasickou hudbu, obzvláště Griega a obvyklé nacionálněsocialistické pochody, zejména píseň Horsta Wessela[2].

Slavnost po sobě zanechala důstojný a vážný dojem a lidé vyprázdnili sál v mlčících, klidně plynoucích zástupech.

2 Horst Wessel byl mladý vůdce SA, který napsal a složil několik bojových písní. V lednu 1930 byl ve svém bytě přepaden a zastřelen komunisty. Jeho jméno v Německu zlidovělo. Zemřel ve věku 23 let; pozn. překl.

I. G. Farben

Ve Frankfurtu nad Mohanem jsme byli 12. listopadu přijati ve správní budově I. G. Farben, budově, které z hlediska reprezentativního a uměleckého vybavení, elegance a vkusu skutečně sotva může konkurovat jakákoliv jiná na Zemi. Člověk už při prvním pohledu na tuto „úřední budovu" pochopí, že průmyslová a obchodní firma, jejíž vedení zde sídlí, musí mít gigantické rozměry. Nejvyšším vedoucím je nositel Nobelovy ceny, dr. Carl Bosch.

Jádro bloku domů tvoří mohutný oblouk, z něhož paprsčitě vychází šest křídel. Všechna mají sedm poschodí a nespočet velkých oken. Zásadami stavitele byly vzduch, světlo a prostor. Vstupujeme na schodiště, které poskytuje výhled na všechny strany a na nějž dopadá světlo z obřích oken. Zde nás vítají ředitel Bertram a pan Grosch, druhý jmenovaný jako zástupce zaměstnanců a dělníků. Vysvětlují nám, že ona nádherná stavba představuje obchodní kancelářskou budovu nejdůležitějších továren a dílen firmy I. G. Farben. Prodávané zboží tvoří především barvy, umělé hedvábí, filmy, fotografické aparáty, farmaceutické preparáty atd., rozesílané pod značkou slavné firmy do všech koutů a končin světa. V této budově je zaměstnáno 3 000 osob. Tady se rozděluje zboží, které se vyrábí v továrnách zaměstnávajících po celém Německu 100 000 dělníků. K produkci patří také syntetické suroviny.

K poradám slouží několik překrásně zařízených sálů; ten nejhonosnější má 160 míst k sezení. Zde se pořádají valná shromáždění a rozhovory se zahraničními zástupci. Sál je z hlediska vnitřního vybavení jedinečný. Kolem se vine široká obruba se znaky hvězdokruhu mistrovsky vyleptanými do skla. Naprosto okouzlující a svého druhu ojedinělá

je obrovská mapa světa, na níž tvoří kontinenty a ostrovy mozaika z ušlechtilého leštěného dřeva v různých barevných odstínech. Dřevo pochází ze zemí, které znázorňuje. Zřejmě neexistuje mnoho map, jejichž výroba stála víc než toto umělecké dílo, představující důstojný symbol působnosti I. G. Farben, obepínající celý svět.

Nádherným parkem nás odvádějí do jídelny v samostatné budově, zařízené stejně vkusně jako kancelář. Zaměstnanci tu za 55 feniků dostávají oběd tvořený polévkou, masem a zákuskem. Nízkou cenu vysvětluje to, že firma na stravu každoročně přispívá částkou 300 000 marek.

Návštěva I. G. Farben v nás zanechává dojem německé podnikavosti, schopnosti, pořádku, organizace a péče, která je věnována všem zaměstnancům a dělníkům.

Letecká a pozemní doprava

21.

Vzhůru, skrz oblaka, do dálek přes moře,
napříč světadíly svištícím tempem!
Královna jitra růžovým prutem
kyne nám na cestu do procitajícího světa.

Atterbom

Na podzim 1936 bylo ve Frankfurtu nad Mohanem předáno do provozu světové letiště pro vzducholodě.

Toto nové letiště o rozloze 284 hektarů je největší na světě. Nacházejí se na něm nejmodernější přístroje pro světelnou signalizaci, elektrické generátory kouře fungující jako ukazatele směru větru, elektrické telegrafy, zaměřovací přístroje a meteorologická zařízení. Zmíněný obří areál funguje jak pro letadla tak pro vzducholodě. Je výchozím bodem jihoamerické trasy „Graf Zeppelin" a severoatlantické „Hindenburg".

Když jsme 12. listopadu na letišti na návštěvě, naši pozornost víc než cokoliv jiného přitahuje velký hangár pro vzducholodě. Je 275 metrů dlouhý, uprostřed 61 metrů vysoký a 52 metrů široký. Před hangárem stojí pojízdný stožár, na němž vzducholodě kotví při přistání. Ve speciálních budovách jsou ve dvou poschodích uskladněny plynové láhve. Vnitřek těchto budov s plynem díky 348 mohutným ocelovým válcům téměř připomíná vinný sklep.

Nemohu opomenout zdvořilost, jež nebyla prokázána pouze nám, ale také naší zemi, když jsme projížděli hlavním vjezdem na pojezdovou plochu. Po obou stranách vlály švédské vlajky, před hlavní budovou za letištní plochou vlál třetí prapor v modrožlutých barvách, a při obědě, na němž starosta Linder zastupoval město Frankfurt a major

svobodný pán von Buttlar letiště, jsme rovněž byli potěšeni malými švédskými vlaječkami stojícími na stolech.

Gambetta roku 1871 ve volném balónu opustil obklíčenou Paříž. Otevřená byla pouze cesta vzduchem. Výsledek světové války omezil svobodu pohybu Německa na zemi i na vodě, a vymezil ji také ve vzduchu. Německo stálo v čele výstavby pevných vzducholodí už před válkou; hrabě Zeppelin při vypuknutí války pokročil tak daleko, že jeho motorové řízené vzducholodě za války sehrály určitou roli. Od té doby došlo ke znamenitému rozvoji jeho konstrukcí pod energickým a dovedným vedením dr. Hugo Eckenera a dr. Ludwiga Dürra a Německo dnes v této oblasti stojí v čele. Americké a anglické pokusy byly doposud bohužel provázeny smůlou, zatímco Eckener a jeho lidé cestovali kolem Země, do polárních oblastí až k Severní zemi a přes oceány.

Vedení má v úmyslu nejprve postavit další tři vzducholodě typu „Hindenburg", a pak si mohou být jisti tím, že každá nová loď tohoto leteckého svazu bude vždy dokonalejší. Za nějakých deset let bude přes zeměkouli určitě natažena celá síť německých vzducholodních dopravních linek. Cesta přes severní pól a nad stále ještě neznámými úseky Severního ledového oceánu pak ztratí své kouzlo. Lákavá touha po neznámém, stará sto let, bude ukojena.

Také ohledně letecké techniky stojí Německo na výši. 6. září 1925 jsem měl tu výsadu prohlédnout si Junkersovy závody v Dessau. 30. ledna 1936 jsem měl díky vedení tiskového šéfa a hejtmana ve výslužbě Fischera von Poturzina opět to potěšení spatřit světoznámé Junkersovy závody. I obyčejný laik získal živý dojem z velkého pokroku, kterého bylo během oněch deseti let dosaženo.

V letech 1926 až 1928 jsem byl v těsném spojení s vedením Lufthansy, obzvláště s jejím tehdejším ředitelem,

dnešním státním sekretářem vzduchoplavby, leteckým generálem Erhardem Milchem a ministerským ředitelem Brandenburgem. Nikdy nezapomenu na ctihodnou pomoc, kterou mi tehdy poskytl Milch a jeho spolupracovník, laskavý a sympatický Joachim von Schröder, syn admirála von Schrödera. K našemu zármutku se zřítil den před Štědrým večerem v letadle, právě když po šťastném letu z Teneriffe dosáhl hranice města Berlína.

Má jednání s Milchem, von Schröderem i ostatními členy předsednictva Lufthansy se točila okolo nové letecké linky mezi Berlínem a Šanghají, vedoucí nejhlubším vnitrozemím Asie. V roce 1933 se uskutečnilo teprve několik letů, když byl v důsledku politického poměru vůči sovětskému Rusku tento – především pro poštovní spojení s východní Asií – tak důležitý podnik přerušen.

Letectví získalo nový život založením říšského ministerstva vzduchoplavby v čele s generálplukovníkem Göringem. V roce 1932 dosáhl počet leteckých kilometrů absolvovaných na pravidelných evropských linkách 770 000 a v roce 1936 už 1 480 000 kilometrů; počet cestujících stoupl ze 70 000 v roce 1932 na 230 000 v roce 1936. Za rok 1932 se přepravilo 354 tun, v roce 1936 pak 2 400 tun letecké pošty.

Junkersův stroj Ju-52, který je Lufthansou asi z 80 % používán pro pravidelnou dopravu, dosahuje rychlosti 230 kilometrů za hodinu a přepraví 17 cestujících. Navíc tu jsou ještě rychlé dopravní letouny z leteckých závodů Heinkel ve Warnemünde, He-70 a He-11, stejně jako Junkers Ju-60 a Ju-86, jejichž rychlost dosahuje více než 300 kilometrů.

Prostřednictvím obou nově postavených plovoucích leteckých základen „Westfalen“ a „Ostmark“, umístěných

v Atlantickém oceánu na jihoamerickém a západoafrickém pobřeží, nyní byla otevřena stálá linka letecké pošty mezi Německem a Buenos Aires. Vzdálenost činí asi 14 000 kilometrů, let trvá 4 dny a každý týden se v obou směrech uskuteční jednou. Atlantický oceán byl od roku 1934 přeletěn více než dvěstěkrát v obou směrech, celkově tedy více než čtyřistakrát. Nedávno byla také zprovozněna 1 300 km dlouhá trasa mezi Buenos Aires a Santiago de Chile. Z Německa do Santiaga se tedy lze dostat za 110 hodin a ve výšce 7 000 metrů přelétáte jihoamerické Kordillery.

V roce 1936 byly za podpory létajících člunů „Äolus" a „Zephir" podniknuty zkušební lety hydroplánu Dornier Do-18 nad severním Atlantikem. Let proběhl osmkrát podle plánu. Kromě letadla Dornier-18 byl poprvé vyzkoušen Junkersův naftový motor Jumo 205, a to s dobrým výsledkem. Ještě letos má být zahájena pravidelná služba letecké pošty mezi Evropou a Severní Amerikou. Za tímto účelem jsou v Atlantickém oceánu k dispozici obě plovoucí letecké základny „Schwabenland" a „Friesland".

Německým vzducholodím a letadlům nedokáže zatarasit nekonečné dálky vzdušného moře žádná moc na Zemi. Určitě není daleko doba, kdy pro nás německé motory budou provádět neuvěřitelné výboje do dálek stratosféry na hranicích věčného vzdušného prostoru.

Motorová vozidla

Žádný přední politik dnešní doby si z letadla a automobilu neudělal takového služebníka jako Vůdce. Tento moderní lidový tribun na svých nesčetných cestách po německých

silnicích i ve vzduchu, vedoucích na lidová shromáždění během všech těch volebních bitev, získal osobní poznatky o významu motoru jako nikdo jiný. Proto, ale také díky své prozíravosti, moudrosti a činorodosti, i díky svému porozumění úlohy motoru v německém hospodářství, v obdivuhodně rychlém tempu obnovil a rozvinul všechny motorové dopravní prostředky a cesty. Jeho koncepci ve stručnosti vyjadřují slova, která pronesl při zahájení automobilové výstavy v Berlíně roku 1936:

„Lidstvo v motoru získalo pohyblivou a všude použitelnou sílu, jež vedla k jedné z nejpřevratnějších událostí, jakou můžeme pozorovat od počátku lidského kulturního života."

Německo roku 1933 disponovalo téměř stejným počtem motorových vozidel jako v roce 1930, a sice 677 428 oproti 658 686. Od roku 1933 šla křivka prudce nahoru. Ještě roku 1932 bylo jen 104 000 policejně nově povolených motorových vozidel. V roce 1933 stoupl počet na 359 000 a roku 1936 na 457 000. Objem roční výroby se během čtyř let zečtyřnásobil.

V roce 1936 bylo v Německu 1 231 600 vozů, jinými slovy – na jedno auto připadalo 54 osob, což je stále nepříznivé číslo a následek války. Na počátku světové války mělo Německo 64 000 a Francie 100 000 motorových vozidel. V roce 1935 jich Spojené státy vlastnily 25 000 000 a Francie 1 890 000, kdežto Německo něco pod milion. Hitlerův cíl je zvýšit počet na tři nebo čtyři miliony. Domnívá se, že pro Německo by v žádném případě nebylo dostačující mít v porovnání s Amerikou desetinu motorových vozidel, protože Německo má více než o polovinu vyšší počet obyvatel než Spojené státy a německý národ má stejnou potřebu motorových vozidel jako Američané. Proto má být vytvořen „německý

lidový vůz“. Už nyní je dodáván čtyřsedadlový motorový vůz za cenu 1 500 marek. Před třemi roky cena činila 2 500 až 3 000 marek.

Tento vystupňovaný pracovní výkon znamená také nárůst pracovních příležitostí. V roce 1932 bylo v automobilovém průmyslu činných 43 000 pracujících, v roce 1936 pak 120 000. Tím se vytvořil důležitý vývozní průmysl a zlepšila se devizová situace. Hodnota vývozu německých osobních vozů vzrostla z 9 131 000 marek v roce 1932 na 21 140 000 v roce 1935, a v roce 1936 již přibližně na 40 000 000. Politika motorizace tedy má i národohospodářský význam.

Říšské dálnice

Motorizace v sobě zahrnuje také vylepšování cest a výstavbu moderních silnic. Sem spadá zřizování „říšských dálnic“ – velkolepý podnik, který už zdárně pokročil tak daleko, že bude určitě hotov ke stanovenému termínu. Z Berlína má paprskovitě do všech stran vycházet řada dálnic přes celou Říši, dohromady 7 000 kilometrů. Prvních 1 000 kilometrů bylo předáno do provozu do podzimu 1936.

Vůdce 1. května 1933 oznámil plán, 23. září téhož roku byly zahájeny stavební práce a koncem podzimu roku 1935 se téměř polovina dopravní sítě nacházela ve výstavbě. Práce probíhá ve dvou nebo třech směnách. Během nočních jízd autem lze často spatřit blýskání lopat dělníků z noční směny. Při samotné stavbě silnic našlo práci a obživu 120 000 mužů; u dodavatelů, v závodech na stroje, asfalt a cement a v kamenných lomech pak dalších 140 000 dělníků.

Na dálnice je v provozu:

600	pěchovaček betonu
1 000	míchaček betonu
300	bagrů na hloubení jam a shrnování
2 200	polních lokomotiv
53 000	vyklápěcích vozů
3 000	kilometrů pomocných kolejí

Doposud se spotřebovalo:

3 516 000	kubíků betonu na stavby
336 000	tun železa a oceli
19 794 000	čtverečních metrů betonového krytu vozovky

Odstraněno bylo 156 milionů kubíků zeminy neboli víc než při výkopových pracích na Panamském kanálu.

Péče o silnice se však nezastavuje u říšských dálnic. Okresní a krajské silnice jsou předmětem téže péče. Dehtují se, asfaltují nebo vysypávají drobným štěrkem, a napřimují se zatáčky.

Železnici však kvůli tomu Vůdce na holičkách nenechává. Od roku 1933 je na dráhách mezi důležitými městy nasazen „Schnelltriebwagen" s dieselovými motory; tím se doba jízdy zkrátila téměř o polovinu. Takovýmito rychlotratěmi jsou: Berlín-Hamburg, Berlín-Mnichov, Berlín-Kolín nad Rýnem, Berlín-Frankfurt nad Mohanem, Berlín-Vratislav-Opole a Kolín nad Rýnem-Hamburg. Jeden kolínský obchodník tak může během jediného dne cestovat do Berlína a zpět a přitom se v říšském hlavním městě zdržet téměř sedm hodin. Nejvyšší jízdní rychlost je 175 kilometrů za hodinu. Rychlost je nejvyšší v Evropě a materiál, valící se

po kolejích, je prvotřídní. Kupředu postupuje elektrifikace, hlavně na trase Berlín-Mnichov-Řím.

Také plavební kanály se zlepšují. Při cestě z Berlína do Hannoveru člověk často vidí „Středozemský průplav", plavební cestu mezi Rýnem a Labem. Císař Vilém II. se v roce 1906 energicky pokoušel popohnat dostavbu, ale plán ztroskotal kvůli odporu pruského zemského sněmu. Po německých kanálech jsem se nikdy neplavil, ale mnohé jsem viděl. Nejzajímavější je pro svůj strategický význam Kanál císaře Viléma.

V Německu byla celá oblast železniční a automobilové dopravy sjednocena pod jedno vedení, jehož vedoucím je činorodý říšský ministr dopravy Dorpmüller. Když člověk na německých silnicích během několika podzimních měsíců absolvoval trasu o délce třetiny rovníku, nasbíral zkušenosti, které jej opravňují vyslovit jim nejvyšší pochvalu.

Monumentální stavby

22.

Vzrůstá, postaven giganty,
svými schody, klenbami, prudce k nebesům
– dílo ničím neotřesitelné.
A nezničené žádným bleskem
a za svitu slunce a měsíce
kolem putuje jeho stín
úplně jako za oněch časů,
kdy sálaly ohně v Babylonu
a slýchali jsme hru Ištariných žaltářů.

Franz G. Bengtsson

Kdo jede novým Německem, musí se podivovat nad téměř horečnatým spěchem panujícím ve všech oblastech stavebnictví. Ve velkoměstech vyrůstají monumentální stavby, ve všech městech s nějakým významem se staví nové nádherné státní a průmyslové budovy, na okraji všech obcí až po hranici Říše ve Východním Prusku vznikají zcela nová sídliště, vilová města a dělnické byty. Také této činnosti Vůdce vtiskl svůj osobní ráz. Je umělec a jeho úmyslem bylo stát se architektem. V architektuře je tedy ve svém přirozeném živlu. Nicméně tato po celém Německu viditelná touha stavět zřejmě pramení také z ohromujícího nadbytku síly mladého hnutí, z něhož jsou budovány mocné památníky jeho doby a působení, jak tomu vždy bylo i v dřívějších dobách obrody.

Počet nových budov s reprezentativním významem je v Německu neslýchaně velký. Je to, jako by muži Třetí říše chtěli během několika let vybudovat všechno, co zameškala nebo nechala zchátrat předchozí generace. A tak objevujeme „Ordensburgen" (školící hrady) pro stranu, domy pro DAF, obrovské amfiteátry podobného druhu jako jeviště Dietricha Eckarta na Říšském sportovním poli v Berlíně, kamarádské domovy, nové domovy pro Hitlerovu mládež a velké množství nových školních budov. Ale naše pozornost se v první řadě soustředí na monumentální stavby. Je

tu „dům výchovy“ v Bayreuthu, o němž jsem se rozepsal v sedmnácté kapitole a jehož architekt H. Reißinger vytvořil dílo s vnější i vnitřní harmonií a účelností. Patří sem také „dům německého umění“ v Mnichově (architekt profesor Troost) s klasickým sloupořadím, tak vkusně zasazený do obrazu města.

Kdo přijede do Berlína, užasne nad proměnou vzhledu ulic v srdci říšské metropole, například na Leipziger Straße, kde se tyčí profesorem Sagebielem navržená a během jednoho roku postavená budova říšského ministerstva letectví. Posouzení jejího vzhledu je otázkou vkusu. Vnitřek je prý uspořádán prakticky a účelně. V zeleni borovic a listnatých stromů vilové čtvrti Berlin-Grunewald stojí velká správní budova Říšské pracovní služby, kterou postavil architekt K. H. Tischer. Je jednoduchá, vznešená a vkusná.

V Mnichově jsme měli toho nejlepšího průvodce, jakého si lze přát, totiž samotného říšského místodržitele generála von Eppa. Ze svého automobilu nám ukázal nejen hlavní město Bavorska, ale i jeho kouzelné okolí oplývající přírodní krásou. Na závěr příjemné a poučné jízdy jsme navštívili říšského ministra Rudolfa Hesse s chotí v jejich hezkém a zdařile zařízeném domě u Mnichova.

Hlavní řadu domů na Královském náměstí v Mnichově tvoří nové stranické budovy. Po pravé i levé straně tohoto vznešeného náměstí se rozprostírají muzea se svými schody a sloupořadími. Nacházíme zde také stavbu propylejí[1] a z obou stran vyústění ulice správní budovy strany, v pozadí „Hnědý dům“, první hlavní stan nacionálněsocialistického hnutí, a uprostřed této řady oba panteony, kde v sarkofázích odpočívá šestnáct padlých z 9. listo-

1 Propyleje nebo propylaje – v antické architektuře monumentální vstupní brána ke svatyni nebo hrazenému okrsku; předbraní na starověké Krétě a v Řecku; pozn. překl.

padu 1923. Královské náměstí jako celek budí vznešený a silný dojem. Žádná nepotřebná okrasa tu nemá místo, slovo mají mít pouze velké linie. Tvůrcem těchto nových stranických budov je profesor L. Troost, jenž byl Vůdcovým prvním a nejbližším spolupracovníkem ve všech otázkách umění. Na tomto náměstí se 9. listopadu každoročně slaví svátek věrnosti, cti a památky mrtvých, kterého se účastní desetitisíce soukmenovců.

Ovšem z hlediska rozměrů je největší stavbou areál konání říšských sjezdů strany v Norimberku ve tvaru rovnoramenného trojúhelníku s rameny o délce osm a základnou o délce čtyři kilometry. Uprostřed se nachází Märzfeld, prostranství určené pro přehlídky Wehrmachtu. Potom přicházíme po 90 metrů široké nástupní cestě k mohutné Luipoldově aréně. Vedle ležící Zeppelinova louka představuje pravoúhlé nástupní pole o rozměrech 600 × 900 metrů. Zde může projevům Vůdce na každoročních stranických sjezdech naslouchat 300 000 lidí. Pole obklopují velkolepé stavby. Mezi nimi obzvláště vyniká kongresová hala, která se má stát největším krytým shromaždištěm světa se sedadly pro 60 000 lidí.

Až bude jednou dokončeno, bude zde toto město se svými kongresovými, kulturními a shromažďovacími halami a správními budovami existovat jako jedinečné svého druhu. Než se všechno postaví, uplyne deset let. Když po tomto prostranství jedeme autem, slyšíme ze všech stran hluk práce, jak se pokládají základy obřího domu, staví se cesty, buší se a vrtá. Potřebné kvádrové bloky dodává třicet kamenolomů a zpracovává je šedesát kamenických firem.

Všechny tyto stavby v Norimberku tvoří rámec pro stranické sjezdy s jejich 800 000 účastníky, symboly vítězství a síly nacionálního socialismu, a to všechno pod nepočtem

praporů Třetí říše. Plány tohoto dějinného pomníku obrody Německa, který během příštích deseti let poskytne zaměstnání a obživu hojnému počtu umělců i dělníků, pocházejí od architekta profesora Alberta Speera.

Bylo by dobré zmínit ještě několik obřích staveb. V Berlíně, nedaleko zámku, vzniká nová budova říšské banky a naproti říšskému ministerstvu letectví se bude stavět říšské ministerstvo pošt. Tyto i jiné impozantní stavby dávají centru Berlína nový ráz. Nakonec nesmíme zapomenout na Hitlerem plánovanou novou operu v Mnichově, jejíž jeviště i hlediště svou velikostí překonají vše, co v této oblasti doposud vzniklo. Jak v tomto, tak i v mnoha jiných ohledech si Američané budou muset uložit jistou zdrženlivost při používání svého běžného sloganu: biggest in the world!

Ve výčtu velkolepých stavebních záměrů by se dalo dlouze pokračovat. Na tomto místě šlo o uvedení pouze několika příkladů. Když člověk slyší, jak jen létají miliony, že stranické objekty v Norimberku vyžadují šedesát milionů a Říšské sportovní hřiště v Berlíně (profesor Werner March) stálo čtyřicet milionů, diví se, jak může Německo na takové nikoliv nezbytně nutné výdaje sehnat prostředky. Dostáváme odpověď, že během nejhoršího ponížení Dohodou dokázalo platit dva tisíce miliónů ročně, a že sumy, které se nyní věnují na monumentální stavby a nádherné ulice, vytvářejí práci pro statisíce dělníků, a navíc – zůstávají v zemi. Peníze pouze obíhají, jdou z ruky do ruky. Na jedné straně vytvářejí nové hodnoty, na druhé straně práci a obživu, a za třetí se jako daně vracejí státu, který je opět vydává a uvádí do oběhu.

Obyčejný selský rozum sama od sebe napadá otázka: co jsou vlastně peníze? K čemu má být nesmírné množství peněz, když se má hromadit v bankách? Nejsou „peníze“

fantomem, klamnou hodnotou, která zaklíná lidi? A není skutečnou hodnotou práce, všechno to, co vytváří neúnavná práce rukou a hlav? Němci každopádně prostřednictvím neúnavné práce vytvářejí nehynoucí hodnoty, zatímco takzvané peníze obíhají v kruhu.

Také v této otázce razil Napoleon zlatá slova: „Bohatství nespočívá ve vlastnictví pokladů, nýbrž ve způsobu, jak je člověk umí použít."

Říškému hlavnímu městu lze jen blahopřát, že má v dr. Juliu Lippertovi vrchního starostu a městského prezidenta, který obří silou buduje nový Berlín a disciplínou a pořádkem vládne 80 000 podřízených. Dr. Lippert při návštěvě Švédsko-německé společnosti ve Stockholmu 8. dubna 1937 mimo jiné vyprávěl, že jeho město se 4 200 000 obyvatel melo počátkem roku 1933 dluhy ve výši 1 230 000 000 marek, ale že zadluženost v tomto roce klesla asi na 900 000 000 a on doufá, že se mu ji v příštím roce podaří snížit na 600 000 000. Ve správě města tedy vládne stejná energie a cílevědomost jako všude jinde ve Třetí říši.

Vůdce 1. května 1936, v den národní práce, odpověděl na otázku, proč stanovuje tak velké úkoly způsobem, jaký napovídá, že hledí více než tisíciletí dopředu: „Protože věřím, že velký národ lze naplnit smyslem života, který je ho hoden, pouze tehdy, když také dostává velké úkoly! Muži, kteří národu před tisíciletími stanovili úkol postavit pyramidy, věděli, proč to dělají. Na této nesmírné kolektivní práci postavili 4 000 let lidské kultury! Pouze velký kolektivní úkol dokáže národ vychovat ke smyslu pro společenství."

Umění a kultura

23.

Krása existuje v rozličných formách.
Co je naplněno duchem, je také krásné.

Tegnér

Pojednat vyčerpávajícím způsobem o kulturních otázkách Třetí říše v tak malé knize, jako je tato, nelze – a já si ani nečiním nárok popsat z této rozsáhlé oblasti víc než jen několik letmých, vybraných aspektů.

Nacionální socialismus má na umění a kulturu naprosto jiný názor než dříve vládnoucí směr. Lidé už nechtějí poslouchat diskuse o umění, které tu bylo samo pro sebe, umění pěstované uzavřeně a vznešeně aristokraticky, bez kontaktu s lidem.

Patron nového umění dr. Goebbels říká, že se uměním může nazývat pouze takové umění, jež je úzce spjato s národem a vyrostlo na vlastní půdě. Domnívá se, že největší mistrovská díla mají vyhraněně národní znaky, a jako příklad uvádí japonské malířství, čínské stavebnictví a islámskou architekturu, stejně jako básně a malby skandinávských mistrů. Vše je nositelem národní duše, z níž vyrůstají výtvory fantazie. Pouze z nového německého charakteru, jak byl zformován nacionálním socialismem, může nový umělec čerpat podněty pro mistrovská díla, která u jeho národa mají domovské právo. Kulturní nositelé nové doby požadují, aby umělec stál oběma nohama pevně na zemi zděděné po otcích. Pak tvůrčí síla vytvoří díla nepomíjivé krásy.

Zároveň se nové umělecké veličiny brání výtce, že se uzavírají vnějšímu světu, izolují se a chtějí žít v duchovní soběstačnosti. V žádném případě. Považují se za stejně přístupné skutečně významným kulturním proudům a uměleckým výtvorům jiných národů jako liberálně-demokratická epocha, ovšem za předpokladu, že se nejedná o umění pro mezinárodní publikum. Naprosto zakázaná je takzvaná negerská kultura i po válce kvetoucí asfaltová kultura[1], která v hudbě, tisku, divadle, filmu i rozhlase kšeftovala s nízkými lidskými pudy. Lidé v novém Německu na ulicích, náměstích a kavárnách dýchají čerstvější vzduch než předtím. Německý národ může být dr. Goebbelsovi vděčný za jeho neúprosné požadování morální čistoty a dbaní napomenutí Richarda Wagnera: „Ctěte své německé mistry!" Goebbels také požaduje, aby si umělec byl vědom odpovědnosti vůči národu, protože stojí na zdaleka viditelném místě.

Jakýkoliv výsměch, veškeré nafoukané řečnění o náboženství, církvi, manželství, rodině, právu a historii je v literatuře, tisku, filmu i na jevišti přísně zakázáno. Po zhroucení roku 1918 jsem měl příležitost vidět ukázky tohoto kulturního bolševismu, abych se nad ním zhnusil, a mám radost, že tato doba je pryč. Skoncovalo se s morálním rozkladem, jenž zchoulostivěl masy a málem by býval zpečetil jejich osud, kdyby se rudé legie při svém tažení světem pevně uchytily i v Německu. Nyní se mládež formuje podle jiných zásad v pracovní službě a řadách obnoveného Wehrmachtu.

Jaké protiklady! Prodělal nějaký národ ve světových dějinách během patnácti let srovnatelnou, extrémní proměnu

1 V dané době často používaný akronym pro židovský vliv; městská kultura; pozn. překl.

směrem od zla k dobru, jako národ německý? A byl kdy nějaký národ tak blízko svému zániku?

Noví muži také poznali, že si v přemíře prvotního nadšení po převzetí moci o umění učinili chybný úsudek. Takové přehmaty se už nebudou opakovat a silně se hlídá, aby se jen tak netvrdilo, že nacionálněsocialistický malíř musí být předem lepší než ten, který se stranou nemá nic společného. Stejně jako dříve a ve všech ostatních zemích se rozlišuje pouze mezi dobrým a špatným uměním.

Všechny Němce, kteří jsou aktivní na poli umění, zastřešuje Říšská kulturní komora. Ta byla zřízena zákonem z 22. září 1933 a dělí se do sedmi dílčích komor:

1. říšská komora pro literaturu,
2. říšská komora pro tisk,
3. říšská komora pro rozhlas,
4. říšská komora pro divadlo,
5. říšská komora pro hudbu,
6. říšská komora výtvarného umění,
7. říšská komora pro film.

Každý Němec, který tvoří v jedné z těchto sedmi oblastí, musí být členem odpovídající říšské komory.

Zvláštní okruh úkolů každé komory je vyjádřen už v jejím názvu. Například říšská komora pro literaturu zahrnuje spisovatele, nakladatele a knihkupce a řeší všechny záležitosti této kulturní oblasti. Má na starosti péči o kulturní dědictví národa, jeho rozvoj a finanční podporu. Má právo každoročně rozdělovat literární ocenění až do výše 250 000 marek. Kromě toho může použít 100 000 marek na podporu spisovatelů v nouzi. Koneckonců na různé literární účely disponuje částkou půl milionu marek. Každý rok

probíhá „týden německé knihy“, který má veřejnost upozornit na hodnotnou literaturu.

Říšská komora pro hudbu pořádá velké koncerty a hudební týdny v Berlíně a Mnichově, podporuje nemajetné hudebníky, nese náklady na tisk hodnotných kompozic a napomáhá vzestupu mladých nadaných zpěváků.

Říšská komora pro divadlo zachránila před zánikem celou řadu jevišť a otevřela mnoho nových. Pod její péčí jsou vzděláváni mladí herci; v blízké době bude založena speciální divadelní akademie.

Dr. Goebbels v listopadu 1935 založil Říšský kulturní senát, jehož členy je asi stovka vedoucích osobností z různých oblastí kulturního života.

Vůdčí muži nového Německa sami přiznávají, že snahy o novou kulturu mohou přinést plody teprve v příští generaci. Proto by bylo ukvapené posuzovat je už nyní.

V berlínských divadlech se pracuje se vší vážností a výsledkem jsou znamenité výkony. Nervy drásající a smělé kousky, čerpající námět z temných propastí moderního života, už nejsou trpěny. Velké klasické umění získalo dřívější postavení, jaké si zaslouží. Divadla nejsou využívána k nacionálněsocialistické propagandě a lidé jsou ušetřeni nudných dialogů bez děje, jak je to běžné v Moskvě či Leningradu. Nové německé divadelní umění neprojevuje sebemenší tendenci se separovat nebo nacionálně uzavírat do sebe. Naopak, cizí herci a zpěváci jsou vřele vítáni. Nedávno byli vítanými hosty v Berlíně Benjamino Gigli, Jan Kiepura a George Balkanoff. Také dirigenti a zahraniční taneční soubory byly nadšeně přivítány.

Velmi příjemně působí, že divadelní umění bylo zpřístupněno c e l é m u národu, nikoliv pouze malému počtu majetných jedinců a znalců umění. Vedle nacionálněso-

cialistického společenství „Kraft durch Freude“ působí se svými místními skupinami, aktivními po celé Říši, „Nacionálněsocialistická kulturní obec“. Tato obrovská organizace otevírá svým členům – dělníkům a zaměstnancům – za nízké vstupné všechna divadla, dokonce i ta největší v Berlíně a Mnichově.

Její členové jsou pod odborným vedením prováděni galeriemi, výstavami a továrními provozy. Proč by měl být kulturní pokrok upírán širokým vrstvám národa?! V Německu strhli veškeré dřívější překážky a všechny brány jsou pracujícímu lidu otevřené dokořán. Pro kulturní výchovu národa se obětují miliony – daleko víc než dřív.

Velká divadla se opět uvádějí do provozu. Uvnitř jsou vyvedena ve vybraných tlumených barvách a působí stylovým dojemem. Německá opera a Státní činoherní divadlo v Berlíně jsou zařízené vkusně a příjemně.

Nejsou to pouze obyvatelé velkoměst, komu jsou dopřána dobrá divadla. Z místa na místo až do těch nejodlehlejších vesnic cestují ve velkých autobusech putovní divadla, hrající v provizorně upravených stodolách, barácích a sálech hostinců na prknech určených k jiným účelům než znamenat svět.

Pravděpodobně existují i jiné země, kde si pracující obyvatelstvo užívá stejných výhod, ale určitě ne ve stejné míře jako v Německu. V Moskvě jsem v roce 1923 viděl, jak „soudruzi“ mohli bezplatně navštěvovat velká divadla.

Stručně řečeno – ve veškerých oblastech kultury narážíme na stejné zásady jako ve všech ostatních oblastech života v novém Německu, totiž na zásady bezpodmínečné národní pospolitosti. Národ vždy stojí na prvním místě a vše, co se dělá, se dělá pro pracující lid. To je Hitlerův

dík širokým masám, s jejichž pomocí se v roce 1933 stal říšským kancléřem a získal nejvyšší moc.

*

Ještě než opustím oblast kultury, chtěl bych zodpovědět jednu zdánlivě nepodstatnou otázku, která ovšem není zas až tak bezvýznamná.

Často a právem se hovoří o izolaci Německa. Skutečnost, že tato země z politického hlediska už léta zaujímá zvláštní postavení, není tolik její vinou, jako spíš vinou jejích sousedů. Pronikáním nacionálního socialismu do vědy a odstraněním židovských profesorů svět vědy, alespoň v současné době, do určité míry ztratil dřívější spojení s cizinou. To se významně projevilo tím, že berlínská vláda zakázala Němcům přijímat Nobelovu cenu.

Jedna z příčin toho, že Německo zaujímá v literatuře, tisku i vědě zvláštní postavení, spočívá v tom, že většina publikací je nadále tištěna frakturou[2], zatímco téměř všechny ostatní kulturní země používají antikvu.

Fraktura je v Německu pevně zakořeněna a lze ji jen těžko vymýtit, ale přispívá k tomu, že jsou Němci od ostatních národů izolováni, protože toto písmo je pro mnohé těžko čitelné a pro oči, které na něj nejsou zvyklé od mládí, je únavné. Ve Švédsku si už nanejvýš starci pamatují ze svého dětství, že se tehdy fraktura používala i u nás. Naštěstí pak zmizela a už se vůbec nepoužívá. Cizinec se četbě knihy vytištěné frakturou vyhne. Četba se proto odkládá a kniha nakonec zůstane ležet – nepřečtena. Kniha vytištěná antikvou neodradí. Kdyby se v celé zemi zavedla antikva

2 Fraktura - typ novogotického lomeného písma používaný především v Německu od 16. do 20. století. V roce 1941 bylo její používání v Německu zakázáno; pozn. překl.

a všechno se tisklo tímto písmem, padla by jedna z hraničních zdí a cizina by už německou literaturu nevnímala jako něco tak cizího.

Správnost tohoto tvrzení lze potvrdit několika příklady z oblasti mého vlastního bádání. Když dr. A. Petermann v roce 1855 začal vydávat své zprávy ze Zeměpisného ústavu Justuse Perthese, používal antikvu. A proč? Inu, už titulní strana prvního vydání slibovala, že časopis bude přinášet informace o „důležitých výzkumech v souhrnné oblasti geografie", slib, který časopis dodržuje již osmdesát let. V době, kdy ještě byla valná část Země neprobádaná, budila každá nová výzkumná cesta nejvyšší pozornost všech světových vzdělanců. Dr. Petermann pochopil, že pokud svůj časopis bude chtít zpřístupnit i Neněmcům, musí ho nechat tisknout antikvou. Stejný přístup zvolil i svobodný pán von Richthofen, když roku 1877 vydal první svazek svého stěžejního díla „Čína". Práce byla příliš obsáhlá na to, aby mohla být přeložena do angličtiny nebo francouzštiny. Ale obsahovala průkopnické objevy a byla pro vědu všech zemí nepostradatelná. Aby se cizincům usnadnila četba, vytiskli dílo antikvou, nikoliv frakturou.

Stejně se věci mají dodnes. Když němečtí autoři chtějí, aby lidé četli jejich knihy, nechávají je tisknout antikvou. Je zřejmé, že význam antikvy vnímají i sami Němci, protože toto písmo téměř vždy používají na psacích strojích.

Proto doufejme, že dnes starý rukopis a fraktura zazpívají svou labutí píseň a jejich zrušení napomůže usnadňování spojení s ostatními národy.

27. listopadu 1936 se v budově berlínské filharmonie konala výroční schůze říšské kulturní komory spolu s Německou pracovní frontou a „Kraft durch Freude". Mezi přítomnými bylo možné spatřit říšského kancléře, říšského

místodržícího generála von Eppa, župního vedoucího Hellmutha a mnoho jiných. Nás také pozvali. Zazněly dlouhé projevy. Dr. Ley mluvil o pracovní frontě a dr. Goebbels o kulturní tvorbě uplynulého roku.

Projev dr. Goebbelse v jednom okamžiku musel vyvolat rozpaky, když svým jasným a výrazným hlasem zvolal: „Proto jsem nemohl jinak, než že jsem dnešním dnem prostřednictvím vyhlášky zakázal kritiku." Kam to povede, pomyslel si člověk, když si kdejaký břídil bude nárokovat, že je skutečný umělec, a když bude novou vyhláškou uchráněn od toho, aby byl sražen k zemi ostrou, ale naprosto oprávněnou kritikou?!

Ministr pak pokračoval, že se prý účastnil porad s uměleckými kritiky v Berlíně, ale hledisek, která sestavil, nikdo nedbal. Proto došlo na onen zákaz. Dosavadní umělecká kritika, jež podle něj vedla k naprostému překroucení pojmu „kritika", má být do budoucna nahrazena uměleckou zprávou. Na místo kritika nyní nastupuje umělecký redaktor. Umělecká zpráva má být méně hodnotící, ale spíše popisující a tedy oceňující. Má dát publiku možnost, aby si udělalo názor samo. Největší kritikové minulého století prý chtěli být jen služebníky uměleckého díla. S úctou a respektem rozebírali výkon druhého, ale nepovyšovali se do role bezchybných soudců cizího výkonu. V budoucnu musí být každá umělecká recenze podepsána celým jménem autora. Jakákoliv anonymita je zakázána. Protože spravedlivé posouzení uměleckého díla předpokládá určité životní zkušenosti a vyzrálost, umělečtí redaktoři musejí mít nejméně třicet let.

Zákazem mají být mladé, nezkušené talenty chráněny před domýšlivou a lehkovážnou kritikou, která by mohla navždy srazit jejich odvahu a sebedůvěru.

Velcí průkopníci v umění a kultuře se probojují a jsou dostatečně cílevědomí na to, aby názory kritiků nebrali příliš tragicky. Už když činí první tápavé kroky, nesou v sobě vědomí tvůrčího výkonu, které je činí necitlivými vůči často nesprávným úsudkům okolí.

Tisk ve Třetí říši

24.

Svobodný je pouze ten národ, který je natolik silný,
že si obhájí svou svobodu, a silným se stane svorností.

Moltke

Nacionální socialismus přetvořil také německou novinařinu a pronikavě zasáhl do svobody tisku. Důvod a nutnost této radikální změny v oblasti veřejného mínění nedokáže neinformovaný člověk bez znalosti novinařiny v době Výmarské republiky pochopit.

Do ledna 1933 v Německu vládla téměř neomezená svoboda tisku. Jediným omezením byly paragrafy trestního zákoníku. Redaktorem v novinách se mohl stát kdokoliv, i když byl několikrát trestán. Docházelo k očividnému vydírání, aniž by proti tomu vrchnost zasahovala. Odlišné politické směry se bezustání vzájemně potíraly; jedny noviny propagovaly pravicové strany, druhé zase komunismus a anarchii. Fanatické zastánce měl revoluční socialismus, stejně jako kapitalismus.

Na půdě radikálního tábora stále častěji sahali k tomu, že namísto odpovědného redaktora uváděli jméno nějakého známého poslance Říšského sněmu, který sloužil jako nastrčená figura. Skutečně zodpovědný člověk tak zůstal utajen a policie na něj nemohla. V listech vládla anarchie a svévole. V reakci na tento stav následovala reorganizace novinařiny, která měla bezuzdnosti učinit přítrž.

Jelikož bylo potřeba vybudovat něco nového, vznikla Říšská tisková komora, která sdružuje všechny spisovatele, redaktory, vydavatele i prodejce novin, stručně řečeno

celý velký okruh osob, které se zabývají výrobou a distribucí novin a časopisů. Zákonem ze 4. října 1933 byly upraveny povinnosti a postavení redaktorů. Jejich počet činí 13 000. K „redakci" novin se počítá celý redakční personál. Redaktorem se může stát jen ten, kdo dovršil věk 21 let, má německou říšskou státní příslušnost, nebyl zbaven občanských čestných práv ani způsobilosti zastávat funkce ve veřejných úřadech, je árijského původu a – pokud není svobodný – má za manžela či manželku osobu árijského původu. A konečně také musí prokázat dostatečné odborné vzdělání.

Redaktor musí být důkladně informován o všem, co se tiskne na jeho zodpovědnost, a dbát na to, aby se vše kriticky ověřilo a popsalo podle pravdy. Noviny vydávané na jeho zodpovědnost se mají zdržovat všeho, co slouží zištným účelům a mohlo by oslabit vážnost Německé říše a kolektivní vůli německého národa. Nesmí se tisknout nic, co by se prohřešovalo vůči náboženskému cítění jiných, nic, co by protiprávně poškozovalo čest spoluobčanů, a nic, co by se příčilo dobrým mravům. Redaktor musí i mimo své povolání vystupovat bezúhonně a prokazovat svým chováním, že je hoden úcty, kterou vyžaduje.

Pojem „odpovědný redaktor" už neexistuje. Každý výtisk novin musí uvádět celý redakční štáb v čele se jménem šéfredaktora. Lze tedy snadno zjistit, kdo je za obsah určitého příspěvku odpovědný.

Nacionálněsocialistický redaktor nemůže být srovnáván s obchodníkem, který prodává zboží svým zákazníkům, nebo s právníkem, jenž zastupuje zájmy svých chráněnců – jeho úkoly připomínají spíše roli lékaře, starajícího se o zdraví veřejnosti, nebo učitele vychovávajícího mládež. Tvorba obsahu novin tedy představuje veřejný úkol.

V Německu existuje přes tři tisíce novinových vydavatelství.

Na povolání novináře jsou kladeny vysoké požadavky a mezi redakcí a vydavatelstvím se přísně rozlišuje. Vydavatelství může do jisté míry určovat všeobecné směrnice a orientaci novin, ale nemá právo vytvářet na redakci nátlak. Ostatně, poměr mezi redakcí a vydavatelstvím upravuje výše zmíněný zákon.

Anonymní skupiny osob a kapitálové společnosti (akciové společnosti a podobně) nesmějí vydávat žádné noviny. Skutečný majitel novin musí být všeobecně znám a musí se ke své zodpovědnosti veřejně hlásit. Bulvární tisk byl odstraněn.

Smyslem této velké reformy je očistit novinařinu od soukromých, zištných účelů a místo toho před celým národem podporovat smysl pro povinnost, pravdu a vědomí odpovědnosti. Každá svoboda má i své závazky. Také svoboda tisku je omezena povinnostmi.

Dr. Goebbels o novém tiskovém zákonu říká: „Svoboda jednotlivce se vždy orientuje podle toho, jak umí svobodu využívat celý národ, a svoboda jednotlivce musí být tím více podřízena svobodě národa, čím větší jsou akutní nebezpečí, jež hrozí státu." Jinými slovy: „Dokud bude německému národu bráněno svobodně dýchat a svobodně se pohybovat, dokud existuje akutní nebezpečí rusko-bolševické světové revoluce, ohrožující celou Evropu, tak dlouho bude muset trvat určité omezení svobody německého tisku. Toto omezení je tedy v zájmu celého národa."

Cizinci, kteří cestují po Německu a jsou ze své země zvyklí na takzvanou svobodu tisku, si jistě všimnou jednostrannosti a chudoby německých novin. Ale tento stav je zřejmě pouze přechodný a nemůže trvat dlouho. Životní

nároky národa rostou a vláda bude brzy muset takto napjaté otěže povolit. Německý národ je příliš bystrý, vzdělaný a moudrý, a jeho cit pro svobodu příliš velký na to, aby se dlouhodobě smířil s přísně regulovaným tiskem. Sami autoři nového tiskového zákona považují momentální stav za přechodný, který musí zmizet, až bude dosaženo jiných vyšších cílů.

Německý národ nezapomněl na roli, kterou ještě před nedávnem hrál levicově liberální a marxistický tisk, jenž měl ve zvyku v rozhodujících okamžicích záludně napadat německé zástupce na mezinárodních konferencích. Během mírových jednání ve Versailles, kdy nepřátelské úmysly cílily na levý břeh Rýna, při vpádu do Porúří, během jednání dr. Schachta v Paříži o Youngově plánu – během všech těchto týdnů, kdy budoucnost národa visela na vlásku, byl tento tisk aktivně nápomocen německým nepřátelům radou i činem a pomáhal k pádu národního odporu, za kterým stála semknuta většina národa.

Cizinec bezmyšlenkovitě vynáší povrchní zatracující úsudek o vládě, která svobodu německého tisku umlčela roubíkem. Nemyslí při tom na uplynulých dvacet let, na toto období útrap, z nichž Vůdce konečně vysvobodil Německo a dal mu pevnou půdu pod nohama, aby se mohlo zbavit okovů. V prvním období pod novou vládou byla jak vnitřní, tak i vnější politická situace natolik napjatá, že bylo třeba jednat s nejvyšší opatrností. Proto onen nový tiskový zákon, prostřednictvím jehož ustanovení žádný Němec neutrpí škodu na duši.

Tisku Třetí říše se sice poručníkuje, má ale velké a výrazné přednosti, které by mohli ocenit především vzdělaní čtenáři. Působí slušně a je zbaven nicotností, senzací a pomluv. Ač neustále propaguje myšlenky nacionálního

socialismu a jeho politických snah, nezraňuje své čtenáře tím, že by úmyslně shazoval a utahoval si z něčeho, co je stářím ctěno a ceněno jako hodnotné. V novinách jiných zemí smějí otevřeně vycházet zdravotně i morálně naprosto škodlivé věci. Na knižní a divadelní díla vycházejí různé recenze, vždy podle politického smýšlení novin, až příliš často nespravedlivé a stranící. Veřejnosti jsou bez zábran předkládány pomluvy, podezření i čisté lži a už se nad tím sotva kdo pozastavuje, protože jsou na to lidé zvyklí. Nepravdy servírované čtenářům zítra dávají zapomenout na lži včerejška. Tisk se vměšuje do soukromého a rodinného života. V mnoha novinách je zesměšňováno náboženství, umění, věda, osobnosti i události, jež mají být proti takovému zacházení chráněny. Střílí se otrávenými šípy a tisk jen hýří zločiny, neštěstím a skandály. Senzace za každou cenu – to je to hlavní; to podporuje prodej. S takovýmto materiálem, který každodenně tvoří duchovní potravu širokých mas, stojí na prvním místě americký tisk. Anglické a švédské noviny jsou vznešené a rozvážné.

V Německu je všechno to méněcenné haraburdí zakázáno, proto je obsah novin ve Třetí říši pravdivý, zdravý a věcný. Mnohé se zamlčuje, nesmí se objevit kritika stávajících poměrů, ale to, co se nabízí, je pravdivé a spolehlivé. Lidé jsou ušetřeni podezření a nepotvrzených tvrzení. A i jednostranně zabarvené texty mají v patrnosti blaho národa a Říše.

Zahraniční kritika, která stále haní nesvobodu německého tisku, zapomíná, že Německo, stejně jako Rusko, prožívá revoluci a zavedlo novou formu vlády, která musí být zajištěna veškerými prostředky. Tyto dvě země se ještě nacházejí v nouzi, která musí být překonána. Za těchto okolností nepřekvapuje, že držitelé moci, zodpovědní za novou státní

konstrukci, nemohou připustit, aby byly novinové sloupky otevřeny nespokojené opozici, která by – kdyby byla naprostá svoboda tisku – kritizovala nové poměry a propagovala znovuzavedení staré formy vlády. Na druhou stranu je podivné, že se ti, co nejhorlivěji kárají tisk Třetí říše, nikdy neobracejí proti Rusku, kde se s tiskem přece zachází minimálně stejně přísně jako v Německu. Při posuzování se řídí římským rčením „Quod licet Jovi, non licet bovi“[1], nebo neškodně se posmívajícími Frödingovými verši:

„Je přece zvláštní, že skutečná pravda
může tak báječně střídat formu a barvu.
Co je pravda v Moskvě a Penze,
je jen špatný vtip v Heidelbergu.“

Když se začátkem zimy celý světový tisk vrhl jako sup na milostný příběh krále Eduarda VIII., držel se německý tisk vznešeně zpátky. Zřejmě byl toho názoru, že se soukromý život krále netýká nikoho jiného než jeho samotného a jeho národa. Teprve když se abdikace stala realitou, sdělovaly tuto novinu velké titulky na prvních stranách, neboť to už byla událost týkající se celého světa.

V německém tisku se setkáme pouze s příznivými výroky o Švédsku a je nápadné, jak přátelsky, téměř s naprostým obdivem všichni Němci v denním styku hovoří o naší zemi a národu. Nikdy se nezapomíná na energické zasazování Gustava Adolfa a Karla XII. za německou svobodu vyznání ani na náš postoj za světové války. Je velmi politováníhodné, že na tyto city, které bychom měli využít v náš prospěch a k zajištění bezpečnosti naší země, velká část švédského levicového tisku neodpovídá, a že tento tisk nevynechá

1 Latinsky „co je dovoleno Bohovi, není dovoleno volovi“; pozn. překl.

žádnou příležitost k bezuzdným výpadům proti Třetí říši, jejímu vedení i její vnitřní politice. Mnozí z těchto nepřejících pisatelů článků neviděli nové Německo na vlastní oči a mají naprosto nejasné představy o tom, co se tam děje. Jiní zase vidí pouze nedůležité, bezvýznamné maličkosti, které jim připadají rušivé, ale přitom zapomínají na působivé dílo, které Německo vykonalo pro svou záchranu před anarchií a chaosem, a tím pro mír v Evropě.

Jak na ministerstvu zahraničí, tak i na ministerstvu propagandy v Berlíně jsou tiskové kanceláře. Každý článek, který si lze ve švédských novinách o Německu přečíst, se vystřihuje, překládá, zaznamenává a uchovává. Výroky našeho protiněmeckého tisku, které zde shromažďují a jež neustále narůstají, už musejí dosahovat značného počtu. Čeho chtějí autoři svým štvaním docílit? Tisk má velkou zodpovědnost pečovat o dobré dorozumění mezi zeměmi. Pokud tuto povinnost plní a je si své zodpovědnosti vědom, dokáže do značné míry přispět k zachování světového míru.

Věcná kritika stavu a vnitřní politiky cizí země není pouze přípustná; může být dokonce žádoucí, pokud má taková politika nepříznivý vliv na vlastní zemi. Pokud tomu tak není, komu prospívá podrážděný, výsměšný, jízlivý a sprostý tón? V Německu toto protiněmecké štvaní nechápou. Jestli je něco jisté, tak to, že autoři článků, směřující své údery neúnavně proti Třetí říši, prokazují Švédsku velmi špatnou službu!

Věda

25.

Šťasten, kdo dokáže rozeznat jádro věcí!

Vergil

Pokusit se získat jasno v otázce postavení vědy ve Třetí říši je nevděčný a obtížně řešitelný úkol. Upřímný a schopný ministr školství Rust v projevu ve Vratislavi 7. listopadu 1936 při příležitosti oslav 125 let univerzity řekl:

„To, co my, nacionální socialisté, potíráme, není vědecký výzkum a práce, nýbrž falešné pojetí vědy… Neobjevili jsme novou vědu, ale stanovili jsme vědeckému uvažování nové úkoly… Německá věda bude velká, pokud pochopí úkoly současnosti, což znamená, pokud bude nacionálněsocialistická."

Prostřední z těchto vět je naprosto jasná a srozumitelná: chtějí využívat výsledky a pomocné prostředky výzkumu k tomu, co je nejlepší pro zemi a národ, například aby se pustina stala úrodnou a vylepšila se lidská rasa. Ale výrok ministra o tom, že se bojuje proti falešnému pojetí vědy, člověka zmate, a ten se s údivem ptá, v jakém smyslu by se snad vždy tak vysoko stojící německá věda dříve měla nacházet na nesprávné cestě. A ještě více člověka udiví názor, že německá věda může vyrůst ve vší velikosti pouze tehdy, když bude nacionálněsocialistická. Věda je totiž mezinárodní a nezávislá na politických hranicích i formách. Nelze tvrdit, že by Třetí říše měla určitý druh vědy a sovětské Rusko zase jiný, a že se oba liší od toho, co jako vědu chápe zbytek světa. Věda je a musí být naprosto svobodná,

hledání věčných pravd nezávislé na pomíjivých a neustále se měnících politických větrech dní a roků. Výzkum, který nestojí na svobodných základech, ale podobně jako tisk podléhá – zajisté dočasnému – poručnictví, není tím, co učenci nazývají vědou.

To je ovšem obecně známo odpradávna, a nám se jedná pouze o to, abychom v silně zestručnělé podobě vysvětlili stanovisko nacionálního socialismu k této otázce.

Nacionální socialismus zastává názor, že se navrátil k doposud ukrytým pramenům prastaré síly, z jejichž hlubin vystoupil národ; znovuzrození jak německého člověka, tak i německé přírody. Proto musela být i věda předmětem přehodnocení. Noví muži se vůbec netají tím, že mají o charakteru a smyslu vědy jinou představu než předchozí éra. A také své teorie neváhali převést do praxe.

Říšský ministr Rust a frankfurtský profesor Ernst Krieck v červenci 1936 při příležitosti oslav 550 let od založení univerzity v Heidelbergu jednoznačnými a jasnými slovy deklarovali nový cíl a nový smysl vědy. Problematiku shrnuli ve dvou zásadních tezích.

Zaprvé je veškerý vědecký výzkum nerozlučně spjat s krví a dějinami nyní žijícího národa i půdou, na které žije. Toto pojetí představuje protiklad nepodmíněné, objektivní vědy. Ministr Rust říká: „Nacionální socialismus poznal, že věda bez předpokladů a hodnotových základů vůbec není možná."

Rust se rovněž domnívá, že nosníkem starších vědeckých systémů byla určitá víra a určité nazírání na svět. „Poznávající člověk nežije na nějakém ostrůvku duševního rozjímání, ale žije a poznává uprostřed samotného dění." Nacionální socialismus nejenže obhajuje prioritu živoucí-

ho života, ale také hlásá, že veškeré vědění je zakotvené v přírodě a dějinách lidu a národa.

Pozitivní princip nové vědecké práce ministr Rust vysvětluje následujícími slovy: „Provázanost člověka s celou jeho realitou, se společenstvím krve a dějin, není nic náhodného, nic, z čeho by se měl vymanit, ale je to náš osud, ke kterému se pokorně a zároveň hrdě hlásíme."

Nacionální socialismus je přesvědčen o tom, že „věda jako systém je možná pouze na půdě živého světonázoru". „Světonázor je nám plodnou mateřskou půdou, z níž vyrůstají všechny výtvory lidského ducha."

Druhou tezí je podle Kriecka „přesvědčení, že věda nemůže být uzavřena v abstraktním světě nebo nějaké republice učenců, nýbrž musí stát na stejné úrovni s ostatními buňkami národního života, techniky, umění a kultury, v nejužším kontaktu se životem a prožitky celého národa, pokud nemá uvadnout a rozplynout se". Věda, vědoma si své odpovědnosti, proto musí mít vždy jasno o své úloze ve službě národu.

Takovéto teorie a vyznání znamenají převrat v pojetí vědy a zásahy jak organizačního, tak i osobního druhu v životě německé vědy byly hluboké a rozsáhlé.

Stejné pojetí úlohy vědy jako nacionální socialisté zastával i Napoleon. Ten prohlásil: „Kdyby byla věda vedena rukou státní moci, přinášela by velké výsledky pro všeobecné blaho."

Podle názoru mužů nové doby se akademická učenost dopouštěla prohřešků, které nyní musely zmizet. Zejména humanitní vědy na vysokých školách se nacházely ve stavu vnitřního rozkladu. Velké klasické období v rámci německého výzkumu pominulo. Reprezentovalo ho mnoho zvučných jmen jako Heinrich von Treitschke, Dietrich Schäfer,

Erich Marcks a Hans Delbrück v historickém výzkumu, Adolf von Harnack v teologii, nebo Rudolf Eucken a Wilhelm Wundt ve filosofii. V oblasti klasické filologie dosáhli světové slávy latinář Theodor Mommsen a Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, zkoumající Řecko, zatímco ve výzkumu starých dějin svou učeností překonával odborníky všech zemí Eduard Meyer. V přírodních vědách byli nositeli největších jmen všech dob Justus von Liebig, Emil Fischer, Julius Robert von Mayer, Helmholtz a Röntgen.

Poté následovalo, jak se říká, období výzkumu, které se ztratilo ve specializované, detailní práci. Katedry na vysokých školách obsazovali badatelé, kteří ztráceli bezprostřední kontakt jak s akademickou mládeží, tak i s národem. Studující mládež byla ponechána sama sobě a krom toho trpěla prohranou válkou i ponižujícími požadavky, jež neustále kladly vítězné mocnosti. Pouze nepatrná část vysokoškolských učitelů měla odvahu vystupovat vůči vládnoucí politické straně jako zástupci mládeže. Nebylo mnoho profesorů, kteří odvážně protestovali proti Versailles. Tento nedostatek morální odvahy a hrdého vystupování vedl ke krizi, která vyvrcholila, když se noví muži chopili moci a domnívali se, že mají dobré důvody k zavedení nového pořádku. Ve vědě se netrpěli politizující lidé a požadovalo se, aby pravdě věrný výzkum zaměřoval pohled na reálnou skutečnost. Noví muži jsou názoru, že soud o jejich představě nacionálněsocialistické vědy musí být ponechán budoucnosti, která zhodnotí její kvalitu a úspěch.

Jsou to však pouze humanitní vědy, filosofie, historie a teologie, do nichž zasáhla tato revoluční krize. Přírodní vědy se naopak všemi způsoby zvýhodňují. Péče o rasu a úkoly čtyřletého plánu otevřely zástupcům přírodních věd nové významné oblasti, protože podle nacionálněsoci-

alistického pojetí spočívá úloha vědy v tom, že je vlastnictvím národa a slouží jeho blahobytu. Proto jsou podporovány především empirické vědy.

Co se týče historického bádání, předmětem největšího zájmu je historie Německa a dávnověku. Byl založen Říšský institut pro dějiny nového Německa, jenž dostává pětkrát větší podporu než dřívější historická říšská komise. Jeho prezident, profesor Walter Frank, několik členů jeho štábu a plukovník Nikolai mi 20. října umožnili do organizace nahlédnout. Další institut byl založen pro starší a středověké dějiny a uvažuje se o plánu založit a financovat ještě třetí ústav pro německou archeologii a prehistorii.

Vedoucí muži nového výzkumu s rozhořčením a jako zlomyslnou legendu odmítají tvrzení, že se věda ve Třetí říši omezuje a hrozí jí vymření. Na významu ztratila pouze abstraktní věda. Profesor Krieck ve výše citovaném projevu v Heidelbergu – a o upřímnosti jeho slov nemůže nikdo pochybovat – prohlásil: „Vnímáme se jako člen rodiny národů evropského Abendlandu a i nadále budeme se všemi ostatními členy stát ve vztahu vzájemného dávání a přijímání."

To je podstata vysvětlení a sdělení, která mi byla poskytována v rozhovorech s vedoucími muži ve světě vědy, univerzit a akademií, a kterou jsem poznal studiem písemných pojednání a veřejných projevů týkajících se otázek učenosti.

Při pozorování podmínek, v nichž žije věda ve Třetí říši, se nesmí o nic méně než v jiných oblastech zapomínat, co musel německý národ přestát od vypuknutí války v roce 1914. Na pokraji zániku vzhledem k hrozícímu chaosu a anarchii, v beznaději a zatížení válečnými dluhy, jež nemohly být nikdy splaceny, ho revoluce z roku 1933 zachránila před naprostou záhubou. Je jasné, že noví muži,

kteří se s železnou energií pustili do těžkého úkolu rekonstrukce, svou pozornost směřovali v první řadě na to, co mělo největší význam pro život a blahobyt národa. Proto byly humanitní vědy odstrkovány, neboť se považovaly za dočasně postradatelné. Naopak odvětvím vědy, pokládaným za přínosné pro národ a zemi, bylo přiznáno vyšší postavení. Věda měla význam pouze tehdy, pokud měla kořeny v německé půdě, krvi a bytí německého národa. Má tedy být nacionálním zařízením, vlastnictvím celého lidu. Proto se značně finančně podporují fyzika a chemie. Rovněž se všemi způsoby pomáhá veškerému vědění schopnému zvyšovat výnosnost půdy, polního hospodářství, chovu dobytka apod. Pokud člověk ví, že němečtí fyzici a chemici dokázali, že už nyní mohou pokrýt třetinu spotřeby benzínu celého Německa z uhlí, že syntetickou cestou vyrábějí gumu, že místo benzínem a naftou pohánějí motory materiálem vyrobeným z uhlí a rašeliny, a pokud uvážíme, že má celá tato energická činnost za cíl učinit Německo, chudé na valuty, nezávislým na zahraničí – pak pochopíme, co pro tuto zemi znamenají přírodní vědy.

Naopak z humanitních věd německý národ aktuálně žádný užitek nemá. Pro rolníka ve Východním Prusku je, jak se zde domnívají, mnohem důležitější, aby se vytvářením příkopů vysoušely močály, jeho krávy pak měly k dispozici travnatou pastvinu a mohly dávat mléko, než aby nějaký profesor v Jeně formuloval nové potvrzení karteziánského důkazu o existenci člověka. V nouzi musí být naplněny nejprve požadavky vlastního života, zatímco to ostatní může počkat.

Člověk při návštěvách akademií, univerzit a učených společností v dnešním Německu nemůže nezískat dojem, že jistá odvětví vědy už nejsou na stejné úrovni jako dřív.

Důvod je ten, že se tehdy na německou vědu nahlíželo jako na nejznamenitější na světě. Tak velcí muži jako Rudolf Virchow, Ferdinand von Richthofen, Heinrich Kiepert a Georg Schweinfurth, jimž jsem měl během svých studijních let to štěstí stát nablízku a kteří jsou dávno po smrti – jim už neexistuje nic rovného a pro Němce by snad mohlo být útěchou, že takovéto osobnosti chybí i v jiných zemích.

Ve Švédsku na mnoha místech panuje názor, že hodnota a úroveň německé vědy v posledních letech poklesly. V daleko nižší míře než dřív se používají německé příručky z různých oborů a upřednostňují se anglické a americké. Nesmí se ovšem zapomínat, že zde nezanedbatelnou roli hraje měnová situace. Takováto zjištění se často činí snáz z větší vzdálenosti – z pozorovacího stanoviště v cizině.

Také podezřele prořídly řady vysokoškolských žáků. Mládež zaneprazdňuje rušný život dnešních dnů: u Hitlerovy mládeže, pracovní služby, v povinné dvouleté vojenské službě! Raději se věnuje praktickým povoláním, která umožňují získat pracovní místa, jež jsou lépe placená než ta akademická. Člověk raději věnuje sílu svých rukou výstavbě nové Říše než energii svého mozku výzkumu.

„Proč je nedostatek učitelských sil?“, zeptal jsem se jednou říšského ministra Rusta. Odpověděl: „Protože ti, kteří by dnes mohli zaujmout místa na katedrách profesorů a docentů, leží u Verdunu, ve Flandrech a na jiných hřbitovech.“ Podobný stav, ač v menším měřítku, pravděpodobně nastal také v zemích Trojdohody. Některá zajímavá stanoviska a skutečnosti jsem se dozvěděl při příležitosti návštěvy u ministra financí Popitze, jediného a posledního ministra ve Třetí říši, který byl sám profesorem národního hospodářství a jenž důkladně zná jak staré, tak i nové Německo.

Ten prohlásil, že věda naší doby na celém světě vstoupila do nové periody, která je charakteristická tím, že se každý obor rozpadá do celé řady zvláštních odvětví, z nichž se každé jednotlivé odvětví vyvine ve zvláštní vědu. Díky této specializaci a stále rostoucímu jádru zkušeností a poznatků odborník ztrácí přehled o svém oboru. „V žádné zemi světa", řekl, „v naší době ve vědě neexistuje ani jedno skutečně velké jméno; nebo mi jmenujte jediné jméno, které by se jen vzdáleně dalo srovnávat s Darwinem, Pasteurem či Helmholtzem."

„Co se týče Německa", pokračoval, „je naprosto přirozené, že využíváme největší část prostředků pro ty vědy, které mají v nejvyšší míře užitek pro nový systém a vyrůstající pokolení. Nesmíte zapomínat, že se nacházíme v nouzové situaci a ve většině oblastí musíme bojovat proti nadlidským problémům. Nouze nezná žádné příkazy. Krom toho tato situace ani pro nás samotné nepředstavuje ideální stav. Ale s trpělivostí a houževnatostí se i zde dostaví post tot discrimina rerum[1]. Ostatně, je také dobré připomenout, že v žádné jiné době za starého režimu nebyly na vědu obětovány tak velké finanční částky jako dnes."

Co se týče počtu studentů na univerzitách, věci se mají následovně. Před válkou chodili synové střední a horní vrstvy buď na kadetské školy, aby se stali důstojníky v armádě, nebo na univerzity. Když byla armáda kvůli Versailleskému míru zrušena, byly univerzity přeplněné, protože mladí lidé, z nichž by se jinak stali důstojníci, museli hledat obživu v občanských povoláních. Po roce 1919 proto počet studentů nepoměrně vzrostl. Ještě v letech 1929-31 měla berlínská univerzita 12 000 studentů, počet, který nyní kle-

1 Po tolikeré nepřízni osudu, obměna „per tot discrimina rerum" (po tolika strašných nebezpečích); převzato z Vergiliových veršů popisujících Aeneovo bloudění; pozn. překl.

sl sotva na 5 000. Marburg, který měl tehdy 4 000 studentů, jich nyní má 1 400.

Klesající počet studentů na univerzitách není fenomén, který by byl typický jen pro Německo. V „Educational Supplement" novin Times z 5. prosince 1936 pod nadpisem „Students wanted" čteme: „Úbytek počtu studentů zavdává podnět k vážným úvahám na univerzitách." V rámci opožděného účinku světové války se v letech 1934 až 1938 počítalo s výpadkem studentů na britských univerzitách. Totéž lze pravděpodobně pozorovat ve všech válčících zemích.

Sám ministr Popitz měl svého času na přednáškách 600 studentů. „Většina během přednášek spala", vypráví, „protože celý den dřeli jako pouliční uklízeči a těžce pracující dělníci, aby si k obživě přivydělali pár marek. Na přednášky chodili proto, aby si odpočinuli ve vytápěné místnosti. O národní hospodářství neměli ani náznak zájmu. Těch pár, kteří za chrápání většiny přednášku skutečně sledovali, se dalo rychle spočítat. Teď je všechno jinak. Teď už nikdo netrpí nouzí a podle mého názoru není daleko den, kdy se návštěvnost univerzit vrátí do normálních kolejí."

Krokem, jenž zavdal podnět ke kritice, bylo zcela přirozeně propuštění všech židovských profesorů a učitelů. Tímto byl výzkum bezpochyby zbaven velkého počtu významných mužů, vzdělaných v Německu, kteří byli nositeli světoznámých jmen a kteří pro Německo a vědu ve válce i míru odvedli neocenitelné služby. Jejich katedry, posluchárny a laboratoře náhle osiřely; výzkumy, na něž se vynaložila celá desetiletí práce, byly přerušeny nebo přeloženy do jiných zemí, které z nich mají užitek. Tento radikální zásah Německu způsobil škody, ztráty a kritiku, a určitě nebylo snadné uvolněná místa obratem ruky nově obsadit.

Ovšem během mého pobytu v Německu jsem se dozvěděl, že mnohé z těchto mezer už byly zaplněny. Obzvláště v oblasti přírodních věd člověk získává živoucí dojem cílevědomosti, energie a napnutí všech sil. Nové, velkorysе zařízené laboratoře – jako například ústav profesora Debyeho v Dahlemu – napovídají, že výzkum v žádném případě není orientován výhradně na bezprostřední praktické úkoly, ale na dlouhodobou práci.

Bylo mi řečeno, že se mezi německým studentstvem měla vyskytnout nechutnost, že árijci čisté rasy mezi svými kamarády vyhledávali ty, kteří byli nějakým způsobem smíšeni se židovskou krví, a oznamovali jejich jména svým profesorům, aby se tak pokusili dosáhnout jejich odstranění.

Takováto agitace – pokud se skutečně vyskytuje – by měla být zakázána, tím spíš, že odporuje jedné ze zásad ve vůdcovském státě. Vše, co lze nazvat udavačstvím, je zlo, kazí duši a charakter národa a mělo by být vymýceno.

Nemůže být žádných pochyb o tom, že všichni němečtí vědci židovské krve, které nyní vítr rozfoukal po Zemi jako plevy, se v cizích zemích stali stejnými nepřáteli Německa, jakými byli za války. Jejich působení komplikuje zahraničněpolitické postavení Německa.

Co se mne týče, jsem přesvědčen, že německá věda pod ochranou zodpovědného a schopného říšského ministra Rusta po nasměrování vývoje do klidnějších kolejí opět zaujme ono vznešené místo, jaké vždy měla. Tam, kde se narodí druhý Helmholtz, Pasteur nebo Darwin, si budou umět poradit, jak se probojovat i těmi nejsilnějšími bouřemi doby. A možná nejsme daleko ode dne, kdy se bude německá věda na roztažených perutích opět jako orel svobodně vznášet nad Zemí.

Nobelova cena a politika

26.

Nejkrásnějším štěstím myslícího člověka je,
když prozkoumal prozkoumatelné
a pokojně uctívá neprozkoumatelné.

Goethe

25. listopadu 1936 stály na prvních stránkách všech berlínských novin a asi i celého říšského tisku pod tučnými titulky s prokládaným písmem protestní články proti rozhodnutí Nobelova výboru, zvoleného norským parlamentem, udělit letošní cenu za mír Carlu von Ossietzkymu[1]. Zrovna jsem se nacházel v Berlíně a mohl vidět, jak hluboké a všeobecné rozhořčení tento krok vyvolal. Vždyť skutečně nemohl být vnímán jinak než jako provokace a úmyslná urážka radikálních štváčů vůči Třetí říši, její vládě a politice.

Dr. Alfred Nobel ve své ověřené závěti, podepsané 27. listopadu 1895 ve Švédském klubu v Paříži, lakonicky konstatuje:

„S celým mým pozůstalým, zpeněžitelným majetkem se naloží následovně: kapitál, vykonavateli vložený do bezpečných cenných papírů, má vytvářet fond, jehož úroky mají být každoročně udělovány jako odměna těm, kteří v uplynulém roce přinesli nejvyšší užitek lidstvu. Úrokové částky se rozdělí na pět stejných dílů a budou se vyplácet takto: tomu, kdo učinil nejdůležitější objev nebo vynález v oblasti fyziky; tomu, kdo učinil nejdůležitější objev nebo zavedl zlepšení v oblasti chemie; tomu, kdo učinil nejdůležitější objev na poli fyziologie nebo lékařství; tomu, kdo vytvořil

1 Radikální židovský pacifista a levicový novinář. Roku 1931 byl obviněn ze zrady a špionáže poté, co publikoval detaily německého plánu na porušení Versailleské smlouvy přebudováním letectva a výcvikem pilotů v Sovětském svazu. 4. května 1938 zemřel na tuberkulózu; pozn. překl.

nejlepší dílo ideálního směru v literatuře; a tomu, kdo se nejvíce a nejúspěšněji zasadil ve prospěch smíření národů, za zrušení nebo snížení stabilních vojsk, stejně jako za vytváření a rozšiřování mírových kongresů. Cenu za fyziku a chemii bude udělovat Švédská akademie věd; za fyziologickou a lékařskou práci Institut Karolinska ve Stockholmu; za literaturu akademie ve Stockholmu a obhájcům míru pětičlenný výbor zvolený norským parlamentem. Je mou výslovnou vůlí, aby při udělování cen nebyl brán žádný ohled na národní příslušnost, aby cenu obdržel ten, kdo si ji zaslouží, ať je Skandinávec, nebo ne."

Ačkoliv byl zakladatelem Nobelovy ceny geniální Švéd a jeho dar pocházel ze švédských peněz, určil, že cena míru bude udělována výborem jmenovaným norským parlamentem. Volba nositelů Nobelovy ceny tímto výborem nebyla vždy šťastná.

Větší údiv a pobouření než všechny předchozí však vyvolalo rozhodnutí udělit cenu Ossietzkymu. V Norsku se proti tomu nemálo protestovalo. V „Norges Handels og Sjöfartstidente" (z 1. února 1937) pod nadpisem „Národ platí za přehmaty politiky" čteme rozhořčený článek, v němž stojí: „Vyprovokovali spor, dotkli se jiného národa a uškodili Norsku. Mnoho lidí se utěšuje tím, že většina norského národa není s Nobelovým výborem zajedno. Je tomu bezpochyby tak, že většině lidí v Norsku je cizí nějak urážet německý národ. Ale onen nešťastný výbor je bohužel volený parlamentem a nese ve svém názvu jeho jméno… Jednání jako… toto udělování Nobelových cen Norsku boří to, co budují naši námořníci, obchodníci a sportovci." Proto by bylo stejně nespravedlivé jako politováníhodné, kdyby německý národ a vláda kladli norský Nobelův výbor na roveň s Norskem a norským národem.

Dva z pěti členů norského Nobelova výboru – bývalý a nynější ministr zahraničí – odstoupili, když viděli, k jaké straně se volba Nobelovy ceny za mír přiklání. S rozhodnutím, jež uráží celé Německo, celkem pochopitelně nechtěli být spojováni. Zbylí tři členové patrně byli pro Ossietzkyho a hlasování obou náhradníků nehrálo žádnou roli.

Výzva jmenovaných novin, aby „norský parlament zvolil jiný Nobelův výbor", příliš nepomůže, protože k ostudě už došlo. Náznaky cesty, kterou by za určitých předpokladů bylo možno jít, poskytl sám Alfred Nobel.

V lednu 1893 napsal Berthe von Suttnerové dopis, který obsahuje mj. tuto pozoruhodnou pasáž:[2] „Rád bych část svého majetku použil k založení cen, které by se udělovaly každých 5 let – předpokládejme šestkrát, protože pokud se do třiceti let nepodaří dospět tak daleko, že se současný systém zreformuje, osudově se navrátíme k barbarství." Rozvíjí zde své názory, hovoří o závazném rozhodčím soudu, požaduje, aby se všechny státy solidárně obrátily proti prvnímu útočníkovi, a domnívá se, že Trojspolek (Tripelalliance) by mohl zajistit mír na celá staletí, kdyby nesestával pouze ze tří států, ale obsáhl všechny státy.

Profesor Henrik Schück k tomu dodává:[3] „A také nebyl naprosto přesvědčen o tom, že se pomocí jeho programu podaří změnit mínění – pokud to nevyjde do třiceti let, tak svou naději vzdá." O tuto 30 let trvající Nobelovu lhůtu se opírá profesor Knud Berlin v Kodani, když připomíná, že lhůta nyní vypršela a že by se postupovalo v souladu s duchem zakladatele nadace, kdyby se cena za mír zrušila.

2 Přeloženo z francouzského originálu, který je citován v „Alfred Nobel a jeho rod", pamětní spis, vydán vedením Nobelovy nadace, Stockholm 1936, s. 224.

3 Pamětní spis o Nobelovi, s. 225.

Rozhodnutí norského Nobelova výboru mezitím mělo jisté neradostné následky i pro Švédsko. V návaznosti na velký projev říšského kancléře ze 30. ledna tohoto roku podal prezident Říšského sněmu, generálplukovník Göring, vysvětlení, jehož závěrečná slova zněla: „Když vidíme, že se pokoušejí urážet Německo před světem tím, že se jednomu vlastizrádci, káznicí trestanému individuu uděluje cena míru, tak to není zahanbující pro Německo, nýbrž se tím zesměšňují ti, kteří něco takového udělali. Protože si ale Německo v budoucnu tyto zahanbující věci nebude chtít nechat líbit, a již vůbec o nich nehodlá diskutovat, Vůdce dnešním dnem zřizuje nadaci národní ceny pro umění a vědu. Ve výnosu se doslovně praví následující: ‚Aby se do budoucna předešlo zahanbujícím případům, zřizuji dnešním dnem nadaci Německé národní ceny pro umění a vědu.

Tato národní cena ve výši 100 000 marek se bude každý rok udělovat třem zasloužilým Němcům.

Přijímání Nobelovy ceny se tím Němcům do budoucna zakazuje.

Prováděcí předpis vydá říšský ministr pro lidovou osvětu a propagandu. (v.r.) Adolf Hitler."

Toto, ve všech ostatních bodech jasné nařízení, je nejasné pouze v jednom bodě: „Přijetí Nobelovy ceny se tím Němcům do budoucna zakazuje." Zde se hovoří o jedné Nobelově ceně, ale ve skutečnosti je to pět ocenění, která se každoročně udělují. Kdyby člověk nevěděl, že se rozhodnutí týká všech Nobelových cen, tak by přísahal, že tím Vůdce myslel jen cenu míru, a pak by bylo všechno v naprostém pořádku a nikdo by si nemohl stěžovat. Ale rozhodnutí ve stejné míře postihuje i čtyři švédské výbory, jež udělují cenu za fyziku, chemii, lékařství a literaturu. Za urážku pocházející od norského výboru

jsou kárány švédské výbory, které s norským rozhodnutím nemají vůbec nic společného. Ze spolehlivého zdroje jsem se dozvěděl, že vláda byla o organizaci Nobelovy nadace důkladně informována předtím, než byl vydán zákaz přijímat ocenění.

Nobelovy ceny jsou mezinárodní a zahrnují bez rozdílu všechny národy Země. Němci mezi nositeli stojí v nejpřednější řadě. Žádný jiný národ nezískal tolik Nobelových cen za fyziku, chemii, lékařství a literaturu jako Němci. Naše Nobelovy záznamy obsahují skvostnou řadu velkých německých jmen a skutečně není nadbytečné je v této souvislosti připomenout. V následujícím seznamu jsou v závorkách doplněny roky udělení ceny:

Nobelova cena za fyziku byla udělena těmto osobám: Röntgen (1901), Lenard (1905), Braun (1909), Wien (1911), v. Laue (1914/15), Planck (1918/19), Stark (1919), Einstein (1921/22), Franck a G. Hertzovi (1925/26), Heisenberg (1932/33) a Schrödinger (1933).

Do Německa šlo celých deset cen za fyziku, což odpovídá obnosu 1 414 347 korun nebo také 30,27 % všech cen za fyziku. Celkově je to 42 nositelů ceny, z toho 12 Němců neboli 28,57 %.

Nobelovu cenu za chemii získali následující Němci: van't Hoff (1901), E. Fischer (1902), v. Baeyer (1905), Buchner (1907), Ostwald (1909), Wallach (1910), Willstätter (1915), Haber (1918/19), Nernst (1920/21), Zsigmondy (1925/26), Wieland (1927, 28), Windaus (1928), H. Fischer (1930); Bosch a Bergius (1931) a Debye (1936).

Německu bylo uděleno patnáct cen za chemii a obnos ve výši 2 179 145 korun z 31 udělených cen neboli 48,93 % celkového obnosu ocenění za chemii. Z celkového počtu 35 nositelů ceny bylo 16 Němců, tj. 45,71 %.

Nobelova cena za lékařství byla udělena těmto Němcům: v. Behring (1901), Koch (1905), Ehrlich (1908), Kossel (1910), Meyerhof (1922/23), Warburg (1931) a Spemann (1935).

V této skupině obnáší celých šest cen 893 838 korun a 20,56 % ze 30 udělených cen. Ze 39 nositelů ceny za lékařství je 7 Němců neboli 17,95 %.

Nobelova cena za literaturu byla udělena Němcům Mommsenovi (1902), Euckenovi (1908), Heysemu (1910), Gerhartu Hauptmannovi (1912) a Thomasu Mannovi (1929).

Do Německa šlo pět finančních odměn za ocenění neboli 735 585 korun, což je 15,67 % hodnoty všech 33 cen za literaturu. Z 35 nositelů ceny bylo 5 Němců, tj. 14,29 %.

Abychom znázornili mezinárodní charakter udělování cen, zdůrazněme, že mezi 35 nositeli ceny za literaturu je 5 Němců, 5 Francouzů, 4 Angličané, 3 Švédi, 3 Norové, 3 Italové, 2 Španělé, 2 Poláci, 2 Dáni, 2 Američané, Belgičan, Ind, Švýcar a Rus. Jako příklad mezinárodního charakteru tří ocenění za přírodní vědy může být zmíněno, že mezi 42 nositeli ceny za fyziku je 12 Němců, 9 Angličanů, 7 Francouzů, 4 Holanďané, 4 Američané, 2 Švédi, Ital, Dán, Rakušan a Ind.

Švédskými dárci cen bylo Německu rozdáno 36 finančních ocenění ve výši 5 222 916,35 korun, tedy ze 127 rozdaných cen (celková částka = 18 167 051,69 korun) 28,75 %. Z počtu veškerých 151 nositelů cen je 40 Němců = 26,49 %.

Příslušná čísla pro tři přírodovědné skupiny – fyziku, chemii a lékařství – jsou: Němcům 31 finančních ocenění = 4 487 330,55 korun, tedy z 94 rozdaných cen (celková částka = 13 472 506,02 korun) 33,31 %. Ze všech 116 nositelů ocenění je 35 Němců = 30,17 %.

Přesně třetina všech udělených Nobelových cen z oboru přírodních věd tedy šla do Německa, zatímco o druhé

dvě třetiny se podělil celý zbylý svět. To je známka vysoké úrovně přírodovědeckého výzkumu v Německu během uplynulých 36 let od doby, co byly Nobelovy ceny uděleny poprvé.

Krok německé vlády, zakazující Němcům do budoucna přijímat Nobelovy ceny, bude mít za následek:

Protože, jak jsme viděli, Alfred Nobel ve své závěti výslovně stanovil, že ceny mají být mezinárodní, budou čtyři švédské instituce, jež ceny udělují, bezpochyby i v budoucnu oceňovat Němce stejně jako doposud. Ačkoliv bude německý nositel ceny nucen odmítnout peněžní obnos, který mu bude přiřčen, stejně bude v očích světové veřejnosti ctěn jako někdo, komu bylo přiznáno, že je hoden nejvznešenějšího mezinárodního vědeckého vyznamenání.

Protože ho německý zákon připravuje o právo sklidit ovoce své práce, bude zřejmě odškodněn propůjčením jedné z nově založených cen, které se svou úrovní vyrovnají Nobelově ceně.

Švédský dárce ceny, pokud bude finanční částka odmítnuta, ji pravděpodobně zčásti přidělí zvláštním fondům dané oceňované skupiny, což bude ku prospěchu švédskému výzkumu, a zčásti hlavnímu fondu, čímž se posílí postavení Nobelovy nadace.

Tak budou uspokojeny všechny strany – s výjimkou německé státní pokladny. Navíc je tu ovšem fakt, že rozhodnutí německé vlády rozšířit odvetná opatření i na naprosto nevinné švédské instituce přispěje k vědecké izolaci Německa – což je skutečnost, které musí přátelé Německa upřímně litovat.

Péče o rasu

Potomkům přísluší nás soudit;
ovšem pokud jsme moudří, musíme tomu předejít tím,
že budeme přísně posuzovat sami sebe.

Bedřich Veliký

Statistika obyvatelstva a sterilizace

Nacionální socialismus učí, že národ tvoří duši a středobod státu; proto považuje za přirozené, že má péče o národ a rasu zásadní význam. V jeho pojetí stojí pojem rasa v naprosto zvláštním a těsném poměru k dějinám a světonázoru, a většina velkých říší nezanikla v důsledku zanedbávání státního rozpočtu nebo z jiných příčin hospodářského charakteru, nýbrž degenerací národa a vládnoucí třídy. Jako příklad se uvádí římské impérium a španělsko-portugalské koloniální panství. Nové učení tedy hlásá, že úpadek počtu obyvatel znamená úpadek v politickém a kulturním ohledu, a že industrializace, odstěhovávání do velkoměst, rozpad rodinných pout a nárůst méněcenných elementů jsou začátkem konce politického mocenského postavení národa.

Jednou z nejdůležitějších otázek v celé rasové problematice je postavení Židů. Nejvznešenějším cílem péče o rasu je zvelebení a zdokonalení národního kmene. K židovské otázce se vrátíme v další kapitole. Nyní svou pozornost upřeme na obecný problém obyvatelstva.

Porodnost v Německu před rokem 1933 znepokojivě klesala. Poměry ve Francii, Anglii a skandinávských zemích byly nepochybně stejné. Mezi Francií a Německem je

ovšem ten rozdíl, že ve Francii existoval pokles již před rokem 1914, zatímco v Německu nastal až během světové války a po ní.

Počet obyvatel v Německu je výchozím předpokladem rasové politiky prováděné ve Třetí říši. V Německu se narodilo:

v roce 1901: 2 032 000 živých dětí,
v roce 1933: 957 000 živých dětí,

tedy pokles o více než polovinu, ačkoliv v roce 1901 mělo pouze 57 milionů obyvatel ve srovnání se 65 miliony v roce 1933. Roku 1901 na tisíc obyvatel připadalo 37 porodů. V roce 1933 už jen 14,7. Německo se tak nacházelo pod úrovní Francie, kde bylo roku 1932 zaznamenáno 17,1 porod. Víc porodů než Německo měla i Itálie se 40 miliony obyvatel. Polsko s 32 miliony obyvatel téměř stejně. Pokud předpokládaná úmrtnost činí 100, pak deficit porodů (to znamená, kolik procent chybí do sta) v rámci německého národa vypadá následovně:

1927: 9 %, 1930: 15 %, 1931: 23%, 1932: 30 %.

Kdyby křivka klesala stejným tempem, tak by Německo v roce 2050 mělo už jen 25 milionů obyvatel neboli stejně jako v roce 1816! Národ tedy vymíral. Zatímco ve velkoměstech byl kdysi běžný systém dvou dětí, nyní se lidé spokojovali i s jedním. V Berlíně byl v roce 1933 počet uzavřených manželství vyšší než počet porodů! Strašným způsobem se rozmohly umělé potraty a ochrana proti početí.

Vláda rozhodně a promyšleně zasáhla, aby zjednala nápravu. Prostřednictvím půjček pro ty, kteří měli zájem se ženit a vdávat, bylo podpořeno uzavírání sňatků (novomanželské půjčky). Dělnická třída kvůli dlouholeté nezaměstnanosti naprosto zchudla a kdo se chtěl oženit, nebyl

schopen tento úmysl realizovat. Za poslední roky byly vyplaceny desetitisíce půjček tohoto typu ve výši až 1 000 marek. Říšské ministerstvo financí na 659 000 sňatků vyměřilo 387,6 milionů marek. Přírůstek dětí se v těchto manželstvích stimuluje tím, že se při narození prvního až čtvrtého dítěte pokaždé škrtne 25 % půjčky; po narození čtvrtého dítěte se tedy půjčka považuje za splacenou. Svobodní jsou citelně zatíženi zvláštní daní. Rodiny s mnoha dětmi jsou zvýhodněny snížením daní. Krom toho jim železnice poskytuje slevy při cestách na dovolenou a rodiny získávají podporu při výstavbě rodinných domů.

Už nyní jsou výsledky těchto nových zákonů uspokojivé. Počet porodů byl roku 1934 o 25 % vyšší než v roce 1933. V roce 1934 bylo napočítáno 1 197 000 porodů, roku 1935 již 1 261 000 a v roce 1936 asi 1 270 000 porodů.

U zdravého národa se – graficky znázorněno – věková struktura obyvatelstva podobá pyramidě, jež se směrem nahoru zužuje. V současném Německu má grafický obrázek úplně jinou podobu. Uprostřed vykazuje silné prohnutí dovnitř. To jsou ty dva miliony, které padly ve světové válce a kdyby žily, patřily by nyní k ročníkům mezi 40 a 50 lety.

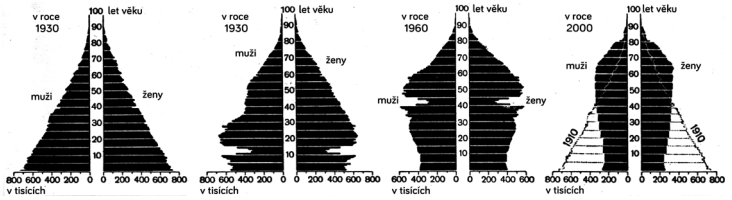

Věková skladba příslušníků německého národa (pro roky 1960 a 2000 za předpokladu, že porody budou stále klesat jako do roku 1933). 1910: rostoucí národ; 1930 a 1960: stárnoucí, stagnující národ; 2000: přestárlý, zmenšující se národ (vážné varování!). Ostré zlomy ve vývoji u zobrazení pro roky 1930 a 1960 zobrazují slabé válečné ročníky. (Zdroj: Der Neue Brockhaus, Allbuch in vier Bänden und einem Atlas.)

Ještě hlubší prohnutí směrem dovnitř připadá na 15. až 20. rok života, což je následek úbytku porodů během války a krátce po ní. Chybí zde 3 500 000 porodů! U běžné pyramidy je základnou nejširší místo a zúžení směřuje nahoru, ale u té německé je základna poměrně úzká a obrázek se směrem nahoru rozšiřuje, což vyplývá právě z úbytku porodů za války. Chybí noví lidé.

Jinými slovy: německý národ bude ve stále větší míře tvořen starými lidmi. Vymírání je tedy doprovázeno přestárlostí. Během nejbližších let vzroste počet starých lidí ze čtyř na deset milionů. Můžeme si spočítat, co bude tento vývoj znamenat pro starobní i zdravotní pojištění a pro důchodové zabezpečení ve stáří. Starobní pojištění bude v roce 1938 činit půl miliardy, v roce 1950 jednu miliardu a v roce 1975 dvě miliardy.

Zároveň nejspíš bude pod průměr klesat počet mužů a žen v nejlepším věku mezi 20 a 40 lety. Děti doplatí na hříchy otců.

Vše doposud řečené se týká kvantitativní politiky. S kvalitativní neboli vlastní rasovou politikou se to má následovně: bojuje proti degeneraci, jež je způsobena dědičnými vlohami k nemocem, a zabraňuje míšení ras.

Národní socialismus považuje za chybné, pokud se na výživu duševně nemocných z veřejných prostředků ročně vydává 336 milionů marek, ale miliony zdravých nezaměstnaných jsou odbývány almužnami. Každý duševně nemocný jedinec stojí denně čtyři marky, zatímco zdravý jedinec musí vystačit s polovinou této částky. Tím nikdo netvrdí, že by se duševně méněcenní měli zabíjet jako ve staré Spartě. Ne, ale lidem zatíženým dědičnými chorobami má být do budoucna bráněno se rozmnožovat. Z tohoto důvodu byl 14. července 1933 vydán nový zákon. Vychází z toho, že se

jedinci s dědičnými chorobami rozmnožují rychleji a více než lidé, kteří zdědili dobré zdraví. Na základě tohoto zákona podléhají osoby s dědičnými chorobami sterilizaci.

Přesně definovanými nemocemi jsou vrozená slabomyslnost, schizofrenie, manicko-depresivní pomatenost, epilepsie, posunčina[1], dědičná slepota, dědičná hluchota, dědičné tělesné deformace těžkého stupně, těžký alkoholismus.

Sterilizace, která zde přichází v úvahu, nesmí být zaměňována s kastrací. Spočívá pouze v prořízntutí nebo podvázání vývodových cest pohlavních žláz, čímž se zabrání oplodnění. Ve srovnání s kastrací, při které se pohlavní žlázy odstraní nebo zničí, však nevede k tělesným či duševních změnám ani k zániku pohlavního pudu. Sterilizace se smí uskutečnit pouze po přezkoumání a nařízení soudu pro dědičné zdraví, sestávajícího z jednoho soudce a dvou lékařů. Zákrok se provádí na chirurgických odděleních nemocnic a je pro pacienta bezplatný.

Podle zákona jsou kastrováni pouze těžcí zločinci proti mravnosti. Je jasné, že se k těmto zákrokům přistupuje, aby byli bližní chráněni proti novým zločinům téhož druhu.

Ve Třetí říši se také ptají: proč by měli lidé, ohrožující veřejný pořádek a bezpečnost, být dobře zaopatřeni v udržovaných ústavech, zatímco zdraví lidé ochotní pracovat žijí v tak stísněných podmínkách, že nemohou ani pomyslet na manželství a domov důstojný člověka! Vypustit po odsezení trestu zpátky mezi lidi morálně defektního člověka, který zprznil dítě, aby třeba mohl takové zločiny opakovat, představuje falešnou humanitu a pokřivené

1 Sydenhamův syndrom (chorea minor, lidově tanec svatého Víta) – neurologická porucha projevující se náhlými bezúčelnými škubavými pohyby. Vyskytuje se hlavně u dětí. Za její příčinu je pokládána nedoléčená infekce streptokokem (nejčastěji Streptococcus pyogenes) a následná imunitní reakce organismu; pozn. překl.

pojetí práva. „Mírnost vůči zločinci je krutostí vůči veřejnosti." Lidstvo se dokáže obejít bez vrchnosti, která se zastává zločince a vydává všanc nevinu.

Darwinova zásada přirozeného výběru, podle níž jsou k rozmnožování vyvoleni ti nejlepší a nejsilnější, zde našla, mutatis mutandis[2], svůj protějšek v neutralizaci toho méněcenného. V Rusku nastal opak – tam byli duševně nejlépe vybavení vyhubeni.

18. října 1935 byl vydán zákon zakazující manželství, pokud je jedna z osob, hodlajících uzavřít sňatek, zatížena nakažlivou a pro toho druhého nebezpečnou chorobou. Tím se v první řadě myslí pohlavní nemoci, ale také jednotlivé dědičné choroby. Ve všech městech i venkovských obcích existují zvláštní zdravotní úřady, které vystavují osvědčení o způsobilosti k manželství. Pokud jedna z osob, hodlajících vstoupit do manželství, není zdravá, je jí vydání osvědčení odepřeno, čímž je manželství zakázáno. Náš švédský zákon o manželství z roku 1919 obsahuje podobná ustanovení.

Na zdravotním úřadu vždy existuje osvětová kancelář pro otázky dědičnosti a rasy.

Nacionální socialismus sleduje statistiku obyvatelstva s největší pozorností. Během 19. století se bílá rasa bezpříkladně rozrostla. V dnešní době – každopádně v poměru k ostatním rasám – nastal silný úbytek. To se týká tak vysoce postavených zástupců bílé rasy jako Švédů, Norů, Dánů, Švýcarů, Angličanů a Francouzů. Nacionální socialismus chce dostat pod kontrolu nebezpečí, jež hrozí především germánským národům, prostřednictvím osvětové, informativní a intervenční legislativy. V Německu vyhlá-

2 Latinsky „po nezbytných úpravách, s příslušnými změnami"; pozn. překl.

sili mobilizaci proti degeneraci. V některých státech USA a řadě švýcarských kantonů je sterilizace zavedena už dávno. Striktní aplikace moderních reforem na poli rasové hygieny ze strany Třetí říše je určitě správná; duševně a tělesně méněcenným částem národa se tak brání, aby nevtiskly rase svůj ráz. Zákonodárství v tomto směru je nutnou ochranou ve světě, který stále více vzdálen přírodě kráčí k racionalismu a mechanizaci.

Se zářivým úspěchem se zušlechťuje osivo i užitkové plody a výběrem a křížením se vylepšují různá plemena domácích zvířat. Doposud se však jen málo pozornosti věnovalo zušlechťování lidské rasy. Velké zušlechtění člověka, jež nyní začalo ve Třetí říši, je zajisté dlouhodobý pokus, jehož úspěchu se my nedožijeme. Vyzrání osiva vyžaduje mnoho generací. Plán je ovšem ve svých hlavních rysech správný a dobře vymyšlený. Snad později, jednoho dne, kdy se k němu připojí i všechny ostatní národy, zplodí lidskou rasu, která vytvoří – i kdyby ne tisíciletou říši – tak přece jen lepší a rozumnější svět než ten, ve kterém dnes žijeme.

Židé

Ahasver Prométheovi:
Byl jsem mezi těmi, co proklínali Nazaretského.
Od Jakobova kmene zlou větev jsem oddělil.
Ty to víš, vždyť pravil jsem to již:
Jeho cesta ke smrti vedla kolem mých dveří,
a když viděl jsem muže, jenž bědování své
metal proti mocným a učeným této Země
a, ač sám otrokem, všechno milosrdenství Páně
otrokům a utrápeným daroval,
vzplanul jsem žárem hněvu
a pravil: jdi, ty bídáku, naproti smrti!
A tu – ty to víš – zazněla z hlubin Země
a vysoko z nebes ke mně slova:
Ty sám putuj, až do své pozdní smrti!
A od těch časů putoval jsem kolem Země.

Victor Rydberg

Z německých pramenů zde uvádím hlavní rysy zákonodárství, jež jako rána postihlo Židy v Německu. Po celé řadě předběžných nařízení vyvrcholilo dvěma zákony, které byly zveřejněny na stranickém sjezdu roku 1935: zákonem o říšském občanství a zákonem na ochranu německé krve a německé cti, oba z 15. září 1935. Tímto krokem se kruh dříve vydaných nařízení uzavřel. Zmíněné zákony určují právní postavení Židů a míšenců.

Od nynějška se rozlišuje mezi říšskými občany a státními příslušníky. Státním příslušníkem je ten, kdo patří pod ochranný svazek Německé říše a zvlášť se kvůli tomu zavazuje. Říšským občanem je pouze státní příslušník německé nebo druhově příbuzné krve, který svým jednáním potvrzuje, že je odhodlaný a způsobilý věrně sloužit německému národu a Říši. Právo říšského občanství se bude získávat propůjčením listiny říšského občana. Říšský občan je podle zákona jediný nositel plných politických práv. Pouze říšský občan má právo účastnit se veřejných voleb a zastávat místa na veřejných úřadech. Získání práva říšského občana tedy spočívá na dvou předpokladech. Zaprvé musí být člověk schopen dokázat, že je německé nebo druhově příbuzné krve, a zadruhé, že svým chováním projevuje věrnost německému národu a Říši. Díky tomu se tedy říšskými občany mohou stát také osoby příslušející k menšinám

žijícím v Německu, např. Dánové a Poláci, za předpokladu, že splňují všeobecné předpisy platné pro všechny státní příslušníky.

Za druhově příbuzné se nepovažují Židé. Proto se Židé nemohou stát říšskými občany. Ačkoliv cikáni a negři také nejsou druhově příbuzní, na jiné rasy, např. Turky, se hledí jako na druhově příbuzné, což působí podivně. Podle zákona o říšském občanství museli být propuštěni všichni Židé, kteří zastávali nějakou funkci v úřadu. 31. prosince 1935 odstoupili a okamžitě obdrželi důchod, ke kterému je opravňovala jejich služba při dosažení důchodového věku. Židé, kteří bojovali na frontě, dostávají jako důchod v plné výši své služné, dokud nedosáhnou věkové hranice (65 let); pak dostávají běžnou penzi.

Pod zákon o říšském občanství spadá ještě třetí skupina, a sice osoby smíšené rasy, „míšenci". Zákon totiž považuje za Žida každého, kdo má mezi čtyřmi prarodiči z otcovy a matčiny strany tři čisté Židy. Ten, kdo má mezi prarodiči z otcovy nebo matčiny strany jednoho nebo dva se židovskou krví, je pokládán za míšence. Míšenci jsou podle nyní platného zákona z hlediska práv říšského občana postaveni na roveň árijským Němcům. Ze zákona mohou získat říšské občanské právo, podléhají však určitým omezením, jež jsou vyjádřena v zákonech a nařízeních vydaných NSDAP a jejími pobočnými organizacemi. V budoucnu nebudou mít přístup do žádných úřadů a nemohou se stát členy NSDAP nebo nějaké z jejích skupin. Většina cest do oblasti obchodu a hospodářského života je jim naopak otevřená. Stát ostatně usiluje o to, aby se míšenci rozptýlili v německém národu.

Zákon na ochranu německé krve a německé cti slouží témuž účelu. Zakazuje manželský i mimomanželský pohlavní

styk mezi Židy a čistými Němci a trestá všechny přestupky. Uzavírání manželství mezi Němci a těmi, kteří mají mezi prarodiči pouze dva Židy, je povoleno se schválením příslušného úřadu. Pokud se mezi prarodiči nachází pouze jeden Žid, je manželství s plnokrevným Němcem povolené bez výjimek, ovšem nikoli mezi osobami stejného původu. Tito jedinci totiž mají být rozptýleni v německém národu.

Postavení Židů v obchodu a hospodářství je z hlediska zákona relativně neomezené, ovšem Židé smějí být zaměstnáni pouze v židovských podnicích. Také nedostávají žádné veřejné zakázky, ale židovský prvek je v obchodním životě silně patrný. Mnohé z nejkrásnějších obchodů ve velkoměstech jsou nadále v židovských rukách, jako např. na Leipziger Straße v Berlíně, jedné z nejvybranějších obchodních ulic na světě. Sám jsem to neviděl, ale z důvěryhodného zdroje jsem slyšel, že většina návštěvníků velkých restaurací na Kurfüsrtendamme jsou Židé. Chybí tam veškeré urážlivé plakáty vůči židovským hostům.

Stále existuje vícero židovských bank, které podepsaly výzvy k úpisům státních výpůjček.

Nacionálněsocialističtí vůdci sami bez okolků přiznávají, že Židům zasadili těžkou ránu a že v horkých letech revolučního nadšení 1933 a 1934 došlo k mnoha politováníhodným přehmatům a násilnostem vůči nevinným Židům. Takové zprávy se ale obvykle zveličují. Během všech nezvladatelných scén byl zabit pouze malý počet Židů. Ale v zájmu spravedlnosti se také zdůrazňuje, že toho Židé v nešťastné epoše mezi válkou a revolucí v roce 1933 nahromadili na konto své viny dost, aby vyvolali reakci, jež vychýlila kyvadlo na opačnou stranu.

Připomíná se, že Židé, kteří tvořili zhruba 1 % německého obyvatelstva, hráli během a po zhroucení nanejvýš

nešťastnou roli v duchu defétismu, že si ve Výmarské republice osobovali vedoucí postavení v hospodářském, politickém a literárním životě, a že svou moc zneužívali v rozkladném směru.

Židé svůj význam během oněch nešťastných let energicky popírají. Ale zde mluví nevyvratitelným jazykem dějinné skutečnosti a lze si to snadno ověřit. V Berlíně byla důkladně zmapována a prozkoumána tehdejší literatura vytvořená Židy. Kdo viděl ukázky těchto výtvorů, může pouze konstatovat, že takováto díla plná lehkovážnosti a prostopášné smyslnosti musela být způsobilá kazit mravy, kázeň a postoj mládeže, jíž se dostávala do rukou. Nikdo se ani v nejmenším nepodivuje, že se proti tomu rodiče a opatrovníci stavěli. A co se týče hospodářského života a mezinárodní finanční elity, tak je po staletí starou pravdou, kterou není třeba blíže rozebírat, že ve všem, co nazýváme penězi, Židé vždy hráli a ještě hrají významnou roli. Asi lze skutečně říci, že Židé jsou jediní, kteří vydělávají na válce, a všichni ostatní na ní prodělávají. Díky své geniální převaze v umění zacházet s penězi i díky své soudržnosti ve všech zemích čerpají největší zisky z války i míru.

Židé byli během dvoutisíciletého utrpení nuceni v sebeobraně používat jako zbraň finanční transakce a lichvu. Nenávist opláceli nenávistí a nenávist křesťanů na sebe přivolávali tím, že vysávali své hostitele a jako mladé kukačky vyhazovali mláďata malých ptáků z hnízda. Všude byli obávaní kvůli hospodářské převaze a moci.

Samozřejmě, že antisemitismus není živen výlučně schopnostmi Židů zmocňovat se největších peněžních prostředků světa. Jednotliví badatelé pro něj mají různá vysvětlení. Profesor Briem nás upozorňuje na separaci a soudržnost

Židů; zůstávají mezi sebou a nemísí se manželstvími s národy, u nichž žijí, pročež také ve všech zemích, v nichž se usazovali, zůstali cizím elementem. Nenávist podle Briemova názoru nepřestane, dokud se Židé budou takto izolovat. Magnus Hermansson se domnívá, že různost mezi lidmi a národy spočívá v mnohem větší míře v sociálním dědictví než v rasovém charakteru. Je názoru, že by se Židé museli vzdát svého náboženství a že by mohli v národech, mezi nimiž žijí, splynout pouze jako opravdoví křesťané. To se ale snáz říká než realizuje. V Americe a Rakousku jsem slyšel o Židech, kteří chtěli přestoupit ke křesťanství, ale jejich soukmenovci jim v tomto úmyslu bránili. Kdyby se přesto nechali pokřtít, jejich vlastní lidé by je bojkotovali a vytvářeli na ně nátlak. V létě 1935 mě navštívilo několik evangelických duchovních, kteří si stěžovali na zoufalou situaci, v níž se prý nacházejí všichni pokřtění Židé v Německu. Němci je nenávidí kvůli jejich rase a Židé také, protože se zpronevěřili své víře a národu. Nikdo jim nechce pomoci. Jsou prý odsouzeni k tomu sejít v bídě.

Hermansson dospěl k následujícímu závěru: „Židé nejsou rasa. Židovský kmen se skládá ze stejných ras jako okolní nežidovské národy. Židovská otázka tedy není otázkou rasovou, nýbrž náboženskou a sociální."

Biskup Tor Andrae nevěří v možnost christianizace Židů. „Než budeme od Židů požadovat, aby obrátili svou víru, musíme se sami obrátit a žít a jednat dle našeho křesťanského ideálu." A ohledně židovské otázky jako takové nenalézá „žádné jiné řešení, než jaké vyžaduje spravedlnost a jež káže humanita. Zde by vedle sebe mohly bojovat skutečně liberální humanismus a pravý křesťanský názor na život proti rasové psychóze, jež zatemňuje duchovní obzor v našem světě".

O úloze, kterou hráli židovští lékaři a právníci ve Výmarské republice, si člověk učiní obrázek na základě následujících čísel: počátkem roku 1933 bylo v Německé říši 42 000 lékařů, členů Hartmannbundu. Z nich bylo 6 488 neboli 15,4 % Židů a neárijců. V Berlíně bylo 1. října 1933 celkem 6 558 lékařů, přičemž 3 423 byli Židé a neárijci, tedy 52,2 %. Přitom je nutno zvážit, že podíl Židů na obyvatelstvu Německa činí pouze 1 %. Německo mělo v lednu 1933 celkem 32 620 pokladničních lékařů, z nichž bylo 5 308 Židů nebo neárijců, tedy 16,3 %. Berlín měl zároveň 3 605 pokladničních lékařů, z toho 1 879 Židů nebo neárijců, tedy 52,1 %. Počátkem roku 1933 sedělo v hlavním zdravotním úřadu města Berlína 20 členů, z nichž bylo 8 židovského původu, tedy 40 %. V berlínských nemocnicích bylo ze 44 vrchních lékařů 20 židovského původu, tedy 45 %. Ze 41 lékařských ředitelů bylo 22 neboli 54 % Židů. Ze 65 školních lékařů v Berlíně bylo 28, tedy 43 %, Židů.

Mezi obhájci byl židovský ráz ještě silnější. K 1. dubnu 1933 bylo v Německu, s výjimkou Sárska, 19 500 advokátů, z nichž 4 500 neboli 23,07 % tvořili Židé či neárijci. Berlín měl k témuž dni 3 433 advokátů, z toho 1 768 Židů nebo neárijců, tedy 50,9 %. Advokátní komoru v Berlíně tvořilo 33 členů, z nichž 22 neboli 66 % bylo židovského původu. V předsednictvu seděli 4 členové, všichni Židé, tudíž 100 %. V předsednictvu Německého sdružení advokátů byli 3 členové: předseda, jednatel a účetní, všichni 3 neboli 100 % židovského původu.

V rámci justice tedy existovaly korporace ve vedoucím postavení, v nichž sami Němci neměli ani jediný hlas! Kdyby vývoj nerušeně pokračoval jako za Výmarské republiky nebo pod ochranou nějaké podobné či komunistické vlády, tak by konečný cíl byl: pryč se všemi Němci

z vedoucích pozic, neomezené mocenské postavení Židů! Uvádí se případ kliniky, kde židovský primář nechal obsadit všechna volná místa, níže postavené lékaře, asistenty, pečovatelky, služební personál i liftboye výlučně vlastními soukmenovci.

Takový stav Němci nemohli trpět natrvalo. Převzetím moci novými muži roku 1933 udeřila hodina odplaty. Židé si i navzdory zkušenosti dvou tisíc let utrpení a boje nepochybně dovolovali až příliš a za osud, který je postihl, si mohli sami.

Za císaře bylo jen málo soudců Židů, ale Výmarská republika nastolila jiný řád věcí. – V lékařství židovská rasa ve všech dobách prokazovala velmi velké nadání. V Turecku jsou po staletí všichni lékaři Židé a Arabové.

Ernst Klein poukázal na to, že Židé západně od Rýna a jižně od Dunaje nebo v rámci starých hranic Římské říše všeobecně požívali zajištěného domovského práva, zatímco jejich existence mimo tyto hranice je nejistá. Sami Židé a národy, jež žijí v rámci staré římské říšské hranice, nechtějí pochopit oprávněný požadavek Němců být pány ve svém domě.

Musíme se ovšem ptát, zda se nedalo najít nějaké méně radikální řešení zdánlivě neřešitelného problému. Nebylo by moudřejší a spravedlivější, kdyby se čistky bývaly omezily na elementy, jež Německu skutečně škodily rozvolňující a rozkladnou rolí, kterou hrály na půdě politiky a literatury, stejně jako svým pronikáním do pozic, jež po právu náleží Němcům?

Po válce nastalo masové přistěhovalectví polských a haličských Židů, kteří se konkrétně ve východním Německu usazovali ve městech, vesnicích a venkovských obcích jako malí obchodníci a díky své obratnosti, vrozenému

finančnímu nadání a nízké životní úrovni udusili a podlomili německý maloobchod. Zvrat ve prospěch usedlého německého obchodu byl přirozený a nevítaní hosté pochopitelně museli zmizet.

Hermansson cituje varující Hartmannovo vyjádření z roku 1885, že „není jen v zájmu německého národa, nýbrž ještě mnohem víc v zájmu německého Židovstva, aby se znesnadnilo toto posilování z východu, protože je tím Židovství ve svém celku znevažováno v očích německého národa". Židovský filosof F. Mauthner požadoval, aby němečtí Židé „udělali ostrou čáru mezi svými kultivovanými elementy a masou, se kterou vzdělaný německý Žid nemá v podstatě nic společného"[1].

U nás se Židé těší vážnosti a většinou i stejnému postavení jako Švédové, a naštěstí jsme doposud zůstali židovské otázky ušetřeni. Ve Švédsku po staletí usedlí Židé by měli být ti poslední, kteří s uspokojením vítají pokračující přistěhovalectví židovských elementů ze zahraničí. Pokud by takovéto přistěhovalectví nerušeně nabývalo na síle, bylo by pouze otázkou času, než by antisemitismus se svými trapnými následky ožil i u nás.

Všichni ti nevinní Židé, jejichž rodiny v Německu žily po staletí a kteří před válkou věrně a výrazně přispívali k velikosti Německa, kteří vykonali neocenitelné služby ve vědě a obchodu, a kteří bojovali na frontě – všechny tyto a s nimi srovnatelné Židy by měli nechat nerušeně vykonávat jejich činnost. Pak by nenastalo nebezpečné štvaní v zahraničí, jež bylo důsledkem přísných židovských zákonů.

Veškeré křivdy, páchané ve slepém zanícení na Židech, každý primitivní antisemitismus, každá malicherná pro-

1 F. Mauthner, „Co se má stát se Židy?" (Was soll mit den Juden geschechen?), s. 84.

paganda a pronásledování, všechny ty zbytečné a urážející jízlivosti by měly být zakázány. Ještě minulý podzim se na venkově na vývěskách u vchodů do hostinců, hotelů a jiných veřejných míst tu a tam dala číst slova „Židé nežádoucí."

Při mé první návštěvě bolševické Moskvy v roce 1923 jsem se podivoval, že komisaři ve svém úsilí vymazat všechny stopy carského Ruska rozšířili pronásledování i na historická díla, sochy a na jména ulic a náměstí. V novém Německu se ke mně donesl pouze jeden případ podobného ražení. Na podzim 1936 byl odstraněn pomník, který byl roku 1892 vybudován v Lipsku na památku zakladatele lipské konzervatoře, skladatele Felixe Mendelssohn-Bartholdyho. Jeho skladby se ve Třetí říši smějí hrát zřídka nebo vůbec.

Zatímco ve všech dřívějších revolucích v ostatních zemích byly nejen páchány krvavé hrůzy všeho druhu, ale bylo ničeno a bořeno vše staré, nacionální socialismus zařízení a podniky dřívější moci zachoval a dál stavěl na jimi postavených základech. Tím, že se chrání a ctí to, co bylo vytvořeno v císařské době, se uchovává kontinuita a spojitost s minulostí a posiluje se to nové, co se buduje.

V době, kdy je svoboda tisku z přirozených důvodů tak přísně omezená jako v Německu, by noviny jako antisemitský „Stürmer" v Norimberku neměly být povoleny. Člověk žasne nad hrubým a sprostým obsahem tohoto listu a nad pokračujícím házením kamenů na již poraženého nepřítele. Jak jsem se doslechl od cestovatelů, je tento tiskový orgán v západoevropských velkoměstech využíván jako agitační prostředek proti Německu. Noviny vystavují ve vitrínách, nejvíce šokující místa překládají prokládaným písmem a dodávají: „Ukázky stavu nové německé kultury." Všechno to škodí cílům a úsilí nacionálního socialismu.

Z německé strany lze namítnout: to, co říkáte o listu „Stürmer", může docela souhlasit, ale vy sami máte ve Švédsku noviny, které den co den házejí kamení na Třetí říši, její vedení a jejího Vůdce! Na takovou námitku nemohu odpovědět jinak než: máte naprostou pravdu a já toho mohu jen litovat. To je součást rubu blyštivé medaile svobody tisku!

Na otázku, jak to vypadá s možností zachovat čistotu německé krve, lze snadno odpovědět, protože Němci, stejně jako Židé, spadají pod smíšené rasy. Není pravidlem, že by potomek rodičů patřících ke dvěma výrazně odlišným národům představoval zhoršení. V Ladaku se říká lidem, kteří mají otce východního Turka a matku Tibeťanku, „Argonové". Pracovalo pro mne několik Argonů. Jak duchovně, tak tělesně jsou na tom podstatně lépe než východní Turci i Tibeťané.

Per Hallström podává zprávu o Cervantesovi, který se v mládí vydal do Itálie, aby se stal vojákem, a „přinesl si s sebou v tehdejším Španělsku důležité potvrzení, že je naprosto neposkvrněn (limpieza) maurskou nebo židovskou krví". (Eseje, 1917, s. 5.)

Židé šli ve starých dobách stejnými cestami jako dnes nacionální socialisté. Rabín Ezdráš po návratu z Babylonu bojoval společně s Nehemjášem, vrátivším se ze služeb perského krále, za cíl vytvořit z Izraele izolací od všech ostatních národů „svatý národ". „Když (ten) zákon uslyšeli, odloučili všecky cizince od Israele." (Nehemjáš 13, 3). Nehemjáš říkal Židům: „Nedávejte své dcery jejich (azotským, ammonským a moabským) synům, ani nedávejte jejich dcery vašim synům nebo sami sobě... Tak vyčistil jsem je od všeho cizozemského." (Nehemjáš 13, 25 a 30.)

Tedy téměř 2400 let stará snaha zabránit jakémukoliv míšení s cizími národy. Židovská izolace má staré kořeny a ve velké míře stále žije.

Pokud uvážíme politickou úlohu, kterou Židé sehráli v Rusku a Německu po letech 1917 a 1918, divíme se, jak je možné, že ve své tvrdohlavě udržované odloučenosti sní o svém budoucím cíli, světovládě a nadcházející velkoleposti Sionu, které prorok Izajáš vylíčil v tak nádherných obrazech: „Vstaň, a sviť, ó Jerusaleme, vzešloť tvé světlo a velebnost Boží je nad tebou! Neboť, hle, temno zemi přikrývá, mrákoty (zahalují) národy. Ale nad tebou vzešel Hospodin, a jeho slávu lze nad tebou viděti. Pohané chodí ve tvém světle, i vládci v lesku, kterým jsi zazářil… k tobě zamíří bohatství moře, až přijde zámožnost pohanů k tobě… I vystavějí synové cizinců zdi tvé, a jejich králové zasvětí tobě své služby… Národ totiž a říše, která by nesloužila tobě, zahyne; a národové zpustošením pohubeni budou… Z nejmenšího bude tisíc, z nejnepatrnějšího národ velemocný“ (Izajáš 60.)

Zatímco tehdejší národy s výjimkou Číňanů beze stopy zmizely ze světa, nejenže židovský kmen nadále žije, ale vzrostl co do počtu i moci a rozšířil se po celém světě, aby tak často ve službě mamonu zaujímal vládnoucí postavení! Národ, který měl již před 2,5 tisíciletími básnické dílo, o němž Henrik Schück říká, že „se třpytí v celé barvitosti orientu a povznáší se k výšinám, jichž nedosáhl žádný jiný národ“. K Izajášovi Schück dodává: „Patřil k největším skaldům[2] Izraele a v jeho básnické tvorbě se poprvé setkáváme s nádechem poezie světových dějin.“

Na závěr několik slov o mém vlastním pokrevním příbuzenství s kmenem Juda. Noviny ve Švédsku, stojící na

2 Skald – středověký skandinávský pěvec hrdinských písní; pozn. překl.

samém kraji levice, nikdy neřeknou špatného slova o hebrejských vůdcích bolševismu, ale zato ostře kárají německé protižidovské zákony; pokud k mé osobě chtějí vyslovit něco podle jejich názoru vyloženě nepříjemného a urážlivého, tak mne nazývají Židem nebo židovským potomkem. Kdyby věděli, jak jsem v této věci nezranitelný! Domnívají se, že je ostuda být Židem? Má matka, jejíž úsudek byl vždy jasný a spravedlivý, se Židů vždy zastávala. Její pradědeček z otcovy strany, Žid Brode, se do Malmö přistěhoval z Německa, ve Švédsku přijal jméno Berlin a v roce 1771 se nechal pokřtít, což tehdy bylo snazší, protože v naší zemi bylo velmi málo jiných Židů. Šestnáctina mé krve je tedy židovského původu. Na tuto šestnáctinu jsem hrdý a nechtěl bych o ni přijít. Pochází od národa, jenž zakusil tisíciletí hořkého osudu a přestál tvrdší bouře než jakýkoliv jiný národ na Zemi. Možná mi tato šestnáctina pomohla překonat propasti a prospěla mi při kontaktu s národními kmeny Východu. O mých 15/16 árijské krve nebo mých předcích, kteří byli už v dávných dobách rolníky a faráři v Närke, se levicové noviny nikdy nezmiňují ani slovem. Je to jako obvykle Izrael, který tu plní roli obětního beránka, i když zde vystupuje v tak skromné podobě.

Na tuto bezvýznamnou otázku bych nenarážel, kdyby si k názoru švédského levicového tisku o mém původu docela nedávno nepřisadil jeden slavný Němec, a to nikdo menší než vítěz z Tannenbergu, generál Ludendorff. Nesmrtelný vojevůdce ve svém protikřesťanském a novopohanském časopise „Ludendorffs Halbmonatsschrift" 5. ledna 1937 zveřejnil vlastní článek nazvaný „Kasty kněží proti sobě", kde v jedné poznámce stojí: „Prostředník mezi Západem a Východem, Sven Hedin, kterého si pro sebe podle jejich tisku bez námitek nárokují Židé…"

Protože generál Ludendorff naznačuje, že tvrzení, proti kterému se neobjeví námitka, je již předem pravdivé, chci na protest proti jeho nepřívětivé charakterizaci Tashi Lamy jeho i jeho čtenáře upozornit na své vylíčení tohoto ušlechtilého a lidumilného církevního hodnostáře. (Transhimalaja, Svazek I, strany 284-294). Generál ve svém článku píše o „strašlivých následcích" vzniklých tím, že „lámaistické duchovenstvo, a obzvláště buddhistické mnišství, kdysi bylo vzorem pro zavedení mnišství do řecké ortodoxní a římské církve".

Protože má toto tvrzení, formulované tak kategorickou formou, z hlediska dějin náboženství maximální důležitost, dovoluji si generálu Ludendorffovi položit následující otázku: o jaké důkazy generál opírá své tvrzení, že katolické mnišství mělo svůj vzor v buddhismu a jeho odnoži, lámaistickém kultu, a jakou epochu míní výrazem „bylo k d y s i vzorem"?

K témuž tématu se vyjádřil i jiný významný vojevůdce, totiž Napoleon. Anglický kapitán Basil Hall přistál 11. srpna 1817 v Jamestownu na Svaté Heleně a o dva dny později měl audienci u císaře. Hall k jejich rozpravě uvádí: „Podobnost mezi čínskými mnichy (buddhistickými kněžími) a katolickými kněžími mu byla známa. Věděl, že se podobaly i jisté katolické a buddhistické ceremonie. Ale tady, poznamenal Napoleon, shoda končí, protože mniši neuplatňují žádný vliv na způsob myšlení lidu a už vůbec se nevměšují do jeho pozemských záležitostí." (Paul Frémaux: „Svatá Helena, poslední dny císaře", s. 69).

Tím jsme se však dostali na jinou kolej. Úvahou o tajemném a zvláštním národu a jeho tvrdém osudu ve Třetí říši jsme se na letmý okamžik ocitli u vyhnance a dobyvatele světa na skalním útesu v nekonečném oceánu.

Církev a náboženství

Pro každý velký, toho jména hodný národ je naprosto nemyslitelné, aby jeho politický život nebyl inspirován a povznášen náboženskými myšlenkami, aby se jimi neustále nezabýval, aby je nepěstoval, a aby jim nedával formu všeobecné platnosti a veřejného zobrazení.

Leopold von Ranke

(Německé dějiny I, Období reformace)

Z náboženského pohledu Nacionálněsocialistická německá dělnická strana zastává následující zásadu:

„Požadujeme svobodu všech náboženských vyznání ve státě, pakliže neohrožují jeho existenci nebo se neproviňují proti zvyklostem a morálním hodnotám germánské rasy. Strana jako taková zastává postoje pozitivního křesťanství, aniž by se konfesně vázala na určité vyznání."

Tak zní bod 24 programu NSDAP z roku 1920.

Ani protestantská ani římskokatolická církev neprošly nacionálněsocialistickou revolucí, aniž by byly napadány. Stát k církevním otázkám těsně po revoluci zaujal nejasný postoj. Ovšem brzy do církevního života zasáhl a snažil se prosazovat svůj vliv a politiku. Tyto poměry nyní skončily. Stát se už do záležitostí církve nevměšuje, nýbrž ji ponechává samu sobě. Jediný ještě existující styk mezi státem a církví spočívá v tom, že stát duchovním vyplácí služné.

Strana se zpočátku nechala unášet nadějí, že bude moci překonat náboženský rozkol v rámci německého národa a vytvořit jednotnou nacionální, říšskou církev.

Ve Švédsku si lze jen těžko udělat obrázek o rozepřích, které od sebe neustále oddělují různá německá vyznání. Mezi římskokatolickou církví, jejíž vyznavači tvoří téměř třetinu národa, a církví protestantskou, jež zahrnuje méně než dvě třetiny (40 014 677 protestantů a 20 193 334 katolíků

dle stavu z roku 1925), zeje hluboká propast. K tomu se přidružuje skutečnost, že se protestantská církev dále dělí na tři vyznání: luteránské, reformované a sjednocené. Kromě těchto odlišných dogmatických směrů existuje ještě řada zemských církví. Protestantská církev je tedy roztříštěná a naprosto postrádá ucelenou jednotu, kterou nacionální socialismus – jako ve všech oblastech – považuje za ideál církevního a náboženského života.

Protestantská církev mezi svými lidmi v posledních desetiletích silně ztrácela vliv. Důvodem bylo stěhování z venkova do měst, industrializace a bezbožný, církvi nepřátelský postoj sociálních demokratů a komunistů. Na rozdíl od katolické se protestantská církev vystavovala nebezpečí, že se změní z lidové církve v pastorskou. Mnohé kostely ve velkoměstech byly o nedělích napůl prázdné.

Přáním a cílem nacionálního socialismu bylo podpořit protestantskou církev stejně, jako chtěl svého času sám upevnit vlastní politický koncept prostřednictvím církve. To vysvětluje jeho vměšování do církevních záležitostí, vměšování, jež v protestantských kruzích v zahraničí vzbudilo rozruch.

Roli v tom sehrál ještě jeden směr: říkali si „Němečtí křesťané" a měli své vlastní, spíš negativní než pozitivní pojetí. Chtěli vytvořit německé křesťanství, v němž by Starý zákon neměl žádné místo, a požadovali mužnější, méně pokorné křesťanství. Tento směr se prostřednictvím nacionálního socialismu pokoušel získat vliv na protestantismus. V tomto boji se mísily politické, náboženské, ideové a mocenskopolitické pohnutky. Dokud byla cílem nacionálního socialismu říšská a národní církev, bylo na něj z různých křesťanských stran v Německu pohlíženo blahovolně.

Hlavními aktéry soupeření byli sekční šéf Jäger a říšský biskup Müller. Boj trval až do poloviny roku 1935. Pro obě

strany skončil bezvýsledně. Stát poznal, že vměšovat se do náboženských a církevních otázek je nevděčné – ať už byly pohnutky jakkoliv vznešené.

Ani církev nic nezískala, protože se rozštěpila do dvou směrů, na takzvanou církev vyznání a na smířlivěji naladěné, kteří se pokoušeli o smír se státem. Vysněnému cíli, říšské nebo národní církvi, se nepodařilo přiblížit ani o krok. Vina nebyla pouze na straně státu. Kdyby církev bývala skoncovala se všemi starými, opotřebovanými formami a seznámila se v duchu usmíření s novými silami, které se v té době daly do pohybu, tak by byl výsledek pravděpodobně jiný. Ale takto po sobě boj zanechal jen rozladění a zklamání.

Nová fáze v církevní politice, jež začala v polovině roku 1935, je spojena s energickou a sympatickou postavou říšského ministra pro církevní otázky Kerrla. Ten přišel jako mírotvůrce mezi církví a státem i mezi různými stranami v rámci církví, a používal zbraně přesvědčování, smířlivosti a rozumu, nikoliv zbraň nátlaku. Skoncoval s napjatou atmosférou a nastolil cestu k porozumění. Jako nejvyšší orgán protestantské církve v Německé říši vznikl Říšský církevní výbor v čele s generálním superintendentem D. Zöllnerem. V únoru 1937 Říšský církevní výbor odstoupil a v celé Říši byly vyhlášeny církevní volby.

Kerrlova zásada zní „nevměšovat se žádným způsobem do otázek víry". Německá akademie 16. října 1936 pořádala zasedání v hotelu Kaiserhof, přičemž zde vykonal přiznání víry. Schůzi zahájil profesor Haushofer, jenž prohlásil, že Akademie ve všech zemích[1] usiluje o to, aby probouzela blahovůli a pochopení pro německou kulturu. Říšský ministr Kerrl hovořil na téma „nacionální socialismus a víra". Mezi

1 Myšleny jsou země v rámci německého státu; pozn. překl.

nacionálním socialismem a socialismem podle něj neexistuje žádný rozdíl, je to totéž. Mohl by však poukázat na velký rozdíl, který u obou směrů spočívá v postoji k náboženství.

„Ze zahraničí", uvedl Kerrl, „si nacionální socialismus musel vyslechnout totéž co Koperník před 400 roky. Nacionální socialismus ovšem v žádném případě víru nenapadá, naopak, víru v Boha v y ž a d u j e. Každý nacionální socialista musí být zbožný, pouze forma víry je jeho věc. Díky naší pozitivní křesťanské víře jsme dokázali dosáhnout našeho nacionálněsocialistického cíle." Kerrl nepřikládá význam žádné státní církvi. „Přeji si pouze evangelickou církev, jež se k našemu státu přimkne z vnitřního přesvědčení a dobrovolně." Domnívá se, že německý národ stojí před rozhodnutím a bude mít světu hodně co říci, protože Německo vždy pochodovalo v čele protestantismu. „Ještě nikdy nebyl náboženský život v naší zemi tak živý jako dnes, ale my víme, že všechno musí růst pomalu a organicky." – „Cizina se nemusí znepokojovat kvůli zápasu v naší církvi, protože ten se odehrává ve službě pravdy a ku prospěchu celému lidstvu." Své vlastní náboženské vyznání ministr Kerrl vyjadřuje následujícími slovy:

„Znám Ježíšovo učení a hlásím se k němu jako evangelický křesťan. Ale zároveň přiznávám, že mi skutečné Kristovo učení došlo až v nacionálněsocialistickém boji. Protože jsem zažil, co mohou znamenat slova: ‚Víra hory přenáší.'"

Měl jsem příležitost k dlouhému rozhovoru s ministrem Kerrlem v jeho bytě. Svým neochvějným přesvědčením a optimismem na mě udělal silný dojem. Jeho osobnost byla fascinující a zdálo se, že vyzařuje duchovní světlo, jež je mezi lidmi tak vzácné.

Skutečnost, že stát obrátil pozornost v první řadě k protestantské církvi, zřejmě spočívá v tom, že s ní cítil bližší příbuznost. Ideál národní církve lze v rámci katolické církve patrně uskutečnit jen stěží. Poměr ke katolické církvi byl upraven konkordátem, který nový stát uzavřel s Vatikánem v roce 1935. Zřejmě ještě existují názorové rozdíly ohledně výchovy mládeže a konfesionálních mládežnických organizací, sporné body, způsobené vnitřními zákony a vyhraněností jak katolicismu, tak nacionálního socialismu.

Vlastní překážka v dorozumění s katolíky však spočívá v tom, že nacionální socialismus s neúprosnou a bezpodmínečnou důsledností odsuzuje vše, co lze označit za politizující církev a teologii. Ještě žije vzpomínka na rozhodující úlohu strany Centrum v německé politice v poválečném období. Tato politická strana byla od roku 1919 zastoupena v každém říšském kabinetu a déle než všechny ostatní zastávala úřad říšského kancléře. V Bavorsku a Prusku měla moc a do roku 1932 se v Německé říši nemohlo odehrát nic proti její vůli, ačkoliv katolíci tvořili pouze třetinu obyvatelstva.

Velká masa německého národa tento stav nenáviděla. Také nesmíme zapomínat, že se katolická církev zakládá na moci mimo hranice Německé říše, což bylo pociťováno jako poručenství. Boj proti politizujícímu katolickému duchovenstvu nebo politice prováděné pod rouškou křesťanského náboženství se převážné většině Němců nehodil.

Že nacionální socialismus nechce jít církvi po krku, jak se mnohde za hranicemi Německa obávali, vyplývá také z toho, že nepřistoupil k rozluce mezi státem a církví. Takovou rozlukou by protestantskou církev postihla neblahá

rána. Nikoli, stát vybírá daň na účet církve a posiluje svou autoritou její materiální blahobyt a existenci.

Ohledně vnitřních otázek církve je stát neutrální, dokud se církev nevměšuje do politiky. Ve škole se stát stejně jako dřív stará o výuku náboženství. Zajisté jsou žádoucí sloučené, nikoli náboženské školy. Výuka náboženství se tedy orientuje podle vyznání obyvatelstva té části země, kde se škola nachází. V jiných předmětech, jako v německém jazyce nebo dějepisu, probíhá výuka v souladu s nacionálněsocialistickým pojetím pospolitosti. Zde tedy vyznání nehraje žádnou roli. Obecně se dělá maximum pro to, aby se zamezilo náboženským rozmíškám. Dokonce i ve vyloženě katolických částech země se sleduje kurs nového učení. Když měli rodiče v katolickém Mnichově v letech 1935 a 1936 hlasovat mezi sloučenou nebo náboženskou školou, získala prvně jmenovaná podstatnou většinu, v roce 1936 celých 96 %.

Stručně a jasně lze konstatovat, že nacionální socialismus je odpůrcem každé konfese, ale přívržencem náboženství.

Nacionální socialismus chce svou křesťanskou lásku k lidem uskutečňovat mimo jiné zimní pomocí, jejímž prostřednictvím se chudým rozděluje 370 milionů marek v podobě podpory, potravin, ošacení a topiva. Za tuto láskyplnou činnost, do které stát vkládá veškerou sílu, musí být církev vděčná. A stejně velkou nebo ještě větší vděčnost je církev dlužna mladému zdravému hnutí, jež pro ochranu sebe i národa zbudovalo nezdolatelné náspy proti bolševismu s jeho hrozivou záplavou zkázy a bezbožnosti.

V našich novinách („Nya Dagligt Allehanda“, 21. leden 1937) jsme se teprve nedávno dočetli o tom, že kardinálové Faulhaber, Schulte, Bertram a dva biskupové, tedy pět vedoucích osobností katolické církve v Němec-

ku, měli dlouhou audienci u papeže ohledně mládeže ve Třetí říši a jejího poměru k budoucnosti katolické církve v Německu. Neklid, který se zmocnil vysokých katolických duchovních a všech jejich německých kolegů, má důvod v zákoně, který určuje, že v š i c h n i němečtí chlapci a děvčata musí vstoupit do Hitlerovy mládeže. Postoje nacionálního socialismu k náboženství a obzvláště katolické církvi u katolíků vyvolávají ty největší obavy ohledně budoucnosti jejich církve ve Třetí říši.

Nová výchova nacionálněsocialistické mládeže a její postoj k náboženství ovšem představují velké nebezpečí i pro budoucnost protestantismu v Německu. Hitlerova mládež se stará o všechny děti od 10 let a v jejích řadách málokdy zazní zmínka o křesťanském náboženství. Děti jsou připraveny o dozor svých rodičů a stabilní náboženský vliv, který znaly z domova. Jsou vychovávány v muže, Sparťany. Vliv evangelické domácnosti ovšem není tak silný, aby nehrozilo, že vyprchá, jakmile děti nastoupí do táborů mládeže. V letech dospívání by musely podléhat stálému vlivu. Naproti tomu katolické děti jsou pod tak silným vlivem kněze, že obyčejně přísluší k církvi navždy. Když se mladých lidí z evangelických rodin později v životě zmocní touha po opoře a útěše náboženství, často na víru svého dětství zapomenou. Zde je připravena přijímat je s otevřenou náručí vždy bdělá katolická církev.

Žádné hnutí vázané na určitý čas, žádný světonázor ani žádné zřízení nemůže udusit náboženské potřeby člověka. U německé mládeže se bude jednat jen o volbu konfese. Jak bude nacionálněsocialistický světonázor schopen uspokojit nepotlačitelnou touhu lidí po útěše a opoře náboženství, je otázka, na kterou neumím odpovědět. Jak se tato otázka jednou vyřeší, nikdo neví.

Vedle masového horování sociálních demokratů a komunistů na celém světě za ateismus v tichém hájku osamoceně zurčí „svatý pramen německé síly“, jenž dal toku svých vod za cíl „spasení od Ježíše Krista“. S pocity zvědavosti a lítosti, ale také údivu a zármutku naslouchá malá bezvýznamná obec šumu kázání „nového pohanství“. Fenomény tohoto druhu jsou odsouzeny k tomu zmizet beze stopy jako bubliny na vodní hladině. Ale přesto v určitém ojedinělém případě odhalují propastnou hloubku tragiky.

Křesťanstvo, jež mělo ve Švédsku i jiných zemích obavy o věčnou spásu a vnitřní klid německého národa, může být dle mého přesvědčení klidné. Nebezpečí pro křesťanskou církev není ve Třetí říši větší než v ostatních křesťanských zemích. I když cizinec v pamětních síních a pantheonech nového hnutí i u hrobu neznámého vojína postrádá symbol silných perutí, jež nás mají nakonec vyvést z naší bezmocné malosti do světlých prostor věčnosti, tak bouře naší doby nedokázaly zničit víru, kterou v sobě Lutherův národ nesl po staletí. A stejně jako kdysi se v jeho kostelích ještě dnes zpívá: Allein Gott in der Höh' sei Lob und Dank für seine Gnade![2]

2 Známá luteránská píseň; česky text znamená: „Pouze Bohu v nebesích náleží chvála a dík za jeho milost!“; pozn. překl.

Koncentrační tábor

30.

Bože, nechť přijde Tvá říše!
Zločin, muka a temnota nechť zmizí!
Daruj Tvé světlo bludným
z vůle Spasitele.
Ulehči zatíženým břemenem,
dej kajícným útěchu.

J. O. Wallin

Když jsme odpoledne 21. března 1936 opouštěli Chemnitz, kde jsem předešlý večer přednášel, zastupující vrchní starosta Schmidt se zeptal, zda nechceme navštívit koncentrační tábor Sachsenburg, až pojedeme kolem. Samozřejmě, že bychom bývali velmi rádi. Bohužel jsme však od tohoto úmyslu museli upustit, protože jsem ještě týž večer přednášel v Pößnecku.

Nicméně když jsme do Německa opět přijeli na podzim 1936, takováto návštěva si místo v našem programu již našla. Hodně jsme toho slyšeli o ukrutnostech v těchto táborech; vězni jsou prý všemi myslitelnými způsoby týráni; nuzné baráky jsou prý přeplněné nešťastnými komunisty, jejichž jediný zločin spočíval v jejich politickém smýšlení. Tábory prý mají být tak zanedbané, že mnozí raději chtějí skoncovat se životem. Bylo pro nás tedy povinností prohlédnout si na vlastní oči takový tábor, kde hynuly statisíce vyčerpáním.

12. prosince 1936 nám bylo příslušným úřadem sděleno, že budeme druhý den vítáni v koncentračním táboře Dachau. Odpověděli jsme, že bychom upřednostnili Sachsenburg. Rád přiznávám, že to bylo z taktických důvodů, ne proto, že o Dachau vyprávěl už Bertil Malmberg. Kdybychom se totiž vydali tam, tak by vůči Německu nevlídně zaměřená kritika mohla mít podezření, že kvůli nám

podnikli zvláštní přípravy. Měli by čas ukrýt vše, z čeho by se dalo usuzovat na mučení a trýznění. Mám v tomto ohledu zkušenosti z Moskvy v roce 1923, kdy švédský pravicový tisk prohlašoval, že všechna mnou vychvalovaná zařízení nejsou nic jiného než Potěmkinovy vesnice. Když jsme se tedy 12. prosince rozhodli pro Sachsenburg a ráno 13. vyrazili na cestu autem, těžko by se během jedné noci daly vytvořit nějaké zvláštní kulisy. Proto jsme tábor viděli takový, jaký skutečně byl – nejen 13. prosince, ale každý den.

Nádherná jízda! Nad jezerem Wannsee, vilami a opadanými stromy se linul šedomodrý odstín; jeli jsme kolem postupimského Garnisonského kostela, kde si dopřál poslední spánek Bedřich Veliký; dále se pokračovalo Jüteborgem s jeho vojenským cvičištěm a Elsterwerdou, kde na náměstí prodávali vánoční stromky.

A tu stojíme před hlavním vchodem do tábora Sachsenburg, kde se nachází strážnice. Několik mužů z hlídky ϟϟ ověřuje naši totožnost. Vítá nás vedoucí ve funkci SS-Obersturmbannführera v doprovodu několika členů jeho štábu. Je středního věku a energického, vážného vzhledu. V jeho doprovodu jdeme po široké cestě k velké ubytovně. Na volném prostranství po levé straně několik vězňů hraje fotbal. Od jiných fotbalistů se liší pouze prostým vězeňským oděvem. Křičí, klábosí a smějí se stejně rozverně jako oni. Celý tábor je obehnán ostnatým drátem, vysokým sotva tři metry, který jen málo překáží ve výhledu na krásnou zvlněnou krajinu s lesíky, selskými dvory a poli.

Ubytovací prostory, které si důkladně prohlížíme, jsou prostorné, světlé, dostatečně teplé a především čistě a hezky zařízené. Postele jsou umístěny ve dvou řadách nad

sebou; jsou zhotoveny z dobrého dřeva, stejně jako u pracovní služby, Hitlerovy mládeže a ve vůdcovských školách. Na každé posteli je matrace, polštář a dvě vlněné pokrývky. Kdo si stěžuje na taková místa ke spaní, měl by se vyspat v posteli, kterou jsem ještě v lednu 1935 používal na „Hedvábné stezce" ve střední Asii! Ta ležela přímo na zemi v tenkém stanu a mrazu – 33 °. Ale nikdy jsem nezaslechl, že by mne někdo litoval! V ubikaci v Sachsenburgu byla teplota + 18 °.

V kuchyni se mi zamlžily brýle od páry stoupající z obrovských kotlů, v nichž se vařila polévka, brambory a maso. Na dlouhých stolech ležely seřazené velké, čerstvě upečené chleby. V ledové spižírně byly uschovány všechny přísady potřebné do jídel. Člověku dochází, že vězni netrpí žádnou nouzí, když se dozvídá, že v průměru za čtyři až pět měsíců přibírají osm kilo, v mnoha případech dokonce až třináct. Na každého vězně se vede sešit, do kterého se zaznamenává hmotnost a množství dalších údajů. Každý člověk má kartotéční lístek se jménem a fotografií.

V letech 1933 až 1935 bylo v Sachsenburgu umístěno průměrně asi 1 500 vězňů. Nyní, v prosinci 1936, to je 415 lidí. Z nich je nanejvýš nějakých 60 zadržováno z politických důvodů. Ti zbylí jsou zčásti asociální elementy, zčásti tací, kteří jsou vězněni kvůli krádeži nebo jiným deliktům. Kdo se dobře chová, je po nějaké době propuštěn. Před Vánocemi by jich mělo jít domů asi 100. V Dachau je zhruba tisíc vězňů a také z nich má být na Vánoce nikoliv bezvýznamný počet propuštěn.

V celém Německu nyní existuje pět takovýchto táborů: Dachau, Sachsenburg, Lichtenburg, Sachsenhausen a Sulza, v nichž se nachází asi 4 000 vězňů. Ostatní tábory zmizely, protože už nejsou potřeba.

Žádný ze 415 vězňů v táboře není zadržován déle než dvacet měsíců. A jen tři muži tu byli tak dlouho. Z ostatních tu většina stráví jen zhruba půlrok. K útěku za celou dobu došlo jen třikrát, ale vězně brzy dopadli. Ti, kteří se dobře chovají, mohou dostat opušťák a jít do nedalekého městečka Frankenberg, kde si zejména truhláři mohou obstarat práci a vydělat peníze. Svou svobodu nikdy nezneužívají a nepokoušejí se o útěk, nýbrž se večer opět řádně vracejí.

13. prosinec připadl na neděli, tedy den pracovního klidu. Ve všední dny všichni pracují ve svých povoláních a mají k tomu zařízené dílny.

V 6 ráno je budíček. Vězni se vydávají do umýváren, oblékají se, upravují si lůžka a u dlouhých dřevěných stolů a lavic bez opěradel snídají kávu s chlebem a marmeládou. O půl osmé následuje vyvolávání jmen. Mezi půl osmou a půl desátou se pracuje. Pak následuje patnáctiminutová přestávka na svačinu. Dostávají k ní kávu nebo čaj a chléb s bohatým studeným nářezem. Poté se opět pracuje, a to do 12 hodin. Od dvanácti do tři čtvrtě na dvě je polední přestávka. K jídlu je vydatná polévka a hlavní chod, skládající se z uzeniny, ryby nebo masa. Pak následují poslední pracovní hodiny dne mezi druhou a půl pátou. Večeře je zhruba stejného druhu jako oběd. V pondělí ráno se na nástěnce v jídelně vyvěšuje týdenní přehled obědů a večeří. Rozpis podepisují velitel a táborový lékař.

Ve večerních hodinách, v zimě mezi půl pátou a půl osmou a v létě až do devíti se vězni mohou zabavit podle libosti; mohou číst, psát, kouřit na vlastní náklady, bavit se a podobně. Pro tento účel mají zvlášť zařízené společenské místnosti se stoly, lavicemi a knihovnou vybavenou osmi sty svazky. Také se na jejich náklady dodává šest novin. Ty smějí dostávat i od svých blízkých. Všechna příchozí

i odchozí pošta se cenzuruje. V rozhlase vězni smějí poslouchat pouze politické projevy, jen o vánočních svátcích i jiné pořady. Pakliže jim kvůli trestnému činu nebylo odepřeno, mají vězni volební právo. Hitler v koncentračním táboře Sachsenburg za velkého lidového hlasování 29. března 1936 obdržel 97 % hlasů; pouze 3 % hlasů tedy byla proti němu. Nějaké duchovní povznesení k dispozici není. Pouze v táboře Lichtenburg, který byl dříve klášterem a poté se z něj stalo vězení, se konala nedělní kázání.

Kromě velitele je v táboře Sachsenburg zaměstnáno dvacet vůdců SS. S vedoucím a několika vůdci jsme se vydali do velké jídelny, kde se vězni shromáždili na večeři. Ještě neseděli a velitel nechal celý dav nastoupit do těsného půlkruhu. Mohli jsme si je zevrubně prohlédnout. Někteří měli statné, silné, germánské postavy, mnozí pěkné, mužné rysy a rozhodně nevypadali jako zločinci, jiní naopak vykazovali znaky pokročilé degenerace a u mála se jednalo o nesporné darebácké typy.

Popošli jsme dopředu, abychom se s některými pobavili. Přitom jsme si všimli, že jsme u sebe pokaždé měli stráže. Podle nařízení se vězni nesmějí bavit s cizími osobami. Naše otázky byly neškodné: „Odkud jste?" – „Jak dlouho už jste v táboře Sachsenburg?" – „Jste spokojeni se zacházením?" – „Dostáváte dobře a vydatně najíst?" Na poslední dvě otázky nemohli odpovědět jinak než kladně. Nedaly se z nich vylákat žádné tajnosti. Vždyť jsme na vlastní oči viděli, jak nocují, jedí, baví se hrou, sportují a jak jsou uzpůsobena jejich pracoviště.

Nelze chtít, aby byl vězeňský tábor ráj. Kritika, nazývající tyto tábory čistým peklem a mučírnou, má na trestnice a nápravná zařízení vysoké požadavky. Strava, ubytovací a pracovní prostředí netrpí žádnými nedostatky. Všemi

způsoby se jim tu snaží učinit monotónní pobyt ve vězení pokud možno snesitelným. Věznění, které jsme s kamarády museli přetrpět v březnu 1934 na Korle, kde jsme byli ve dne v noci hlídáni v ložnici a jídelně vojáky s puškami a pistolemi, bylo stokrát horší než Sachsenburg. A jak to vypadá v ruských věznicích? O tom nás ve svých knihách informují Michail Těrnavin a jeho žena.

Ve stejné době jako vězni jsme večeřeli v jídelně vůdců ϟϟ. Při tom nám velitel vyprávěl menší příhody z táborového života a líčil denní režim. Za poslední tři roky, co vede tábor, prý dostal asi dvacet dopisů od propuštěných vězňů, kteří mu děkovali za dobré zacházení. Nic ho nepotěší víc než taková psaní. Je prý jeho ambicí se všemi, kteří se vlastní vinou ocitli za drátěným plotem, zacházet důstojně tak, aby na Sachsenburg po propuštění vzpomínali bez pocitu nenávisti, snad dokonce i se zábleskem vděčnosti vůči svým dozorcům.

Nemohu nebo nechci popírat, že se za ty čtyři roky v německých koncentračních táborech neodehrály ukrutnosti. Ani mezi dozorci nejsou výjimeční nanejvýš nevhodní, bezcitní a hrubí lidé. Vždyť i v naší klidné a spořádané zemi se v sociálních institucích občas vyskytují nedůstojné poměry.

Avšak doba přeplněných koncentračních táborů z počátku revoluce bude brzy pryč. Postupně se vylidňují a všechny jsou, s výjimkou uvedených pěti, prázdné. Vězni, rozptýlení do všech směrů, se vrátili ke svým povoláním.

V Německu je toho mnoho, co se v průběhu let zlepší, pokud budeme trpěliví.

Říšský památník u Tannenbergu

Odcházejí pryč,
mlčenlivě kráčejí
jeden za druhým do světa stínů.
Zvony duní, těžce bijí,
tupým zvukem a sténavými tóny
doprovází jejich píseň cestu mrtvých.

Verner von Heidenstam

Když jsem se 1. března 1915 poprvé setkal s vrchním velitelem Východ, generálem von Hindenburgem, a poblahopřál tomuto muži, který spolu se svým geniálním náčelníkem generálního štábu, generálem Erichem Ludendorffem, zachránil Východní Prusko nebo vlastně celé východní Německo před ohromující ruskou invazí, a ještě jsem dodal, že to musí být pocit hrdosti, když člověk tak skvěle sloužil vlasti, odpověděl svým skromným a jednoduchým stylem: „Ano, podívejte se, pane doktore, voják musí mít také štěstí."

Samozřejmě to při tak strašlivém střetu, největší polní bitvě světové války a jedné z největších ve světových dějinách, nebyla jen otázka štěstí.

V polovině srpna 1914 činila síla ruských vojsk ve Východním Prusku 485 000 mužů a 1 620 děl, německých pak 173 000 mužů a 794 děl. Bitvy u Tannenbergu se zúčastnilo 191 000 Rusů se 612 děly a 153 000 Němců se 728 děly. Fronta měřila 100 kilometrů a bitva trvala od 23. do 31. srpna. Generálplukovník von Prittwitz und Gaffron ustupoval před Rennenkampfem, který vedl němenskou armádu, a směřoval k linii na řece Visle. Ale když vrchní velení nad 8. armádou 22. srpna získali Hindenburg s Ludendorffem a spěchali do Východního Pruska, aniž ztráceli byť jen hodinu času, zazněly jiné tóny v obvykle klidných krajích,

nyní zaplavených ruskou narevskou armádou pod velením generála Samsonova. Ruský postup doprovázelo vraždění, vypalování, plenění a zpustošení mnoha vesnic a měst. Ve své knize „Na východ" jsem podrobně popsal, jak to ve Východním Prusku vypadalo půl roku po Tannenbergu a něco přes měsíc po bitvě u Mazurských jezer.

Toto není místo pro popis bitvy u Tannenbergu. Večer 28. srpna byli Rusové obklíčeni a jejich pozice beznadějná. Pět divizí zůstalo odříznutých, přišli o 92 000 nezraněných a 30 000 raněných zajatců, včetně 13 generálů, 350 děl a ohromného množství kulometů, za kořist padly i masy koňů a vozů. Narevská armáda pod velením Samsonova byla zničena. Je záhadou, proč do boje nezasáhl Rennenkampf s německou armádou. Východní Prusko bylo zachráněno a nebezpečí průniku Rusů přes Vislu a dál směrem na Berlín definitivně odraženo.

Německé velení pracovalo se železnou odhodlaností, znamenitou smělostí a geniální taktikou. Povinnosti si plnil každý jednotlivý voják. O hroby německých a ruských padlých se s úctou starají ještě dnes. Na mnoha hrobech stále ještě stojí kříže v nekonečných řadách jako batalióny, když byly ještě nad zemí. S hrdostí se obětovali pro vlast, možná prodchnuti drsným humorem vojsk Karla XII., jak je vyjádřen slovy Magnuse Stenbocka: „Tak, kamaráde, teď je načase nasadit kožešinu! Pozítří udeří bitva. Zítra se budeme chtít smířit s Bohem. Proto chceme vesele popíjet švédským stylem a pak sbohem!"

U Tannenbergu už roku 1419 proběhla krvavá bitva mezi polsko-litevským vojskem a Německým řádem, jehož velmistr Ulrich von Jungingen v bitvě padl. Místo tedy mělo tradici a Ludendorff proto navrhl, aby byl nové bitvě v historii dán název Tannenberg, ačkoliv zasáhla

i mnohých jiných míst. Mezi oběma bitvami leželo pět století.

Dějiny válek neznají mnoho zničujících bitev; bitva u Tannenbergu byla jednou z nich. Připomeňme zde bitvu u Kann 2. srpna 215 př. n. l., v níž 50 000 Kartaginců pod velením Hanibala zdecimovalo 86 000 mužů římského vojska tak důkladně, že skoro žádný Říman nevyvázl živý. Hindenburg s Ludendorffem u Tannenbergu realizovali „myšlenku z Kann" bývalého německého náčelníka generálního štábu, hraběte Schlieffena, totiž dvojitý obchvat. Johan Banér 24. září 1636 zničil u Wittstocku s 15 000 Švédy 22 000 mužů císařské armády a Sasů, a Karel XII. u Narvy 20. listopadu 1700 se svými 10 000 Švédy naprosto rozdrtil vojsko cara Petra o síle 70 000 mužů.

28. srpna 1925 jsem byl podruhé hostem polního maršála Hindenburga v Lötzenu. Bylo to při prvním výročí vítězství u Tannenbergu. Bylo po večeři, seděli jsme u žejdlíků piva kolem velkého stolu, když jeden důstojník oznámil, že se blíží pochodňový průvod. Hindenburg se zvedl a Ludendorff i my ostatní jsme ho následovali ven na ulici. Rudá záře tisíců pochodní, nesených východopruskou mládeží, osvětlovala domy a hudba v čele hrála slavnostní pochod. Před půlkruhem planoucích pochodní stál vítězný vojevůdce, vysoko vzpřímený a všechny přečnívající, vzor starogermánské síly a rozhodnosti. On i celé bojující Německo se podobali útesům v rozbouřeném moři, jehož vlny ze všech stran narážely na skalní stěny. Stál tam doširoka rozkročený a jistý, v šedém kabátu s ohrnutým límcem a s rukama za zády. V jeho ostrých rysech se odráželo krvavě červené světlo pochodní jako odlesk stepního ohně.

Když dozněl zpěv a vzdání poct, Hindenburg promluvil k východopruské mládeži. Hovořil o velké válce, kterou

nechtěl on ani Německo, o válce, jež zničila svět a vyžádala si proudy nejušlechtilejší krve. Ale jeho pán, císař, jej prý povolal, aby nastoupil na stráž na severovýchodní hranici říše, a díky schopnostem jeho důstojnického sboru a skvělé udatnosti a pohrdání smrtí jeho vojáků, ale především díky Boží pomoci svůj úkol splnil.

Nedozírný zástup pod plápolajícími plameny se znovu sešikoval a za zpěvu odpochodoval. Polní maršál zůstal stát. Nikomu z mladých mužů, kteří sem přišli ze všech částí provincie, nemělo zůstat odepřeno jeho největší přání – spatřit muže, který zachránil jejich zemi. Ti, kteří tu pochodovali, byli budoucnost a naděje Německa, a po Hindenburgově tváři se rozlil výraz vážnosti, hrdosti a důvěry v budoucnost.

Jak strašlivě protikladný je osud, jenž postihl Hindenburgova protivníka, vrchního velitele narevské armády Samsonova! Když byla jeho armáda zničena, nenacházel se mezi zajatci; i mezi mrtvými na bitevním poli ho hledali marně.

Když jsme 29. října 1936 na cestě do východopruských melioračních oblastí v Ortelsburgu posnídali u zemského rady von Posera a pak projížděli památným bitevním polem, hovořili jsme o Tannenbergu a zmínili se také o Samsonovovi. Podle jedné nezaručené zprávy po ústupu generála von Prittwitze na linii Visly oznámil carovi, že Němci již prchají a vítězství je nade vší pochybnost. Po porážce prý padl na bitevním poli vlastní rukou, protože by se už nedokázal zodpovídat před carem.

O Samsonovově osudu jsem obdržel následující dramatickou zprávu od pana von Posera. Ten 1. listopadu 1914, dva měsíce po bitvě, přišel jako zemský rada do okresu Ortelsburg. Pohřešovaného marně hledali místní četníci

a počátkem roku 1915 muselo být vyšetřování kvůli novému vpádu Rusů a postupu německého vojska k zimní bitvě v Mazurách zastaveno.

Když i tato bitva skončila ruskou porážkou, v červenci se dohodli na výměně německých a ruských sester Červeného kříže. Mezi posledně jmenovanými se nacházela Samsonovova vdova, která přišla pátrat po manželovi. V Rusku zaslechla fámu, že byl s několika muži svého štábu viděn v jednom lese u vesnice Groß Piwnitz. Nejprve se vydala do zajateckého tábora Königstein, ale internovaní ruští generálové nic nevěděli.

10. září se v doprovodu svobodného pána Boenigka z ministerstva války v Berlíně vydala do Ortelsburgu a pan von Poser jí poradil, aby promluvila s učitelem Passauerem v Rodefeldu. Boenigk Passauerovi řekl, že podle výpovědi generálovy ženy její muž nosil cenné zlaté hodinky. Passauer mu vyprávěl, že mu lesník Russius ukázal osamocený hrob a řekl: „Ten, kdo tam odpočívá, musel být vysoký důstojník, protože měl zlaté hodinky."

Teď už nebylo těžké hrob najít. V oblasti byli lidé, kteří 30. srpna 1914 kolem poledne v mladém lese našli mrtvého vojáka. Lesní dělník Jedamski a několik jeho kamarádů v oděvu mrtvého našli pár cenností, mezi jiným medailónek s obrázkem, který, jak se později ukázalo, zachycoval paní Samsonovovou a její děti. Mrtvého přímo na místě pohřbili. Také vyprávěli, že tam 29. srpna přišel určitý počet vojáků. V noci na 30. srpen se prý jeden oddělil a šel do blízkého lesa. Místní lidé si nevšimli, že to byli samí vysocí důstojníci, protože, jak píše generál Noskov v knize „Muž, který prohrál Tannenberg", Samsonov a jeho štáb si z uniforem strhali nárameníky a všechny hodnostní odznaky.

Když se muž, který odešel do lesa, nevracel, ostatní se ho vydali hledat a volali, ale místo odpovědi uslyšeli ránu z revolveru. Prohledávali houští, ale noc byla temná; tak další pátrání vzdali a chvatem se zachránili přes ruskou hranici.

Další den Jedamski a jeho doprovod našli mrtvého. Cenné věci, které měl u sebe, byly zaslány generálnímu velení v Allensteinu; zůstal jen medailónek. A díky němu se záhada vyřešila. 9. listopadu hrob v přítomnosti von Posera otevřeli. Vzhledem k suché půdě byl mrtvý v dobrém stavu. Uložili ho do rakve, aby mohl být po udělení povolení přepraven přes Saßnitz, Trälleborg a Stockholm do Ruska.

Z malých bludných balvanů byl zřízen pomník na místě, kde si Samsonov vzal život za podobných okolností jako Varus v Teutoburském lese, který nalehl na meč, když přišel o legie císaře Augusta. Na pomníku čteme: „Generál Samsonov, Hindenburgův protivník v bitvě u Tannenbergu, padl 30. 8. 1914." Ještě dnes, po třiadvaceti letech, místo navštěvuje spousta turistů. Paní Samsonovová dnes žije se svými dětmi v Paříži.

Již roku 1915 mezi frontovými bojovníky zazněl úmysl zřídit monumentum aere perennius, pomník padlým jako památku na nejgeniálnější bitvu světové války. Výmarská republika vůči této myšlence zůstala chladná. Ale jak doba pokročila a čím více byl německý národ konfrontován s následky Versailles, čím více byl utiskován vítěznými mocnostmi, tím silněji zaznívalo volání po památníku celého národa, jenž by na věčné časy podával svědectví o tom, co národ, nyní tak hanebně pošlapaný, dokázal proti drtivé převaze.

Byla vypsána soutěž. Dorazilo 385 návrhů. První cenu obdrželi architekti Walter a Johannes Krüger z Berlína.

V den výročí, deset let po vítězství u Tannenbergu, položil základní kámen památníku blízko vesnice Hohenstein sám Hindenburg.

Osm mohutných věží bylo postaveno po vzoru jednoho obrovského starogermánského pohřebiště a byly spojeny do osmiúhelníku zdí, jež má nahoře hradební ochoz. Okružní zeď obklopuje obrovský dvůr určený pro shromáždění. Symbolicky znázorňuje národní pospolitost, osudovou sounáležitost a věrnost v poslušenství. Celý pomník na věčné časy svědčí o německé věrnosti a obětavosti.

V červnu 1926 byla postavena jižní věž a 2. října 1927 byl říšský památník Tannenberg hotov tak dalece, že mohl být jménem celého národa předán jako národní dar říšskému prezidentovi, který toho dne dovršil osmdesát let života. Hindenburg v děkovném projevu odmítl nespravedlivé obvinění, že Německo nese vinu na válce, a napomenul národ, aby držel při sobě pro zachování svého života, svobody a cti.

27. srpna 1933, v den Tannenbergu, se u památníku konala slavnost, na níž Hindenburg pod záplavou vlajek v přítomnosti zástupců Reichswehru, námořnictva, ϟϟ a SA přivítal Hitlera. Přišel konec éry ponížení. Na obzoru byl nový den.

2. srpna 1934 se říšský památník opět stal dějištěm slavnosti. To zde byly pochovány pozemské ostatky generála polního maršála a říšského prezidenta a dvaceti neznámých hrdinů, neboť žádné místo v Říši nebylo důstojnější k tomu, aby přijalo vítěze a jeho kamarády. 7. srpna ponuře zvonily kostelní zvony Hohensteinu a z druhé věže zazněl hrom kanónů.

Za hrobku byla zvolena výstupní věž. Na obou stranách leží hroby dvaceti neznámých vojínů. Jako strážní

obklopují polního maršála; jako symbol dvou miliónů, jež padly na bitevních polích Evropy, v Africe, Asii i na moři. Před vchodem stojí dvě kamenné čtyřmetrové sochy vojáků v ocelových přilbách, kabátech a s puškou u nohy.

Klenba nad hrobem je vyzděna 84 mohutnými balvany ze všech částí Německa. Strop hrobky tvoří obrovský bludný balvan ze Samlandu ve Východním Prusku, který se v době ledové dostal na jih pravděpodobně ze Švédska.

Vstupní věž poskytuje přístřeší úředníkům dohledu a správy pomníku. Ve třetí věži se nachází vlastivědné muzeum Východní marky, tedy Východního Pruska. Napravo od výstupní neboli pohřební věže se tyčí vlajková věž, z níž visí věrné kopie vlajek všech regimentů, jež se zúčastnily bitvy. Nalevo vidíme vojenskou věž; zde se na kamenných tabulích nacházejí jména všech východopruských bojišť a bitevních polí, jakož i výjevy ze života vojáků od rozloučení s rodiči až po vítězství nebo smrt. V osmé věži jsou na vysokých podstavcích z vápence vystaveny busty všech generálů, kteří se zúčastnili bitvy, Mackensena, Françoise, Belowa, Ungera a mnoha dalších. Ludendorffova busta zde na jeho přání chybí.

Ve výstupní věži přímo naproti té vstupní je Hindenburgova hrobka. Vchází se do ní vstupní halou křídlovými dveřmi z masivního dubového dřeva, vyzdobenými dvaceti železnými kříži. Nad nimi se nachází zmíněný balvan ze Samlandu, jehož přední strana nese nápis: „Hindenburg“. Vstupujeme dovnitř mezi stojany s voskovými svícemi a procházíme druhými dvojitými dveřmi z kovaného železa se dvěma kříži. Jsme v hrobce. Chybí zde jakákoliv výzdoba. Ze žulové podlahy se zvedá klenba z tmavozeleného diabasu. Pod kulatým oknem s orlicí stojí dva kamenné

kříže, jeden s nápisem: „Buď věrný až do smrti“ a druhý se slovy: „Láska nikdy nepřestane.“

Před kříži stojí dva sarkofágy z tmavě patinovaného bronzu. V tom větším spočívá muž, který v nejzazší osudové chvíli zachránil vlast před ruským příbojem. Na pomníku leží helma, kord a maršálská hůl. Na přední straně čteme: „Paul von Beneckendorff und von Hindenburg. * 2. října 1847, † 2. srpna 1934.“ V menším sarkofágu odpočívá jeho choť Gertrud von Hindenburg, rozená von Sperling.

Nad hrobkou stojí kopulovitá hala. Zde se tyčí stylizovaná socha vojevůdce z matně broušeného porfyru. Na vstupní bráně stojí gotickým písmem Hindenburgovo vyznání: „Pro můj život a mé jednání nebyl rozhodující potlesk světa, nýbrž vlastní přesvědčení, povinnost a svědomí. – Až do mého posledního vydechnutí bude jedinou mou starostí a předmětem mých tužeb a modliteb znovuzrození Německa.“

Také tu čteme jeho volební heslo: „Ora et labora.“[1]

Z tohoto nádherného hrobu by se toho dala popsat ještě spousta. Z kamene vytesaný erb vojevůdce se dvěma buvolími hlavami – Beneckendorff – a dvěma laněmi – Hindenburg – na čtyřech polích; obrovský železný kříž na dvorním průčelí druhé věže a druhý uprostřed nádvoří; bronzová deska se šipkami udávajícími průběh bitvy u Tannenbergu; germánské orlice na vysokých podstavcích, jedna jako vzpomínka na pěší pluk zeměbrany č. 5 a druhá, která se právě chystá provětrat křídla, s hlavou obrácenou na stranu a pátravým pohledem, k poctě pěších pluků č. 151 a 147.

26. března 1936 jedeme autem švédského konzula přes Preußisch-Eylau do Hohensteinu, kde nás vítá několika pánů včetně vedoucího památníku Stubenraucha. Na

1 Latinsky „modli se a pracuj“, heslo benediktiánů; pozn. překl.

říšském pomníku Tannenberg procházíme všechny věže. Nakonec vstupujeme do vestibulu náhrobní věže, kde neustále drží stráž dva vojáci. Mají na sobě helmy, kabáty s opasky a stojí s puškou u nohy, nehybní, jako kdyby byli odlití z bronzu. S vážnými výrazy hledí dopředu, aniž by si nás všímali.

V kryptě s náhrobní klenbou vládne pološero. U paty sarkofágu kladu věnec z vavřínu a bílých lilií se stuhou ve švédských barvách a zlatým nápisem. V celému Německu svatém prostoru, kde Hindenburg spočívá v posledním spánku, panuje hrobové ticho.

Olympijský oheň

Tu jsou, kdož radost mají,
když v Olympii závodiště prach je halí
a rozžhavená kolesa k cíli se klonící,
stoupají vzhůru ke krásám palem vysokých,
k vládcům světa, k trůnům božím.

Quintus Horatius Flaccus

V Berlíně se mezi 1. – 16. srpnem 1936 konala jedenáctá olympiáda s letními závody a slavnostmi. Darovala světu světlý příklad činorodosti, ke které se Německo pod prapory Třetí říše navzdory tvrdému osudu uplynulých dvaceti let dokázalo povznést.

V čele organizačního výboru stáli tři velmi zdatní, zkušení muži: excelence dr. Lewald jako prezident, pan von Tschammer und Osten jako říšský vedoucí sportu a dr. Diem jako generální tajemník.

Celkově se bojů – včetně zimní olympiády a plachetní soutěže – na jednom stadionu se 105 000 místy k sezení zúčastnilo 4 798 mladých lidí z 51 zemí. Při předposlední olympiádě v Los Angeles to bylo pouze 1 500 lidí ze 40 zemí. XI. olympiáda svých deset předchůdců porazila ve všech ohledech ve velikosti, organizaci i zpravodajském pokrytí.

Zmínku zasluhuje ještě několik čísel: v táborech mládeže bylo zastoupeno 24 národů a 875 účastníků, 32 národů s 984 účastníky ve studentských sportovních táborech, působilo zde 1 403 rozhodčích, prodaly se 3 800 000 vstupenek, z toho 2 100 000 na stadion, bylo dosaženo 39 nových olympijských rekordů, z toho 15 rekordů světových oproti 33 a 8 v Los Angeles, na hrách bylo přítomno 300 německých a zahraničních novinářů, vlakem do Berlína přijelo 1 350 000 osob, nepočítaje ty, kteří použili letadla a automobily, do

a z říšského hlavního města bylo vypraveno 2 300 zvláštních vlaků.

Účastníkům her byla zvláštním organizačním výborem poskytována strava v hodnotě 6 marek na den, spotřebovalo se 103 000 kg masa, 91 000 kg zeleniny, 54 000 kg ovoce, 96 000 kg brambor atd.

Při příchodu závodníků na stadion vyzváněl jako symbol velký olympijský zvon: „Volám mládež světa!" Vítězům se předávaly dubové výhonky s heslem: „Vyrůstej k poctě vítěze, vyzývej k novým činům!"

Olympijskou vesnici, postavenou mimo Berlín, netvořily provizorní budovy, ale pevné domy určené k budoucímu používání. Během her bylo v Berlíně možné spatřit působivou expozici „umění ve sportu Helénů", kde se vystavovaly originály i odlitky. Největší pozornost byla věnována péči o tělo a tělesné výchově. Národy, které disponují vlastním systémem tělesné výchovy, byly pozvány, aby mimo závody předvedly ukázky své dovednosti. Toto pozvání přijal i Švédský gymnastický spolek a vyslal do Berlína 1 430 členů.

Generální tajemník dr. Diem byl autorem krásné a sympatické myšlenky nechat do Berlína dopravit oheň zapálený v posvátném olympijském háji. Štafetoví běžci měli nést pochodně s planoucími plameny celou cestu Evropou až do Berlína. Tam měla být na stadionu ohněm z poslední pochodně zapálena nafta na pythické trojnožce a posvátný oheň měl hořet po celou dobu trvání her.

Mezinárodní olympijský výbor návrh dr. Diema schválil a poprvé v dějinách her posvátný plamen putoval pochodeň za pochodní, zemi za zemí ze svého původního, dva a půl tisíce let starého ohniště v Olympii do hlavního města Germánů.

Každá ze sedmi zemí, kterých se štafetový běh s hořícími pochodněmi týkal, Řecko, Bulharsko, Jugoslávie, Maďarsko, Rakousko, Československo a Německo, převzala záruku za to, že plamen na jejím území nezhasne, nýbrž bude dopraven až na hranice následujícího státu. Organizační výbor poskytl všechny potřebné magnéziové pochodně. Plamen hořel deset minut a hořák byl zkonstruován tak, že nezhasl ani v nejprudší bouři a lijáku, nebo když nosiči pochodeň upadla. Olympijské výbory v různých zemích na sebe vzaly úkol rozdělit pochodně po celé trase běhu tak, aby byla pro každého běžce nachystána jedna; krom toho bylo připraveno několik náhradních běžců. Výbory měly povinnost vybrat spolehlivé běžce a připravit je ve správný čas u cesty. Každý musel uběhnout tisíc metrů za pět minut. Po každých osmdesáti nebo sto kilometrech se dělaly dvouhodinové přestávky, jež byly zpravidla naplánovány ve větších městech, kde se zastávka využila k místním olympijským slavnostem. Těch se ve všech zemích účastnily široké vrstvy obyvatelstva i nejvyšší místní úřady, v Řecku dokonce sám král. Sbíhaly se masy lidí a ve venkovských obcích zvědavci čekali celé dny a noci podél trasy, aby mohli spatřit posvátný plamen. Rovněž ve vesnicích a na místech, kde se běžci nezastavovali, starostové svolávali své lidi k malým olympijským radovánkám.

Olympijský plamen byl nesen 3075 kilometrů. Poté, co stejně často putoval z ruky do ruky, od běžce k běžci v sedmi různých zemích, dorazil přesně 1. srpna odpoledne do Berlína. Jeho příchod představoval nejpůsobivější okamžik dne zahájení her.

Měl jsem místo vedle 87letého polního maršála von Mackensena. Přicházely skupiny závodníků a závodnic z 51 národů, všechny pod svými národními vlajkami, zdravily

Vůdce a zaujímaly svá místa na bojišti. Reproduktor čas od času oznamoval, kde se putující plamen nachází. Konečně chyběla už jen minuta, pak půl, bylo hrobové ticho, čekalo se s naprostým napětím; a pak vypukl jásot, když třítisící sedmdesátý pátý nosič pochodně běžel přes arénu s olympijskou pochodní vysoko nad hlavou. Rychle vyběhl schody terasy, kde na něj čekala pythická trojnožka s miskou naplněnou naftou. Spouští pochodeň a v témže okamžiku se rozhořívá zlatý plamen; oheň, který, aniž jedinkrát zhasl, hořel od Olympie až sem, začíná svůj čarodějný tanec. Pod náporem větru se třepe a praská jako rozervaný vítězný prapor a vrhá o olympijských večerech svou rudožlutou zář z Hellasu na sportovce v šedivém Berlíně.

O několik dní později byl stadionu držen projev k mládeži celého světa, jenž obsahoval mj. následující slova:

„Shromáždili jste se k ušlechtilému a rytířskému boji, abyste před zraky celého světa ukázali, jakého zdokonalení jste byli železnou energií, skálopevnou vůlí a neúnavným tréninkem schopni, a jak jste dokázali zocelit síly k boji o olympijské vavříny. Nestačí však pomíjivé vítězství dne – váš cíl je vyšší. Ovládáním svých těl, šlach a nervů až do krajnosti formujete k velkým činům také charakter. Neuspokojíte se tím, že vykonáte to, co u m í t e – musíte usilovat o to, co n e u m í t e, o nemožné, o nedosažitelné. Díky neochvějné síle vůle a cílevědomé tělovýchově máte naději dosáhnout nejvyšších cílů ke cti vlastní země a k požehnání a prospěchu celého lidstva… Nechť se zákony olympijských her, jež vyžadují vytrvalost, neúnavnou práci a rytířskost, stanou také vzorem a základní myšlenkou v novém svazku národů, spojením objímajícím celý svět, jehož členové ve víře v Boha a vlastní sílu bojují za oboustrannou důvěru, pravdu a mír mezi všemi národy Země. Po vykonaném činu

a s vítěznými palmami v rukách se vrátíte zpět do svých blízkých i dalekých domovů. Vyjděte opět ven do světa jako hlasatelé ve službách dobra! Cesta, kterou musíte kráčet, vede hučícími bouřemi doby do světa neopomíjející krásy a k lidstvu, jež žije ve štěstí, bratrství a harmonii. Pouze tací bojovníci, kteří s tímto cílem v srdci a věrni svým vlajkám v úsilí vydrželi až k nejvyššímu vrcholu Olympu, jsou hodni největší ze všech cen: nesmrtelnosti."

Protože se první štafetový běh s pochodněmi hned v několika ohledech tak skvěle vydařil, vyslovil dr. Diem naději, že svatý oheň z Olympie nebude při olympijských hrách budoucnosti nikdy chybět, a byl v tom podpořen celým německým výborem. Obrátil se na japonský olympijský výbor a navrhl mu, aby při příštích slavnostních hrách v Tokiu v roce 1940 provedl stejný štafetový běh. Japonci sami plán již přijali a zvažovali doručit plamen na válečné lodi nebo na několika lodích ve štafetě, stejně jako po určitých trasách po zemi prostřednictvím běžců. To by ovšem plně neodpovídalo klasické formě. Podle dr. Diema by se oheň měl nést po celou cestu přes jižní Asii, ovšem ne stále pěšky, nýbrž v nehostinných, řídce a kočovnými národy osídlených zemích také na koni. Tím by se uchoval antický ráz, protože ve starém Řecku existovaly štafety s pochodněmi na koních a pěšky. Ze starověku se dochovaly reliéfy a kresby jezdců s pochodněmi, vypálené na vázách, mísách a urnách. Stejně jako štafetoví běžci roku 1936 obdrželi malý odznak s reliéfem Eróta, měli by jezdci z roku 1940 nést odznak jezdeckých nosičů pochodní.

Díky jízdě na koni se běh také urychlí natolik, že zájem veřejnosti na celém světě neochabne. Dr. Diem spočítal vzdálenost mezi Olympií a Tokiem na zhruba 10 000 kilometrů. Z toho se absolvuje 7 000 kilometrů na koni, přičemž

obecně se počítají tři minuty na kilometr; 3000 kilometrů připadne na štafetové běžce s rychlostí pět minut na kilometr. Celý běh by si tedy vyžádal 25 dní. Na obrovské trase by mělo být zařazeno 120 místních oslav, jež by vždy trvaly hodinu, což znamená dalších pět dní. Celé by si to tedy vyžádalo měsíc a tak dlouho by se dal zájem světa o osud putujícího ohně udržet. Každý jezdec by měl jet na koni pouze tři kilometry a každý běžec, stejně jako v roce 1936, by měl absolvovat jeden kilometr.

Dr. Diem se na mne na podzim 1936 obrátil s dotazem, zda by bylo možné zorganizovat štafetovou jízdu na koni celou Asií. Zvážil jsem tuto pro mne obzvlášť poutavou otázku a na poradě 26. listopadu 1936 jsem předložil své názory.

Existují tři hlavní cesty, které lze zvolit. Všechny vedou celou Asií ze západu na východ. Tu severní, podél transsibiřské magistrály, absolvoval již před padesáti lety na koni z Berlína do Tokia generál Fukošima, já částečně na saních roku 1897 a kníže Scipione Borghese automobilem v roce 1907. Protože se Rusové XI. olympiády nezúčastnili, není pravděpodobné, že se ukážou na XII. hrách. Sibiřská cesta tedy odpadá.

Střední cesta se shoduje s klasickou Hedvábnou stezkou, císařskou cestou Číňanů, ale lze ji považovat za nevhodnou kvůli dlouhým trasám po bezvodých pouštích, kde není možné zřídit stanoviště jezdců a koní. Samozřejmě by se to mohlo zvládnout, ale vyžadovalo by to sotva proveditelné přípravy. Vyživování strážních mužstev, velké karavanové transporty potravin a krmiva a především vody. K tomu se přidává aktuální politický neklid ve střední Asii, jenž by všechny takovéto mírové akce zhatil.

Takže zbývá jen jižní cesta, kde žádné nepřekonatelné problémy neexistují. Je to jen otázka dobré vůle a přátel-

ského dorozumění mezi vládami zemí, kterých by se běh dotkl. Podle dr. Diema by měla cesta vést před následující města: Olympia, Atény, Soluň, Edirne, Istanbul, Ankara, Erzurum, Tabríz, Teherán, Mašhad, Herát, Kábul, Péšávar, Dillí, Váránasí, Kalkata, Mandalaj, Hanoj, Kanton, Wu-chan, Tchien-ťin, Šen-jang, Soul, Pusan, lodí přes Tsušimasund do Šimonoseki, Okajamy, Kóbe, Nagoje a Tokia.

Běh tedy protíná jedenáct říší a vazalských zemí: Řecko, Turecko, Persii[1], Afghánistán, Indii, Barmu, Tonkin[2], Čínu, Mandžukuo[3], Koreu a Japonsko.

Štafetová pochodňová jízda na koni větší částí Starého světa je velkolepou a strhující myšlenkou! Z Olympie, pravlasti olympijských her v klasickém Řecku, má být svatý plamen dopraven jezdci přes mohamedánský, indický a čínský svět na nejvzdálenější východ do Tokia, jež bylo roku 1923 zničeno zemětřesením a znovu ho vybudovali na prastarých základech. Je potěšující, že nejšlechetnější zvíře ze všech, věrný průvodce a společník člověka už od dob, do nichž sotva sahají historické prameny, zvíře, jež za starověku tahalo řecké a římské závodní vozy a jež v moderních jezdeckých soutěžích vystupuje v tak důležité roli, má být nyní poctěno nejdelším štafetovým během světa.

Téměř všechny dřívější jízdy na koni přes Asii probíhaly ve válečném nasazení. Plánovaná štafetová jízda s pochodněmi je naproti tomu čin ve znamení míru a mezinárodní svornosti. Pohlédneme-li na mapu Asie, lze si cestu jižními částmi kontinentu dlouhou tisíc mil představit jako šňůru z perel nebo řetěz planoucích plamenů, který spojuje

1 Dřívější název Íránu; pozn. překl.

2 Tonkin je název severní části Vietnamu, sousedící na severu s čínskými provinciemi Jün-nan a Kuang-si a na západě s Laosem; pozn. překl.

3 Mandžukuo byl loutkový stát v Mandžusku a východním vnitřním Mongolsku, vytvořený bývalými úředníky dynastie Čching s pomocí japonského císařství v roce 1932; pozn. překl.

Řecko s Japonskem, Evropu s nejdálnějším východem, Středozemní moře s Tichým oceánem a bílou rasu se žlutou. Latinské heslo „Ex oriente lux“[4] se v Tokiu a na celé cestě kontinentem proměňuje v „Ex occidente lux“ a Kiplingova slova „Východ je Východ a Západ je Západ – ti dva se nikdy nesejdou“ pozbyla oprávnění.

Ale ve skutečnosti je nesprávné představovat si ve fantazii tisíc mil dlouhý řetěz plamenů. Skutečný řetěz, jenž se v danou dobu bude pnout mezi Olympií a Tokiem, se skládá z mužů a koní, ne z hořících pochodní. Plamen je jediný a putuje z pochodně na pochodeň, z ruky do ruky! Každá pochodeň hoří 15 minut a zhasne po třech kilometrech, když se plamen přenese na další pochodeň, jež bude opět uhašena poté, co čtvrt hodiny hořela a zapálila pochodeň dalšího jezdce. Plamen, který nakonec zapálí oltářní oheň na stadionu v Tokiu, je tedy týž, který před měsícem opustil Olympii. Podél cesty je rozděleno 5 300 pochodní, ale od jedné ke druhé putuje pouze jeden plamen.

Není správně hovořit nebo snít o jedné jízdě na konci celou Asií, protože každý z mnoha tisíc jezdců, kteří se toho zúčastní, zůstává ve své nejbližší vlasti. Když ujede své nicotné tři kilometry, obrátí se a je se zhaslou pochodní za půl hodiny opět ve výchozím bodu. To jediné, co skutečně absolvuje c e l o u trasu z Olympie do Tokia, je planoucí plamen. V tom spočívá velká poetická přitažlivost celé štafetové jízdy s pochodněmi. Člověk bezděčně myslí na jízdu rytíře Raniera die Ranieriho se svatým plamenem od hrobu Páně v Jeruzalému do dómu ve Florencii, jak je mistrovsky vylíčena v půvabné legendě Selmy Lagerlöfové „Plamen světla“. Vybavujeme si slova kněze, když se Ranierův úmysl

4 Z východu přišlo světlo; pozn. překl.

po tisících nebezpečích a dobrodružstvích konečně podařil: „Zajisté se teď může zdát nepatrné dopravit plamen do Florencie. Ale já vám pravím: modlete se k Bohu, aby dal Florencii tolik nosičů věčného ohně, a pak se Florencie stane mocnou a velectěnou mezi městy."

Karel XII. jel od 27. října do 11. listopadu 1714 na koni z Pitešti ve Valašsku Uhrami, Rakouskem, Bavorskem, Falcí, Hesenskem, Hannoverem a Meklenburskem do Stralsundu, 215 mil za 14 dní. Jezdec byl pořád tentýž, pouze koně každý den měnil. Karel XII. nenesl žádnou pochodeň, „horečka, kterou trpěl, nebyla nic ve srovnání s ohněm, jenž stravoval jeho srdce". V Asii to bude 5 300 jezdců a stejný počet koní – pokud cestu Barmou, Tonkinem a jižní Čínou neabsolvují nosiči pochodní pěšky.

Japonský výbor stanovil jako první den XII. olympiády 10. září 1940, protože to už bude po letních vedrech a na japonské ostrovy tou dobou přichází krásný podzim.

Jak 4. února 1937 uvedly „Daily Telegraph", vyslovily souhlas všechny země, kterými běh povede, kromě Indie, která ale bezpochyby také svolí. Anglické noviny se obávají, že by největší kámen úrazu mohly představovat vnitřní nepokoje v Číně. Dle mého přesvědčení se podaří překonat i tuto překážku.

Představme si, že první nosič, ať už pěšky nebo na koni, 10. srpna zapálí první pochodeň u oltářního plamene v posvátném olympském háji a předá ji po běhu dalšímu nosiči. Z ruky do ruky půjde dál do Atén, kde v pátém století př. n. l. Hérodotos[5] a Thúkydidés[6] předčítali ze svých

5 Hérodotos z Halikarnássu (asi 484 př. n. l. – asi mezi lety 430 a 420 př. n. l.) byl první významný antický historik; pozn. překl.

6 Thúkydidés (460-455 př. n. l. – asi 399 př. n. l.) byl řecký historik, politik, autor klasického díla Dějiny peloponéské války. Je považován za zakladatele historické monografie omezené časově na soudobou historii; pozn. překl.

dějin a největší autor tragédií ve starém Řecku, Sofoklés[7], předváděl svůj nesmrtelný chór „Antigony" – nikoli v akademii nebo divadle, ale před mladými bojovníky, diskaři, maratonci a zápasníky na stadionu u paty Akropole.

Přes Soluň u Egejského moře a Edirne nad Maricou spěchá plamen do Istanbulu, Konstantinopole, kde Justinián, císař Byzantské říše, před 1500 lety zasvětil kostel Svaté moudrosti a stříbrnou napodobeninu kříže, jež římští vojáci o pět století dříve zbudovali v Jeruzalému. 29. května 1453 stál naposledy řecký biskup u hlavního oltáře a sloužil mši, když do kostela vtrhl na koních Mohamed Dobyvatel se svými divokými janičáry a křesťany pobil. Ale biskupovi se otevřela zeď v horní galerii a jedna řecká báje vypráví, že jednou, až se kostel Svaté moudrosti opět stane křesťanským, se vrátí a bude pokračovat ve mši tam, kde byl Dobyvatelem přerušen. Ale nad kopulí se stále vznáší půlměsíc a až bude olympijský běžec v srpnu 1940 spěchat kolem minaretů Hagia Sofia, aby na pobřeží zapálil pochodeň, která má na palubě lodi dopravit plamen do Hajdar Paši na asijském pobřeží, kde se cypřiše, strážci hrobů, odrážejí v pramenitě čisté vodě Bosporu – pak bude nad korunou kopule marně hledat kříž křesťanů!

Na nábřeží Hajdar Paši čeká jezdec v sedle. V ruce drží pochodeň a jeho napětí se přenáší na koně, který předními kopyty podupává do země. Ale tu se objevuje loď, běžec seskakuje na zem, v ruce má hořící pochodeň a zapaluje pochodeň jezdce. Ten se obrací a mizí na silnici vedoucí do Ankary.

Odtud cesta pokračuje na východ přes severní náhorní plošiny Malé Asie. Každé tři kilometry čeká jezdec. Ví, že

7 Sofoklés (497/496 př. n. l. – 406/405 př. n. l.) byl starořecký athénský dramatik, kněz a politik.

se putující pochodeň blíží, a když už chybí pouze čtvrthodina, naskočí do sedla, drží rukojeť pochodně tak pevně, že mu zbělají klouby na prstech, a upírá pohled na západ. Takto olympijský oheň bez přestání letí přes horské průsmyky, úzká údolí, po starověkých kamenných mostech přes řeky a potoky, městy i vesnicemi a obyvatelé Malé Asie všude vítají posvátný oheň. Tam skřípají oslí kárky, tam se propracovávají buvolí povozy do výše, zatímco se u silnice zastavují karavany, poštovní jezdci a rolníci, aby udělali místo olympijskému jezdci.

Plápolající oheň sviští krajinou, kde Xenofónovy[8] desetitisíce při pohledu na Černé moře volaly své „Thalatta, Thalatta“[9]; žene se dále docela malým územím v blízkosti Erzurumu, kde pramení tři řeky, aby vyústily do tří moří, Černého, Kaspického a do Perského zálivu. Pokud člověk má víru, jež hory přenáší, nepochybuje o tom, že dobří duchové, kteří tančí na vrcholku Araratu kolem posledních zbytků Noemovy archy, vrhají na dole v nížině kupředu pospíchající plamen užaslé pohledy.

Další velkou etapou je Tabríz u severního úpatí Sehend-Kuh, jednoho z nejmohutnějších vulkánů v Ázerbájdžánu, jenž v minulých dobách osvětloval svou září celou zem a ve srovnání s ním by olympijský oheň zmizel jako jiskra v noci.

Služba maloasijských, arménských a tatarských jezdců je ta tam – teď sedí v sedlech Peršané a rukojeti pochodní tvrdě obepínají íránské ruce. Velká cesta na východ pokračuje přes Kazvín do Teheránu, v jehož okolí ještě žije malý počet pársů a zoroastristů, potomků Zarathuštry. Moc dobře si

8 Xenofón (kolem 428–354 př. n. l. nebo 444/1–354 př. n. l.) byl starořecký spisovatel, historik, vojevůdce a Sókratův žák. Zastával antidemokratické názory a stranil spíše Spartě, proto byl vypovězen z Athén; pozn. překl.

9 „Moře, moře!“; pozn. překl.

ještě vzpomínám na jejich chrám v Surakhani severně od Baku, v jehož malé kobce ještě roku 1885 udržovali posvátný oheň! Statisíce jejich souvěrců žijí v Indii, kde v osmi párských chrámech hoří ohně, jež planou 1 200 let, aniž by zhasly. Ale nyní to jsou už jen parsové z Teheránu, kteří oné tiché srpnové noci roku 1940 uvidí spěchat kolem ohnivý plamen a budou se ptát, zda je to Ahura Mazda nebo Ahriman, dobrá nebo zlá moc, která zde hraje svou hru. A nad celou zemí se tyčí vrchol Demávandu, slabě postříbřený měsíční září, Solfatara, vyhaslý vulkán, jenž před tisíciletími osvětloval Kaspické moře a severní Írán záři plamenů svých erupcí.

Před biblickým Reyem, moderním Teheránem, kde energický král Íránu, Rezá Šáh Pahlaví, určitě oslaví posvátný oheň královskou slavností, pokračuje nekonečná karavanová cesta po tvrdé, nesčetnými mozoly a kopyty po celá tisíciletí pevně udupané půdě přes Sebsevar s jeho opiovými jeskyněmi a Níšápúr se slavnými tyrkysovými jámami do svatého Mašjadu, hrobu imáma Risy, poutního cíle pro četné pravověrce. Na této cestě pronásledoval Alexandr poraženého Šáhanšáha Dariuse a tudy táhly po půldruhém tisíciletí hordy Mongolů, plenící a pustošící města a vesnice a vyhlazující všechen život. Sám se těším z té myšlenky, že olympijský plamen půjde po mých stopách; protože přesně před padesáti lety, 5. září 1890, jsem se vydal na cestu a celé dny a noci cestoval na koni z Teheránu do Mašhadu.

V duchu tedy vidím řetěz olympijských jezdců a plamen z Řecka, který spěšně letí od pochodně k pochodni. Slyším, jak syčí a praská cestou vzduchem; zní to jako supění koní. V bledé měsíční záři vidím hyeny shromážděné kolem padlého velblouda, jak zvedají hlavu, nastražují uši, čenichají a pomalu ztěžka odcházejí do pouště; kolem se

prožene oheň, pro divoká zvířata věc vyvolávající bázeň. Dále vepředu pobíhá smečka šakalů a spouští svou noční serenádu – zní to chvílemi jako pláč a nářek dětí, pak zase jako opovržlivý smích.

Ale strážci noci kráčejí dál. Na východě přibývá světla. Každý další jezdec vidí lépe osvětlenou cestu, a sotva jeden z nich absolvuje polovinu cesty své krátké trasy, už na horizontu vystoupá slunce jako žhavý rubín a svítí mu přímo do očí. Tu plamen v jeho ruce bledne a stín jezdce i koně se v průběhu dne zkracuje.

V Herátu a Kábulu se z rozkazu emíra slaví nádherné slavnosti. Chajbarským průsmykem, kterým dříve táhlo mnoho dobyvatelů, nyní spěchá pokojný jezdec s olympijským plamenem. Na hranici Afghánistánu a Indie se opět mění koně i jezdci a plamen zapaluje další pochodeň. Zde není zapotřebí žádná hraniční kontrola ani propustka, protože afghánský jezdec se na hranici otočí a tím dalším je poddaný Britské Indie[10].

Už jsou nablízku Péšávar a Dillí, hlavní město Velkého Mogula[11], a plamen putuje po „Great trunk road", známé z Kiplingovy novely „Kim". Mezi štafetovými jezdci na koních si všímají Afridů, Pandžábů, zástupců nesčetných národů Indie, kteří všichni slouží v anglicko-indické armádě. Předpokládá se, že indická vláda s radostí poskytne kavalerii, jež je k dopravě ohně nutná.

Jezdec spěchá k hranicím cestou pod palmami a mangovníky, tropickým pralesem, v jehož houštinách je slyšet

10 Britská Indie, též Britský Rádž, je název bývalé britské kolonie existující mezi lety 1858–1947 na většině území Indického subkontinentu. Zabírala takřka celé území dnešní Indie, Bangladéše, Pákistánu a do 1. dubna 1937 i Barmy; pozn. překl.

11 Mughalská říše, někdy též Mogulská říše nebo říše Velkých Mughalů (Mogulů), byl v letech 1526–1858 turkický státní útvar na území Indického subkontinentu; pozn. překl.

hlasité vrčení tygra indického a kde leopardi číhají na antilopy a jeleny. V řece vidí lesklý pancíř zad krokodýla třpytící se ve světle hvězd, a v korunách stromů křičí opice, navzájem se varující před blížícím se plamenem. Oheň převzal nový jezdec a přijíždí do Váránasí, města dvou tisíc chrámů, svatyně hinduismu a bráhmanismu a i pro buddhisty poutního místa nejvyššího postavení, kde Gautama Buddha hlásal svou nauku o zlepšení člověka.

Vláda jihozápadního monzunu a tropické deště se blíží ke konci. Jednoho rána s jasným, průzračným vzduchem světlonoš spatří daleko na severu obrysy Himaláje a vrcholky pokryté třpytivými zasněženými plochami. Nejvyšší mezi nimi, Mount Everest, je se svými 8884 metry zároveň nejvyšší hora světa, předsunutá stráž, kterou naše planeta vysílá do nekonečného prostoru.

Na horském hřebenu sedí dva orli, nasycení a těžkopádní po celodenním lovu krys, zajíců nebo holubů. Na západě jejich pohledy pátrají po posvátném jezeře Manasarovar, na jehož hladině plave bůh Siwa v podobě bílé labutě, jež se klouzavým letem snesla z ráje na vrcholu Kaily, nejposvátnější hory světa. Na horizontu zapadá slunce. Stíny nové noci nad zemí rozprostírají černý rubáš a šplhají po srázech Himalájí. Dosáhnou hřebene, kde sedí orli. Už jen vrcholky pokryté sněhem a jejich ledovce rudě září v odrazu večerního slunce. Ale také ony pohasnou a zemský stín ukazuje jako protáhlý špičatý kužel tmavomodrého odstínu do věčného prostoru. Kužel stoupá, o půlnoci ukazuje k zenitu a pak klesá na západě. Orli tiše sedí a sní o krysách a myších. Při rozbřesku obracejí hlavy na východ. Vychází slunce a rozzařuje jejich oči jako žhavé uhlíky. Zemský stín klesá za západní horizont. Nyní se na denním souhvězdí v růžovorudých odstínech rozněcuje nejprve

Mount Everest a z noci jeho údolí se vynořuje celá armáda zasněžených vrcholků zalitých světlem. Orli zvedají křídla a zahajují výpravy za kořistí.

Mezitím olympijský plamen pokračuje ve své cestě. Nechává za sebou Kalkatu, prožene se Assanem a doráží do Mandalaje, „where the flying fishes play, and the dawn comes up like thunder outer China crossed the bay!" Protíná mocné řeky s vodou ze svatého Tibetu, letí z francouzského Tonkinu do Hanoje a přechází hranice do Číny, kde doráží do lidského mraveniště nazývaného Kanton.

Když je všude klid, přenáší jej kuliové dále na sever do Wu-chanu, nebo po dlouhé cestě podél pobřeží do Tchien-ťinu. Teď jsou na řadě opět jezdci, kteří přebírají plamen. Jedou na malých, čilých koních z Mongolska a cesta je vede Šanhajguanem podél Velké zdi a jižním Mandžukuem do Šen-jangu a odtud přes korejské hlavní město Soul do Fusanu na jižním pobřeží poloostrova.

Zde se olympijský plamen podruhé přesunuje na palubu lodi, která ho přepraví kolem ostrova Tsušima přes Korejskou úžinu přímo u místa, kde admirál Makarov se svou vlajkovou lodí „Petropavlovsk" najel na minu a s celou posádkou, k níž patřil i velký malíř Vereščagin, byl pohlcen temnými hlubinami. Zachránili se jen čtyři muži.

Ze Šimonoseki plamen hravě nesou japonští sportovci na koni napříč Nipponem a 10. září 1940 konečně dosahují cíle. Mladý jezdec, jenž tryskem vtrhává do arény tokijského stadionu a vymršťuje se ze sedla, aby poslední pochodní zapálil naftu v míse pythické trojnožky, je poslední z nekonečné dlouhé řady. S pocitem nádherného nadšení a hluboké úcty budou lidé zírat na plápolající plamen z Olympie, jenž hoří v zemi vycházejícího slunce. A teprve pak, až

tomu tak bude, hlasatel zvolá: „Volám mládež světa!“ Hry mohou začít.

Šťouralové, kterých je vždy většina, se budou ptát: k čemu toto celé nákladné nasazení jezdců a strážných, jež po sobě na konci her nezanechá nic jiného než obyčejný ohňostroj?

Jistě, na co velmoci vyrábějí tisíce bombardérů, určených k tomu, aby se ničili lidé a města, k čemu tyto šílené závody ve zbrojení na vodě i na souši? Štafetový běh do Tokia je velkolepým symbolickým činem ve znamení mezinárodního míru, ohnivou spojnicí mezi Evropou a Asií, v níž je každý výklenek svítícím plamenem, na kterou nesčetné zástupy hledí přívětivě a o jejíž cestě uslyší mluvit tisíce miliónů lidí v jedenácti zemích. U mne tato jízda s pochodní probudila k životu drahé vzpomínky na padesát asijských let, a proto mi bylo potěšením podpořit ohňové písmo, které, jak doufám, jednoho dne povede své pero napříč největším kontinentem Země.

Zahraniční politika a mírové úsilí nového Německa

33.

I kdyby naplnění úmyslu věčného míru mělo zůstat jen zbožným přáním, tak sami sebe určitě neoklameme akceptováním maximy ustavičné práce na něm, neboť to je naší povinností.

Immanuel Kant

Nejušlechtilejší cíle Hitlerovy zahraniční politiky se dají shrnout do slov: nezávislost a rovnoprávnost.
V souladu s tímto bezpodmínečným požadavkem byla 16. března 1935 znovu zavedena všeobecná branná povinnost a 7. března 1936 opět obsazena demilitarizovaná zóna v Porýní. Obě ustanovení z Versailles – druhé bylo potvrzeno v Locarnu – byla potupou výsostných práv, jakou nemůže snášet žádný národ se smyslem pro sebeúctu a hrdost.

Již před oběma těmito kroky Německo vystoupilo ze Společnosti národů a z konference o odzbrojení. K tomu na podzim 1936 přišlo prohlášení, že se německé řeky a kanály s okamžitou platností nacházejí pod suverenitou Říše. Ohlédnutí za Versailles a rozchod s ním následoval ve velkém projevu Adolfa Hitlera, očekávaném s napětím celým světem, v Říšském sněmu 30. ledna 1937, v den čtvrtého výročí uchopení moci. Pozici Německa vůči zahraničí shrnul do následujících čtyř bodů:

„1. Obnovení německé rovnoprávnosti byl proces týkající se a postihující výlučně Německo. Žádnému národu jsme tím nic nevzali a žádnému národu jsme tím nezpůsobili křivdu.
2. Oznamuji vám, že ve smyslu obnovení německé rovnoprávnosti zbavuji Německé říšské dráhy a Německou říšskou banku jejich dosavadního charakteru

a beze zbytku je opět postavím pod svrchovanost vlády Německé říše.

3. Tímto prohlašuji, že tím je přirozeně vyřízena ta část Versailleské smlouvy, jež našemu národu vzala rovnoprávnost a degradovala ho na méněcenný národ.
4. Především tím však slavnostně beru zpět německý podpis prohlášení, že Německo zavinilo válku, který byl tehdy vynucen na slabé vládě v rozporu s jejím postojem!

Toto obnovení cti našeho národa, jež bylo navenek viditelně vyjádřeno zavedením branné povinnosti, vytvořením nového vojenského letectva, obnovením německého válečného námořnictva a opětovným obsazením Porýní našimi vojsky, bylo nejtěžším a nejodvážnějším úkolem a dílem mého života… Všech k tomu potřebných opatření bohužel nebylo možno dosáhnout cestou vyjednávání… Ostatně bych k těmto prohlášením nyní chtěl připojit ještě další, a sice že tím skončila doba takzvaných překvapení. Německo bude jako rovnoprávný stát, vědomo si své evropské úlohy, do budoucna loajálním způsobem spolupracovat na odstranění problémů, které nás i ostatní národy tíží."

Stejně jako ostatní velmoci začalo Německo opět vyzbrojovat; je na cestě k tomu stát se opět silnou vojenskou velmocí. Neustále slýcháme projevy nedůvěry, že německé zbrojení má jen jeden cíl, totiž při první vhodné příležitosti přepadnout někoho ze sousedů a dobýt zpět ztracená území.

Ve jménu spravedlnosti a pravdy nesmíme zapomínat, že k německému zbrojení došlo až tehdy, když velmoci Společnosti národů přes deset let sabotovaly otázku všeobecného odzbrojení. Německo došlo na cestě k odzbrojení nejdál, ale ani jedna z vítězných mocností tento příklad

nenásledovala, vyjma Anglie, která svou vyzbrojenost alespoň nezvyšovala.

Článek 8 stanov Společnosti národů hovoří o povinnosti odzbrojovat; zůstával však nepovšimnut. Velmoci, které dlouhých deset let zvětšovaly a posilovaly své ozbrojené síly, nemají morální právo Německo kvůli jeho kroku kárat. Navzdory krásným příslibům nadcházejících mírových časů na Zemi se celý svět nachází ve stavu horečného zbrojení. Rusko, Anglie, Francie a Itálie minulou zimu a jaro zvýšily zbrojení v úžasném tempu i rozsahu. Když Německo v omezené míře následuje jejich příklad, je obviňováno ze zlých úmyslů a zapomíná se na to, že je ze všech stran obklopeno sousedy, kteří disponují milionovými armádami a vojenským letectvem obří velikosti. Když Německo 16. března 1935 opět zavedlo všeobecnou brannou povinnost, vinili ho jeho protivníci z porušení smlouvy. Ale když v letech německé bezmoci sami urychlovali zbrojení, nejen že nedodržovali smlouvu, ale porušovali také vlastní, slavnostně dané sliby. Německo proto nemělo důvod řídit se smlouvami, které ostatní porušovali.

Bylo by osudným omylem pochybovat o Hitlerových mírových úmyslech. Ve všech projevech se neúprosnými slovy a s planoucí vroucností pevně drží svého a vládního neochvějného rozhodnutí zajistit uchování míru. S naléhavou logickou neúprosností a rozumnými argumenty, které působí upřímně a nefalšovaně, dokazuje bezpodmínečnou nutnost zachování světového míru.

Jeho mírové úsilí se opírá o čtyři body:

1. „Krev, která se na evropském kontinentu prolévala tři sta let, stojí v nepoměru k národnostnímu výsledku těchto událostí. Francie nakonec zůstala Francií, Německo Německem, Polsko Polskem, Itálie Itálií."

Evropská válka pro evropské národy vždy musí být nesnesitelnou zátěží a neštěstím. Všechny ztrácejí, nikdo nezískává.

2. Hitler odmítá jakoukoliv myšlenku na možnost pohltit lidi jiné národnosti. Považuje za stejně beznadějné jako pošetilé pokoušet se dělat Němce například z Poláků nebo Francouzů. Takový pokus by byl v otevřeném rozporu s jemu vlastním národním programem, podle něhož Německo ve svém jednání projevuje stejnou úctu a ohled vůči svérázu svých sousedů jako vůči vlastním soukmenovcům.
3. Podle zkušeností a lekcí, které dala světová válka evropským národům, si válka vyžádá výkvět mužského obyvatelstva bojujících národů. Tato oběť nejlepšího lidského materiálu, kterou moderní národní válka vyžaduje, stojí v ostrém protikladu k rasově-politickým požadavkům nacionálního socialismu, jehož nejušlechtilejším cílem je ustavičně a systematicky vylepšovat, zušlechťovat a zdokonalovat rasu. „Zdravá sociální politika dokáže při zvyšování porodnosti za několik let přinést více dětí vlastního národa, než kolik cizích lidí by mohlo být dobyto a podmaněno válkou. Ne! Nacionálněsocialistické Německo chce mír z nejvnitřnějšího světonázorového přesvědčení."
4. Pevně narýsované budovatelské dílo v rámci hranic Německa, jehož příklady jsme předložili v předchozích kapitolách, zakazuje jakoukoliv myšlenku na válku. Tato budovatelská práce totiž bezpodmínečně vyžaduje trvalý mír a byla by zbytečná a zahozená, kdyby její stopy vymazala ničivá válka.

Pouze ten, kdo navštívil všechna místa v Německu, kde dochází k dobývání na vlastním území, a kdo na vlastní oči viděl, jak je celý národ od deseti let věku přibírán k výstavbě, chápe a cítí neochvějné přesvědčení, že systematickou akci tak obrovských rozměrů nelze provést bez dlouhotrvajícího období míru. Na základě cest, které jsem na podzim 1936 podnikl ve všech německých zemích, a díky rozhovorům, které jsem vedl s nesčetnými německými soukmenovci, zastávám pevné přesvědčení, že Německo nikdy nezahájí válku, pokud k tomu nebude přinuceno cizí agresí.

Vůdce se nespokojuje s tím, že se na svých shromážděních hlásí k míru. Má také snahu přispět všeobecnému mírovému dílu činem. Při tom sní o společné evropské spolupráci. Tento cíl je pro něj stejně vznešený a svatý jako obnova německé nezávislosti a rovnoprávnosti. Tanulo mu to na mysli už na počátku jeho životní dráhy. Jakkoli mu ležela na srdci myšlenka evropské spolupráce za účelem uchování míru, nedokázal najít důvěru ke Společnosti národů v Ženevě a její použitelnosti jako nástroje nového pořádku v Evropě. Vůči duchu a činům Společnosti národů je nanejvýš skeptický. Německo oznámilo vystoupení z tohoto společenství již 14. října 1933. Kritický postoj Vůdce nevzbuzovaly samotné myšlenky a zásady Společnosti národů, nýbrž v mnohem větší míře její právní i historická vazba na Versailles.

Hitler také v obou svých posledních zahraničněpolitických projevech učinil první kroky k tomu, aby jasně a zřetelně vysvětlil budovatelský program, kterým chce přispět k evropské spolupráci na zajištění míru. Tak tomu bylo v projevu v Říšském sněmu 21. května 1935 o třinácti bodech i v projevu ze 7. března 1936 o dalších sedmi bodech.

V těchto bodech jsou zastoupeny tyto zásady: německá říšská vláda je připravena podílet se na systému kolektivní spolupráce, považuje však za nutné, aby se zákonům dalšího budoucího rozvoje vyšlo vstříc možností smluvních revizí.

Německá říšská vláda je dále toho názoru, že se nová výstavba evropské spolupráce nemůže realizovat formou jednostranně vnucovaných podmínek. Německá říšská vláda je také připravena uzavřít s jednotlivými sousedními státy pakty o neútočení, aby byly zajištěny společné hranice. Pouze v případě Litvy byla v projevu z května 1935 učiněna výjimka, ale tato byla již v projevu z března 1936 odvolána. V tomto projevu byl navržen pakt o neútočení mezi Německem, Francií a Belgií na dobu pětadvaceti let, během nichž by hranice měly zůstat nedotknutelné. Anglie a Itálie byly přizvány, aby tuto smlouvu podepsaly jako garanční mocnosti. K účasti bylo přizváno rovněž Holandsko. Krom toho Vůdce projevil ochotu uzavřít za účelem dalšího posílení těchto bezpečnostních opatření letecký pakt, jenž by měl za cíl automaticky a účinně předcházet nebezpečí náhlých leteckých útoků.

Za účelem zlidštění samotného vedení války bylo navrženo postupné odstranění všech bojových prostředků a způsobů vedení boje, které dopadají především na ženy a děti, konkrétně shazování pum, využívání nejtěžšího dělostřelectva a nejtěžších tanků. Nakonec Vůdce projevil ochotu k jakémukoliv omezení a jakémukoliv zrušení zbraní obecně. Tato sbírka návrhů a podnětů bezpochyby přispívá k řešení otázky nového uspořádání v Evropě a obnově vzájemné důvěry. Proto si zasluhuje, aby byla přezkoumána a věnovala se jí pozornost. Pokud se zpochybňuje upřímnost iniciátora, lze jej přeci vzít za slovo

a umožnit provedení návrhů, které všem přinesou stejné požehnání. Ale podezírat německé nabídky a interpretovat je jako přestrojenou lest neznamená sloužit míru. Ten, kdo měl příležitost zkoumat celkovou náladu v Německu, musí být nezvratně přesvědčen o tom, že za Vůdcem stojí celý národ, obzvlášť co se týče jeho upřímných snah o podporu světového míru.

Jediným slabým bodem, který lze při studiu Vůdcových mírových návrhů najít, je jeho zasazování se o humánnější vedení války. To je bohužel beznadějné, ač si to všichni přejí. Občanská válka ve Španělsku nás s hrůzu budící jasností poučila, jak v civilizované Evropě probíhá moderní válka. Anglický admirál Fisher vyjadřuje svůj názor o civilizovaném vedení války následujícími drsnými slovy:

„Tyhle Společnosti národů a svobody moří a všechny ty ostatní tlachy nejsou nic jiného než zatracený nesmysl. Když přijde válka, tak platí ‚moc je právo'. Právo silnějšího je vždycky lepší a každá smlouva je cár papíru. Ztělesněním války je násilí. Umírněnost ve válce je imbecilita. Útočí se jako první, útočí se tvrdě a útočí se stále. Člověk musí být nemilosrdný, krutý a bezcitný. Mluvit o civilizovaném vedení války je čirá pitomost. Stejně by někdo mohl mluvit o ‚nebeském pekle'." (Records, s. 75.)

A když byla roku 1917 všeobecně odsuzována německá ponorková válka, prohlásil jiný anglický generál, myslím, že to byl sir Percy Scott, že je naprosto přirozené a oprávněné, když nějaký národ využívá všechny myslitelné prostředky, aby hájil svůj život a bytí. Domníval se, že Anglie by neváhala ani na okamžik s nasazením ponorek proti silným nepřátelům, kteří ohrožují její ostrovní svět vpádem nebo blokádou.

Co je na Hitlerových projevech nejzávažnější, je naprostá upřímnost jeho mírového úsilí. Jeho rozhodnutí učinit vše pro to, aby byl v Evropě zachován mír, je neochvějné a uchvátilo jeho duši jako utkvělá představa. Jeho největší ambicí je, aby se o něm a jeho díle jednou říkalo, že se mu na dlouhou řadu let podařilo odvrátit válku na kontinentu, v jehož středu Německo zaujímá to nejosudovější a nejzranitelnější postavení.

Dal jsem si záležet na tom, abych v otázkách a při rozhovorech s Němci všeho druhu zkoumal náladu národa, zda je pro, nebo proti válce, a jak už bylo řečeno, nabyl jsem přesvědčení o vůli k míru, jež sahá až na kořen národní duše. Odpovědi, které jsem dostal, by se daly shrnout zhruba do následujících slov:

„Válka! Proboha, neměli jsme už války dost? Copak neleží dva miliony našich nejlepších vojáků v hrobech ve Francii, Rusku, Polsku a na našich vlastních hřbitovech? Co jsme tím získali? Nic, absolutně nic. Zato jsme v poli přišli o naše nejlepší lidi, o velkou část německého území, šest milionů německých státních občanů, zbraně, železniční materiál, dobytek, peníze, vše v obrovském rozsahu. Ne, milý pane, my máme války dost! Máme jen j e d n o přání, žít se všemi sousedy v míru.“ Ano, ale co si myslíte o Francii? Nesníte o odvetné válce a opětovném získání Alsaska-Lotrinska?

„Ne, o Alsasko-Lotrinsko se nestaráme. Chceme žít v míru a obdělávat naši starou německou půdu. Vůči Francouzům nechováme ani náznak nevraživosti nebo nenávisti. Trpěli jako my, obětovali své nejlepší lidi jako my, oplakávali u hrobů své bratry jako my. Chceme s Francouzi žít v přátelství a důvěře; chceme, abychom zachovali mír na společných hranicích a tím upevnili a zajistili mír v celé Evropě.“

I kdyby snad měl můj osobní názor pod temnými mračny, jež se všude nad křehkou a rozervanou Evropou stahují k novým ničivým bouřím, vyznít lehkovážně; přece jen chci zdůraznit, že jsem měl asi víc příležitostí než kdokoliv jiný vidět v různých oblastech vše nové, co nyní pod jednotnou vůlí vyrůstá z půdy Třetí říše – od Rujány po bavorské Alpy, od Pasova po Kiel – a že na základě těchto zkušeností opakuji jako své rozhodné přesvědčení a tvrdím, že celý německý národ, jeho Vůdce, jeho dělníci a rolníci chtějí mír a nic jiného než zajištěný a trvalý mír. Pokud bych choval jen stín podezření, že Německo tají jiné než mírové úmysly, zdráhal bych se nasadit tak jistý tón, jak jsem právě učinil.

K vylepšování německých pustin jistě nedochází s úmyslem využít je jako bojiště v nějaké budoucí válce. Půda, kterou lidé pomocí tak neuvěřitelné námahy vyrvali moři a rašeliništím, nemá být poskvrněna krví. Má být chráněna, opatrována a udržována. A nemůže být zachráněna a uchována, pokud se celá Říše nebude těšit bezpečnému míru. V těchto záměrech spatřuji jeden z nejsilnějších důkazů toho, že německý národ chce mít mír, a pokud možno do nedohledna.

O rasové politice a uchovávání čistoty krve si každý může myslet, co chce. Ale toto úsilí o zušlechťování a vylepšování rasy samo o sobě poskytuje další důkaz o pravdivé a skutečné německé lásce k míru. Lidé nejsou zušlechťováni, aby se předhazovali cizím kanónům. Nechtějí žádnou válku, pokud mají za cíl zlepšovat rasu. Pro rasu není nic zhoubnějšího než válka.

Z pracovního společenství evropských mocností Vůdce vyloučil jednu velmoc, totiž sovětské Rusko. Pro něj tato velká země patří do jiné třídy. Zatímco všechny ostatní evropské velmoci staví na stejných civilizačních základech,

v Rusku vládne menšina, jež usiluje o to zažehnout ve všech ostatních evropských i mimoevropských státech cestou světové revoluce pochodně třídního boje. Bolševická nauka si tedy nárokuje právo na mimořádnou mezinárodní nadvládu a využívá k dosažení svého cíle teror. Evropa a zbytek světa se tedy dělí do dvou táborů – jeden se skládá z nezávislých národních států, jež jsou mezi sebou spojeny tisíci svazky v dějinách, obchodu a kultuře, zatímco druhý je poslušen diktatuře bolševické světové revoluce. S tímto nám tak cizím světem není žádná kolektivní spolupráce myslitelná; spolupracovat s ním mohou pouze lidé, kteří už jsou nakaženi rudým morem.

Proto Hitler na jaře 1936 co nejostřeji varoval před francouzsko-ruským spojenectvím. „Francie tuto dohodu neuzavřela jen tak s nějakou evropskou velmocí… Státní koncepcí sovětského Ruska je víra ve světovou revoluci. Nelze zjistit, zda zítra nebo pozítří nebude mít tento světonázor úspěch také ve Francii, ale pokud by taková situace měla nastat – a jako německý státník s tím musím a mám povinnost počítat – tak je jisté, že by se tento nový bolševický stát stal oddělením bolševické internacionály, což znamená, že rozhodnutí o útoku nebo neútočení neučiní dva různé státy na základě svého objektivního uvážení, nýbrž tak učiní direktivně jedno místo. Tím místem by ale v případě takovéhoto vývoje nebyla Paříž, nýbrž Moskva."

Tato slova byla vyřčena na jaře 1936. Nyní, sotva o rok později, se k nám nebezpečí výrazně přiblížilo. Pokud Hitler s neúprosnou zatvrzelostí staví dělící linii proti rudému Rusku, tak se to neděje kvůli paličatosti monomaniaka[1] nebo ze slepého lpění na zásadách, a stejně tak málo ho

1 Monomanie – chorobné zaujetí, posedlost jedinou myšlenkou či představou; pozn. překl.

pohání nějaká utkvělá myšlenka nebo hysterická hrůza ze strašidel – ale vidí před svýma očima jasnou realitu a chápe nebezpečí, jež hrozí Evropě i ostatnímu světu.

Proto vede svůj fanatický boj za mír. Skutečnost, že mu leží na srdci dobro celého kontinentu, prokázal činy. V únoru 1934 prosadil dohodu o porozumění s Polskem, čímž skončilo německo-polské napětí. V březnu 1935 uzavřel německo-anglickou dohodu o flotilách, jejímž prostřednictvím udusil napětí mezi Anglií a Německem ohledně velikosti flotil obou zemí, existující odjakživa. 7. července 1936 byla uzavřena dohoda o porozumění s Rakouskem, čímž se opět odstranilo napětí.

Hitler několikrát slavnostně prohlásil, že se vzdává starých hranic na západě, což bylo rozhodnutí, které pro něj a jeho vládu muselo znamenat největší a nejtěžší politickou oběť. Shrnul to v prohlášení, že „Německo již po vyřešení sárské otázky nebude vznášet žádné územní požadavky vůči Francii". Dále prohlásil: „Z naší strany nyní chceme udělat vše pro to, abychom s francouzským národem dosáhli skutečného míru a upřímného přátelského poměru."

Tak promluvil Vůdce ve svém projevu 21. května 1935. Jiný německý státník by těžko podal francouzskému národu tak jasně ruku k usmíření. A v témže projevu pravil: „Zatímco vůdci a vlády mír pouze chtějí, samy národy si ještě nikdy válku nepřály."

Kolonie

V neklidných dobách se zdá, že se veškerý rozum – dokonce i politický rozum, bez něhož bychom se přeci už vůbec neměli obejít – zatemňuje spolu s osudy země.

Napoleon

Geografická poloha Německa v srdci Evropy je výhodná. Je to suchozemská velmoc s přístupem k moři. Tato poloha ovšem má i své nevýhody: otevřené hranice na východě i západě a mnoho sousedů.

Novější politický vývoj Německa spočívá v první řadě v hospodářské krizi, která je zase důsledkem poměru mezi prostorem a obyvatelstvem. Obyvatelstvo Německa v letech 1800 až 1914 vzrostlo z 23 na 67 milionů, Velké Británie ze 16 na 45, Francie z 27 na 40 a Itálie ze 17 na 34 milionů. Německo a Velká Británii tedy mají nejvyšší přírůstek. Mezi lety 1871 až 1914 stoupl přirozený přírůstek v Anglii o 660 000 a v Německu 800 000–900 000. Rostoucí počet obyvatel muselo živit a zaměstnávat stále stejně velké území. V tom spočívá problém německého zemědělství v 19. a 20. století, který diktuje své politické dějiny, kam mimo jiné patří i nástup Sociálnědemokratické strany.

Německo se problém zpočátku pokoušelo řešit cestou industrializace. Takovému vývoji však stál v cestě omezený výskyt surovin ve vlastní zemi. Jenom uhlí je dostatek. Před rokem 1914 byla ve významném množství k dispozici také železná a zinková ruda. Po Versailles se však ložiska těchto rud, z nichž bylo možné těžit, scvrkla na minimum. Německo přišlo o 25,9 % uhlí, 68,3 % zinkové rudy a 74,5 % železné rudy. V potřebě železa, oceli, mědi, cínu, zinku,

olova, bavlny, kaučuku a ropy je tedy Německo momentálně závislé na zahraničí. Žádná průmyslová země není z hlediska surovin tak chudá jako Německo a žádná tak relativně bohatá na obyvatelstvo.

A přesto Německo učinilo všechno, aby dřímající síly své půdy využilo k obživě a zaměstnání národa.

Ze zemí střední Evropy je Německo vybaveno využitelnou půdou nejvíce macešsky a počtem obyvatel nejpožehnaněji. Má 139 obyvatel na 1 čtvereční kilometr ve srovnání s Polskem s 94 a Francií se 70.

Mnohem větší hustotu obyvatelstva než Německo rozhodně mají Belgie s 266 a Holandsko s 232 obyvateli na kilometr čtvereční, ale obě tyto země disponují rozsáhlými koloniálními územími.

Navzdory tomu všemu se Německu s vynaložením všech sil dařilo obyvatelstvo uživit. V žádné jiné evropské zemi není každý koutek obdělávatelné půdy využíván jako zde. Však je také německý chemik Justus von Liebig vynálezcem umělého hnojiva. Podle W. Sombarta stoupl výnos německého zemědělství během 19. století na více než dvojnásobek.

Mezitím byly předpoklady k zásobování německého národa ve velké míře zredukovány Versailles. Německo ztratilo 9,6 % obyvatelstva a 13 % území. Tím se stal poměr ještě nevýhodnějším. Na pastvinách Německo ztratilo 20 %, na vinicích 24 %, na orné půdě 15,6 %, na cukrové řepě 13,9 % a na bramborách 18,2 %. Tím se v Německu zostřil vyživovací a pracovní problém.

Krom toho byla Říše oloupena o kolonie, území o rozloze 2 257 120 kilometrů čtverečních s 13 584 500 obyvateli neboli pětinásobku rozlohy mateřské země. Zabavením veškerého soukromého vlastnictví v zahraničí se Německo změnilo

v autarkii neboli zemi, která je odkázána vyloženě sama na sebe.

Nakonec bylo ještě zatíženo takzvanými reparačními platbami. Před válkou činil obnos jeho pohledávek v zahraničí 20–25 miliard zlatých marek, v červnu 1931 zadlužení v cizině stouplo na 29 miliard říšských marek. Téhož roku byly reparační platby ukončeny.

Problém obživy a zaměstnání německého národa na příliš omezeném prostoru, který je k dispozici, je stále nedořešený a situace se každým dnem zhoršuje.

Ztrátou kolonií se napjatá situace německého zemědělství a národního hospodářství změnila v krizi. Před válkou stálo Německo mezi velkými koloniálními mocnostmi na třetím místě. Vlastnilo 2 957 120 čtverečních kilometrů koloniální půdy neboli téměř pětinásobek rozlohy mateřské země s 540 778 čtverečními kilometry. Před Německem se nacházela Velká Británie s 28 961 609 čtverečními kilometry a Francie se 6 841 479 čtverečními kilometry kolonií.

Zhruba stejně kolonií měly Belgie s 2 382 800, Portugalsko s 2 090 694 a Holandsko s 2 045 648 kilometry čtverečními. Poměr mezi mateřskou zemí a koloniálním územím činil u Německa 1 : 5, Velké Británie 1 : 105, Francie 1 : 22, Belgie 1 : 80, Portugalska 1 : 20 a u Holandska 1 : 60.

V německých koloniích žilo okolo 13,5 milionů domorodců a 30 000 bělochů. Co se týče surovin, byly Německá východní Afrika, Kamerun, Togo a Nová Guinea nejcennější německé kolonie. Německu připadly teprve v nedávné době, zejména kolem roku 1885.

Pokud jde o zemědělství a hospodářství vůbec, byly tyto kolonie zpočátku nerozvinuté. Rostoucí křivka koloniálního vývozu pod německou svrchovaností ovšem prozrazuje možnosti, jež se v cizích zemích skrývaly. V roce 1901 činil

koloniální export sotva dva miliony marek; v roce 1912 vzrostl na 21 milionů! Počáteční období je vždy nejtěžší – to angličtí, francouzští, belgičtí i holandští kolonizátoři vědí. Jakmile se vybudují přístavy, ulice a železnice, vývoj dostává úplně jinou rychlost.

Nejznamenitějším exportním zbožím z německých kolonií byly: diamanty, kaučuk, bavlna, vlna, tuky, ropa, kůže, kožešina, konopí, kakao, káva a měděná ruda. Díky využívání těchto surovin bylo Německo na dobré cestě k vyřešení problému práce i příjmů svého národa. Nikdo nemůže pochybovat o tom, že Německo rozvoj svých kolonií podporovalo se stejnou důkladností a odbornou způsobilostí jako velké podniky v domovině. Německu se neustále vytýkalo, že utiskuje domorodce, zatímco před procesem proti Warrenu Hastingsovi a událostmi v búrské válce, skandálem v Kongu a přivlastněním Alžíru a Maroka se zavíraly oči. Výraz „pénétration pacifique" je nesprávné označení. Němci jako koloniální pionýři ve skutečnosti nebyli za jinými koloniálními mocnostmi nikterak pozadu ani ve výkonnosti ani v lidskosti. A z pohledu technického využití své konkurenty předčili.

Východisko, spočívající v nalezení záchrany před nedostatkem prostoru v koloniích, bylo Německu zataraseno ve Versailles. Nyní už Německu nepatří ani kilometr čtvereční mimo jeho hranice. Z loupeže, jejímž jediným účelem bylo ztrpčit život národu, který se ve čtyřleté válce ukázal jako nejsilnější na Zemi, neměl výhodu nikdo. Způsob, jakým k tomu došlo, je jednou z nejošklivějších kapitol mírové konference roku 1919. Všechny Wilsonovy sliby byly porušeny. Co se stalo ze „svobodného, velkorysého a bezpodmínečně nestranného vyrovnání všech koloniálních nároků"? Nikdo se nestaral o „zájmy příslušných národů", nýbrž

všechno nesvědomitě a svévolně rozhodli diktátoři míru. Německu odepřeli mandát pod smyšlenou záminkou, že se ukázalo jako neschopné provádět koloniální politiku! Tuto lež vymysleli, aby morálně ospravedlnili loupež německých kolonií. Před válkou znalí lidé schopnost Němců jako kolonizátorů posuzovali úplně jinak než po válce a poté, co smysly světa zakalil jed z Versailles.

Při schůzi „Royal Colonial Institution" 1. ledna 1914 v Londýně prohlásil Viscount Milner, jihoafrický High Commissioner:

„Anglie má jako kolonizující země dlouhou a rozsáhlou zkušenost. Naproti tomu je Německo na koloniálním území začátečníkem, ale na tuto pro Němce novou a nezvyklou úlohu se vrhlo se svou charakteristickou důkladností a energií. Bylo by pro nás velkou chybou myslet si, že se z jejich zkušeností v této oblasti nemůžeme ničemu přiučit, stejně jako se Německo může – každopádně v něčem – poučit z naší dlouhé kolonizační historie."

Prezident Theodore Roosevelt ve své knize „African Game Trails", 1910 (s. 5), říká: „Překvapivé pro mne byly příslušné a stejně zajímavé typy mezi Němci: osadníci, úředníci, důstojníci, kteří v minulosti nebo i nyní veleli bílým či domorodým jednotkám. Když člověk viděl tyto muže, očividně plné síly a energie, mohl snadno pochopit rychlý vzestup Německé východní Afriky. Jsou to skutečně prvotřídní lidé, tito Angličané a Němci; oba ve východní Africe odvádějí práci hodnotnou pro celý svět. Pro oba je dostatek místa a nelze spatřovat žádný důvod k rivalitě, která by vybočovala z rámce naprosto přátelské konkurence. Je v zájmu jak obou, tak i nezúčastněných národů, aby se vztahy jaksepatří neustále zlepšovaly – a nejen ve východní Africe, ale všude na světě."

Ačkoliv byli okradeni o své državy, Němci po válce vyvinuli blahodárnou činnost ku prospěchu koloniální politiky. Stalo se tak na poli tropické medicíny. Oba ústavy pro námořní a tropické nemoci v Hamburgu a tropická ozdravovna v Tübingenu jsou ceněny a využívány i ostatními státy. Německá chemie darovala účinné zbraně v boji proti spavé nemoci a malárii. Proti spoušti, kterou tyto nemoci natropily ve východní Africe, Kamerunu a Kongu, jsme celá léta jen bezmocně stáli. V roce 1921 dosáhl vynálezce germaninu (bayer 205, vyráběn I. G. Farben v Leverkusenu) prvních výrazných pokroků. Tehdy byl v hamburském ústavu zachráněn Angličan s těžkou spavou nemocí; nyní tento lék stojí v popředí a Angličané ho s velkým úspěchem využívají.

Malárie už není tak obávaná jako dříve. Místo chininu se nyní používá nový německý preparát atebrin, který je mnohem účinnější. Dalšími prostředky jsou plasmochin, yatren 105 a další; navíc i několik generací očekávaný prostředek proti nemoci tse-tse u dobytka.

V tomto oboru se proslavila celá řada německých lékařů, mezi nimi nositel Nobelovy ceny Robert Koch. Pokud se nyní daří očkováním germaninu u člověka a naganolu u zvířat předcházet smrtelným infekcím trypanozomy[1], tak je to v první řadě zásluha německého výzkumu.

Generál von Lettow-Vorbeck během celé světové války odolával s 3400 bílými a 12000 černými domorodými vojáky 150000 Angličanům, Indům, Jihoafričanům, Belgičanům, Portugalcům a černochům, ačkoliv byl úplně odříznut od vlasti. Samozřejmě, že by nikdy nemohl vykonat tak slavný čin, trvající čtyři roky, kdyby schopnosti jeho i jeho

1 Trypanozomy (Trypanosomatida) je řád významných parazitických prvoků z třídy bičivky, kmene Euglenozoa a říše Excavata. Jejich hostiteli mohou být obratlovci včetně člověka, hmyz i rostliny; pozn. překl.

jednotek nebyly tak dobré, že je zbytečná jakákoliv chvála, a kdyby mu věrnost černého obyvatelstva neumožňovala provádět neustálé přesuny a ústupy tak, že se nemusel obávat zrady. Důvěra domorodců vůči těmto bílým mužům se dá vysvětlit pouze třicetiletou správou plnou moudrosti, spravedlnosti a lidskosti.

Vděk, který Německo sklidilo za svou průkopnickou civilizační práci s africkými národy, spočívá v tom, že se jako jediná evropská velmoc i navzdory neslýchanému prostorovému omezení kvůli pokrytí nejnutnější surovinové poptávky musí obracet na jiné velmoci.

Co to znamená, si vysvětlíme na několika číslech. Anglie ze světové produkce surovin vlastní 65 % kaučuku, 20 % mědi, 38 % olova, 27 % zinku, 43 % cínu, 87 % niklu, 49 % vlny a 18 % bavlny. Holandsko vlastní 31 % světové produkce kaučuku. Tyto země za své vedoucí postavení v tomto ohledu samozřejmě vděčí koloniím. Vzhledem k poválečné tendenci k autarkii se kolonie čím dál pevněji a těsněji vážou na mateřskou zemi. Takže podíl britských dominií, kolonií a chráněných území na dovozu do Anglie za posledních dvanáct let stoupl přibližně z 31 % asi na 42 % a na vývozu ze 41 % na 49 %. Ve Francii za posledních deset let stoupl dovoz asi z 10 % na zhruba 26 % a odpovídajícím způsobem vývoz ze 14 % na 32 %. Stačí si jen vybavit konferenci Britské říše v Ottawě roku 1931 a koloniální konferenci francouzských guvernérů roku 1935, abychom mohli předpovědět vývoj vazeb mezi mateřskou zemí a koloniemi v budoucnosti. Moderní impéria vytvářejí rozsáhlá jednotná obrovská území na cizích kontinentech.

Koloniální problém netvoří jen samotná otázka získávání surovin a odbytu ostatního zboží, neboli jinými slovy otázka běžného obchodu. Anglický návrh na otevření

přístupu k surovinám nejde k jádru věci. Roli hraje také vlastní měna, protože bez ní přístup k surovinám nepředstavuje žádné skutečné zlepšení v nyní panujícím nerovném rozdělení valutových rezerv a deviz ve světě. Kdyby stát v situaci, jako je Německo, musel v rámci provádění politiky otevřených dveří nakupovat zboží v měně příslušných kolonií, tak je celé to takzvané zvýhodnění chimérou a nemá sebemenší cenu.

Prezident Říšské banky dr. Schacht tedy měl naprostou pravdu, když pro takzvané surovinové kolonie formuloval tři závazné předpoklady: vlastní měna, vlastní správa a vlastní policejní správa.

Problém je ve stejně velké míře hospodářského jako politického a morálního rázu. Kolonie také znamenají vysokou školu pro elitu národa. V Německu neexistuje nikdo, kdo by zamýšlel využívat kolonie jako země pro usazování mas vystěhovalců. O vystěhovalectví lze hovořit jen v nepatrném měřítku. Na druhou stranu jsou kolonie odnepaměti vysokou školou praktického vzdělávání schopných, světa znalých mužů z řad vyšších úředníků, inženýrů, techniků, obchodníků a zemědělců.

Takovýchto úvah se týkají také stanovy Společnosti národů ohledně mandátů. Jistě, článek 22 stanov Společnosti národů nazývá „blaho a rozvoj" koloniálních národů „posvátným úkolem civilizace". Nejlepší cestou k tomu je prý „předání kurately nad těmito národy pokročilým zemím, jež jsou na základě svých pomocných prostředků, zkušeností nebo geografické polohy schopny a ochotny na sebe takovou odpovědnost převzít". Pokud tato krásná myšlenka nemá zůstat pouze jalovým tlachám, musí být do kruhu mandátních států přibráno také Německo.

Není těžké najít důvody mimořádného napětí, které nyní panuje v Evropě, jež se projevuje horečnatým zbrojením velmocí a hrozícím, na mnoha místech panujícím neklidem, jenž už ve Španělsku propukl v jasné plameny.

Mír v Evropě a tím i světový mír je ohrožován především třemi stálými nepoměry; bez nadsázky lze tvrdit, že klidné a normální časy na našem kontinentu budou nemyslitelné, dokud se neodstraní z politického horizontu. Ona tři ohniska trvalého ohrožení míru jsou: prostorová nouze německého národa; nepřirozené hranice v Evropě, stvořené ve Versailles; a světová revoluce, o níž usiluje sovětské Rusko.

V této knize bylo předloženo několik důkazů zoufalých pokusů Německa o maximální využití a vylepšování jemu vymezené části zemského povrchu.

Stejně nerozumné jako rozdělení země mezi velké národy je také rozdělení světových zásob zlata. Čím je nějaká země bohatší na přírodní produkty a čím menší je její závislost na dovozu surovin z cizích zemí, tím větší je množství zlata, které vlastní. Proto zlato u západních mocností a v Americe leží nevyužité pod vojenskou ostrahou za elektrickými palisádami, chráněno pancéřovými vozy a kulomety jako v pevnosti. Pod sklepními klenbami zlato lidem nepřináší o nic větší užitek, než když ještě spočívalo v horách a říčních korytech.

Ve středních a východních částech Evropy žije mozaika různých národů. Protože mezi nimi nemůže panovat právo na sebeurčení, musí být jako staré Rakousko-Uhersko sjednoceny ve větších složených státních útvarech, jako je tomu ve Švýcarsku nebo Belgii.

Ve skutečnosti nám mapa moderní Evropy nabízí úplně jiný obrázek. Největší znásilnění si mírem z Trianonu

vytrpěly 11,3 miliony Maďarů, kteří obývají Panonskou nížinu a její okraj, z nichž bylo 3,5 milionů vytrženo ze svého národního společenství a rozděleno mezi sousední státy. K odtrženým částem patří také města, jež ve starých maďarských dějinách hrála velkolepou roli a jež jsou drahá všem Maďarům, mimo jiné staré korunovační město Prešpurk[2], které nyní, stejně jako velká část ostřihomského biskupství, patří Československu. Samotné biskupské město Ostřihom naopak patří Maďarsku a hranice vede bezprostředně naproti městu podél břehu Dunaje. Temešvár, taktéž prastaré kulturní centrum, byl darován Rumunsku.

Takovéto znásilnění hrdého a svobodymilovného národa nemůže přetrvat, tím spíš, když s ním noví vládci nezacházejí moudře a svědomitě. V tomto případě bylo do země zaseto dračí sémě; z něj vyklíčí iredenta[3], ohnisko neustálé nespokojenosti, kvasící nálada národa vyčkávající pouze na svou příležitost.

V téže situaci se nachází 3,5 milionů sudetských Němců v Čechách, kteří jsou pány země krok za krokem zaháněni zpět. Před válkou náleželi ke kapitálově nejsilnějším vrstvám obyvatelstva. Ze 6,7 milionů obyvatel Čech v roce 1911 zaplatilo 2,5 milionů Němců 5,7 milionů korun daní z příjmů. Nyní se Němci kvůli takzvané pozemkové reformě nacházejí na cestě k proletarizaci. S týmiž problémy se potýkají ve školských a jazykových otázkách. V říjnu 1935 na německých územích připadalo na 1 000 lidí 81 nezaměstnaných, zatímco v českých 30. Jeden okřídlený citát hovoří o „200 000 sudetoněmeckých dělníků navíc".

2 Dnešní Bratislava; pozn. překl.

3 Snaha o sjednocení národní menšiny s příslušným národním státem; pozn. překl.

Držení 6,5 milionů Němců v Rakousku mimo Německou říši je taktéž stav, který vyvolává trvalou nervozitu a v žádném případě neslouží klidu a míru v Evropě.

Vrcholem hlouposti však bylo, když se Polákům vytvořil přístup k moři přes prastaré německé země. Existuje důvod k naději, že moudří a prozíraví muži v Německu a Polsku tento naprosto neudržitelný stav vyřeší mírovou cestou. Ve státech skládajících se z různých národností mohou vznikat třenice, jež mohou každý den vést k válce. O to důležitější je, aby odpovědní státníci zacházeli s menšinami spravedlivě a loajálně.

Třetí neustálé nebezpečí spočívá v ruské propagandě, jejímž cílem je připravit cestu rudé světové revoluci rozbíjením sociálního pořádku v cizích zemích. Pokud by se realizace zásad bolševismu držela v rámci hranic Ruska, pak by to byla vnitřní ruská záležitost, jež by se žádného jiného národa netýkala. Člověk by Rusům dokonce mohl být vděčný za to, že se odvážili pustit do experimentu a tím světu ukázali, kam vede.

Rusové se ovšem nespokojí pouze se svou vlastní říší. Roztahují svou politickou aktivitu po celé Zemi a usilují o rozšíření diktatury proletariátu mezi všechny ostatní národy. Nejočividnější výsledek činnosti Kominterny neboli Třetí internacionály vidíme ve Španělsku.

Od doby, co moderní Rusko získalo pevnou formu, bylo jednou z ústředních myšlenek německé politiky udržovat s touto obrovskou říší přátelství. Toho času německé vedení zastává názor, že opětovnému přátelskému poměru k Rusku nebude stát v cestě žádná překážka tehdy, až se Moskva vzdá myšlenky světové revoluce.

Nezřídka lze zaslechnout řeči o určitých evidentních podobnostech mezi nacionálním socialismem a bolševis-

mem. U obou je nejvyšší moc koncentrována v rukách ocelově tvrdé diktátorské autority, oba pracují se čtyřletými nebo pětiletými plány, oba podporují vědy, jež mají vnitřní, národohospodářský význam, a oba svou existenci zajišťují velmi silnými ochrannými opatřeními. Rozdíly jsou ovšem větší a mají zásadní dopad. Ruská revoluce stála život miliony lidí vládnoucích a majetných tříd, zatímco ta německá byla provedena bez násilí a krveprolití. Ruskému vedení je blaho mas, přinejmenším rolníků, lhostejné, to německé pečuje o celý národ a zvlášť se ujímá těch nejpotřebnějších. Ruská propaganda zasahuje celý svět, zatímco německá se omezuje na vlastní zemi a národ. Na rozdíl od německého vedení je to ruské zapřisáhlým nepřítelem všeho, čemu se říká náboženství. Ten, kdo cestoval po Rusku i Německu, měl na každém kroku příležitost vnímat ohromné rozdíly ve všech detailech: v zařízeních pro blaho lidu, praktických akcích, pořádku, bezpečnosti, čistotě – ve všem.

Dokud budou tyto tři důvody vyvolávat neustálý neklid a trvalé rozmíšky, není v Evropě opravdový mír myslitelný. Je možné, že se nepřirozené hranice při smířlivém a ohleduplném jednání podaří udržet mnoho let, a je možné, že Rusy jejich zahraniční propaganda unaví. Ovšem o první otázce, nedostatku prostoru pro fyzický a psychický rozvoj německého národa, lze s matematickou jistotou předpovídat, že – pokud se nepodnikne žádná náprava – musí vést k evropské válce. Ani jeden Němec si válku nepřeje, nikdo na ni nemyslí, všichni nenávidí takové myšlenky, jejichž uskutečnění by zbořilo vše, co se teď ve Třetí říši úsilím a prací vybudovalo. Německý národ je ovšem stísněn na příliš těsném prostoru a roste do síly, hrdosti i počtu. Přijde den, kdy bude dosažena hranice možného, kdy žádné palisády neodolají tlaku, kdy náhle vypukne válka jako

přírodní katastrofa, zemětřesení, katastrofální bouře. Přijde proti vůli všech – bojovat proti přírodní síle nemá smysl. Přijde tak jistě, jako když exploduje přetopený parní kotel se zavřenými bezpečnostními ventily. Předejít takové explozi je největší a nejušlechtilejší povinnost evropského státnictví.

Francie a Německo

Fluctuat nec mergitur.[1]

1 „Zmítá se, ale nepotápí." Volební slogan města Paříž; znak znázorňuje loď mezi vlnami; pozn. překl.

Rozpor mezi Francií a Německem je starého původu. César před 2000 lety ve svých komentářích o Galské válce napsal: „Galové kdysi Germány převyšovali v udatnosti, bez zvláštních příčin je zatahovali do války a vysílali kolonie na druhý břeh Rýna, protože trpěli přelidněním a nedostatkem orné půdy… Pozvolna se ocitli v postavení, kdy museli hrát roli slabšího; poté, co byli poraženi v několika polních bitvách, se už ani neodvažují srovnávat s Germány v chrabrosti."

Francouzi a Němci měli od uzavření Verdunské smlouvy v roce 843 společné hranice. Byli sousedy dlouhých jedenáct století a jsou jimi i dnes. Oba vzájemně tak odlišné národy – jeden milován a obdivován, na druhý celý svět hledí se strachem, závistí a nevraživostí – jsou osudem určeny k tomu žít vedle sebe. Jejich osudem také je buď společně žít v míru, nebo zahynout ve zničující válce.

Francie a Německo, oba nejsilnější státy pevniny, jsou základní pilíře, na nichž spočívá budoucnost Evropy. Pokud budou Němci a Francouzi žít v nepřátelství, nemůže být odstraněna žádná z příčin neklidu. Mír v Evropě není bez přátelství a shody mezi Francií a Německem myslitelný. Na tomto přátelství spočívá budoucnost celého světa a pokračování kultury Abendlandu.

Po zkušenostech, které Francouzi získali v německo-francouzské válce a za světové války, je celkem přirozené,

že na vojenskou zdatnost a sílu německých zbraní pohlížejí s respektem. Vědí, že by Němce v roce 1918 nedokázali porazit sami. Proto je třeba chápat jejich myšlenkové pochody, na jejichž základu do budoucna hledí s neklidem. Domnívají se, že by jejich situace v nové válce bez spojenců byla více než obtížná. A přece v Evropě neexistuje žádný národ, jenž by s klidnou myslí mohl sledovat, jak je osamocená Francie byla utiskována přesilou. Pevné velmocenské postavení Francie je pro politickou rovnováhu v Evropě bezpodmínečně nutné. Kultura Abendlandu je bez svého francouzského prvku nemyslitelná. Za mnoho svých největších pokladů vděčí Francii. Francouzi dosáhli nezměrných výdobytků v obohacování vědy a umění. Národ, který světu daroval Pasteura, si zaslouží vděk celého světa; takový národ nesmí přijít k úhoně. Z Francie pochází blahodárná záře vkusu a ducha, jež oživuje obraz kultury Abendlandu a kterou všichni milujeme.

Národ, který hrál tak zářnou roli ve světových dějinách a jehož vlastní dějiny jsou tak bohaté na velké hrdinské činy a skvělou udatnost, má určitě budoucnost, jež je hodna jeho minulosti. Při návštěvě Napoleonova hrobu má člověk ještě dnes pocit, jako by slyšel ozvěny jásotu francouzských jednotek pod vítěznými prapory a zlatými orlicemi.

Když pomyslím na svůj vlastní pracovní obor, objevitelskou geografii: jak často jsem v srdci Asie míjel francouzské cesty a vstupoval do krajin, kam přede mnou pronikli pouze Francouzi! Jak bych je nemohl obdivovat, muže jako Huca a Gabeta, Armanda Davida, Gabriela Bonvalota a Prince Orléanského, Dutreuila de Rhinse, Ferdinanda Grenarda, Charlese Eudese Bonina, Paula Pelliota, nemluvě o francouzských jezuitech ve službě mandžuských císařů, kteří geografii jako první dali spolehlivé mapy Číny

a Tibetu – tuto celou armádu odvážných a smělých pionýrů a badatelů, kteří ozdobili trikolóru nepomíjejícími vavříny! Totéž platí i pro všechny ostatní vědy a oblasti umění.

Pamětliv minulosti může člověk pouze s nostalgií a politováním vnímat psychózu strachu, ve které tento velký a ušlechtilý národ žije od roku 1919 v očekávání náhlého útoku ze strany Německa. Už jsem popsal, jaké dojmy jsem získal o náladách německého národa vůči Francii. Nikdo o válce nechce nic slyšet. Nic nemůže stát v příkřejším rozporu s ideálem nacionálního socialismu než válka, která by zbořila a zkazila všechno, co námahou a prací vybudovaly legie nové doby.

Ohledně postoje německého vedení jsem získal dojem, že se shoduje s moudrou politikou Bismarcka po roce 1871. Tento velký státník se vyhýbal všemu, co by mohlo poškozovat poraženého souseda. Prováděl politiku usmíření. Podporoval získání Tuniska Francií a „upřímně si přál", aby usilovala o úspěchy ve středozemní pánvi, svém přirozeném areálu. Na konferenci o Maroku v Madridu v létě 1880 šel ruku v ruce s Francií, která vzhledem ke své sousední alžírské kolonii měla v Maroku oprávněné zájmy.

Nejen z německých akt (Velká politika), nýbrž také z prvních částí *Documents Diplomatique français 1871 á 1914* si lze učinit obrázek o Bismarckově vstřícném postoji vůči Francii.

Koncem března 1885 byl Clemenceauem svržen Ferry, protože prováděl „pruskou" politiku a byl obviňován z toho, že pro kolonie zapomněl na Alsasko-Lotrinsko. Dohoda mezi Francií a Německem se proto propadla do bouřlivého víru znovuobjevené nenávisti. Jako exponent tohoto směru vystupoval Boulanger.

Skutečnost, že přes to všechno tvořila jádro a kořen zahraniční politiky velkého kancléře politika usmíření,

dokazují výroky, které učinil uprostřed hrozícího nebezpečí války v roce 1887. 25. února toho roku napsal německému velvyslanci v Petrohradu von Schweinitzovi: „Nemáme naprosto žádnou potřebu napadnout Francii; k d y b y c h o m ale po útoku Francie na nás měli zvítězit, tak se pan von Giers mýlí, pokud předpokládá, že nemáme stejný zájem na udržení velmocenského postavení Francie jako Rusko. Další existence Francie jako velmoci je p r o n á s stejně silně potřebná jako u každé jiné velmoci… Ruská domněnka, že si přejeme natrvalo zničit velmocenské postavení Francie, je tedy krátkozraká; my Francii v politických konstelacích za určitých okolností potřebujeme dokonce víc, než se Rusko domnívá, že Francii potřebuje samo. Pokud bychom byli napadeni Francií a zvítězili, tak bychom nevěřili v možnost, že národ čtyřiceti milionů Evropanů s takovým nadáním a sebevědomím, jako jsou Francouzi, můžeme zničit… Pokud ale Francie zůstane silnou nebo po krátkém zotavení opět zesílí tak, že neustále budeme muset počítat s jejím sousedstvím, tak by se v další válce, pokud bychom zvítězili, doporučovalo ohleduplné zacházení, stejně jako vůči Rakousku v roce 1866.“ (Velká politika, VI., s. 177f.) Stejnou myšlenku, ač ve větším rozsahu, vyslovil Bismarck ve svém velkém projevu v Říšském sněmu 6. února 1888.

Mnoho dalších dopisů a výroků Bismarcka o vztahu k Francii lze najít v knize „Velká politika evropských kabinetů 1871-1914“, jejíchž šest rozsáhlých svazků přede mnou leží. Uvedené citáty ovšem stačí. Náladu, jež z nich čiší, jsem nalezl i u státníků Třetí říše: upřímné přání, aby mezi Francií a Německem panoval klid a mír.

To, že Francie vyžaduje garance jistoty před německým napadením, je vcelku pochopitelné a oprávněné. J e d n o u

garancí, jež by rozhodně byla jistější a levnější než požadované pokračující zbrojení, by bylo obětování velmi malé části jejího ohromného koloniálního území, totiž bývalých německých držav Kamerun a Togo.

Francouzská koloniální říše zahrnuje 11 000 000 kilometrů čtverečních. Z toho činí Kamerun 439 000 a Togo 52 000 kilometrů čtverečních neboli 1/22 celku. Bylo by činem rytířskosti a moudrosti Francie, kdyby obě mandátní území poskytla Společnosti národů. Jejím prostřednictvím by pak měla být jako mandát předána Německu. Tím by nastalo uvolnění poměru mezi Francií a Německem i mezi Německem a Společností národů. Pročistila by se politická atmosféra a nastoupila by na poklidnější cestu. Velká Británie by pravděpodobně následovala příkladu Francie a zřekla by se části své nezměrné koloniální říše, a sice dřívějších německých držav v Africe. Německo by našlo pole působnosti mimo své hranice, otevřely by se bezpečnostní ventily a veškeré nebezpečí německé exploze by bylo do delší budoucnosti zažehnáno.

Aby se dosáhlo takového cíle, po němž všichni touží, je třeba jiných věcí než konferencí, prohlášení, návrhů, parlamentních programů a projevů na banketech, nevymýtitelné směsice prázdných slov – jsou potřeba činy, skutečnost s vnitřní hodnotou a významné oběti pro blaho celého lidstva. Státník, Francouz nebo Angličan, který učiní první krok a stane se tak vůdcem světového míru, si zaslouží nesmazatelnou vděčnost všech národů Země.

Máme na vybranou mezi zajištěným mírem cestou malých obětí – a zničující válkou nesmírných obětí na krvi i majetku.

Paul Valéry z francouzské akademie se o hrozící světové válce vyjádřil následovně:

„Nikdo by se neměl domnívat, že nová válka zlepší osud lidského pokolení.

A přesto to vypadá tak, jako by poslední zkušenosti pořád nestačily. Někteří vkládají naděje do opakování krveprolití. Myslí si, že ještě není dost trápení a zklamání, není dost pustošení a slz; že je ještě málo mrzáků, slepců, vdov a sirotků. Zdá se, jako by problémy míru nechaly upadat do polospánku ohavnosti války, na jejíž hrůzné obrazy se občas zapomíná.

Jaká to divná doba! Nebo spíše jaké to podivné duše, jež jsou zodpovědné za takové myšlenky… Při plném vědomí, s naprostou zřetelností, naplněni děsivými vzpomínkami, vedle nesčetných hrobů, před laboratořemi, v nichž se s takovou vášní zápasí o vyřešení záhad tuberkulózy a rakoviny – pořád existují lidé, kteří mohou myslet na hrátky se smrtí…“

Zítra – pěnící kůň se hroutí k zemi.
Zítra – barvami vítězů sálají Moskvy plameny.
V noci kol dokola nebesa krvavě rudá.
Na bojišti tvá moderní vojska.
Zítra – Waterloo a mořská skaliska!
Zítra – hrobu chřtán se otvírá!

Victor Hugo

Velká Británie a Německo

Ó krásný osude – jak nádherné je naše dědictví!
(Poklekni, národe, bázeň nechť jásot utlumí!)
Náš Bůh, silný pán,
vytvořil z moře pevninu nám,
abychom šli světem, po stezce, již pro nás postavil!

Kipling, „A song of the English"

Na jaře 1911 jsem měl příležitost být svědkem grandiózních příprav korunovace krále Jiřího V. Nyní, o 26 let později, se celý anglický svět opět chystá na korunovační slavnosti, na podívanou, jež zlomí všechny rekordy dějin a má překonat největší pýchu Říma císařské doby, dvora Velkého Mogula a nádheru při korunovaci Napoleona.

Opět se shromažďují muži, kteří vedou největší říši, co kdy na světě existovala, pod říšskou standartou se lvy Anglie, Skotska a Walesu ve třech polích a harfou Irska ve čtvrtém, pod vlajkou Unie, pod praporem Kanady, jenž je ještě zdoben francouzskými liliemi, Austrálie s jižním křížem, Nového Zélandu, Jižní Afriky a Indie s indickou hvězdou. Před královským procesím ponesou angličtí Pairs říšské klenoty, meč, žezlo, zlaté královské jablko a zlaté ostruhy. Klenbami westminsterského opatství zaburácejí silné tóny korunovační hymny od Händela, zatímco sám německý skladatel odpočívá v hrobce ctihodné katedrály po boku Newtona, Darwina, Dickense, Livingstona a dalších velkých Angličanů.

Král nastoupí na dubový trůn své mocné říše, trůn vyvýšený nad kamenem ze Scone, kde jsou od dob Eduarda I. šest staletí korunováni angličtí králové. V okamžiku, kdy mu bude nasazena koruna, zahřmí děla ve všech zemích, nad nimiž vlaje anglický prapor, a na všech lodích, jež plují

po mořích pod anglickou vlajkou. Burácející vlna zvonící rudy se rozhučí po celé zeměkouli, když zvony v britských kostelích v Kanadě, na Bermudských ostrovech, Guyaně, na Falklandských ostrovech, Novém Zélandu, jižních Tichomořských ostrovech, v Austrálii, na Nové Guineji, v Borneu, Malace[1], Indii, Ceylonu, Barmě, v afrických državách a na Svaté Heleně budou oznamovat, že na trůn Velké Británie usedl král. Pokud obyvatelé Marsu v umění ovládat vlny v éteru pokročili dál než my, tak zřejmě náhle zaslechnou vycházet ze Země do nekonečného prostoru silný hlahol – tón, jenž bude kovovým jazykem oznamovat, že dědický podíl Britů na Zemi stále pevně stojí ve své velkoleposti a slávě.

A v korunovační večer vzplanou ohnivá znamení z Duncansbay-Head, nejsevernějšího bodu Skotska, až po nejkrajnější cíp Cornwallu, který vyčnívá daleko do moře.

Tato gigantická korunovační oslava má symbolický význam impozantního rozměru. Anglie je jak evropskou, tak i světovou velmocí. Je mostem mezi Evropou a ostatním světem, reprezentantem bílé rasy mezi barevnými. To je odpovědnost, již Anglie královsky nesla po celá staletí. Není to pouze král Velké Británie, kdo je korunován, ale je to též panovník největšího impéria Země, říše, nad kterou slunce nezapadá, říše, jež se rozprostírá na pěti kontinentech a jejíž poddaní patří ke všem národům, rasám a náboženstvím od Eskymáků v Kanadě až po Maury na Novém Zélandu, od afrických černochů až po Hindy a mohamedány v Indii a nesčetné další národy a kmeny.

1 Malaka – jeden ze států Malajsie, historický název Malajského poloostrova; pozn. překl.

Právě v době, kdy svět zastiňují temné mraky, by všichni britští poddaní měli být pamětlivi své příslušnosti a povinné věrnosti společnému pánu a králi.

Bože našich otců, odedávna známý,
Ty, záštito našich dávných bojovníků,
dals ze své silné ruky
moc nám na severu i jihu –
Nechť nám tvé světlo nadále září:
Nezapomeňte – nezapomeňte!

Díky své naprosto výjimečné poloze na několika ostrovech před západním pobřežím Evropy se Angličané brzy naučili ovládat moře. Muži takových jmen jako sir Francis Drake a kapitán James Cook proplachtili všechna moře světa, objevili nové země, darovali ostrovy a přímořské oblasti anglické koruně, dováželi domů bohatství, zpřístupnili nové obchodní cesty a neustále poskytovali smělým průkopníkům nové výchozí body pro dobyvačné výpravy do nitra neznámých zemí. Ještě ve viktoriánské době byla velikost britské říše taková, že by na mapě světa stačilo vyznačit všechny ty ostrohy, ostrovy, zálivy, pobřeží, hory, jezera, řeky a města, nesoucí jméno bohyně vítězství a královny, abychom získali jasný obrázek o její geografické rozloze.

A přesto bylo toto obrovské impérium pouze j e d n o u ze šesti velmocí a jednadvaceti států, jež musely čtyři roky napínat síly až do krajnosti, aby donutily Německo klesnout na kolena.

Při vypuknutí světové války byla německá koloniální říše ve srovnání s anglickou naprosto bezvýznamná. Ve staletích objevných cest, kdy ostatní mocnosti dobýváním na

cizích kontinentech pokládaly základy svých koloniálních říší a svého velmocenského postavení, Němci účast v tomto zápolení zanedbali a místo toho se mezi sebou dohadovali kvůli konfesním a dogmatickým otázkám. Sami se doma oslabovali, zatímco ostatní rozšiřováním svého vlivu na Zemi získávali na síle. Němci kolonizovali pouze území východně od Labe. Expanze ve stupních zeměpisné šířky zemi sice zvětší, ale ta tím nezbohatne. V naší době, kdy zemědělství a národní hospodářství neustále poptávají produkty a suroviny ze všech oblastí, má nesmírný význam zvětšování v podélném směru. Právě v tomto ohledu Němci dřívějších dob promeškali správný okamžik; proto nyní jejich potomci stojí s prázdnýma rukama a jsou pro nepříznivých poměrů nuceni změnit svou zem v autarkii, izolovanou zemi bez vztahu s vnějším světem.

V době císaře Viléma I. se v Německu probudilo uvědomění jejich zaostalosti a pokoušeli se ho dohnat, ačkoliv nejlepší sousta s nejbohatšími nalezišti surovin již byla sebrána. Území, která Německo ještě mohlo získat, byla ztracena mírem z Versailles. Z hlediska zemědělství a národního hospodářství je dnešní Německo ve srovnání s ostatními velmocemi mrzákem.

Také z psychologické stránky existuje nesmírně velký rozdíl mezi světovou situací Anglie a Německa. Anglická mládež se rozptyluje jako úředníci, vojáci a obchodníci po všech částech britského impéria. Po dlouhých letech se vrací zpět do vlasti s bohatými zkušenostmi a rozšířenými obzory. Angličané jsou proto doma všude na světě a z téhož důvodu má jejich politický úsudek tak vysokou úroveň.

Naproti tomu německá mládež musí zůstávat v zemi a jednostranně se vyvíjet v hospodářské a duchovní autarkii. Pro budoucnost Německa je životní otázkou, aby jeho

mládež dostala příležitost pracovat několik let v německých koloniích. Také z tohoto hlediska má navrácení starých německých kolonií tak velký význam nejen pro Německo, nýbrž pro celý svět. Až Německo dostane zpět své kolonie, bude na celou řadu let intenzivně zaměstnáno tím, že je bude rozvíjet, zvyšovat jejich produkci a využívat možnosti, jež kolonie poskytují k výchově mládeže, takže by to znamenalo přínos k zajištění světového míru.

Tropické a subtropické oblasti, v nichž leží dřívější německé kolonie, byly pokládány za málo vhodné pro evropskou kolonizaci. Nyní, zvláště když německý lékařský výzkum učinil tak velkolepé pokroky v oblasti tropických věd, už neexistují žádné překážky pro život Evropanů v těchto horkých zemích, jejichž cena proto rok od roku roste.

Velvyslanec von Ribbentrop v jednom projevu v Lipsku 1. března 1937 prohlásil, že v našem dnešním světě už není déle možné, aby některé země oplývaly mlékem a medem, zatímco jiné musí bojovat o své existenční minimum. „Německo v žádném případě nechce provádět imperialistickou koloniální politiku a budovat ze svých kolonií strategické opěrné body. Smlouva o flotilách, uzavřená mezi Německem a Anglií, je jednoznačným důkazem proti takovýmto tvrzením."

Po této přednášce a poté, co říšský kancléř Hitler vyjádřil ochotu k leteckému paktu, by už mezi Anglií a Německem neměly existovat zájmové protiklady.

Anglie zpočátku neměla pro populační politiku Třetí říše žádné porozumění. Ale od doby, co sir William Beveridge ukázal, že vlastní vyhlídky Anglie jsou v tomto ohledu do budoucna kritické a že, kdyby měly nyní existující poměry setrvat, bude mít Anglie za 200 let pouze 5 milionů obyvatel, byla německé populační politice věnována pozornost

a nyní následují její vzor. Více politiků požaduje změnu daňové politiky, protože Anglie potřebuje jak v domovině, tak i v koloniích, dominiích a chráněných oblastech lidi. Times koncem září 1936 v několika článcích tvrdily, že je třeba zamezit poklesu porodnosti, protože jinak je ve hře postavení Anglie jako světové velmoci. Konzervativní člen parlamentu Cartland 11. února 1937 hovořil o nebezpečí, jež ohrožuje Anglii, a člen Dolní sněmovny Sandys navrhoval manželské půjčky a daňové úlevy pro ženaté a vdané. Anglie má tedy stejné starosti s obyvatelstvem jako Německo a oba tyto velké a mocné národy si mohou při hledání praktických hojivých prostředků proti neduhům vzájemně pomáhat.

Ohledně rozdělení koloniálních území je Francie stejně jako Anglie přesycena; obě země na cizích kontinentech vlastní víc půdy, než potřebují a dokážou využít. Německo nemá nic. Pokud Německo získá volnost pohybu v podélném směru, skončí rozpínání do šíře a tím tlak na francouzskou východní hranici.

Pokud se západní mocnosti budou s nesmiřitelnou tvrdošíjností zdráhat vrátit Německu jeho dřívější africké kolonie – co se pak stane?

Člověk nemusí být jasnovidec, aby na to odpověděl. Skutečně zevrubná znalost pokroku a vývoje Třetí říše a přesvědčení, že její národ každým dnem získává na síle, naprosto postačuje k pochopení, že pak bude nová válka naprosto nevyhnutelná.

Generál Ludendorff ve své knize „Totální válka" z roku 1935 o takové válce píše: „Nadcházející válka bude na národ klást zcela jiné požadavky v připravenosti duševních, fyzických i materiálních sil k vedení války, než tomu bylo u války světové."

Lord Fisher v roce 1917 napsal (Recors, s. 231): „Pátrám na temném horizontu po slabém záblesku konce války. Ani stopa po jiskřičce! Co se týče Němců, lze, opíraje se o jednu nevyvratitelnou autoritu, tvrdit, že Německo stačí na sedmiletou válku! Můžeme to říci i o nás? Doposud jsme bohužel neměli žádného Nelsona, žádného Napoleona…“

Měl bezpochyby pravdu, protože mohl stejně málo jako kdokoli jiný vědět, že německé armádě nakonec zasadí smrtelnou ránu rozkladné elementy za vlastními frontami. Pokud by obstály duševní a psychické síly, o nichž Ludendorff hovoří, tak by lord Fisher se svými sedmi roky zřejmě měl pravdu. A co by se pak, po roce 1918, mohlo udát ve Francii a Anglii? Lord Fisher pochyboval o tom, že by jeho země stačila na sedmiletou válku.

Co se po všech náznacích zdá být jisté, je to, že slabá a vrtkavá politika, jež byla v posledních měsících války vedena nedostačujícími říšskými kancléři Německa, se podruhé nebude opakovat. Pokud by vůbec měly být patrné nějaké pokusy o rozklad a vojenskou vzpouru v zázemí, tak budou s bezohlednou tvrdostí rozdrceny. Při výchově, kterou nyní prodělává celý národ, ovšem nelze uvěřit, že by se o to vůbec někdo pokoušel.

Proto je pravděpodobné, že se Německo v nové válce prokáže jako silnější než v letech 1914-18. Jako světová válka ohledně vývoje válečného materiálu, výzbroje a počtu padlých překonala německo-francouzskou válku z let 1870/71, překoná příští válka válku světovou. Dojde k tomu, co Ludendorff nazývá „totální válkou“, a sice tak, že vše, co žije a dýchá, bude schváceno jedovatými plyny a ze vzkvétajících velkoměst nezbude kámen na kameni. V takové vyhlazující a zničující válce zanikne kultura Abendlandu.

Evropské sutiny a roztrhané zbytky krvácejícího obyvatelstva pak propadnou ruské kultuře.

Pokud je národ, který neustále roste na síle, ctižádosti i sebedůvěře, ostatními velmocemi nucen žít v rámci příliš těsných hranic na existenčním minimu, jednou musí přijít okamžik, kdy se protrhnou všechny hráze a navzdory všem přáním a proti vůli lidí nenadále vypukne válka.

Myšlenka na novou válku budí hrůzu a odpor. Po důkladných studiích a zkušenostech, jež byly učiněny za světové války, se lidé za posledních dvacet let naučili vyvinout pekelné stroje válečné techniky k netušené, fantastické dokonalosti. Vše, co lidská dovednost a píle vybudovaly za tisíc let, se promění v prach a popel, a rány rozdané ve světové válce, které se právě pomalu začaly hojit, budou znovu rozervány. Každá z obou bojujících skupin velmocí má pouze jeden cíl: zničení protivníka – a to se podaří oběma. Při totálním měření sil nikdo nic nezíská, a obě strany přijdou v lidech i statcích o to nejlepší, co mají. Německo v srdci Evropy přestane sloužit jako vlnolam proti povodni z východu. Francie už nebude plnit roli udržování rovnováhy na kontinentu. Velká Británie, jejíž mistrovsky zkonstruovaná a osvědčená organizace státní struktury dala celé Zemi sílu a stabilitu – srovnatelnou s ocelovou kostrou v mrakodrapu z betonu – se zřítí a rozbije. Jestliže ve světové válce padlo dvanáct milionů vojáků, v příští velké válce se tento počet pravděpodobně nezastaví u sta milionů mužů, žen a dětí, a z mužů na obou stranách obvykle padnou ti nejlepší.

Flotily klesají loď za lodí,
světlo dohasíná na břehu a na mysu.
Co včera bylo pýchy znamením,

se náhle hroutí do hrobu časů!
Pane, nesuď nás:
Nezapomeňte – nezapomeňte!

Kipling

Toto je jedna alternativa – tou druhou je, že budou Německu vráceny africké kolonie, které poctivě získalo a podvodem ztratilo, což by bylo jednání plné moudrosti a přejícnosti, jež by s sebou přineslo éru klidu a uvolnění.

Rozhodnutí je v rukou Velké Británie a Francie. Na obou těchto velmocích spočívá strašlivá odpovědnost. Dej Bůh, aby jejich vedoucí státníci učinili rozhodnutí, jež upevní světový mír, který si žádá celé lidstvo!

Epilog

Silné vlády jsou zárukou míru... V dnešní době už tolik nezáleží na tom, zda stát disponuje prostředky k vedení války, jako spíš na tom, zda je jeho vedení dostatečně silné k tomu jí zabránit.

Moltke

Lehce a rychle jsme prolétli nad dávnověkem Německa a jeho pozdějšími osudy. Téma podrobného přehledu jsme udělali z jeho současnosti, jež se ve svých událostech dnes a denně odehrává před našima očima.

Pokud se ohlédneme za tím, co se událo mezi roky 1914 až 1937, těžko bude přehnané tvrzení, že těchto 23 let představuje největší drama světových dějin od smrti Krista. Ve staletích před naším letopočtem se přes obyvatele Země zajisté přehnaly vichřice, které co do dramatické velikosti zdaleka překonaly ony převratné události, jejichž svědky jsme několik desetiletí. Stačí jen pomyslet na pád achaimenovského panství[1] po Alexandrově vojenském tažení do Indie nebo na zničení Kartága za Punských válek. Ale tragický osud naprosté záhuby, který postihl starou Persii a Kartágo, v katastrofě, která v podobě světové války zachvátila náš kontinent, nenacházíme. Nejen že Německo přežilo tvrdé útrapy, ale také mělo po jejich skončení v rezervě tolik fyzické síly a duchovní vitality, že bylo z historického hlediska v obdivuhodně krátké době schopno přervat všechny řetězy a povstat k nové moci a velikosti. Bude trvat jen pár let, než vytvoří střed, kolem něhož budou kroužit v chaosu se zmítající dráhy světové politiky.

1 Achaimenovská říše (neboli stará perská říše) vytvořená výboji Kýra Velikého (559–530 př. n. l.) a jeho syna Kambýsa (530–522 př. n.l.); pozn. překl.

Pokusili jsme se sledovat nové cesty, po nichž německý národ pod energickým a geniálním vedením Adolfa Hitlera směřuje k cíli, ležícímu v budoucnosti. Neboť tento německý národ má, na rozdíl od tolika jiných národů, skutečný cíl žití a bytí – zušlechťování lidí a zdokonalování zemského povrchu. K tomu účelu nasazuje celou svou fyzickou výkonnost, svou duchovní a morální sílu.

Jakkoliv Vůdci mohly připravit cestu i momentální nároky a síla okolností, Němci se právem cítí šťastni, že u něj v hodině nejvyšší nouze mohli najít ochranu. Tajemství jeho moci nad národem spočívá v jeho poctivosti, lásce k lidem, ohromné duševní síle a neoblomné vůli k míru. Lze na něj vztáhnout moudrá slova čínského filosofa Mencia[2], jenž roku 300 př. n. l. napsal: „Ten, kdo lidi násilím utiskuje, je neovládne v jejich srdcích, nýbrž pouze proto, že nestačí na jeho sílu. Ten, kdo si lidi podřídí duchovní silou, toho s jásotem uvítají ve svých srdcích a budou mu vskutku oddáni, stejně jako bylo sedmdesát následovníků oddaných mistru Konfuciovi."[3]

O minulosti a současnosti můžeme mít přehled, ale budoucnost je nám skryta. Můžeme se jen v pokoře sklonit před její přízračně úděsnou podobou. A opět nám na mysli tane báseň „Napoleon II." od Victora Huga, v níž autor nechává mladého orla poté, co dosáhl nejvyššího vrcholu lidské velikosti, s největším nadšením zvolat:

„Budoucnost, budoucnost, budoucnost mi patří!"

Ale hlas odpovídá:

„Ne, budoucnost nikomu nepatří!
Sire, budoucnost patří Bohu!

2 Mencius (371 př. n. l. – 289 př. n. l.) byl čínský filosof patřící mezi Konfuciovy žáky; pozn. překl.

3 Německý překlad profesora Richarda Wilhelma.

Pokaždé, když bijí hodiny,
říká vše vezdejší sbohem!
Budoucnost, budoucnost – tajemství!“

V posledních třech kapitolách této knihy jsem si dovolil na základě svých zkušeností z cizích zemí, trvajících přes půl století, a velmi zevrubných znalostí německého způsobu myšlení jak za války, tak i v míru, vyjádřit mou víru a přesvědčení o problému, kterým se nejvíce zabývají lidé naší doby, jejich myšlenky, modlitby a naděje.

Německý národ v naší době prodělává transformaci neuvěřitelného rozsahu. Národ 67 milionů lidí je v sebekázni a disciplíně vychováván v jedinou, skrz naskrz stejnorodou, jakoby z jednoho odlitku tvořenou masu, v organizaci pracující jako hodinový stroj, kde jsou všichni začleněni a nikdo nechybí, v národ, kde má každý muž, každá žena a každé dítě úkol a cíl, k němuž radostně směřují, a kde je neochvějnou vůlí každého jednotlivce být věrnou ozvěnou vůle geniálního a bystrozrakého Vůdce. Tak se vytváří vektor síly, jehož výsledek vždy neměně ukazuje na společný cíl. V Německu se proto žádná tělesná nebo duchovní síla nemine účinkem. Nevysilují se stranickými hádkami nebo vnitřními rozepřemi, vše působí dohromady ve prospěch výkonnosti a blahobytu celku.

Tak vzniká dvojitá fronta 67 milionů proti Západu i Východu, jež si nepřeje nic vznešenějšího než učinit vodítkem svého života a budoucnosti zásady Helmutha von Moltkeho. Starý polní maršál, jenž byl moudrým mužem, říká (Vybraná díla, Svazek III, s. 331 a 334):

„Ukážeme světu, že jsme se stali silným národem a zároveň zůstali národem mírumilovným, národem, jenž nepotřebuje válku, aby získal slávu, a který ji nechce, aby mohl

dobývat… Šťastné to časy, kdy už státy nebudou muset využívat největší část všech svých příjmů jen na zabezpečení své existence, kdy nejen vláda, ale také národy a politické strany nabudou přesvědčení, že i jedna úspěšná válečná výprava stojí víc, než vynáší, protože vykoupit materiální statky lidskými životy nemůže být výhra."

Jedinečný vzestup Německa z ponížení a roztříštěnosti k jednotě a síle trval pouhé čtyři roky. Další etapy bude dosaženo rychleji. V této knize jsem již při několika příležitostech vyzvedl a ještě naposledy připomenu, že národ, který denně sílí, který je krátkozrakou a nepřátelskou politikou nucen rozvíjet sebe i své zdroje v příliš těsném prostoru a kterému je bráněno v jeho morálně i historicky oprávněném úsilí po vlastnictví na cizích kontinentech, nakonec dosáhne bodu, kdy už neodolají žádné hráze a žádná pouta.

Pak propukne válka, kterou nikdo nechce a která se všem ošklivý, pak nastane hodina zničení Evropy.

Dejte rychle rostoucímu a tak těsně svázanému přebytku sil německého národa možnost vyústění do vnějšího světa a ustane, alespoň za nynější světové situace, neustále se stupňující tlak na hranice sousedů na západě i východě.

Pak bude naše k smrti znavená a vyčerpaná Země moci opět vydechnout a nebude muset pokračovat ve své záhadné, mlčenlivé cestě vesmírem jako gigantický hřbitov. Pak budou děti Země denně v klidu a míru orat svá pole a v noci spát v bezpečí pod vlídně se třpytícími hvězdami.

Literatura

BERBER, Fritz: Locarno. Eine Dokumentensammlung [Locarno. Sbírka dokumentů]. Berlin 1936.

BIALLAS, Hans, und Starcke, Gerhard: Leipzig, das Nürnberg der Deutschen Arbeitsfront [Lipsko, Norimberk Německé pracovní fronty]. München 1935.

BEOHM, Max Hildebert: Europa irredenta. Berlin 1923.

BUCHHEIT, Gert: Das Reichsehrenmal Tannenberg [Říšský památník Tannenberg]. München 1936.

BURGDÖRFER, Friedrich: Zurück zum Agrarstaat? [Zpět k agrárnímu státu?]. Berlin 1933.

Das nationalsozialistische Deutschland und die Wissenschaft. Heidelberger Reden von Reichsminister Rust und Professor Krieck [Nacionálněsocialistické Německo a věda. Projevy říšského ministra Rusta a profesora Kriecka v Heidelbergu]. Hamburg 1936.

Der Weltbolschewismus [Světový bolševismus]. Hrsg. v. d. Anti-Komintern. In Verbindung mit den Sachkennern der ganzen Welt bearb. von Adolf Ehrt. Berlin 1936.

Deutsche Wirtschaftskunde [Německá hospodářská nauka]. Bearbeitet im Statistischen Reichsamt. Berlin 1933.

Die Juden in Deutschland [Židé v Německu]. Hrsg. vom Institut zum Studium der Judenfrage. München 1935.

Die Landwirtschaft im nationalsozialistischen Deutschland [Zemědělství v nacionálněsocialistickém Německu]. Hrsg. vom Reichsnährstand Berlin.

Dokumente der deutschen Politik [Dokumenty německé politiky]. Hrsg. v. P. Meier-Benneckenstein. 5 Bde. Berlin 1933–36.

EHRT, Adolf, und Schweickert, Julius: Entfesselung der Unterwelt [Rozpoutání podsvětí]. Berlin 1933.

FABRICIUS, Cajus: Positives Christentum im neuen Staat [Pozitivní křesťanství v novém státě]. Dresden 1936.

FORSTHOFF, Ernst: Deutsche Geschichte seit 1918 in Dokumenten [Německé dějiny v dokumentech]. Leipzig 1935.

GOEBBELS, Joseph: Vom Kaiserhof zur Reichskanzlei. München 1935. (Česky vyšlo pod titulem: Vom Kaiserhof zur Reichskanzlei. Listy z deníku 1932-1933. guidemedia etc. Brno 2014.)

GROSS, Walter: Rassenpolitische Erziehung [Rasově-politická výchova]. Schriften der Deutschen Hochschule für Politik. Berlin 1934.

GÜTT, Arthur: Bevölkerungs- und Rassenpolitik [Populační a rasová politika]. Berlin 1935.

GÜTT, Arthur: Dienst an der Rasse als Aufgabe der Staatspolitik [Služba pro rasu jako úkol státní politiky]. Schriften der Deutschen Hochschule für Politik. Berlin 1934.

100 Jahre deutsche Eisenbahnen [100 let německých železnic]. Hrsg. von der Hauptverwaltung der Deutschen Reichsbahn. Berlin 1935.

Jahrbuch des Reichsarbeitsdienstes [Ročenka Říšské pracovní služby]. Hrsg. von H. Müller-Brandenburg. Bd. I. Berlin 1936.

KAUFMANN, Günther: Der Reichsberufswettkampf [Říšská soutěž v povolání]. Schriften der Deutschen Hochschule für Politik. Berlin 1935.

KÖHLER, Bernhard: Das Recht auf Arbeit als Wirtschaftsprinzip [Právo na práci jako princip hospodářství]. Schriften der Deutschen Hochschule für Politik. Berlin 1934.

KÖSTER, Werner: Der metallische Werkstoff. Seine Vervollkommnung durch Technik und Wissenschaft [Kovový materiál. Jeho zdokonalování technikou a vědou]. Abhandlungen und Berichte des Deutschen Museums. Berlin 1935.

KRETZSCHMANN, Hermann, und Edel, Fritz: Der Reichsarbeitsdienst in Wort und Bild [Říšská pracovní služba slovem a obrazem]. Berlin 1936.

LEY, Robert: Durchbruch der sozialen Ehre [Průlom sociální cti]. Berlin 1935.

LÜTZOW, Fr.: Der Nordseekrieg [Válka v Severním moři]. Doggerbank-Skagerrak. Oldenburg 1931.

MÜLLER, August: Die deutsche Volkswirtschaft [Německé národní hospodářství]. Berlin 1931.

Rechenschaftsbericht WHW [Zpráva o činnosti Díla zimní pomoci]. Hrsg. vom Reichsbeauftragten für das Winterhilfswerk des Deutschen Volkes. Berlin 1935.

Jmenný a místní rejstřík

A

Aachen – 33, 34
Abel, prof. – 32
af Wirsén, Einar, švédský vyslanec – 25
Alexandr Veliký – 436, 493
Allenstein – 44, 255, 418
Alsasko-Lotrinsko – 114, 450, 475
Ambolt, dr. Nils – 25
Andrae, Tor, biskup – 18, 383
Angerburg – 44
Ankara – 193, 431, 434
Arbuthnot, kontraadmirál – 88
Atény – 431, 433
Augsburg – 27, 44, 57

B

Babylon – 316
Bach, Joh. Seb. – 39, 193
Bad Brückenau – 44, 199
Bad Neustadt – 44, 209
Baden-Baden – 44, 269
Baden-Powell, Sir Robert, angl. generál – 227
Bagdád – 66
Baku – 463
Bamberg – 26
Banér, Johan, švédský vojevůdce – 415
Barbarossa, Friedrich – 56, 57
Basilej – 32
Bauer, Gustav, říšský kancléř – 120
Bavorský les – 191
Bayer-Krucsay – 30
Bayer, chemik – 295, 462
Bayreuth – 44, 237, 239-243, 318
Beatty, David, Earl of, angl. admirál – 85, 86, 87, 90, 95
Behncke, Paul, viceadmirál – 25, 96
Belfort – 71
Bensheim – 44
Bentheim – 265
Bergius, dr. Friedrich – 363
Berlín – 21, 22, 25, 29, 30, 42, 44, 60, 65, 71, 105, 106, 130, 131, 133, 135, 157, 159, 160, 164, 181, 193, 216-218, 239, 272, 279, 281, 297, 300, 309, 312-314, 317, 318, 320, 321, 328-332, 343, 354, 359, 370, 381, 382, 384, 414, 417, 418, 425-428, 430
Bern – 32
Bernhard, Georg – 119
Bertram, I. G. Farben – 302
Bertram, kardinál – 400
Beuthen – 30

Beveridge, Sir William – 485
Bielefeld – 32
Bismarckovo souostroví – 114
Bochum – 34, 35
Bonin, Charles Eudes, badatel – 474
Bonn – 32, 33, 44, 199
Bonvalot, Gabriel, badatel – 474
Böök, Fredrik, prof. – 156, 161
Borghese, Scipione, kníže – 430
Bosch, dr. Carl – 302, 363
Boulanger, Georges, generál – 475
Brandenburg, ministerský ředitel – 309
Braniborsko – 32, 60, 193
Bratislava – 466
Braun, Ferdinand – 363
Braunschweig – 57, 193, 217
Breitenfeld – 58
Brémy – 29
Brno – 28
Brüning, dr. – 129, 130
Buchner, Eduard – 363
Bückeberg – 193, 194
Budapešť – 30
Buenos Aires – 310
Caelius, centurion – 53
Calmuth – 229
Caprivi, říšský kancléř – 60
César, Julius – 37, 49-51, 473
Clemenceau, Georges – 112, 118, 475
Cohn, dr. Oscar – 106
Coronel – 84, 94
Credner, dr. Wilhelm – 28
Curych – 27

Ch

Chajbarský průsmyk – 437
Chamberlain-Wagnerová, Eva – 241
Chamberlain, Housten Stewart – 240
Chemnitz – 41, 405

D

Dachau – 405, 407
Danzig – 114, 117
Darmstadt – 38
Darré, R. Walter – 150, 186, 194, 220
Darwin, Charles – 354, 456, 374, 481
David, Armand, badatel – 474
de Champs, Henri, generálporučík – 18
Debye, prof. – 356

Deggendorf – 44, 267, 268
Delbrück, Hans – 54, 350
Dernburg, dr. Bernhard – 105
Dessau – 32, 308
Detmold – 38
Diem, dr. – 18, 425, 426, 429-431
Dillí – 431, 437
Dogger Bank – 84
Dohna, hrabě – 41
Donaueschingen – 27
Doorn – 44, 216, 271, 272, 274
Dornier, Claude – 310
Dorpmüller – 220, 314
Douaumont – 72-74, 77
Drážďany – 26
Duisberg, dr. Carl – 297
Duisburg – 26
Dürer, Albrecht – 181
Dürr, dr. Ludwig – 38, 308
Düsseldorf – 29, 36, 37, 40, 244, 245, 300
Dutreuil de Rhins, badatel – 474

E

Eckener, dr. Hugo – 308
Edirne – 431, 434
Eduard I. – 481
Eduard VIII. – 273, 342
Ehrlich, Paul – 364
Einstein, Albert – 363
Eisenach – 39
Eisner, Kurt – 105
Elbing – 41, 44, 85, 92, 254, 297, 298
Elsterwerda – 406
Emsland – 44, 265
Erfurt – 40
Ermland – 44, 255
Erzberger, Matthias – 119, 120
Erzurum – 431, 435
Essen – 32, 34, 44, 292
Eucken, Rudolf – 30, 350, 364
Eupen a Malmédy – 114

F

Falklandské ostrovy – 84, 482
Faulhaber, kardinál – 400
Ferdinand, bulharský car – 38
Filip Hesenský – 29
Fischer von Poturzin – 308
Fischer, Emil, chemik – 350, 363
Fischer, Franz, prof. – 294
Fischer, Hans, prof., nositel Nobelovy ceny – 363
Fisher, John, lord, admirál – 449, 487
Flensburg – 42

Florencie – 433
Forst, vesnice – 44, 193, 270, 271
Franck, James – 363
François-Poncet, francouzský velvyslanec – 142
Frankfurt nad Mohanem – 29, 44, 57, 160, 176, 302, 307, 313, 348
Frank, Walter, prof. – 351
Frankenberg – 408
František I., německý císař – 59
Frick, říšský ministr – 150
Friedrich Barbarossa – 56, 67
Friedrich Veliký – 174, 180
Friedrich Vilém I., král Pruska – 159
Friedrichsen, Max, prof. – 30
Fröding, švédský básník – 38, 342
Fugger-Babenhausenová, Elisabeth, kněžna – 26
Funk, Walter, státní tajemník – 10, 43, 220
Fürth – 38

G

Gabet, Abbé, francouzský misionář – 21, 474
Gelsenkirchen – 36
Gera – 40
Gießen – 44
Glocker, prof. R. – 300
Godesberg – 44, 229, 230
Goebbels, Joseph – 150, 215, 216, 253, 325, 326, 328, 332, 339, 500
Goerdeler, dr. – 26
Goldap – 259
Göring, Hermann – 25, 36, 43, 150, 173, 215, 220, 362
Goschen, Sir Edward, angl. vyslanec – 65
Goslar – 32, 44, 57, 194
Gotha – 40
Göttingen – 32, 44, 203, 207, 466
Greifswald – 29
Greiser, předseda senátu – 42
Greiz – 40
Grenard, Ferdinand, badatel – 474
Groningen – 264
Grosch – 302
Groß-Gerau – 44
Grube, prof. G – 300
Gumbinnen – 260
Gustav II., Adolf, král Švédska – 28, 32, 38, 41, 58, 180, 342
Gustav IV., Adolf – 31

H

Haack, prof. – 40
Haase, Hugo – 105, 120, 121
Haber, Fritz – 363
Hagen – 36
Halberstadt – 32
Halle – 30
Hamborn – 36
Hamburg – 21, 44, 130, 159, 234, 313, 462
Hamilton, Gilbert, hrabě – 272, 273
Hamm – 36
Händel – 193, 481
Hannover – 29, 193, 314, 433
Hanoj – 431, 439
Harburg – 42
Hastings, Warren – 460
Haude, dr. Waldemar – 30
Hauptmann, Gerhart – 364
Haushofer, prof. – 397
Hedinová, Alma – 18, 25, 43, 161
Hedvábná stezka – 430
Heidelberg – 28, 342, 348, 351
Heikes, Richard – 43
Heinkel – 309
Heisenberg, Werner – 363
Hellmuth, dr., župní vedoucí – 199, 203, 204, 206, 207, 209, 332
Herát – 431, 437
Hertz, Gustav – 363
Heß, Rudolf – 150, 318
Heyse, Paul – 364
Hildesheim – 32, 44, 193
Hilgenfeldt, Erich – 213
Hindenburg – 29, 139-141, 256, 413, 415, 416, 418-421
Hirsch, Paul – 105
Hitler, Adolf – 14, 24, 25, 38, 42, 43, 116, 118, 120, 129, 130, 137, 139-142, 144, 151, 152, 156, 168, 169, 172, 173, 204, 205, 214, 220, 221, 228, 231, 254, 262, 279, 283, 311, 320, 329, 362, 409, 419, 443, 445-447, 450, 452, 453, 485, 494
Hoesch – 29
Hohenheim – 44, 194, 195
Holten – 294
Holzhammerhof – 44, 192, 193
Homburg v. d. Höhe – 44, 52, 272
Hood, kontraadmirál – 88
Horní Slezsko – 114, 115, 173
Horns Rev – 90, 91
Hoyos, Ernst, hrabě – 28
Huc, Abbé, francouzský misionář – 20-22, 45, 474
Hummel, dr. David – 25
Husum – 44, 262, 263

I

I. G. Farben – 270, 295, 297, 302, 303
Innsbruck – 27
Insterburg – 41, 44, 260
Iserlohn – 36
Istanbul – 431, 434

J

Jäger, sekční šéf – 396
Jägerhöhe – 44, 256
Jamestown – 391
Jellicoe, I. R., anglický admirál – 83, 85, 87-91, 95
Jena – 30
Jeruzalém – 432, 434
Jindřich I. – 56
Jindřich III. – 56, 57
Jindřich IV. – 56, 57
Jiří V., král V. Británie a Sev. Irska – 481
Joffe, ruský diplomat – 106
Joffre, Joseph, francouzský maršál – 78
Junkers, Hugo – 308-310
Jüteborg – 44, 406

K

Kábul – 431, 437
Kalkata – 431, 439
Kamerun – 61, 114, 459, 462, 477
Kant, Immanuel – 41, 176, 442
Kanton – 431, 439
Kappův puč – 127
Karel Veliký – 33, 34, 55, 56
Karl Eugen, vévoda – 194
Karlovy Vary – 28
Karlsruhe – 28, 44
Kassel – 29, 44
Kehlheim – 52
Kemal Paša Mustafa Atatürk – 192
Kerrl – 397, 398
Kiau-čou – 114
Kiel – 42, 44, 96, 232, 451
Kiepert, Heinrich – 353
Kirdorf, dr. Emil – 294
Kitchener, H. H., Earl of Khartoum – 92
Koblenz – 38
Koburg – 38
Koch, Robert – 364, 462
Kodaň – 361
Kolberg – 42
Kolín nad Rýnem – 26, 29, 37, 57, 229, 313
Königsberg – 41, 44

Königstein, pevnost – 417
Konrád II., německý císař – 56, 57
Koog Adolfa Hitlera – 262
Koog Hermanna Göringa – 262, 263
Koperník, Mikuláš – 255, 398
Kossel, Albrecht – 364
Köthen – 32
Krebs, prof. – 25
Krefeld – 36
Kreuger (koncern) – 178
Krüger, dr., lékař – 272
Krüger, Walter a Johannes, architekti – 418
Krupp – 231, 291-293, 297
Kühne, dr., gen. ředitel – 295, 296

L

Labiau, zemský okres – 44
Lagerlöfová, Selma – 41, 432
Landsberg, Otto, politik – 105
Langhans, prof. – 27
Lechfeld – 59
Lenard, Phil. – 363
Leningrad – 328
Leusch, prof., geolog – 29
Leverkusen – 44, 294, 296, 297, 462
Lewald, dr. – 425
Ley, dr. – 220, 247, 332
Lichtenburg – 407, 409
Liebknecht, Karl – 105
Lindau – 57
Lingen – 44, 265, 273
Lippert, dr. Julius – 321
Lipsko – 26, 30, 44, 130, 132, 239, 387, 485
Liu Čin-čen – 25
Livingstone – 481
Lloyd George, David – 112, 113, 116, 118, 122, 123, 173
Locarno – 443
Los Angeles – 425
Lothar, německý císař – 34, 56
Lötzen – 44, 256, 415
Lübeck – 29, 44, 232
Ludendorff, Erich – 76, 105, 107, 141, 255, 258, 390, 413-415, 420, 486, 487
Ludvík Německý – 56
Lundberg, dr. Erik – 18
Luther, dr. Hans – 127, 292
Luther, dr. Martin – 38, 39, 58, 239, 247, 402
Lützen – 30, 58
Luxemburg, Rosa – 105
Lybeck, Otto, admirál – 18

M

Madrid – 475
Magdeburg – 29, 44
Mainz – 57
Makarov, admirál – 439
Mandalaj – 431, 439
Mann, Thomas – 364
Mannheim – 28
Marburg – 44, 355
March, prof. Werner, architekt – 320
Marcks, Erich – 350
Marienburg – 41
Marienwerder – 41
Maroko – 123, 461, 475
Marx, Karl – 163
Mauer, okr. vedoucí – 299, 301
Mauthner, F., filozof – 386
Mazury – 255, 414, 417
Meinardus, prof. – 33
Meißner, státní tajemník – 220
Memel – 27, 117, 134
Mendelssohn-Bartholdy – 387
Meppen – 44, 265
Metz – 72
Meyer, Eduard – 350
Meyerhof, Otto – 364
Miklas, spolk. prezident – 27
Milch, Erhard, generál letectva – 220, 309
Milner, Viscount – 461
Míšeň – 44
Mnichov – 27, 28, 44, 141, 181, 203, 208, 291, 301, 313, 314, 318, 320, 328, 329, 400
Mommsen, Theodor – 364
Mönchengladbach – 36
Montelius, Oskar – 49
Montell, dr. Gösta – 25, 30
Moskva – 111, 328, 342, 387, 406, 452, 467, 478
Mülheim – 44
Müller, říšský biskup – 396
Münster – 38, 59
Murr, říšský místodržící – 27

N

Nanking – 216
Napoleon – 28, 40, 59, 144, 175, 256, 291, 321, 349, 391, 456, 474, 481, 487, 494
Narva – 415
Nelson – 487
Německá jihozápadní Afrika – 114
Německá východní Afrika – 61, 114, 459
Němečtí křesťané – 396
Nernst, Walther – 363
Newton – 481
Nienhagen – 193

Nikolai, plukovník – 351
Nilsson-Ehle, prof. Hermann – 188
Nobel, dr. – 18, 28, 270, 300, 302, 330, 357, 359-365, 462
Nordhorn – 44
Norimberk – 38, 44, 57, 156, 181, 192, 193, 231, 319, 320, 387
Norin, dr. Erik – 25
Noskov, ruský generál – 417
Nová Guinea – 459, 482

O

Oberhausen – 36
Oberhummer, prof. Eugen – 27, 31
Obernhaus – 192
Offenbach – 38
Offenburg – 32
Oldenburg – 130, 132, 264
Olympie – 226, 424, 428, 429, 431-433, 439
Opava – 30
Opole – 313
Orkneje, ostrovy – 92
Ortelsburg – 44, 255, 256, 416, 417
Osnabrück – 32, 59
Ostřihom – 466
Ostwald, Wilhelm – 363
Ott, dr., ministerský rada – 43
Ottawa – 463
Oxenstierna, Axel – 58, 254
Oxenstierna, Johann – 32

P

Pacelli, Eugenio – 292
Paderborn – 32
Panamský kanál – 313
Paříž – 21, 101, 308, 340, 359, 418, 452, 472
Paschal III., papež – 56
Pasov – 44, 191-193, 451
Passenheim – 255
Pasteur, prof. Louis – 78, 344, 356, 474
Paul, prof. Johannes – 29
Peiner, prof. Werner – 244, 245
Peking – 25, 216
Pelliot, Paul – 474
Penck, prof. Albrecht – 25
Penner, zemský rada – 260
Pernter, rakouský ministr školství – 12, 14
Perthes – 40, 331
Petermann, dr. A., geograf – 331
Pforzheim – 32
Philippsson, prof. Alfred – 32, 33

Planck, Max – 300, 363
Plavno – 38
Plön – 44, 232-234
Poincaré, Raymond – 112, 134
Popelken – 260
Popitz, ministr financí – 353, 355
Pößneck – 41, 405
Postupim – 32, 180, 406
Praha – 27
Preuß, dr. Hugo – 105
Preußisch-Eylau – 421
Pückler, hrabě – 30
Pufendorf, Samuel – 59

Q

Quedlinburg – 32

R

Recklinghausen – 33
Redlich, prof. – 27
Regen – 191
Řehoř VI. – 56
Řehoř VII. – 56
Reinhard, prof. – 26
Reise-Bengt – 26, 254
Reissinger, H., architekt – 318
Remagen – 229
Remscheid – 34
Rennenkampf, Paul Georg, ruský generál – 260, 413, 414
Rethel, Alfred – 33
Reuter, dr. – 297
Řezno – 44, 267
Rheydt – 34
Riedrode, vesnice – 44, 269
Rodefeld – 417
Romintská pláň – 44, 259
Röntgen, fyzik – 78, 350, 363
Roosevelt, Theodore – 461
Rostock – 42
Rothenburg o. d. Tauber – 44, 57
Rujána – 162, 451
Rumburk – 28
Ruprecht Bavorský – 292
Rust – 226, 347-349, 353, 356
Rydberg, Viktor – 224, 378

S

Saalburg – 44, 52, 53
Sachsenburg – 44, 405-407, 409, 410
Sachsenhausen – 407
Sagebiel, prof. – 318
Salzburg – 31, 259
Samoa – 114

Samsonov, Alexander, ruský generál – 414, 416-418
Santiago de Chile – 310
Sarajevo – 65
Saßnitz – 44, 162, 214, 418
Sauckel, říšský místodržící – 40
Scapa Flow – 85, 97
Schacht, dr. Hjalmar – 340, 464
Schäfer, Dietrich, historik – 349
Schemm, Hans – 241
Schiffer, Eugen – 105
Schlieffen, hrabě – 65, 415
Schmidt, prof. – 209
Schmidt, Sebastian – 27
Schmidt, starosta – 40, 405
Schmidtgen, prof. – 29
Scholtz-Klinková, Gertrud – 279, 282, 286, 287
Schopenhauer – 240
Schrödinger, Erwin – 363
Schück, prof. Henrik – 361, 389
Schulte, Aloys, dějepisec – 59
Schulte, kardinál – 400
Schultz, stavební rada – 297
Schumann, Robert – 40
Schuschnigg, spolk. kancléř – 27
Schwartwald – 44
Schweinfurth, Georg, badatel – 353
Schwenzait, jezero – 256
Scott, Sir Percy, admirál – 449
Sierhagen (Holštýnsko) – 29
Simons, dr. Walter – 292
Simsponová, Mrs. – 273
Slavkov – 28
Soest – 32
Sohlmann, Ragnar – 18
Solf, ministr kolonií – 25
Solingen – 33
Soluň – 431, 431
Sombart, Werner – 458
Sonthofen – 245
Soul – 431, 439
Souville, Fort – 75, 76
Speer, Albert – 320
Spemann, Hans – 28, 364
Speyer – 57
Společnost císaře Viléma – 294, 300
St. Gallen – 31
Stahleck – 234
Stark, Johannes – 363
Stenbock, Magnus, hrabě – 414
Stinnes, Hugo – 34
Stockholm – 10, 11, 22, 25, 29, 30, 42, 95, 180, 193, 209, 216, 228, 287, 321, 360, 418
Stralsund – 433
Straubing – 44, 267
Stubenrauch – 421
Stürmer, Der – 387, 388
Stuttgart – 27, 28, 44, 194, 195, 269, 299-301

Sulza – 407
Sutri, místo koncilu – 56
Svalöv – 188
Svatá Helena – 391, 482
Sylt – 264
Szechenyi, Bela, hrabě – 31

Š

Šanghaj – 298, 309
Štětín – 29, 213
Štýrský Hradec – 28

T

Tabríz – 431, 435
Tacitus – 53, 54, 182
Tannenberg – 107, 255, 256, 411, 413-419, 421, 422
Tegnér, Esaias, biskup – 144, 236, 250, 324
Teherán – 431, 435, 436
Temešvár – 466
Teutoburský les – 51-53, 418
Tibet – 11, 21, 40, 55, 190, 259, 439, 475
Tiessen, Ernst, prof. – 25
Togo – 61, 114, 459, 477
Tokio – 429-432, 439, 440
Tollmingkehmen – 259
Trakehnen – 44, 259
Trälleborg – 418
Trianon – 465
Troost, Paul Ludwig – 318, 319
Tübingen – 462
Tunberg, Sven – 18
Turke, majordomus – 272

U

Ulm – 32, 57
Undén, vyslanec – 28
Unger, generál – 420
Ústí nad Labem – 27

V

Vacherauville, vesnice – 77
Valéry, Paul – 477
van Beethoven, Ludwig – 32, 33, 240
van't Hoff, Jac. Henri – 363
Váránasí – 431, 438
Varšava – 256
Varus, římský vojevůdce – 52, 418
Vercellae – 51
Verdun – 56, 69-73, 75-79, 93, 94, 353, 473

Versailles – 15, 41, 94, 102, 111-113, 115-123, 127, 130, 134, 152, 173, 175, 228, 252, 262, 340, 350, 354, 359, 418, 443, 444, 447, 457, 458 460, 461, 465, 484
Virchow, Hans – 25
Virchow, Rudolf – 353
Vogelsang, hrad – 44, 235, 239, 241, 243, 245, 246, 247
Vogelsberg – 269
vom Stein, vojevůdce – 154
von Baeyer, Adolph – 363
von Behring, Emil – 364
von Below, Otto, generál – 420
von Bethmann, Hollweg Theobald, říšský kancléř – 65
von Bismarck, Otto – 29, 60, 152, 274, 475, 476
von Blücher, vyslanec – 26
von Brockhusen, žena, roz.
von Hindenburg – 29
von Buttlar, sv. pán – 308
von der Gabelentz, velitel hradu – 38
von Dommes, pluk. dvorní maršál – 272
von Epp, generál – 318, 332
von Euler-Chelpin, Hans – 18
von Falkenhayn, Erich, šéf generálního štábu – 71, 76, 78
von François, Hermann, generál – 290
von Giers – 476
von Goethe, Johann Wolfgang – 39, 240, 358
von Harnack, Adolf – 350
von Helmholtz, Hermann, fyzik – 350, 354, 356
von Hipper, Franz, admirál – 85, 87, 89
von Königsmark, Aurora – 32
von Laue, Max, prof. – 363
von Lenbach, Franz, malíř – 240
von Lettow-Vorbeck, Paul, generál – 462
von Liebig, Justus – 350, 458
von Liszt, Franz – 241
von Mackensen, August – 29, 216, 255, 420
von Mayer, Julius Robert, prof. – 350
von Miller, Oskar – 291, 297
von Moltke, Helmuth, hrabě – 65, 336, 493, 495
von Ossietzky, Carl – 359-361
von Papen, Franz – 129
von Poser, zemský rada – 255, 256, 258, 416-418
von Prittwitz u. Gaffron – 413, 416
von Ranke, Leopold – 146, 394
von Reuter, kontraadmirál – 97

von Ribbentrop – 485
von Richthofen, prof. Ferdinand – 23, 25, 32, 331, 353
von Rosen, Eric, hrabě – 25
von Rosenberg, Frederic, vyslanec – 193
von Scheer, Reinhard, admirál – 84-85, 87, 89-91, 95
von Schirach, Baldur – 227, 228
von Schleicher, říšský kancléř – 129, 139, 207, 208
von Schröder, Joachim – 309
von Schweinitz, německý velvyslanec – 476
von Seeckt, Hans, generálplukovník – 29, 216
von Spee, Maximilian, hrabě – 84, 95
von Tirpitz, velkoadmirál – 83, 84, 94, 95, 122
von Treitschke, Heinrich – 349
von Tschammer und Osten – 425
von Willamovitz-Moellendorf, Ulrich – 350
von Zeppelin, Ferdinand, hrabě – 307, 308
Vratislav – 30, 272, 313, 347
Výmar – 39, 40, 129, 135

W

Wächtler, župní vedoucí – 241
Wagner-Chamberlainová, Eva – 241
Wagner, Cosima – 240
Wagner, Richard – 239-241, 326
Wagner, Siegfried – 239, 241
Wagnerová, Winifred – 239
Wahl, prof. Hans – 39, 299
Waldberg – 201
Wallach, Otto – 363
Wallenstein – 38
Walz, prof. – 30
Wannsee – 43, 193, 406
Warnemünde – 309
Wartburg – 38, 39
Wegener, prof. Georg – 25
Wellenburg – 26, 29, 44
Wessel, Horst – 301
Wied, prinz, německý vyslanec – 25
Wieland, Heinrich – 363
Wien, prof. Wilhelm – 363
Wiesbaden – 29, 88, 92
Wilhelmshaven – 92, 85
Willenberg – 256
Willstätter, Richard – 363
Wilson, Woodrow – 112, 113, 115, 118, 274, 460
Windaus, Adolf – 363

Wintershall, koncern – 270
Wittenberg – 58, 239
Wittstock – 415
Worfengrund – 256
Worms – 38, 44, 55, 57
Wu-chan – 431, 439
Wundt, Wilhelm – 350
Wuppertal – 29
Würzburg – 28, 44, 199, 200, 207, 209

X

Xenofón – 38, 435

Y

Youngův plán – 130, 134, 340

Z

Zetkinová, Klára – 131
Zhořelec – 30
Ziegler, dr. Wilhelm – 43, 77, 297
Zöllner, D., generální superintendent – 397
Zsigmondy, Richard – 363
Zwickau – 40

Ž

Ženeva – 447

Říšský památník padlým vojákům v ulici Unter den Linden. Mezinárodní sjezd frontových vojáků. V popředí německá delegace.

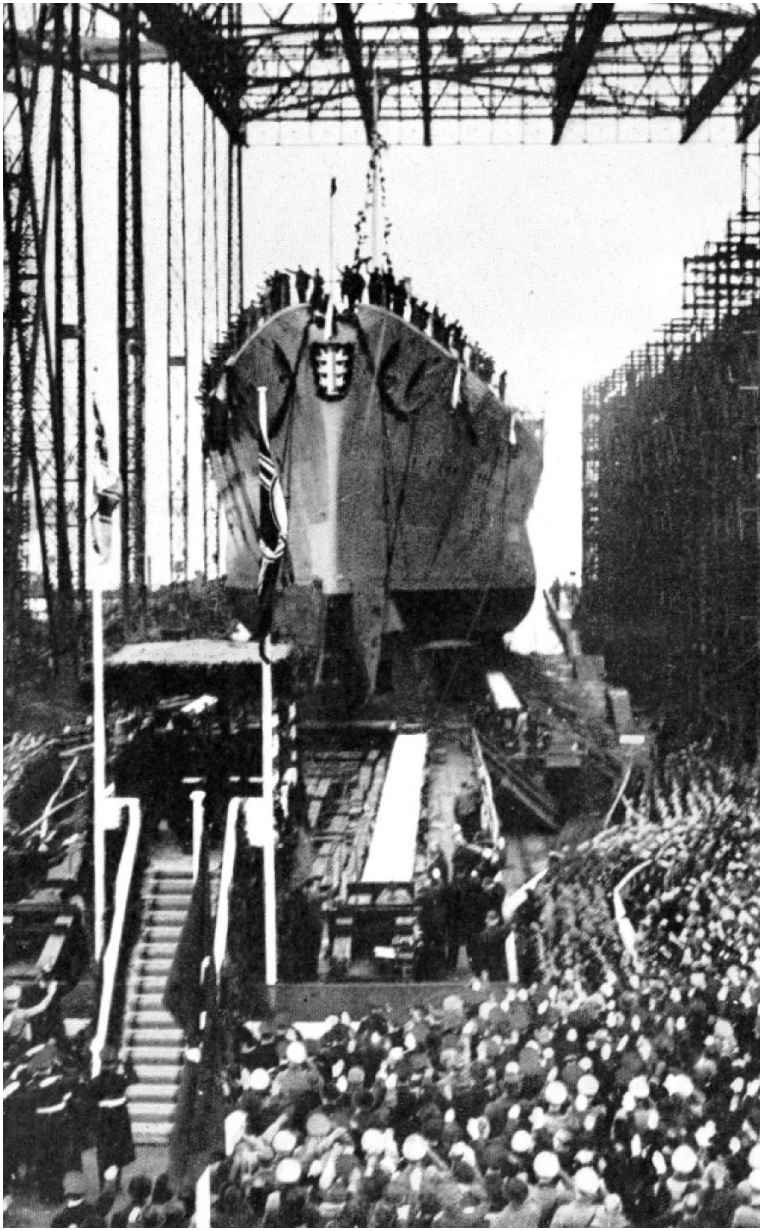

Křižník „Admirál Hipper“ během spouštění na vodu v Hamburku.

Mladé ženy v bückenburgských krojích na návštěvě paluby křižníku „Königsberg".

Mladá žena z braniborského Spreewaldu v místním kroji.

Nově postavené selské dvory v Meklenbursku.

Generálplukovník von Seeckt.

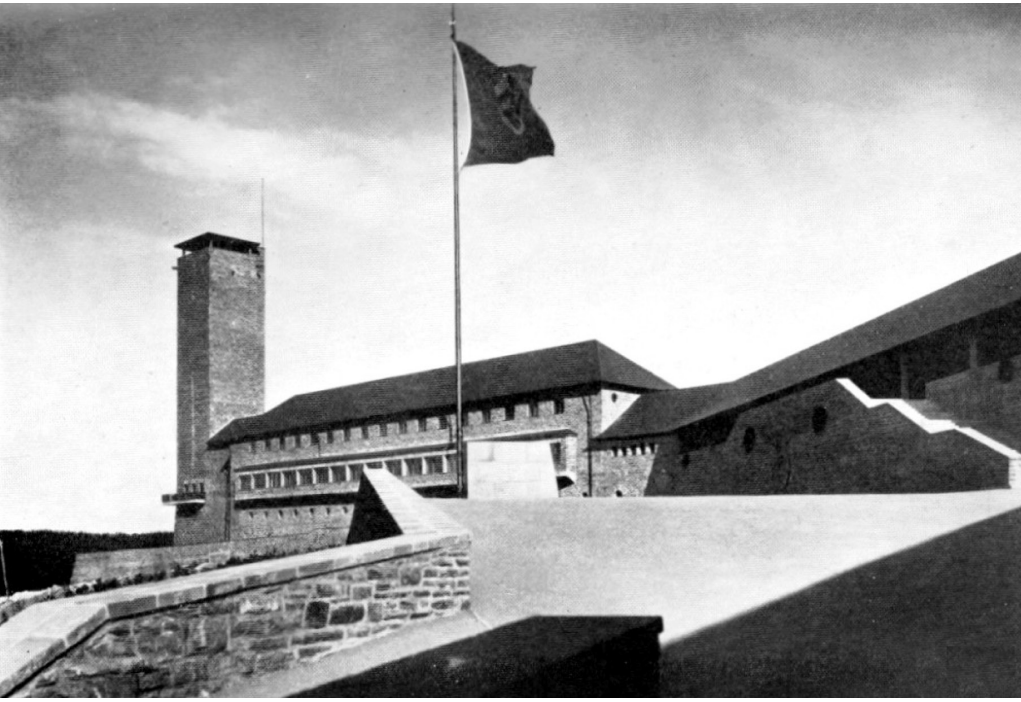

Rytířský hrad Vogelsang.

Oddíl BDM na túře.

Svaz německých dívek (BDM) – gymnastická cvičení na pláži.

Sedlák z Falcka.

Hitler hovoří s bavorskými stavebními dělníky.

Tábor Pracovní služby Arbeitsdienst v bavorských alpách.
Muži staví alpskou silnici.

Muž Říšské pracovní služby.

Muži Říšské pracovní služby kopou kanál v Poemží (Emsland).

Dobývání půdy na břehu Severního moře. Říšská pracovní služba Reichsarbeitsdienst pracuje na Koogu Adolfa Hitlera.

Dobývání půdy u břehů Severního moře.

Vrtné věže u Nienhagenu blízko Hannoveru.

Kněžna Elisabeth Fugger-Babenhausen.

Sídlo firmy I. G. Farben ve Frankfurtu nad Mohanem.

Výroba pryže.

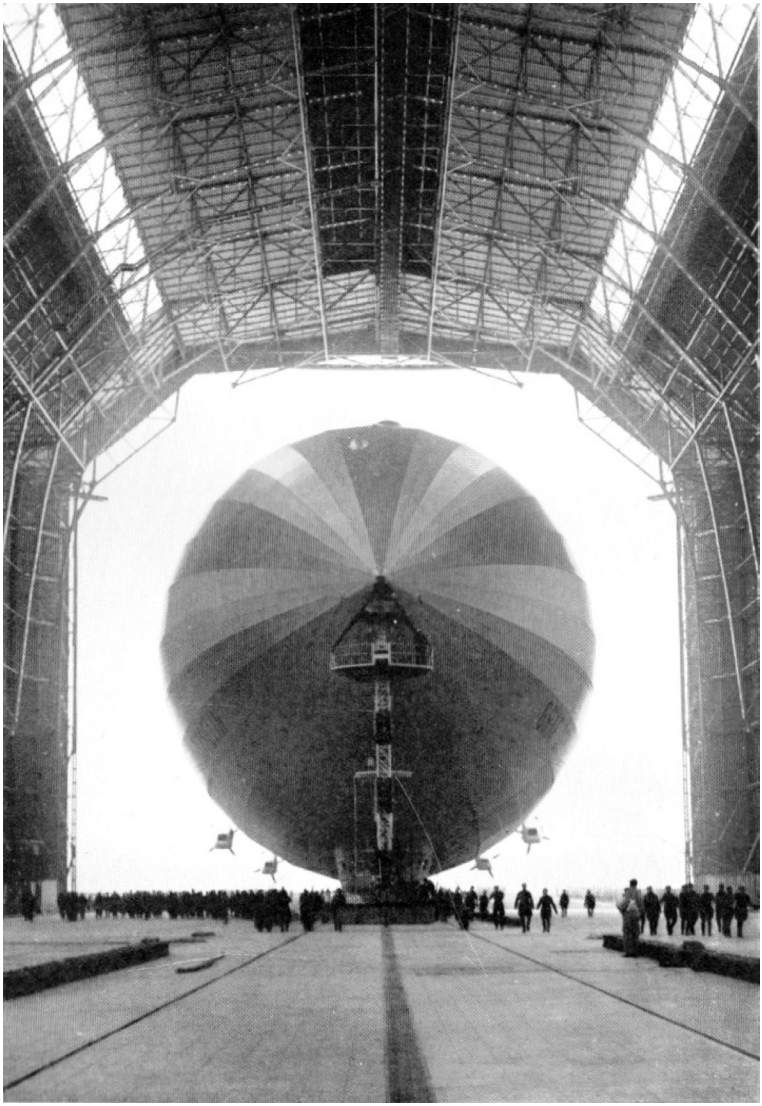

Přístav vzducholodí ve Frankfurtu nad Mohanem.

Göring a Říšské ministerstvo letectví.

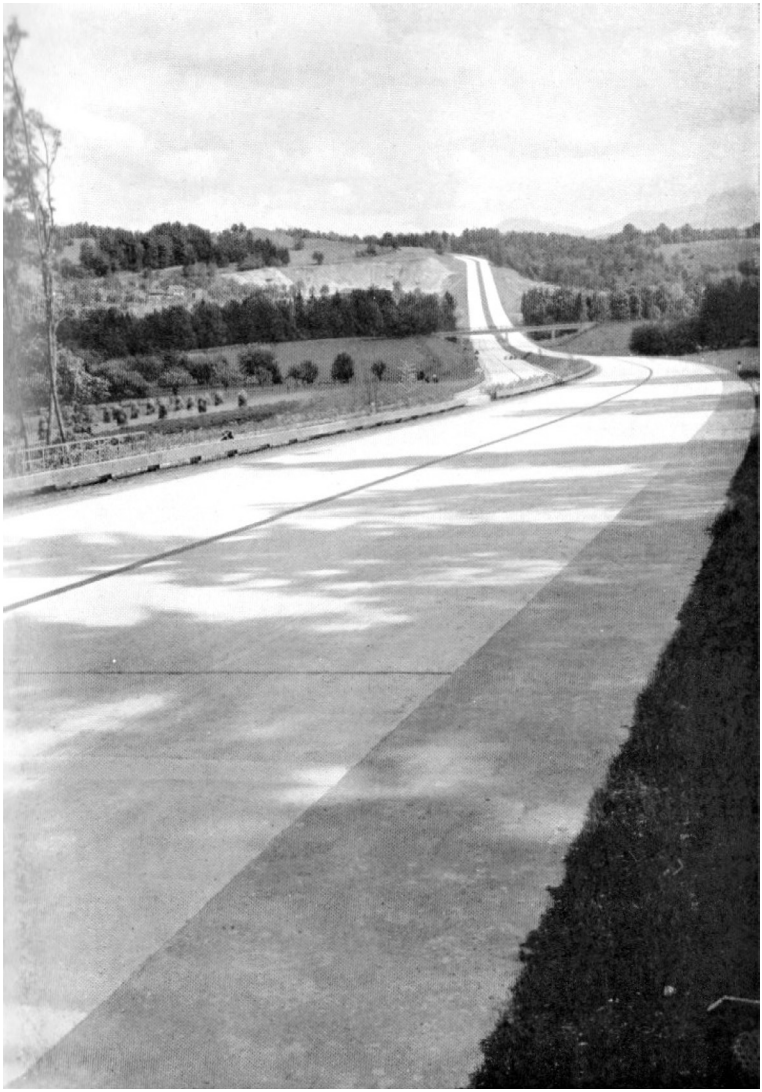

Říšská dálnice v Horním Bavorsku.

Ehrentempel („Chrám cti“) na Königlicher Platz v Mnichově.

Poslední štafetový běžec zapaluje olympijský oheň na stadionu v Berlíně.

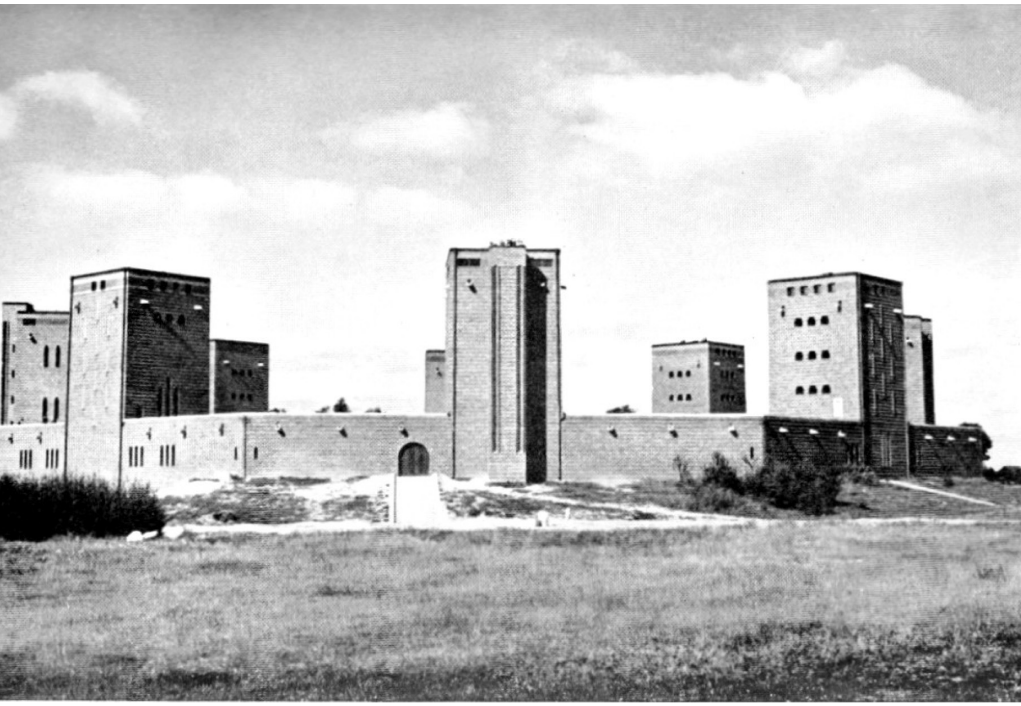

Říšský památník padlým vojákům v Tannenbergu.

Vojáci Reichswehru na manévrech.

Hitler přichází do berlínského parku Lustgarten u příležitosti oslav 1. máje.

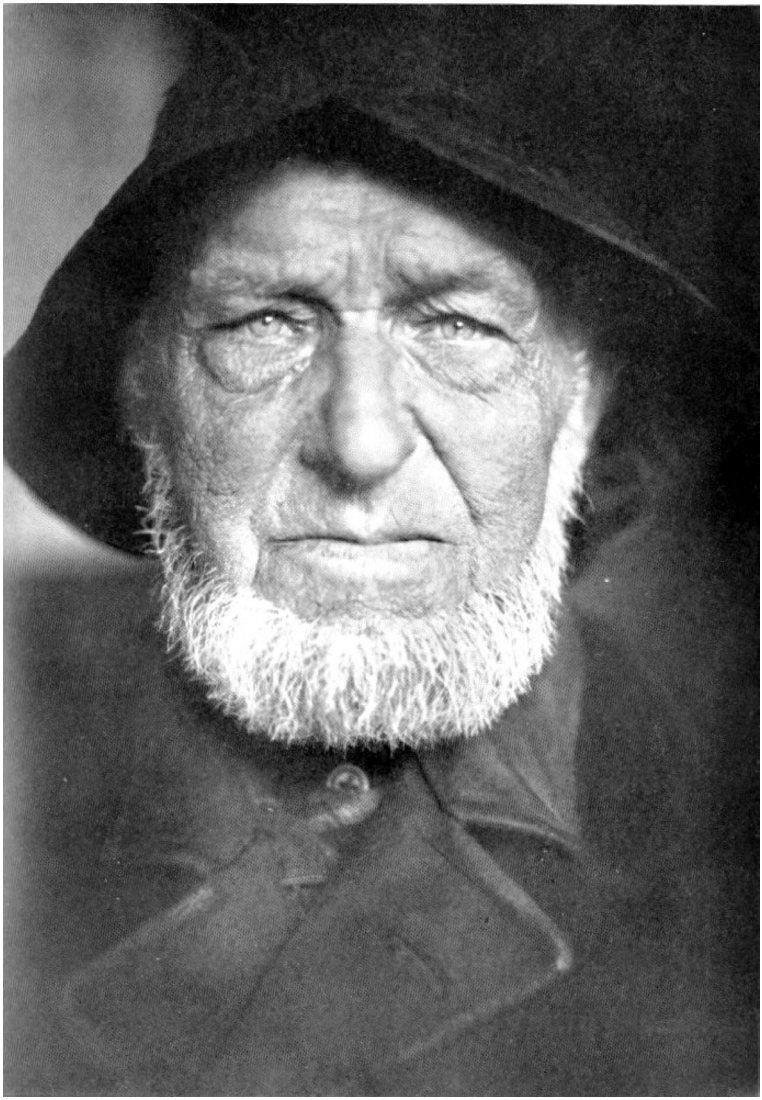

Rybář z Polabí.

Německá dívka.

Hitler si povídá s dítkem.

Hitler na balkónu Říšského kancléřství oslavován jásotem lidí.

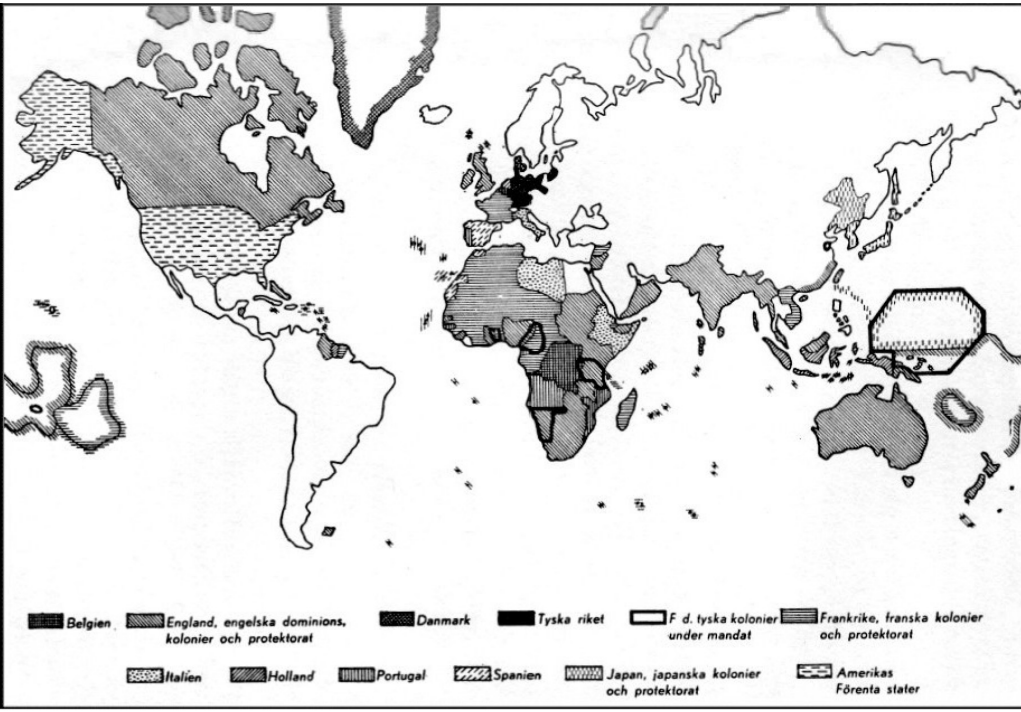

Oblasti kolonií velkých mocností.

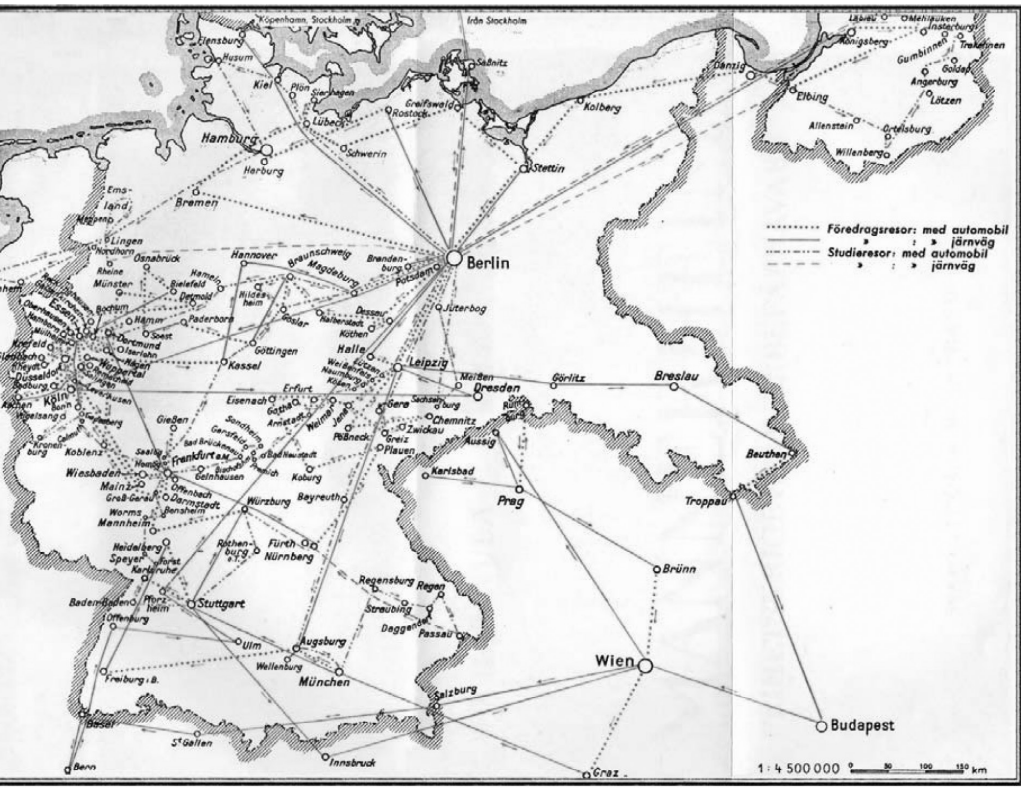

Moje studijní a přednáškové cesty Německem v letech 1935 a 1936.

gm guidemedia

Sven Hedin: Bez pověření v Berlíně

Je to asi nejvzrušivější kniha, která byla napsána o Třetí říši a jejích předních mužích. Autor, mezinárodně uznávaný průzkumník Tibetu, se v letech 1935-43 v Berlíně setkával - „bez pověření“ - s elitou tehdejší Říše k osobním rozhovorům. Tato setkání v izolovaném a zavrženém Německu jsou velice významná a představují cenné rozšíření našich znalostí soudobých dějin.

Sven Hedin, neúplatný a ušlechtilý švédský vlastenec, nám umožňuje hluboký pohled do vůdčích kruhů nacionálně socialistické vlády.

Po velkém zemětřesení, které bylo důsledkem druhé světové války, zde nastalo nebezpečí, že se historická pravda nedostane ke svému právu, a že osoby i události budou líčeny tak, jak si vyžádá zájem pozdější doby. Proto se mi zdálo důležité podat bez opisování, přikrášlování, snižování i bez doplňování zprávu o tom, co jsem vlastníma očima a ušima viděl a slyšel - i když šlo třeba jen o malé jednotlivosti ve velkém dramatu. Sven Hedin

Vyšlo v nakladatelství reconquista, 232 stran,
k dostání v e-shopu na ***www.guidemedia.cz***

Sven Hedin

BEZ POVĚŘENÍ v BERLÍNĚ

Setkání s vůdčími osobnostmi III. říše

reconquista

Sven Hedin: Amerika v boji kontinentů

30. října 1942

Vážený pane doktore Hedine!

Prokázal jste mi laskavost zasláním knihy ‚Amerika v boji kontinentů' s osobním věnováním, která právě vyšla v lipském nakladatelství F. A. Brockhaus. Děkuji Vám srdečně za tuto pozornost.

Knihu jsem již přečetl a zvláště vítám, že se tak výslovně zabývá nabídkami, které jsem již od začátku činil Polákům. Když si dnes na tu dobu vzpomínám, zdá se mi to tak vzdálené a neskutečné, až si sám vyčítám, že jsem ve svých návrzích šel tak daleko. Vždyť v tomto případě lidé, kteří zamýšleli zlo, udělali nakonec dobro. Kdyby byli bývali Poláci k mým snahám o porozumění přístupní, nedošlo by k válce. V tom případě by však mohli Rusové dokončit své vyzbrojení v rozměrech, které teprve nyní známe a můžeme posoudit. Stačilo by ještě pět let míru a Evropa by byla jednoduše převálcována bolševickou válečnou mašinérií. Je jasné, že po odstranění německo-polských sporů by se Říše a především nacionálně socialistické hnutí věnovalo hlavně společenským otázkám. I kdybychom nebyli přímo zanedbali zbrojení, přesto by zůstalo v mezích, které by musely bezmocně podlehnout asijskému kolosu. Osud Evropy a tím i její tisícileté kultury by byl za těchto okolností završen. I když je to především muž, tj. voják, který válčí, přesto jsou jemu dané zbraně neméně rozhodující. Bolševismu by se však podařilo vypustit na neškodnou starou Evropu syntézu miliónů stejně fanatických jako brutálních bojovníků s nepředstavitelnou výzbrojí.

Viníkem na této válce je bezpochyby výhradně americký prezident Roosevelt, jak správně říkáte v závěru své knihy. Už jen tím, že se svými pomahači tuto válku rozpoutal, jistě nechtě, ale přesto v poslední chvíli kontinent nejkrásnější kultury probudil a nechal jít s otevřenýma očima vstříc nebezpečí, které by nepochybně o několik málo let později už nešlo zažehnat. Ani na chvíli nepochybuji, že společně s našimi spojenci budeme tento kolos bít tak dlouho, až se definitivně rozpadne.

V každém případě je mým neochvějným rozhodnutím nesložit zbraně dříve, než bude Evropa jak od východu, tak od západu definitivně zajištěna a tím zachráněna.

Využívám příležitosti, abych Vám, drahý pane Sven von Hedin, mohl zaslat přání zdraví a dalšího zdaru, a jsem s přátelským pozdravem

Váš oddaný
Adolf Hitler

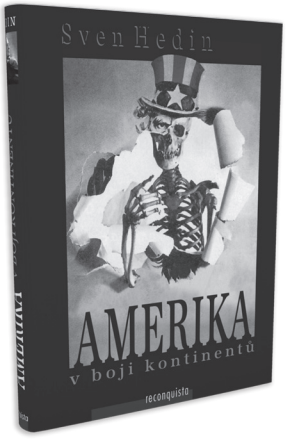

Vyšlo v nakladatelství reconquista, 152 stran,
k dostání v e-shopu na ***www.guidemedia.cz***

Dr. Joseph Goebbels: Vom Kaiserhof zur Reichskanzlei

„Odpoledne ještě jednou mluvím s Vůdcem o konečném plánu pro nastávající propagační boje. Spolupráce s ním je skvělá. Patří k těm vzácným lidem, kteří toho, komu jednou věnovali svou důvěru, nechávají pracovat svobodně a bez překážek. Tak jako si sám činí nárok na autoritu, dává také autoritu každému, kdo ji potřebuje. Tisk našich odpůrců jej líčí naprosto falešně. Není člověka, který by měl menší sklon k tyranii než on“, zapsal si doktor Goebbels do svého deníku 4. února 1932.

„Působí to na nás všechny jako zázrak, jak Vůdce překonává tělesnou i duševní námahu. Člověk má dojem, jako by se ho to vůbec netýkalo. Nekouří a nepije, jí toliko vegetariánskou stravu, žije prostě jako člověk z lidu, nemá žádné potěšení a žádné zotavení kromě své práce a svých úkolů,“ rozjímá Goebbels necelý rok před uchopením moci.

Provizorní stranickou centrálou NSDAP se v té době stává právě vrchní poschodí luxusního berlínského hotelu „Kaiserhof“, stojícího na Wilhelmplatzu přímo naproti říšskému kancléřství (Reichskanzlei) v tehdejší německé vládní čtvrti Berlína. Přesídlil sem i Adolf Hitler, který díky této skutečnosti měl cíl svého volebního boje od této chvíle denodenně na dosah ruky a doslova přímo na očích. Goebbelsova populární kniha „Vom Kaiserhof zur Reichskanzlei“ (Od hotelu Kaiserhof k říšskému kancléřství) se věnuje právě tomuto období nelehké cesty k moci v letech 1932-1933 a umožňuje jakoby

prožít po jeho boku pouliční přestřelky s komunisty, strhující řečnické úspěchy v četných městech Říše, zákulisní jednání s tehdejšími mocnáři, průmyslníky, stranickými kolegy i rivaly a samozřejmě také soukromé hovory s Vůdcem. Kniha původně vydaná v roce 1934 se díky celkovému nákladu 660 000 výtisků stává 15. nejvíce čteným titulem za celou historii nacionálněsocialistického Německa.

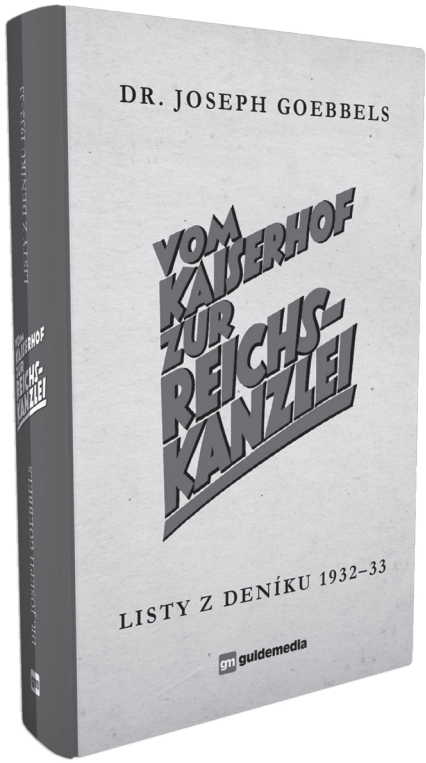

Vyšlo v nakladatelství guidemedia etc, 384 stran,
k dostání v e-shopu na ***www.guidemedia.cz***

Gottfried Feder: Program NSDAP

„Přemohli jsme demokracii demokracií v demokracii“, shrnul Adolf Hitler ve svém projevu 30. ledna 1941 v Berlíně svoji politickou cestu, která v demokratických volbách listopadu 1932 dovedla k vítězství jeho Nacionálněsocialistickou německou stranu práce.

„Jak je něco takového vůbec možné?“, ptá se oprávněně český čtenář 21. století, jemuž poválečná historiografie není s to poskytnout uspokojující odpověď, aniž by se vyvarovala nadbytečných, nezřídka také ideologicky podmíněných návodů, jak je třeba někdejší nadšení německého národa pro (nejen) hospodářské recepty svého Vůdce vnímat a hodnotit.

Zrušení systému úročených peněz vyráběných z „ničeho“, zamezení mezinárodním burzovním spekulacím, zásada „obecného blaha před blahem jednotlivce“, nejpřísnější tresty za lichvu a bezdůvodné obohacování na úkor a ke škodě národa – toť jen několik z mnoha principů, na kterých program NSDAP otevřeně stavěl a který nacionální socialisty dovedl v roce 1932 k přesvědčivému vítězství v demokratických volbách.

Rozšířené vydání původního volebního programu NSDAP opatřil odbornými komentáři k jednotlivým programovým bodům sám jeho spoluautor, někdejší hospodářský expert strany Gottfried Feder, jemuž Adolf Hitler udělil již v roce 1926 „poslední slovo v otázkách týkajících se programu“.

Tento nekrácený, autentický dobový dokument nyní exklusivně vychází i v českém jazyce. Dokáže se s ním český čtenář svobodného světa 21. století samostatně a kriticky vypořádat?

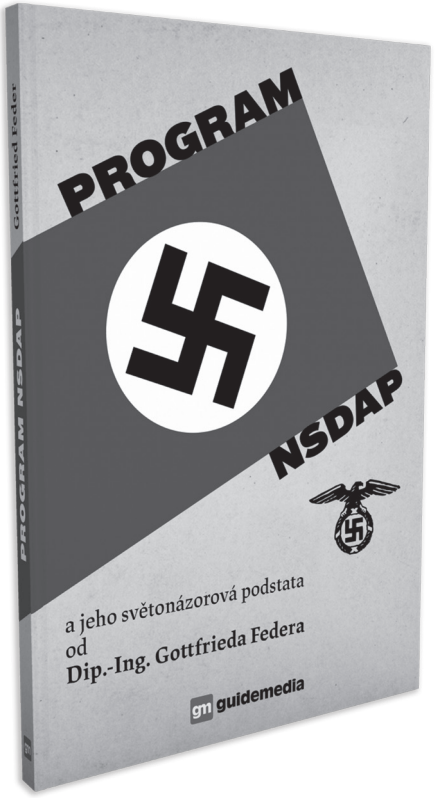

Vyšlo v nakladatelství reconquista, 112 stran,
k dostání v e-shopu na ***www.guidemedia.cz***